

กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา:
ศึกษาสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

นายนรเศรษฐ์ ไหลจักรภชัยกร

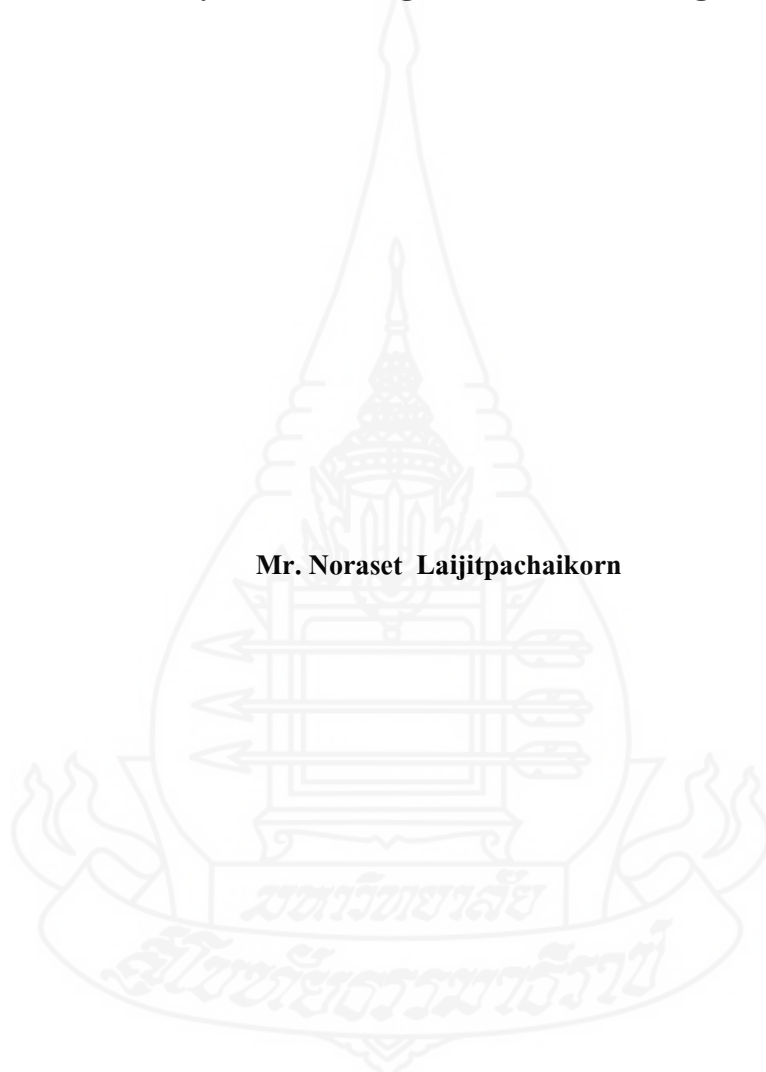

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ.2560

**Protection of Rights and Liberty in Criminal Case:
the Study of Human Rights in Process of Judgement**

Mr. Noraset Laijitpachaikorn

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา:
ศึกษาศีติชนนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม
ชื่อและนามสกุล นายนรเศรษฐ์ ไหล่จิตรภาชัยกร
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ถาวรวัลย์ หอนพรัตน์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ถาวรวัลย์ หอนพรัตน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์มาลี สุรเชษฐ)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเงางาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา: สิทธิทมิมนุษยชน
ในกระบวนการยุติธรรม

ผู้ศึกษา นายนรเศรษฐ์ ไหลจิตรภาชัยกร **รหัสนักศึกษา** 2584004358 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัณย์ หอนพรัตน์ **ปีการศึกษา** 2560

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาของผู้ต้องหาชั้นสอบสวนในการสอบปากคำผู้ต้องหา เขี่ยอาชญากรรมคดีอาญา เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติของเจ้าพนักงานสอบสวนอย่างถูกต้อง ตรวจสอบได้ ไม่กระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับเสนอแนะแนวทางการสอบสวนในคดีอาญา

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยเอกสาร โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นตัวบทกฎหมาย ตำราทางวิชาการ คำพิพากษาของศาลฎีกาต่างๆ งานวิจัย บทความวารสาร แนวความคิดเห็นของนักกฎหมาย และผลงานทางวิชาการอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า อำนาจในการสอบสวนคดีอาญา เป็นอำนาจที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง มีผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชน พนักงานตำรวจเป็นหน่วยงานเดียวที่มีสิทธิ์เพียงลำพังในการรับรู้ เห็นพยานหลักฐาน และมีอิสระในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยปราศจากการควบคุมและการตรวจสอบอย่างใกล้ชิด เป็นอันตรายต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และอาจทำลายกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลได้ในที่สุด ดังนั้นผู้ศึกษาเสนอให้นำแนวทางของประเทศต่างๆ ซึ่งได้พยายามที่จะควบคุมการใช้อำนาจการสอบสวนของตำรวจ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น ในชั้นสอบสวนของพนักงานตำรวจ โดยต้องมีการบันทึกภาพและเสียงไว้เป็นพยานหลักฐาน พร้อมนำแนวทางกฎหมายของต่างประเทศมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของประเทศไทย ว่าการสอบสวนคดีอาญากับผู้ต้องหา จะดำเนินการอย่างถูกต้อง ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนและเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มากที่สุด

คำสำคัญ สิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน กระบวนการยุติธรรม

Independent Study title: Protection of Rights and Liberty in Criminal Case:
the Study of Human Rights in Process of Judgement
Author: Mr. Noraset Laijitpachaikorn; **ID:** 2584004358; **Degree:** Master of Laws;
Independent Study advisor: Lawan Hornopparat, Associate Professor;
Academic year: 2017

Abstract

The objectives of this independent study were to study the protection of rights and liberty in criminal case for accused in interrogation of offender and victim of the crime, to find out principles and practices of interrogating officer that was legal, verifiable, and did not affect to right of liberty of people, to analyse the problem and suggest criminal investigation guideline.

This independent study was a quality study using documentary research method by analyzing information from legal documents, textbooks, judgments of the Supreme Court, researches, articles, journals, opinions of lawyers, and other academic works in both local and international.

The result indicated that jurisdictional investigation in the criminal case was the paramount authority that affected liberty and right of people. The police officer was the only agent who had sole rights to recognize, see and freely collect evidence without any controls and scrutiny. This was detrimental to the liberty and rights of people, and finally, the judicial process could be ruined. The author suggested that the various models from many countries, such as US, England, and Japan, that have attempted to control the use of jurisdictional investigation by the police officer should be adopted. In the investigation, police officers must record their pictures and voices as evidence. Moreover, the Law of Thailand shall be amended in accordance with the Law of the foreign country which indicated that the criminal investigation of the accused should proceed adequately, obtain the facts that are clear and fair to the accused or the defendant as much as possible.

Keywords: Rights and liberty, Human rights, Process of judgement

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ตลอดระยะเวลาของการศึกษาผู้เขียนได้พยายามค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ วิทยานิพนธ์ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้ค้นคว้าหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตและสอบถามขอความรู้จากคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องอีกหลายท่าน ด้วยวัตถุประสงค์ให้การศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่องสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการสอบปากคำผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนให้มีการติดตั้งกล้องวงจรปิดขณะพนักงานสอบสวนสอบปากคำผู้ต้องหา ซึ่งควรมีการตรวจสอบและถ่วงดุลในระบบการสอบสวนเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นรูปธรรม เป็นประโยชน์แก่ประชาชน และเป็นการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งจะมีคุณธรรมในข้อเท็จจริงแห่งคดีที่ยุติธรรม เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะการมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้รับความเมตตาจากท่านรองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ คอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องและควบคุมคุณภาพของการศึกษาค้นคว้าอิสระ ให้อยู่ในประเด็นที่ได้กำหนดไว้ ทำให้ผู้เขียนสามารถเรียบเรียงการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ออกมาได้เป็นผลสำเร็จ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า รับเป็นประธานการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ รองศาสตราจารย์มาลี สุรเชษฐ และอาจารย์รัชพร กังสังข์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า รับเป็นกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณท่านอาจารย์ทุกๆ ท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ผู้เขียน และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หลักสูตร นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่คอยให้กำลังใจและคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำ การศึกษาค้นคว้าอิสระ จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนขอกราบแทบเท้าคุณพ่อผู้เฒ่า แชนท์ คุณแม่ชี่ แซ่อึ้ง บิดา – มารดา ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ท่านทั้งสองได้ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้โอกาสทางการศึกษา ให้การอบรมสั่งสอน และชี้แนะแนวทางที่ดีแก่ผู้เขียนตลอดเวลาช่วงที่ท่านทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ผู้เขียนต้องขอขอบคุณเพื่อนทุกท่านที่คอยช่วยเหลือ คอยให้กำลังใจในการจัดทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

อนึ่ง หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีคุณประโยชน์ต่อสังคมหรือมีประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษา ค้นคว้าต่อไป ผู้เขียนขอขอบพระคุณดีทั้งหลาย ทั้งปวงนี้เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูคุณเวทิตาแต่บิดา มารดา คุณครูอุปถัมภ์อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน หากมีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

นรเสฏฐ์ ไหลจิตรภาชชกร

กุมภาพันธ์ 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
3. สมมุติฐานของการศึกษา	3
4. ขอบเขตของการศึกษา	4
5. วิธีดำเนินการศึกษา	5
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 หลักการ ทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา	6
1. แนวทางการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา	6
1.1 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในคดีอาญาผู้เสียหาย	7
1.2 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาของจำเลย	8
1.3 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาของพยาน สิทธิของพยาน	9
1.4 การปล่อยชั่วคราวต่อศาล	11
1.5 หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนกระบวนการยุติธรรม	13
1.6 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนคดีอาญาของประเทศไทย	18
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา	23
2.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน	23
2.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้ง	25
2.3 ทฤษฎีการสอบสวน	29
2.4 บทบาทของทนายความในคดีอาญา (คุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย)	51
3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บทบัญญัติรับรอง และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ (ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน เป็นรายหมวด และรายมาตรา)	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.1 หลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามรัฐธรรมนูญไทย	59
3.2 สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย	60
บทที่ 3 การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย	63
1. การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น	63
1.1 การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา ปกครองระบบแบบสหพันธรัฐ	63
1.2 การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายประเทศอังกฤษ	81
1.3 การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายประเทศญี่ปุ่น	88
2. การสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	101
2.1 อำนาจหน้าที่ของตำรวจ	109
2.2 การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจ	111
2.3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ	116
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาการสอบสวน กระบหสิทธิ เสรีภาพประชาชนในคดีอาญา	121
1. ปัญหาชั้นการสอบสวน	122
2. วิเคราะห์ปัญหาพนักงานสอบสวน	132
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	134
1. บทสรุป	134
2. ข้อเสนอแนะ	136
บรรณานุกรม	138
ภาคผนวก	146
ก แผนผังการเข้าสู่ศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา	147
ข คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์	149
ค กระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาระหว่างการฝากขัง	151
ง แผนผังการคุ้มครองสิทธิในคดีอาญา (คดีอาญาแผ่นดิน)	153
จ คดีที่พนักงานอัยการฟ้อง (ความผิดยอมความได้)	155
ประวัติผู้ศึกษา	157

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 3.1	เปรียบเทียบหน่วยงานตำรวจที่รับผิดชอบงานสอบสวน ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น	92
ตารางที่ 3.2	การศึกษาเปรียบเทียบอำนาจ/บทบาท หน้าที่ในงานสอบสวน เจ้าหน้าที่ตำรวจ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น	93
ตารางที่ 3.3	เปรียบเทียบกระบวนการสอบสวน ของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น	97
ตารางที่ 3.4	เปรียบเทียบหน่วยงานคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวน ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น	99

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์และโลกใบเดียวกัน มนุษย์ทุกคนต่างมีความสัมพันธ์และร่วมกันสร้างชุมชน สร้างประเทศของตน การยอมรับผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อการดำรงอยู่ การทำมาหากินและการอยู่อาศัย จึงเป็นแนวทางที่ทำให้วิถีชีวิตมนุษย์ได้พัฒนาตนเองและพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ย่อมต้องสร้างระเบียบและวัฒนธรรมของตนเพื่อให้มนุษย์เคารพสิทธิมนุษยชนและรักษาสิทธิของตน ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน

การดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญา ดังนั้นบุคคลทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย มีความปรารถนามากที่สุด ก็คือ การได้รับความคุ้มครองความปลอดภัยจากภาครัฐและภาคเอกชน ในด้านชีวิต ร่างกาย สิทธิ ชื่อเสียงและทรัพย์สิน สิ่งดังกล่าวข้างต้นจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการดูแลและเอาใจใส่อย่างจริงจังและจริงใจ ซึ่งก็ได้แก่สถาบันผดุงความยุติธรรม อันประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ และศาล ของภาครัฐ และทนายความของภาคเอกชน สถาบันผดุงความยุติธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการซึ่งเป็นชีวิต กับบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนนาฬิกา ซึ่งประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ ภายในนาฬิกา จะเดินได้เที่ยงตรงก็ต้องมีชิ้นส่วนที่ดีและแข็งแรง ถ้าชิ้นส่วนบางอย่างชิ้นไม่ดีก็ควรจะต้องเปลี่ยนทิ้งไป นาฬิกาจึงจะเที่ยงตรงได้ เปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรม จะดำเนินความเที่ยงตรงถูกต้อง ไม่เอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง ก็ต้องมีการตรวจสอบ ถ่วงดุล การทำงานอย่าง รวดเร็ว รัดกุม ถูกต้องและเที่ยงตรง จึงสามารถคุ้มครองสิทธิประชาชนอย่างยุติธรรมได้

ในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือตำรวจนี้ บ่อยครั้งมากที่สุดที่สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของผู้ต้องหาถูกละเมิด ถูกทำร้ายอย่างรุนแรง โดยกระทำการทรมานจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ใช้ถุงพลาสติกครอบศีรษะเพื่อทำให้ไม่มีอากาศหายใจ ใช้เชือกรัดคอเพื่อให้หายใจไม่ออก นำหมอนมากดทับไว้เพื่อหายใจไม่สะดวก ทบตี และต่อร้ายร่างกาย โดยการใช้น้ำมันหุ้มท่อไว้ด้วยผ้าเพื่อปกปิดไม่ให้เกิดบาดแผล ในบางครั้งอาจจะไม่สามารถสังเกตด้วยตาเปล่าถึงการถูกทำร้าย โดยทำแบบไม่ทิ้งร่องรอยไว้เลย เช่น ใช้ขุณภูมิสูง หรือด่า ทำให้เกิดภาวะช็อกของบุคคล

ที่ถูกกระทำได้ และส่วนใหญ่ที่พบเห็นจะมีการใช้คำพูดข่มขู่คนใกล้ชิดของผู้ต้องหาว่าจะเข้าไปทำร้ายบุคคลในครอบครัว หรือการให้น้ำดื่มซึ่งเจือปนสารเคมี หรือฉีดสารเคมีที่เป็นพิษเข้าสู่ร่างกาย ทำให้บุคคลดังกล่าวสูญเสียการควบคุมและไม่มีความรู้สึกใดๆ ในตนเอง คือ การกระทำที่อาจเข้าข่ายเป็นการทรมานได้ หากส่งผลกระทบต่อจิตใจของเหยื่อในระยะยาว ทั้งนี้ การกระทำดังกล่าวอาจทำเพื่อให้ผู้ต้องหา รับสารภาพบ้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดบ้าง หรือเป็นการกระทำเพื่อเรียกรับสินบนบ้าง สร้างความบอบช้ำให้เหยื่อและญาติพี่น้องของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคอยบั่นทอนกระบวนการยุติธรรมไทยอยู่ตลอดเวลา ซ้ำร้ายไปกว่านั้น ส่วนหนึ่งผู้กระทำกับเหยื่อจากการทรมานศาลตัดสินว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ในปัจจุบันมีเรื่องร้องเรียนการทรมานส่วนใหญ่จะมาจากพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การบังคับใช้ของกฎหมายพิเศษ เช่น พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก (กฏอัยการศึก) และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน (พ.ร.ก. ฉุกเฉิน) ที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยเพื่อซักถาม โดยขาดมาตรการตรวจสอบพนักงานเหล่านั้นอย่างจริงจัง ถูกควบคุมอย่างชัดเจนด้วยกฎหมายการควบคุมตัวแต่อย่างใด

การสอบสวนเป็นขั้นตอนของการรวบรวมพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานตำรวจจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งสำนวนต่อไปให้กับพนักงานอัยการเพื่อใช้ประกอบการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามหลักสากลของนานาอารยประเทศ เจ้าหน้าที่สอบสวน จึงมีสถานะเป็นเพียงเครื่องมือของผู้ช่วยพนักงานในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยจะต้องทำสำนวนให้รัดกุมถูกต้องตามความเป็นจริง เพื่อพนักงานอัยการจะนำพยานหลักฐานไปนำสืบต่อผู้พิพากษาเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาให้ปราศจากข้อสงสัยเพื่อศาลพิพากษาลงโทษได้ การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ ยกเว้นแต่กรณีมีหมายของศาลให้กระทำได้

ประเทศไทยจึงได้ลงนามและให้สัตยาบันในอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (CAT) ซึ่งกำหนดให้รัฐมีหน้าที่หลายประการเพื่อป้องกันปัญหาการทรมานและการซ้อมบุคคลที่ถูกกล่าวหา รัฐบาลไทยก็ยังคงขาดดำเนินการออกกฎหมายเพื่อให้ชัดเจนแต่ประการใดๆ เพื่อแก้ไขสอดคล้องกับอนุสัญญาเช่นนี้แต่อย่างใด ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า หลักการในอนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีผลเป็นเพียงหลักสากลที่รัฐต้องเคารพ แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้ เพราะรัฐบาลประเทศไทยเองยังมีกฎหมายภายในที่มีเนื้อหาหลักการเช่นเดียวกันนั้นรองรับอยู่ด้วย จริงอยู่ที่กฎหมายไทยมีช่องทางประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 บัญญัติว่า เมื่อมีการอ้างบุคคลใดต้องถูกคุมขังในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลเหล่านี้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา ขอให้ปล่อยตัวบุคคลดังกล่าว โดยศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าศาลเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน

และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลมีคำสั่งส่งตัวผู้ถูกคุมขังออกจากกรคุมขังไปทันที แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ต้องการให้เจ้าพนักงานสอบสวน ปฏิบัติให้เป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68 ที่ได้บัญญัติไว้ว่า

“รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใดๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการจัดหาทนายความให้”

นอกจากนี้ การกระทำความผิดดังกล่าวยังเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ ตามมาตรา 4 ที่บัญญัติไว้ว่า มาตรา 4 “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักกฎหมาย หลักเกณฑ์และวิธีการสอบสวนของเจ้าพนักงานสอบสวนของไทย ปฏิบัติเพื่อให้ถูกต้อง , ตรวจสอบได้ ไม่กระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเปรียบเทียบกับ การสอบสวนในต่างประเทศ
- 2.3 เพื่อศึกษาปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางการสอบสวนในคดีอาญา ในชั้นสอบสวน

3. สมมุติฐานของการศึกษา

กรอบเรื่องกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา เป็นหลักการสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่สังคมและประเทศต่างๆ คำนึงเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการกระทบสิทธิของบุคคล ดังนั้นจึงต้องมีการบัญญัติในกฎหมายอย่างชัดเจนและต้องมีระเบียบในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ให้ผู้ที่ปฏิบัติ (เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานปกครอง) จะต้องมีการเคารพต่อสิทธิบุคคล

อย่างจริงจัง การจับ การค้นหรือกระทั่งการละเมิดสิทธิของบุคคล ก็ควรที่จะระมัดระวังเป็นอย่างมาก เพื่อให้เกิดสถานะของความเป็นธรรมในสังคมและในกระบวนการยุติธรรมต่อไป แนวทางที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีหลายประการที่สำคัญด้วยกัน ดังนี้

3.1 การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล (มาตรา 4)

3.2 การปฏิบัติงานโดยเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบตามกฎหมายนั้น ต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของบุคคลและความเป็นศักดิ์ศรีของมนุษย์ ไม่ให้ถูกละเมิด อย่างเคร่งครัดและจริงจัง (มาตรา 28)

3.3 การคุ้มครองสิทธิของประชาชนตามกฎหมายต้องเสมอภาคกัน และห้ามเลือกปฏิบัติ (มาตรา 29)

3.4 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาสำหรับพยานต่างๆ (มาตรา 63)

3.5 บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรองรับไว้ สามารถหยิบยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ (มาตรา 68)

3.6 มาตรา 257 การปฏิรูปประเทศต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

ด้านกระบวนการยุติธรรม

3.6.1 ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า

3.6.2 การสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้คดีขาดอายุความ และสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา รวมทั้งกำหนดให้การสอบสวนต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์

4. ขอบเขตของการศึกษา

4.1 ศึกษาการสอบสวนคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้กระทบสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน โดยศึกษาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อหามาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และเพื่อพัฒนากฎหมายป.วิ.อาญา ของไทย

4.2 กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

4.3 กระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

4.4 เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและวิวัฒนาการของหลักการกำหนดเขตอำนาจสอบสวน และเขตพื้นที่ในการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

4.5 แนวคิดที่เกี่ยวกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา

4.6 สภาพปัญหาการใช้สิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จะได้นำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

5. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นตัวบทของกฎหมาย ตำราต่างๆ ทางวิชาการ คำพิพากษาของศาลฎีกา งานวิจัย บทความต่างๆ วารสารที่เกี่ยวข้อง ความคิดเห็นส่วนตัวของนักกฎหมาย และผลงานทางวิชาการอื่นๆ ตลอดจนข้อมูลจากเว็บไซต์และสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อให้ทราบสิทธิ เสรีภาพของบุคคลได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

6.2 เพื่อให้ทราบขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานตำรวจ ในขั้นของการสอบปากคำผู้ต้องหาและพยาน ให้มีการปฏิบัติอย่างเที่ยงธรรม ตรวจสอบได้และไม่กระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลของไทยและของต่างประเทศ

6.3 เพื่อให้ทราบปัญหาและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการสอบสวนคดีอาญา โดยพนักงานสอบสวน

บทที่ 2

หลักการ ทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

1. แนวทางการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

จุดมุ่งหมายสูงสุดของกระบวนการยุติธรรมคือ สร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม โดยคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนที่มุ่งถึงความสัมฤทธิ์ผลของความยุติธรรม แต่ด้วยสภาพปัญหาประชาชนส่วนมากไม่รู้กฎหมาย ไม่รู้สิทธิที่พึงมี พึงได้โดยชอบธรรมและความยากจน จึงไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้หน่วยงานรัฐ ต้องดำเนินการดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรมและทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน แนวทางการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา¹ หมายถึง การให้ความรู้ ขั้นตอนต่างๆ และการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้มีอรรถคดี ผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหาย ตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมายโดยมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เบื้องต้นแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดี และผู้มีอรรถคดี และผู้มาติดต่อราชการเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินคดี กระบวนพิจารณา การปล่อยชั่วคราว สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหาย และพยานตามกฎหมาย
- 2) ให้ความรู้แก่ผู้ต้องหาในชั้นผัดฟ้องหรือฝากขัง เพื่อทราบถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย
- 3) ดำเนินการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาทุกคดี ไม่ว่าจะผู้ต้องหาหรือจำเลย จะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ
- 4) ผู้พิพากษาทุกท่านสามารถดำเนินการคุ้มครองสิทธิได้โดยไม่ต้องกำหนดหน้าที่ให้ผู้พิพากษาองค์คณะใดดำเนินการเป็นการเฉพาะ และสามารถดำเนินการได้ในชั้นผัดฟ้อง หรือฝากขัง นัดสอบคำให้การหรือนัดตรวจพยานหลักฐาน
- 5) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิ หน้าที่ตามกฎหมาย ตลอดจนขั้นตอนการดำเนินคดี และสิทธิในการได้รับการเยียวยา ในส่วนแพ่ง
- 6) ในกรณีที่ผู้เสียหายประสงค์จะได้รับการบรรเทาความเสียหาย ประกอบกับจำเลยสำนึกในการกระทำความผิดและต้องการบรรเทาผลร้าย พึงจัดให้มีการดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ย

¹ สำนักส่งเสริมงานตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, กรุงเทพมหานคร, สืบค้นจาก www.oja.coj.go.th

1.1 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาของผู้เสียหาย

1.1.1 สิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมาย

- 1) สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์
- 2) สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองและถอนฟ้องคดีอาญา
- 3) สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องและถอนฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา
- 4) สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ
- 5) สิทธิในการขอความในคดีความผิดต่อส่วนตัว
- 6) สิทธิที่จะยื่นคำร้องในคดีอาญา ที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 แล้วเมื่อศาลชั้นต้นนัดฟังคำพิพากษาให้ส่งหมายนัดฟังคำพิพากษาไปยังผู้เสียหายด้วยและหากศาลพิพากษายกฟ้องคดีอาญาหรือพิพากษาให้ค่าเสียหายไม่เต็มตามคำขอให้แจ้งสิทธิในการอุทธรณ์คำร้องในส่วนแพ่งด้วย
- 7) สิทธิที่ไม่ต้องตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อม อาจจะทำให้ผู้เสียหายในฐานะพยานถูกฟ้องคดีอาญา
- 8) ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์หรือเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้
- 9) สิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว
- 10) สิทธิคัดค้านการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

1.1.2 สิทธิผู้เสียหายที่เป็นเด็กตามกฎหมาย

- 1) กรณีผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ซึ่งตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นเด็ก โดยให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น
- 2) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย อันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการข่มขืนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นๆ ที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสดในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น

และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวนโดยมิให้เด็ก ได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนซ้ำซ้อน

1.2 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาของจำเลย

จำเลย หมายถึง บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลแล้ว โดยข้อหาว่ากระทำความผิด จำเลย จึงมีสิทธิตามกฎหมาย

- 1.2.1 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม
- 1.2.2 สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความแก่ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องในศาลชั้นต้น และขอให้ศาลตั้งทนายความให้ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
- 1.2.3 สิทธิที่จะปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ เป็นการเฉพาะตัว
- 1.2.4 สิทธิที่จะตรวจดูสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนา หรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง โดยเสียค่าธรรมเนียม
- 1.2.5 สิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในการสอบสวนหรือเอกสารประกอบ คำให้การของตน
- 1.2.6 สิทธิในการคัดค้านผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี
- 1.2.7 สิทธิที่จะคัดค้านการถอนฟ้องของโจทก์
- 1.2.8 สิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำ
- 1.2.9 สิทธิที่จะไม่ยอมให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน
- 1.2.10 สิทธิที่จะร้องขอให้ศาลปล่อย ถ้ามีการคุมขัง โดยมีชอบด้วยกฎหมาย
- 1.2.11 สิทธิที่จะร้องขอให้ศาลปล่อยชั่วคราว
- 1.2.12 สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา คำสั่งศาล ที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว
- 1.2.13 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและสืบพยานในศาล โดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย
- 1.2.14 สิทธิที่จะได้รับการอ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง
- 1.2.15 สิทธิที่จะไม่ยอมให้การต่อศาล
- 1.2.16 จำเลยซึ่งเป็นยากจนมีสิทธิขอสำเนาคำพิพากษา ซึ่งรับรองถูกต้องโดยไม่ต้องคิดค่าธรรมเนียม
- 1.2.17 สิทธิที่จะให้จัดหาล่ามหรือล่ามภาษามือ
- 1.2.18 สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

1.2.19 จำเลยซึ่งต้องขังหรือต้องจำคุกอยู่ในเรือนจำ มีสิทธิยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อพัสติภายในกำหนดอายุอุทธรณ์หรือฎีกาได้

1.2.20 สิทธิที่จะไม่ตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อม อาจจะทำให้จำเลยซึ่งเป็นพยานถูกฟ้องคดีอาญา

1.2.21 สิทธิที่จะร้องขอให้ศาลสั่งทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อน จนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป

1.2.22 สิทธิที่ทูลเกล้าถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ ขอพระราชทานอภัยโทษ

1.2.23 จำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์อยู่ จะต้องโทษประหารชีวิต มีสิทธิที่จะให้รอการประหารชีวิตไว้จนพ้นกำหนด 3 ปี นับแต่คลอดบุตรแล้ว และมีสิทธิได้รับการลดโทษประหารชีวิตลง เหลือจำคุกตลอดชีวิต

1.2.24 จำเลยซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิต เกิดวิกลจริตก่อนถูกประหารชีวิต มีสิทธิให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าจะหาย ถ้าหายวิกลจริตภายหลัง 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด มีสิทธิได้รับการลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต

1.2.25 กรณีตามคำพิพากษาจำเลยต้องรับโทษจำคุก หรือโทษสถานหนักกว่านั้น และจำเลยไม่ได้คุมขัง จำเลยจะอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะยื่นอุทธรณ์

1.3 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาของพยาน สิทธิของพยาน

1.3.1 สิทธิที่จะไม่ตอบคำถาม ที่อาจทำให้พยานต้องถูกดำเนินคดีอาญา

1.3.2 สิทธิที่จะขอสืบพยานล่วงหน้า

1.3.3 สิทธิขอความคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป คุ้มครองให้พยานได้รับความปลอดภัย รวมถึงการจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย ปกปิดข้อมูลที่สามารถระบุตัวพยานได้

1.3.4 สิทธิขอความคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ ย้ายที่อยู่หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม จ่ายค่าเลี้ยงชีพ เปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยานและดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย จัดให้มีอาชีพ หรือการศึกษาอบรมหรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัย

1.3.5 สิทธิที่ได้รับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ของพยานหรือสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่น ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ เพราะมีการกระทำผิดอาญา โดยเจตนาเนื่องจากการที่พยานจะมาหรือได้มาเป็นพยานบุคคล

1.3.6 พยานพียงมีสิทธิได้รับคำตอบแทนที่จำเป็นและสมควรตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

1.3.7 ในการดำเนินการต่างๆ ของศาล ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาล พึงให้เกียรติแก่พยาน เช่น ตรงต่อเวลา ใช้อาสาสุภาพและปฏิบัติต่อพยานอย่างมีอัธยาศัยไมตรี ไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมและคำนึงถึงวัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่นประกอบด้วย

1.3.8 ให้ศาลชั้นต้นประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานอัยการ และสถานีตำรวจที่อยู่ในเขตอำนาจ เพื่อให้หน่วยงานเหล่านั้นจัดให้มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในการจัดส่งหมายเรียกพยาน แจ้งผลการส่งหมาย และติดตามพยานมาศาล รวมทั้งการประสานงานแก้ไขเหตุขัดข้องต่างๆ เพื่อให้พยานมาเบิกความต่อศาลตามกำหนดนัด

1.3.9 คดีอาญา เมื่อพยานหรือผู้ที่ให้ข้อเท็จจริงในฐานะพยานคัดค้านการปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วยเกรงว่าจะได้รับอันตรายหรือความเสียหายอันเนื่องมาแต่การปล่อยชั่วคราวนั้นศาลต้องพิจารณาข้อคัดค้านดังกล่าวประกอบด้วย และไม่ว่าศาลจะมีคำสั่งเป็นประการใด ให้แจ้งคำสั่งดังกล่าวให้พยานทราบโดยเร็ว

1.3.10 ก่อนหรือหลังจากที่พยานเบิกความต่อศาล ถ้าพยานได้แจ้งขอความช่วยเหลือหรือขอทราบข้อมูลเกี่ยวกับการมาเบิกความเป็นพยานให้เจ้าหน้าที่ศาลรีบดำเนินการให้ตามสมควรแก่กรณี

1.3.11 ศาลชั้นต้นควรจัดให้มีที่พักสำหรับพยานในระหว่างรอเข้าเบิกความต่อศาล ตลอดจนการอำนวยความสะดวกประการอื่นตามสมควร เช่น จัดสถานที่จอดรถให้ เป็นต้น และให้เจ้าหน้าที่ศาลแจ้งให้พยานทราบถึงหมายเลขห้องพิจารณาคดีและที่พักสำหรับพยาน ถ้าพยานมีผู้ติดตามและขอให้บุคคลดังกล่าวอยู่ด้วยในระหว่างนั้น หรือขณะเบิกความ ก็ให้อำนวยความสะดวกแก่ผู้ติดตามนั้นตามควรแก่กรณี

1.3.12 ก่อนเข้าเบิกความต่อศาล ให้เจ้าหน้าที่ศาลแจ้งให้พยานทราบถึงสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ของพยาน ตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตนในการเบิกความต่อศาลและวิธีการขอรับคำตอบแทนภายหลังเบิกความเสร็จ

1.3.13 การสืบพยาน ศาลควรสอบพยานคู่ความถึงช่วงเวลาพยานสะดวกจะมาเบิกความรวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่อาจเป็นอุปสรรคแก่พยานในการมาเบิกความต่อศาล

1.3.14 การออกหมายเรียกพยาน

1) ในกรณีที่มีการออกหมายเรียกพยานนั้น ควรแจ้งเรื่องที่เหมาะสมที่จะให้พยานเบิกความและถ้าศาลเห็นว่ามีความจำเป็น ศาลอาจสั่งให้ระบุข้อที่พยานจะถูกซักถามไว้ด้วยก็ได้

2) ให้ศาลกำชับให้มีการขอและจัดส่งหมายเรียกให้แก่พยานโดยเร็วที่สุด เพื่อให้พยานมีเวลาเพียงพอในการเตรียมตัวมาเบิกความต่อศาล และให้ผู้ส่งรับรายงานผลการส่งหมายให้ศาลทราบ

3) การกำหนดเวลานัดสืบพยานบุคคล ควรกำหนดให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงความจำเป็นในการปฏิบัติงานหรือการดำรงสถานะของพยานนั้นประกอบด้วย เช่น แพทย์โดยปกติจะต้องทำหน้าที่รักษาผู้ป่วยในช่วงเช้า หรือพระภิกษุจะต้องฉันภัตตาหารก่อนเที่ยงวัน เป็นต้น

4) ในการจัดส่งหมายเรียก ให้แนบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ตั้งของศาล รวมทั้งคำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของพยานและหมายเลขโทรศัพท์ หรือโทรสารของศูนย์ประสานงานพยาน เพื่อประโยชน์แก่พยานในการติดต่อกับศาลหรือขอทราบข้อมูลเพิ่มเติม พร้อมทั้งแจ้งขอบุคคลไปยังพยานที่จะมาเบิกความต่อศาล

5) ภายหลังจากที่ได้แจ้งวันนัดสืบพยานให้ทราบแล้ว หากมีการเปลี่ยนแปลงวันนัดสืบพยานหรือพยานไม่จำเป็นต้องมาเบิกความต่อศาลอีกต่อไป ให้รีบแจ้งให้พยานทราบถึงกำหนดนัดใหม่ หรือการที่ไม่ต้องมาศาลนั้นโดยเร็ว

6) แม้พยานได้รับหมายเรียกของศาลแล้ว ควรจัดให้มีการประสานงานกับพยานนั้นเป็นระยะๆ เพื่อทราบถึงความพร้อมของพยานที่จะมาเบิกความและควรแจ้งยืนยันวันนัดสืบพยานให้พยานทราบอีกครั้งหนึ่งก่อนถึงกำหนดนัดสืบพยาน

1.3.15 ห้ามมิให้คู่ความหรือบุคคลที่มีได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีทำการบันทึก ถ่ายภาพ หรือถ่ายทอดภาพและเสียงของพยานในขณะที่เบิกความหรือภายในบริเวณศาล

1.4 การปล่อยชั่วคราวต่อศาล² คือ การอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยพ้นจากการควบคุมของเจ้าพนักงานหรือศาลตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุมหรือขังเป็นเวลานานเกินกว่าจำเป็นระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี เหตุที่กฎหมายต้องบัญญัติหลักเกณฑ์เรื่องการปล่อยชั่วคราวไว้

1.4.1 หลักการสำคัญในการสั่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว

1) การสั่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาโดยแท้ โดยพิจารณาสั่งตามกฎหมาย คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 และมาตรา 108/1 ประกอบข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกัน หรือหลักประกัน ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2548 และคำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2547

² ศาลแขวงอุดรธานี, กลุ่มงานบริการประชาชนและประชาสัมพันธ์, อุดรธานี: อักษรศิลป์

2) ผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งต้องพิจารณาสั่งอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกัน จนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยและผู้ร้องขอประกันทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 239 วรรคหนึ่ง ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 107 มาตรา 108 และมาตรา 108/1

1.4.2 ประเภทของการปล่อยชั่วคราว แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1) การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน คือ การปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องทำสัญญาประกันและไม่ต้องมีหลักประกัน เพียงแต่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามหมายนัดหรือหมายเรียก

2) การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน คือ การปล่อยชั่วคราวโดยผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้ประกันทำสัญญาประกันและลงลายมือชื่อไว้ในสัญญาประกันว่าจะปฏิบัติตามนัดหรือตามหมายเรียกของศาล ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะถูกปรับตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาประกัน

3) การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน คือ การปล่อยชั่วคราวโดยผู้ประกันหรือผู้เป็นหลักประกันต้องลงลายมือชื่อในสัญญาประกันต่อศาลว่าจะปฏิบัติตามนัดหรือตามหมายเรียกของศาล และมีการวางหลักประกันไว้เพื่อที่จะสามารถบังคับเอาหลักประกันตามจำนวนที่ระบุไว้เมื่อมีการผิดสัญญา

1.4.3 ข้อพิจารณาในการปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 บัญญัติว่า “ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ต้องพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ” ซึ่งได้แก่

- 1) ความหนักเบาแห่งข้อหา
- 2) พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด
- 3) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด
- 4) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่
- 5) ภัยอันตรายหรือความเสียหาย ที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริง รายงานหรือความเห็นของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้น เพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องด้วยก็ได้ ข้อพิจารณาตามมาตรา 108 วรรคหนึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ศาลใช้ในการพิจารณาปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งได้แก่ สภาพความผิด ความร้ายแรงแห่งข้อหา สาเหตุและพฤติการณ์การกระทำความผิด รวมทั้งบุคลิกลักษณะนิสัย สภาพร่างกายและจิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการกระทำความผิดอาญา

สภาพและฐานะของครอบครัว และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยให้ศาลพิจารณาประกอบกันว่าสมควรปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือไม่ ทางปฏิบัติ รายละเอียดข้อมูลที่เสนอเพื่อให้ศาลพิจารณาปล่อยชั่วคราว จะปรากฏในคำร้องขอฝากขังของพนักงานสอบสวน หรืออยู่ในคำร้องขอปล่อยชั่วคราวนั้นๆ เอง เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราว หรือศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริงจากรายงานหรือความเห็นของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้ มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้น เพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องด้วยก็ได้ จุดประสงค์ของการ ดำเนินการตามมาตรา 108 วรรคสอง นี้เพื่อให้ศาลที่พิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวมีรายละเอียด ข้อมูลที่เพียงพอในการพิจารณาสั่งนั่นเอง และการสั่งไม่ปล่อยชั่วคราวจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุ ตามกฎหมาย คือเหตุตามมาตรา 108/1 ซึ่งต้องเป็นเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี
- (2) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน
- (3) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น
- (4) ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ
- (5) การปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวน

ของเจ้าพนักงาน หรือการดำเนินคดีในศาล

1.5 หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนกระบวนการยุติธรรม

1.5.1 ผู้กล่าวโทษ ผู้เสียหาย สิทธิหรืออำนาจของผู้เสียหายและมาตรการที่ให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่

- 1) สิทธิของผู้เสียหายที่จะร้องทุกข์ มาตรา 123 และมาตร 3 (1) สิทธิของผู้ร้องทุกข์ที่จะแก้คำร้องทุกข์ในระยะใด หรือจะถอนคำร้องทุกข์เสียเมื่อใดก็ได้ (มาตรา 126)
- 2) สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการจัดหาล่ามหรือล่ามภาษามือ (มาตรา 13)
- 3) สิทธิของผู้เสียหายที่จะยอมหรือไม่ยอมให้เจ้าพนักงานสอบสวนตรวจตัวผู้เสียหายหรือตรวจตัวทางวิทยาศาสตร์หรือยอมหรือไม่ยอมให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจร่างกายจิตใจของผู้เสียหายหรือตรวจทางวิทยาศาสตร์ (มาตรา 131/1 มาตรา 132 (1) และวรรคสอง มาตรา 243 วรรคหนึ่ง มาตรา 244/1 วรรคสอง)

- 4) สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี
 - (1) สิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในกรณีความผิด ต่อไปนี้
 - ก. ความผิดเกี่ยวกับเพศ
 - ข. เกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการข่มขืนต่อผู้
 - ค. ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ

- ง. ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์
- จ. การป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี
- ฉ. มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก
- ช. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ
- ซ. คดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก

ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสำคัญในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ตามที่ร้องขอและให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำกับบันทึกภาพและเสียงด้วย (มาตรา 133 ทวิ)

(2) มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี จะได้รับการจัดให้ชี้ตัวบุคคลหรือผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็กและให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย (มาตรา 133 ตรี วรรคแรก)

5) สิทธิของผู้เสียหายที่จะร้องขอให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งให้สืบพยานก่อนฟ้องคดี (มาตรา 237 ทวิ)

6) มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่จะให้การด้วยความสมัครใจ หรือที่จะไม่ให้พนักงานสอบสวนซักถาม พูดย้ำท้อใจหรือใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายให้ถ้อยคำซึ่งอยากจะทำให้ด้วยความเต็มใจ และพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงสอบผู้เสียหายที่เป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และกรณีจำเป็นต้องมีการให้ผู้เสียหายหรือพยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิดชั้นจับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหา ต้องจัดสถานที่ที่เหมาะสมในการยืนยันหรือชี้ตัวมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัว (มาตรา 133 วรรคสาม, วรรคสี่ และวรรคห้า)

1.5.2 สิทธิหรืออำนาจของผู้เสียหายหรือของโจทก์และมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายหรือโจทก์

1) สิทธิของผู้เสียหายที่จะขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว (มาตรา 8 วรรคท้าย)

2) สิทธิของผู้เสียหายที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาล หรือจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในระยะเวลาระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้น (มาตรา 28 (2) และมาตรา 3 (2) มาตรา 30) แต่มีกฎหมายจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องคดีหรือดำเนินคดีอาญา เช่น

- (1) ห้ามฟ้องบุพการีตาม ป.พ.พ. มาตรา 1562
- (2) ห้ามฟ้องเด็กหรือเยาวชนกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดต่อศาลเยาวชนและครอบครัว เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการสถานพินิจ
- (3) ห้ามฟ้องขอให้กักกันเพราะเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ เฉพาะตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 43
- 3) สิทธิของผู้เสียหายที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ (มาตรา 40 วรรคหนึ่ง และมาตรา 3 (3) และสิทธิอื่นๆ
- 4) สิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์หรือพนักงานอัยการ โจทก์ที่จะร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา มาตรา 3 (4) และมาตรา 35 วรรคหนึ่ง วรรคสอง
- 5) สิทธิของผู้เสียหายหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ที่จะขอความในคดีความผิดต่อส่วนตัว มาตรา 3 (5) และมาตรา 35 วรรคสอง
- 6) สิทธิของโจทก์ที่จะขอโอนคดี (มาตรา 23, มาตรา 26)
- 7) สิทธิของโจทก์ที่จะตั้งข้อรังเกียจผู้พิพากษาในศาลซึ่งชำระคดีอาญา (มาตรา 27)
- 8) สิทธิของโจทก์ที่จะร้องขอต่อศาลสั่งให้คดีของผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์กับคดีของพนักงานอัยการซึ่งเป็นคดีอาญาเรื่องเดียวกันรวมพิจารณาเป็นเรื่องเดียวกัน (มาตรา 33)
- 9) สิทธิของโจทก์ที่จะยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น มาตรา 163 วรรคหนึ่ง, มาตรา 164
- 10) สิทธิของโจทก์ที่จะขอให้เพิ่มโทษฐานไม่เจ็ดหลาบ (มาตรา 159)
- 11) สิทธิของโจทก์ที่จะร้องขอให้ศาลยกคดีขึ้นไต่สวนมูลฟ้องใหม่ หรือพิจารณาคดีใหม่ กรณีศาลยกฟ้องเพราะโจทก์ไม่มาศาลตามกำหนดนัด (มาตรา 166 วรรคสอง, มาตรา 181) และสิทธิของโจทก์ที่จะร้องขอให้ศาลยกคดีขึ้นตรวจพยานหลักฐานใหม่กรณีศาลยกฟ้องเพราะโจทก์ไม่มาศาลตามกำหนดนัดตรวจพยาน หลักฐาน (มาตรา 172/2 ประกอบมาตรา 166 วรรคสอง)
- 12) สิทธิของโจทก์ที่จะแถลงเปิดและปิดคดีและนำพยานเข้าสืบ (มาตรา 174)
- 13) สิทธิของโจทก์ที่จะขอให้ศาลพิจารณาเป็นการลับ (ไม่เปิดเผย) และเมื่อมีการพิจารณาเป็นการลับโจทก์กับทนายโจทก์มีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้ (มาตรา 177, มาตรา 178)
- 14) สิทธิของโจทก์ที่จะอุทธรณ์ ฎีกา หรือร้องขอแก้อุทธรณ์ ฎีกา หรือสิทธิของโจทก์ผู้อุทธรณ์ที่จะร้องขออุทธรณ์ ฎีกา (มาตรา 193-225, มาตรา 161 วรรคสอง, มาตรา 170 วรรคหนึ่ง)

- 15) สิทธิของผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทำการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ตามความในมาตรา 244/1 ไว้ก่อนฟ้องก็ได้ (มาตรา 237 ตรี วรรคสอง)
- 16) มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่อาจได้รับการสอบถามจากศาลก่อนสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นที่มีใช้สถานีตำรวจหรือสถานที่ควบคุม (มาตรา 89/1)
- 17) มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่อาจได้รับการสอบถามจากศาลก่อนสั่งจำคุกจำเลยในสถานที่อื่นหรือด้วยวิธีพิเศษ (มาตรา 89/2)
- 18) มาตรการคุ้มครองโจทก์ที่จะรับฟังการอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาลโดยเปิดเผย (มาตรา 182 วรรคสอง)

1.5.3 ผู้ถูกกล่าวโทษ ผู้ต้องหา จำเลย สิทธิหรืออำนาจของผู้ต้องหาที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่

- 1) สิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับที่ถูกควบคุมหรือคุมขังมี 6 ประการ คือ
 - (1) แจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก
 - (2) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว (มาตรา 7/1 (1))
 - (3) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน (มาตรา 7/1)
 - (4) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร (มาตรา 7 (3))
 - (5) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย (มาตรา 7/1 (4))
 - (6) มีสิทธิได้รับแจ้งจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาให้ทราบข้อสังเกต

ก. สิทธิที่จะติดต่อบุคคลภายนอกและได้รับการดูแลช่วยเหลือก่อนให้เกิดหน้าที่แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิทั้ง 5 ประการ ดังกล่าวนี้อีกในโอกาสแรก

ข. ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหากฎหมายนี้เป็นบุคคลเดียวกันเนื่องจากการจับก็คือ กล่าวหาว่าได้กระทำความผิดตามมาตรา 2 (2) และเห็นได้จากมาตรา 85 วรรคหนึ่ง ที่ว่าเจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้จับไว้ มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา ไม่ใช่คำว่าผู้ถูกจับ

ค. คำพิพากษาที่ 2015/2547 การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับให้ต้องระบุไว้ในบันทึกคำให้การชั้นสอบสวน

ง. ถ้าไม่ปฏิบัติตามสิทธินี้หรือปฏิบัติล่าช้าอาจมีความผิดทาง ป.อาญา มาตรา 157 หรืออาจรับผิดทางแพ่งในเรื่องละเมิด ส่วนตาม ป.วิ.อ. มิได้บัญญัติไว้ดังกรณี ตามมาตรา 134/4 วรรคสอง น่าจะใช้บทบัญญัติในมาตรา 226 ที่จะไม่รับฟังถ้อยคำของผู้ต้องหา เพราะเป็นพยานบุคคลที่เกิดขึ้นโดยมิชอบประการอื่น

2) สิทธิของผู้ต้องหาที่จะยินยอมหรือไม่ยินยอมให้เจ้าพนักงานเปรียบเทียบ ค่าปรับหรือค่าทดแทน (มาตรา 38 ประกอบมาตรา 37) (สิทธิเช่นเดียวกับผู้เสียหาย)

(1) ผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้น แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิพากษาในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว หรือก่อนศาลสืบพยาน ตาม ป.อาญา มาตรา 79 สิทธิฟ้องคดีอาญาระดับตามมาตรา 39 (3) โดยผู้เสียหายไม่ต้องยินยอม

(2) ผู้มีอำนาจเปรียบเทียบคือพนักงานสอบสวนตามมาตรา 37 (2) และ พ.ร.บ. การเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. 2481 มาตรา 4 ที่แก้ไขเพิ่มเติม

(3) การเปรียบเทียบเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงาน ไม่ใช่บทบังคับ

(4) การเปรียบเทียบไม่ชอบคดีไม่เล็กกัน เช่น กรรมเดียวผิดกฎหมาย หลายบท ทุกบทต้องอยู่ในอำนาจเปรียบเทียบ หากบทใดเกินอำนาจก็เปรียบเทียบไม่ได้ หรือทุกบท อยู่ในอำนาจต้องเปรียบเทียบบทหนักเท่านั้น เป็นต้น

คุ้มครองผู้ต้องหาซึ่งมีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มสอบถามปากคำ ให้พนักงานสอบสวน สอบถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี ให้รัฐจัดหาทนายความให้

3) สิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(1) สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ (มาตรา 3, 124 และ 126)

(2) สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองและถอนฟ้อง คดีอาญา (มาตรา 3 และ 35)

(3) สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องและถอนฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (มาตรา 3, 40, มาตรา 15 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 175)

(4) สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ (มาตรา 30)

(5) สิทธิในการขอความในคดีความผิดต่อส่วนตัว (มาตรา 35)

(6) สิทธิที่จะยื่นคำร้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ โดยขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ (มาตรา 41/1) ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้อง ตามมาตรา 41/14 แล้ว เมื่อศาลชั้นต้นนัดฟังคำพิพากษาให้ส่งหมายนัดฟังคำพิพากษาไปยังผู้เสียหายด้วย

และหากศาลพิพากษายกฟ้องคดีอาญา หรือพิพากษาให้ค่าเสียหายไม่เต็มตามคำขอ ให้แจ้งถึงสิทธิในการอุทธรณ์คำร้องในส่วนแพ่งด้วย

(7) สิทธิให้จัดหาล่ามหรือล่ามภาษามือ (มาตรา 13)

(8) สิทธิที่จะไม่ต้องตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อม อาจจะทำให้ผู้เสียหาย

ในฐานะพยาน ถูกฟ้องคดีอาญา (มาตรา 234)

(9) ผู้เสียหายเป็นโจทก์หรือเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้ (มาตรา 193, 216)

(10) สิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว (มาตรา 8)

(11) สิทธิคัดค้านการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย (มาตรา 108/2)

ข้อควรระวังการปฏิบัติงานในกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

(1) ไม่เปิดเผยมาตรฐานการลงโทษ

(2) ไม่ให้คำมั่นหรือบีบบังคับให้จำเลยรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ

ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดต่อประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ข้อ 8

(3) ไม่ลงโทษผิดไปจากมาตรฐานการลงโทษโดยไม่มีเหตุ และไม่ปรึกษาผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรืออธิบดีผู้พิพากษา

(4) ไม่ต่อรองโทษหรือเลื่อนคดี โดยไม่มีเหตุสมควรเพื่อประสงค์ที่จะให้จำเลยให้การรับสารภาพ

1.6 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนคดีอาญาของประเทศไทย

กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา หมายถึง การให้ความรู้และการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้มีอรรถคดีผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหาย พยาน ตลอดจนผู้มาติดต่อราชการศาลตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย โดยมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1.6.1 จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เบื้องต้นแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีและผู้มาติดต่อราชการศาลเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินคดี กระบวนพิจารณา การปล่อยชั่วคราว สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหายและพยานตามกฎหมาย

1.6.2 ให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิ หน้าที่ตามกฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินคดี สิทธิในการได้รับการเยียวยาในส่วนแพ่ง

1.6.3 ให้ความรู้แก่ผู้ต้องหาในชั้นคัดฟ้อง ฝ่ายชั่งเพื่อทราบถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย

1.6.4 ให้ผู้พิพากษาอ่านและอธิบาย ฟ้องให้จำเลยฟังโดยละเอียดอย่างเคร่งครัด ให้ความรู้แก่จำเลยเพื่อทราบถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย การบรรเทา ความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

1.6.5 ในกรณีที่ผู้เสียหายประสงค์จะได้รับการบรรเทาความเสียหาย ทั้งจำเลยสำนึกในการกระทำความผิดและต้องการบรรเทาผลร้าย ฟังจัดให้มีการดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ย

กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา สามารถดำเนินการได้ในคดีอาญาทุกคดีและไม่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ ทั้งผู้พิพากษาทุกคนสามารถดำเนินการคุ้มครองสิทธิได้

การดำเนินกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญานั้นแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ กระบวนการในศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา และกระบวนการนอกศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา (การประชุมสัมพันธ์ ให้ความรู้ในชั้นคัดฟ้อง ฝ่ายชั่ง ชั้นสอบคำให้การในวันตรวจพยานหลักฐาน)

สำหรับกระบวนการในศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญานั้น ศาลยุติธรรมอาจมีการกำหนดองค์คณะผู้พิพากษาเฉพาะเพื่อปฏิบัติงานที่ศูนย์หรือใช้วิธีจัดให้ทุกองค์คณะในศาลยุติธรรมได้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์โดยหมุนเวียนกันหรือที่เรียกว่าระบบเวร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการในแต่ละศาล ศูนย์นั้นยังคงมีอยู่แต่เปลี่ยนชื่อและในการปฏิบัติงานนั้นให้ยึดกรอบการทำงานและเนื้อหาที่จะมีการให้ความรู้และข้อพึงระวังในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนและเป็นหลักประกันในการปฏิบัติงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

ส่วนกระบวนการนอกศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา (การประชุมสัมพันธ์ ให้ความรู้ในชั้นคัดฟ้อง ฝ่ายชั่ง ชั้นสอบคำให้การ ในวันตรวจพยานหลักฐาน) โดยเฉพาะในการอ่านและอธิบายฟ้อง ผู้พิพากษาทุกคนต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังโดยละเอียด รวมทั้งให้ความรู้แก่จำเลยเพื่อให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายตลอดถึงแนวทางในการบรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

1) ศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือศูนย์ระดมข้อพิพาทประจำศาล

(1) คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ (ไม่คำนึงว่าจะเป็คดีอาญาขอมความได้หรืออาญาแผ่นดิน)

(2) คดีอาญาที่ขอมความได้

(3) คำร้องตามมาตรา 44/1

ตัวอย่างการดำเนินงานสำหรับคดีอาญาที่ราษฎรเป็น โจทก์ ตามข้อ 1 เมื่อศาลรับคำฟ้องเพื่อนัดไต่สวนมูลฟ้อง กรณีโจทก์และผู้ถูกฟ้องมีความประสงค์ที่จะเจรจากัน พึงมีการให้ความรู้แก่โจทก์และผู้ถูกฟ้องในเบื้องต้นเพิ่มเติมจากการไต่ถ้อยคำ ในส่วนสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเจรจาดกกลางกันได้จะส่งผลให้มีการถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความรวมทั้งการตั้งยกเลิกวันนัดไต่สวนมูลฟ้อง

ในกรณีที่ไม่มีผลการเจรจาหรือการเจรจาไม่สำเร็จ เมื่อศาลไต่สวนมูลฟ้องและประทับรับฟ้องแล้ว ต่อมาจำเลยยื่นคำให้การและคู่ความมาพร้อม โดยประสงค์จะเจรจากัน ให้นำคู่ความไปที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือศูนย์ประนอมข้อพิพาทประจำศาลได้อีกขั้นตอนเช่นกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ศาลและผู้ประนีประนอมประจำศาล พึงระลึกว่า กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในส่วนของการให้ความรู้แก่คู่ความนั้น เป็นสิ่งพึงกระทำควบคู่ไปกับการไต่ถ้อยคำ หลักสำคัญ คือ กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจะต้องเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนใดของกระบวนการพิจารณาหรือในศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือศูนย์ประนอมข้อพิพาทประจำศาลหรือในศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา ทั้งนี้ ศาลพึงจัดให้มีการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจถึงสิทธิต่างๆ ของคู่ความแก่บุคลากรของศาลเพื่อเป็นหลักประกันว่ากระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา จะเกิดขึ้นขึ้นในศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือศูนย์ประนอมข้อพิพาทประจำศาลตามแต่กรณี

2) ศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

คดีอาญาแผ่นดิน (คดีที่ต้องเสร็จสิ้นไปโดยคำพิพากษา) ในการปฏิบัติหน้าที่เวรชี้ให้ผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่เวรชี้มีหน้าที่ในการอ่านและอธิบายฟ้องแก่จำเลยโดยละเอียดก่อนที่จะสอบคำให้การ อันจะเป็นการบริหารจัดการหรือแยกประเภทคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่ต้นทาง

ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพและไม่ต้องการสืบพยานประกอบคำรับสารภาพซึ่งจะมีการอ่านคำพิพากษาในวันเดียวกันนั้น กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพพึงเกิดขึ้นในการอ่านและอธิบายฟ้องพร้อมกับให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของจำเลย หลักการสำคัญ คือ ให้จำเลยเข้าใจในข้อหาและคำขอของโจทก์รวมทั้งสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่และการบริหารจัดการคดีของแต่ละศาล

ในกรณีตามวรรคก่อนหากพิจารณาแล้วเห็นว่า ควรมีการสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมไม่ว่าจะเกี่ยวกับพฤติการณ์แห่งคดี หรือเพื่อทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย หรือจำเลยประสงค์ที่จะทำคำแถลงประกอบคำรับสารภาพให้ผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่เวรชี้ สั่งให้สืบเสาะและพินิจหรือกรณีที่ผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่เวรชี้ เห็นสมควรหรือคู่ความประสงค์ให้ส่งเรื่องไปยังศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาเพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ ให้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่และการบริหารจัดการคดีของแต่ละศาลในกรณีที่จำเลยยังไม่ให้การหรือจะให้การ

ในวันนัดพิจารณาหรือรอแต่งตั้งทนายความก่อนสอบคำให้การให้ผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่เวรซึ่งส่งสำนวนให้ผู้ศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาดำเนินการต่อไป

เมื่อศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาได้รับสำนวนแล้วให้ดำเนินการให้ความรู้แก่ทั้งผู้เสียหาย และจำเลย เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย อ่านและอธิบายฟ้องให้แก่จำเลยอีกครั้งหนึ่ง ในส่วนของผู้เสียหาย (ถ้ามี) พึงมีการแนะนำสิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 พร้อมทั้งอธิบายให้ผู้เสียหายและจำเลยทราบถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลต่อไป

เมื่อศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและจำเลยให้การแล้วให้ดำเนินการต่อไปตามการบริหารจัดการคดีของแต่ละศาล

จากระบบงานยุติธรรมทั้ง 2 ระบบที่กล่าวมานี้ ระบบงานยุติธรรมของไทยเราจัดอยู่ในระบบงานควบคุมอาชญากรรม และก็มีแนวโน้มจะก้าวเข้าไปสู่ระบบงานยุติธรรมระบบที่ 2 มากขึ้น อย่างไรก็ดี เมื่อระบบงานยุติธรรมของไทยยอมรับเอาแนวความคิดในการจัดทำกฎหมายและนิติประเพณีในการดำเนินคดี และในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดทางอาญาจากประเทศตะวันตก เช่น อังกฤษและสหรัฐอเมริกา เป็นต้น มาประยุกต์ใช้ การบริหารงานยุติธรรมของไทย ตั้งแต่การสืบสวน สอบสวนและจับกุมผู้กระทำผิดไปจนถึงการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล จึงได้นำเอาทฤษฎีที่มีใช้อยู่ในประเทศดังกล่าวนั้นมาใช้ด้วย ทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ระบบยุติธรรมทุกระบบ และมีอยู่ 2 ทฤษฎีด้วยกัน คือ

- 1) ทฤษฎีที่มุ่งต่อการลงโทษ
- 2) ทฤษฎีที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดบุคคลย่อมมีสิทธิพื้นฐาน

ในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง³
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษาหรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสียหรือพยาน ในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิ ในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรมและการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ข่อมมีสิทธิ ได้รับความคุ้มครองในการดำเนินพิจารณาตัวอย่างเหมาะสม ข่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการ พิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้การปล่อยตัวชั่วคราว การกระทำที่ขัดต่อ ปริญญาสาเกล้าด้วยสิทธิมนุษยชน ขัดต่อ กฎหมายอาญา ภาคความผิด หมวด 2 ในเรื่องความผิดต่อหน้าที่ในการยุติธรรม

มาตรา 200 ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงานในตำแหน่งพนักงานอัยการ ผู้ว่าคดี พนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาหรือจัดการให้เป็นไปตามหมายอาญา กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด ๆ ในตำแหน่งอันเป็นการมิชอบเพื่อจะช่วยเหลือบุคคลหนึ่งบุคคลใด มิให้ต้องโทษ หรือให้รับโทษน้อยลง ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่ หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท

ถ้าการกระทำหรือไม่กระทำนั้น เป็นการเพื่อจะแก่งแย่งให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด ต้องรับโทษ รับโทษหนักขึ้น หรือต้องถูกบังคับตามวิธีการเพื่อความปลอดภัย ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษ จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท

มาตรา 201 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานในตำแหน่งตุลาการ พนักงานอัยการ ผู้ว่าคดีหรือพนักงานสอบสวน เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเอง หรือผู้อื่น โดยมิชอบเพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง ไม่ว่าการนั้นจะชอบ หรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่ สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือประหารชีวิต

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 71

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

เป็นการคุ้มครองประชาชนไม่ให้มีการถูกทำละเมิดทั้งทางร่างกายและทรัพย์สิน ซึ่งอาจแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ

ทฤษฎีที่มุ่งต่อการลงโทษ ในยุคที่มนุษย์เจริญขึ้นและมีการปกครองเป็นระบบที่มีประมุขเป็นผู้ปกครอง เช่น อาณาจักรบาบิโลน อาณาจักรอินเดีย อาณาจักรโรมัน และอาณาจักรจีน เป็นต้น ย่อมจะมีกฎหมายที่ใช้ปกครองบ้านเมืองโดยเฉพาะเพื่อการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสงบ เป็นระเบียบเรียบร้อย อย่างไรก็ตาม เมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย รัฐก็จะมีการลงโทษผู้ฝ่าฝืนอันแสดงให้เห็นปฏิกิริยาที่มุ่งต่อการลงโทษและก่อให้เกิดรูปแบบของการลงโทษและวิธีการลงโทษต่างๆ กัน ปฏิกิริยาที่มุ่งต่อการลงโทษได้ก่อให้เกิดทฤษฎีการลงโทษ 2 ทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (retribution) และทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้งหรือป้องกันอาชญากรรม (restrain)⁵

2.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน เป็นทฤษฎีที่เก่าแก่ที่สุด อาจแยกออกเป็นทฤษฎีย่อยได้ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีสัญชาตญาณ (Instinct Theory) และทฤษฎีผู้กระทำความผิดสมควรถูกลงโทษ (Just Desert Theory) มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ทฤษฎีสัญชาตญาณ (Instinct Theory) การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นการแสดงออกของสัญชาตญาณของคนในสังคม เพื่อแก้แค้น หรือทดแทนการกระทำความผิดจากประมวลกฎหมายของกษัตริย์ซัสมูราบี แห่งกรุงบาบิโลน เมื่อประมาณ 1,500 ปีก่อนพุทธศักราช ได้ปรากฏระบบการลงโทษแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน และกฎหมายไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา⁶ มาจนถึงก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การลงโทษผู้กระทำความผิดก็เป็นอย่างรุนแรงเช่นกัน อาทิ กฎหมายลักษณะอาญาหลวง พ.ศ.1985 อาญาไว้ 4 สถานที่ คือ

- 1) ให้ฟันคอ ริมเรือน ริมราชบาทว์ เอาลูกเมียเข้าคนเป็นจรรยาทว์ ทรัพย์สิ่งของเอาเข้าห้องพระคลังเงินสิ้น
- 2) ให้ใส่มือ ใส่เท้า เข้าตรูไว้
- 3) ให้ทวนด้วยลาดหนั่ง ไม้หวาย ยกหนั่ง สองยก สามยก แล้วประจานใส่ตรูไว้หนึ่งเดือน สองเดือน

⁵ สุพจน์ สุโรจน์, ทฤษฎีการลงโทษและทฤษฎีวิธีการเพื่อความปลอดภัย, กฎหมายอาญา 1: ภาคทฤษฎีนิติทั่วไป, หน้า 505-515

⁶ กรมศิลปากร, กฎหมายตราสามดวง, กรุงเทพมหานคร: อุดมศึกษา, 2521, หน้า 472-521

4) ให้ตัดปาก แหวะปาก เอามะพร้าวห้าวขุดปาก โทษที่ใช้แก่ผู้กระทำ ความผิดอันเป็นโทษทางกายมี 3 ประการด้วยกัน คือ ประหารชีวิต จำคุก และการทำอันตราย ต่อส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย โดยเฉพาะโทษประหารชีวิตมีการลงโทษอย่างโหดร้ายทารุณ ซึ่งตามกฎหมายลักษณะกบฏศึก พ.ศ.1978 เรียกว่า โทษกรรมกรรม 21 สถาน เช่น ต่อยกะโหลกศีรษะ เลิกออกแล้วเอาคีมคีบเหล็กเผาไฟจนแดงใส่ลงบนมันสมอง เอาขอเกี่ยวปากให้อ้าไว้ แล้วเอาไฟจุดเผา ในปาก และให้เอาขวานผ่าอกทั้งเป็นแล้วแหกอกออกตัวโครงเนื้อ เป็นต้น การลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อแก้แค้นทดแทนตามทฤษฎีสัญชาติญาณนี้ก็ยังคงมีใช้อยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าวิธีการลงโทษ จะไม่รุนแรงและโหดร้ายเช่นในอดีตกาล จากข้อเขียนของซู ติตัส เร็ด (Sue Titus Reid) ศาสตราจารย์ ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ยอมรับการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นเหตุผลที่เหมาะสมในการ ลงโทษประหารชีวิตจำเลยโดยระบุไว้ด้วยว่า ถึงแม้การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนจะไม่ใช่วัตถุประสงค์ ที่สำคัญที่สุด แต่ก็ไม่ใช่วัตถุประสงค์ที่ต้องห้ามและไม่ขัดต่อการส่งเสริมความเคารพในศักดิ์ศรี ของความเป็นคนและก็เป็นการแสดงออกของสังคม ซึ่งแสดงความโกรธแค้นต่อพฤติกรรมเหยียด โหด ที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไป⁷ การลงโทษผู้กระทำความผิดในประเทศสหรัฐอเมริกา มีทั้งการ แขว่นคอ การใช้เก้าอี้ไฟฟ้า และการรมด้วยแก๊ส แต่การลงโทษประหารชีวิตของประเทศไทย ในปัจจุบันใช้วิธีการฉีดยาหรือสารพิษให้ตาย (ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 19) ผู้กระทำความผิด ก็เป็นไปอย่างรุนแรงเช่นกัน อาทิ กฎหมายลักษณะอาญาหลวง พ.ศ.1985

2.1.2 ทฤษฎีผู้กระทำความผิดสมควรถูกลงโทษ (Just Desert Theory) ตามทฤษฎี นี้การลงโทษไม่มีวัตถุประสงค์ใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการยับยั้งหรือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด อิมมานูเอล คาร์น (Immanuel Kant) ค.ศ. 1742-1824 ปรัชญาเมธีชาวเยอรมัน ซึ่งน่าจะเป็นผู้นำ ของสำนักการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนยุคใหม่ เคยกล่าวไว้ว่า “การลงโทษไม่ใช่เป็นเครื่องมือ เพื่อส่งเสริมความดี ไม่ว่าจะ เป็นไปเพื่อผู้กระทำความผิดหรือเพื่อสังคม แต่จะต้องลงโทษ เพียงเพราะว่าบุคคลนั้นได้ประกอบอาชญากรรม การที่ผู้กระทำความผิดสมควรถูกลงโทษเนื่องจากว่า เขาได้กระทำความผิด และโทษที่จะลงแก่ตัวผู้กระทำความผิดก็เป็นการกระทำเช่นเดียวกัน กับที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำต่อผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดความทุกข์ทรมานพอกันกับที่ผู้เสียหาย ได้รับ⁸ เมื่อไม่นานมานี้ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้ให้เหตุผลสนับสนุนการลงโทษ เพราะ ผู้กระทำความผิดสมควรถูกลงโทษว่าเป็นเหตุผลสำหรับการลงโทษประหารชีวิต เนื่องจากการ ลงโทษเพื่อยับยั้งไม่ได้ผล และประชาชนก็เสื่อมความนิยมเชื่อถือในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำ ความผิด

⁷ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 522-543

⁸ สุพจน์ สุโรจน์, แนวคิดทฤษฎีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด, “อ้างแล้ว”, หน้า 14

สรุป นักทฤษฎีลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้สนใจต่ออนาคตของผู้กระทำ ความผิดหรือของสังคม คงให้ความสนใจเฉพาะพฤติกรรมหรือการกระทำในอดีตของผู้กระทำ ความผิดเท่านั้น ดังนั้น เมื่อมีการกระทำ⁹ ความผิดเกิดขึ้น สังคมจึงมีปฏิกิริยา ต่อต่อผู้กระทำ ความผิด ในเชิงแก้แค้นทดแทนอย่างหนึ่ง และเนื่องจากผู้ กระทำ ความผิดสมควรถูกลงโทษอีกอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ในยุคแรกๆ มักจะเป็นการลงโทษผู้กระทำ ความผิด ที่รุนแรงที่สุดและกระบวนการยุติธรรมไม่มีแบบแผนชัดเจนแน่นอน โดยส่วนมากจะเป็นไปตาม ความพอใจของผู้ลงโทษ ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมครั้งที่ 1 ขึ้นมาในทวีปยุโรป ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ประมาณ พ.ศ. 2310-2370) คือการลงโทษ เริ่มมองไปในอนาคต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำ ความผิดเอง และต่อสังคมด้วย โดยมีมุ่ง ต่อการยับยั้งอาชญากรรม ป้องกันอาชญา กรรมและแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำ ความผิด ซึ่งบางแห่ง รวมเรียกเป็นทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์(Utilitarian Theory of Punishment) แต่ในที่นี้ จะเรียกว่า ทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้ง (Restraint Theory)

2.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อยับยั้ง (Restraint Theory) นักปรัชญาและนักกฎหมาย ในยุโรป อาทิ ซีซาร์ เบ็กคาเรีย และจอร์เจ เบนแทม ซึ่งเป็นผู้นำของสำนักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา สำนักคลาสสิกและนีโอ-คลาสสิก ตามลำดับ ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอาชญากรรม และการลงโทษผู้กระทำ ความผิดขึ้นใหม่

ในด้านอาชญากรรมนั้น นักปรัชญาและนักกฎหมายเหล่านี้เชื่อว่าคนกระทำ ความผิด ได้กระทำโดยเจตนาเพื่อแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ ดังนั้น รัฐควรจะมีบัญญัติกฎหมาย ไว้ให้ชัดเจนว่าการกระทำอะไรเป็นความผิดและมีโทษบัญญัติไว้โดยชัดเจน เพื่อให้ทุกคนในสังคม ได้ทราบ เมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้แล้วเช่นนี้ ผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะมี ความผิดและต้องรับโทษตามกฎหมาย

ในการลงโทษ นักปรัชญาและนักกฎหมายเหล่านี้เสนอการลงโทษให้เหมาะสม กับความผิดโดย เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการนำโทษจำคุกมาใช้แทนการลงโทษอย่างอื่น ๆ เช่น เนรเทศ ทรมาณร่างกายหรือประหารชีวิต โดยเน้นไปที่วัตถุประสงค์เพื่อยับยั้ง ป้องกัน และแก้ไขปรับปรุง ผู้กระทำ ความผิด การลงโทษที่จะให้ได้ผลดัง กล่าวนี้ จะต้องกระทำอย่างรวดเร็ว แน่นนอน มีเอกภาพ และเหมาะสมกับความผิดอันจะทำให้บรรล่วัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ จากแนวความคิดของนักปรัชญา และนักกฎหมายดังกล่าว จึงเกิดทฤษฎียับยั้ง ข่มขู่หรือป้องปรามอาชญากร (Deterrence Theory หรือ Restraint Theory) ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 3 ทฤษฎีย่อยคือ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่

⁹ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 14-15

หรือป้องปรามอาชญากรรม ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรม และทฤษฎีการลงโทษ เพื่อแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด¹⁰

2.2.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือป้องปรามอาชญากรรม ทฤษฎีนี้ถือว่าการลงโทษจะทำให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบ และคนอื่นไม่กล้าจะกระทำความผิดเพราะกลัวถูกลงโทษ ทฤษฎีนี้แบ่งการลงโทษออกเป็นทฤษฎีย่อยๆ ได้เป็น 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีข่มขู่เฉพาะราย ทฤษฎีข่มขู่โดยทั่วไป และทฤษฎีข่มขู่ระยะยาว

ในการลงโทษเพื่อข่มขู่เฉพาะราย การลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกน่าจะเป็นการเพียงพอที่จะข่มขู่ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่มิให้ประกอบอาชญากรรม ซึ่งผู้พิพากษาในประเทศอังกฤษได้ใช้วิธีการลงโทษจำคุกระยะสั้นแก่ผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรก โดยเฉพาะ ลอร์ดแอล เจ เลน ได้เคยกล่าวไว้ว่า ผู้พิพากษาคควรจะขึ้นชมยินดีที่เรือนจำในประเทศอังกฤษส่วนมากแออัดยัดเยียด และทำให้การลงโทษจำคุก เป็นประสบการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ การข่มขู่ตามทฤษฎีนี้ เป็นการข่มขู่ตัวผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำความผิดอีกต่อไป เพราะกลัวว่าจะถูกลงโทษ

ในการลงโทษเพื่อข่มขู่โดยทั่วไป เป็นการลงโทษที่ประสงค์จะข่มขู่บุคคลอื่นมิให้ประกอบอาชญากรรม ตามทัศนคติของเบนแธม การลงโทษเพื่อข่มขู่คนทั่วไปเป็นเรื่องสำคัญมากและการลงโทษจะต้องทำอย่างเปิดเผยและรุนแรงตามโทษของความผิด และเป็นเหตุผลที่ศาลมักใช้เสมอ

ในการลงโทษตามทฤษฎีข่มขู่ระยะยาว มีข้อสันนิษฐานว่าการจำคุกระยะยาวจะช่วยรักษามรดกฐานความประพฤติของประชาชนในสังคม และขณะเดียวกันก็เน้นการให้การศึกษาแก่ผู้ต้องโทษด้วย ตามทัศนคติของเซอร์เจมส์ สตีเฟน การลงโทษจำคุกระยะยาว เป็นการให้การศึกษาทางศีลธรรมทั้งแก่ผู้กระทำความผิดและแก่ผู้อื่นได้ใช้วิธีการลงโทษจำคุกระยะสั้นแก่ผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรก โดยเฉพาะ ลอร์ดแอล เจ เลน ได้เคยกล่าวไว้ว่า ผู้พิพากษาคควรจะขึ้นชมยินดีที่เรือนจำในประเทศอังกฤษส่วนมากแออัดยัดเยียด และทำให้การลงโทษจำคุก เป็นประสบการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ การข่มขู่ตามทฤษฎีนี้ เป็นการข่มขู่ตัวผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำความผิดอีกต่อไป เพราะกลัวว่าจะถูกลงโทษ

2.2.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรม ตามทฤษฎีนี้การลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีกต่อไป การลงโทษเพื่อป้องกันนี้อาจเป็นการลงโทษขั้นสูงสุดถึงประหารชีวิต อันเป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างถาวรหรือการลงโทษจำคุกหรือกักขัง อันเป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างชั่วคราว ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิด

¹⁰ สุพจน์ สุโรจน์, แนวคิดทฤษฎีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด, "อ้างแล้ว", หน้า 510

ไม่มีโอกาสกระทำความผิดในชุมชนได้ เป็นการชั่วคราวตลอดระยะเวลาที่ถูกจำคุกหรือกักขัง อย่างไรก็ตาม การจำคุกหรือกักขังดังกล่าวนี้ไม่มีกิจกรรมเพื่อปรับปรุงเพื่อพัฒนานิสัยหรือฝึกอาชีพ คงเป็นเพียงการจำกัดอิสรภาพ เน้นการควบคุม และการรักษาความปลอดภัยเป็นหลัก

2.2.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด ตามทฤษฎีนี้การลงโทษ โดยการแก้ไขปรับปรุงมีองค์ประกอบ 2 ข้อด้วยกันคือ การแก้ไขปรับปรุงอาจเกิดจากการลงโทษโดยตรง เช่น การใส่ข้อคา การตัดอวัยวะ และการเข็มน เป็นต้น ทำให้สำนึกผิดและเจ็บปวดและการแก้ไขปรับปรุงเป็นส่วนที่สืบเนื่องมาจากการลงโทษ เช่น การให้ทำงานหนัก การขังเดี่ยว และการรักษาความเงียบ การลงโทษโดยการแก้ไขปรับปรุงนี้ เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกจากการใช้เรือนจำเป็นที่ลงโทษ โดยการนำเอาหลักการขังเดี่ยวและการให้นักโทษพิจารณาความ ผิดของตนเอง จนเกิดความรู้สำนึกในความผิด (penitence) ตามหลักของคริสต์ศาสนา อันเป็นที่มาของคำว่า penitentiary ซึ่งแปลว่า เรือนจำ เรือนจำต้นแบบที่ใช้การขังเดี่ยวคือ เรือนจำที่ เซอร์ฮิลล์ มลรัฐเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ในเรือนจำดังกล่าวนี้โทษจะไม่มีโอกาสพบปะกับนักโทษคนอื่น ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้นักโทษคบหาสมาคมกันทั้งในขณะที่ต้องโทษและเมื่อพ้นโทษไปแล้ว

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง กฎหมายที่ว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการค้นหาความจริงอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและการนำตัวผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายมาดำเนินการพิจารณาและลงโทษตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งหลักเกณฑ์ได้บัญญัติขึ้นเพื่อมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป้าหมายในการให้อำนาจหน้าที่ดังกล่าว เพื่อต้องการให้ค้นหาผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกฎหมาย แต่ในขณะเดียวกันได้คำนึงถึงการประกันสิทธิของประชาชน สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาที่จะได้รับการปกป้องมิให้ถูกล่วงละเมิดต่อเสรีภาพในร่างกาย การตรวจค้นในเคหสถานและในกรณีอื่นๆ โดยไม่จำเป็นหรือไม่มีเหตุอันสมควรจากการใช้อำนาจในการหาข้อเท็จจริงของเจ้าพนักงาน¹¹ และจะได้รับการประกันสิทธิที่จะไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม

¹² ในความเป็นจริง กระบวนการยุติธรรมในประเทศต่างๆ ยังไม่มีการปฏิบัติในข้อเท็จจริงที่เหมาะสมไม่สามารถทำหน้าที่ได้สมจริงตามอุดมคติ ทุกประเทศยังมีอาชญากรจำนวนไม่น้อยที่สามารถอยู่เหนือเงื้อมมือของกระบวนการยุติธรรมได้ ไม่ว่าจะมิบุคคลหรือผู้มีชื่อเสียงทางสังคมเข้าช่วยเหลือ และยังมีคนบริสุทธิ์ (แพะในคดี) อีกจำนวนหนึ่งที่กลับต้องรับโทษทัณฑ์จากกระบวนการยุติธรรม คนที่ติดคุกตามคำพิพากษาจำนวนมากมายังไม่สามารถปรับตัว

¹¹ ณรงค์ ไชหาญ, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552, หน้า 15-16

¹² จรัญ กักศิษนากุล, “อ้างแล้ว”

เข้าสู่สังคมของสังคมเพื่อเป็นคนดีหางานทำอย่างสุจริตได้ เพราะถูกรังเกียจในการให้ทำงาน เนื่องจากเป็นคนต้องโทษมาก่อน ดังนั้นจึงมีบุคคลต่างๆ พยายามศึกษาหาวิธีการที่เหมาะสม และทันสมัย เพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้ดีขึ้น รวมถึงการอำนวยความสะดวกให้มีประสิทธิภาพ อยู่ตลอดเวลา เจ้าพนักงานตำรวจเป็นข้าราชการซึ่งสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ ในการรักษาความมั่นคงภายในส่วนที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและถือเป็น องค์กรหนึ่งที่สำคัญในการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ พิจารณาได้ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังต่อไปนี้

(1) ในฐานะที่ตำรวจเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ย่อมมีอำนาจสืบสวน คดีอาญาได้ทั่วราชอาณาจักร

(2) ในฐานะที่ตำรวจ¹³ เป็นพนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจทำการ สอบสวนคดีอาญาได้ภายในเขตอำนาจของตนตามที่กำหนดไว้ เรื่องกำหนดหน่วยงานเขตอำนาจการ รับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองของหน่วยงานราชการในกรมตำรวจ

(3) มีอำนาจจับกุมและควบคุมบุคคลผู้กระทำความผิดที่ถูกจับ ไว้ตามกำหนดเวลา ที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

(4) มีอำนาจตรวจค้นเคหสถานที่อยู่อาศัย และสำนักงานของบุคคลอันเป็น ที่รโหฐาน ได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้

นอกจากนี้แล้วในฐานะที่ตำรวจเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายประกอบกับการพัฒนา ทางเศรษฐกิจและสังคม จึงได้มีการตรากฎหมายอื่นๆ ให้ตำรวจเป็นผู้ดูแลรักษาการตามกฎหมายนั้นๆ เช่น พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พระราชบัญญัติการพนัน เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งหวังการปกป้องอันตราย ให้ประชาชนและการคุ้มครองสังคมให้อยู่อย่างมีความสุข โดยให้เจ้าพนักงานตำรวจเป็นนายทะเบียน อนุญาตให้ทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การรับรองการมีอาวุธปืนเพื่อพกพา เป็นต้น อำนาจหน้าที่ต่างๆ ที่กล่าวมาย่อมกระทบต่อความสงบสุขของสังคมและสิทธิ เสรีภาพ ตลอดจน ทรัพย์สินของประชาชนอย่างมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอยู่เองที่เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องมีจริยธรรมไว้ เป็นแนวปฏิบัติมากกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป แต่ในปัจจุบัน ภาพพจน์ตำรวจในเรื่องจริยธรรม มักจะถูกมองจากประชาชนในแง่ลบเป็นส่วนมาก ดังจะเห็นจากคำกล่าวของนายตำรวจท่านหนึ่งซึ่งได้ กล่าวไว้ว่า “ตำรวจก็คือคนธรรมดาเรานี่เอง การเอาเครื่องแบบสีก็ากี้ไปสวมให้ตำรวจ เอาดาวไปติด บนบ่าให้และนำเอาปืนให้ตำรวจถือ มิได้หมายความว่า ตำรวจจะมีโลก โกรธ และหลง น้อยกว่าคนอื่น ในบางกรณี และสำหรับตำรวจบางคนอาจทำให้มี โลก โกรธ และหลงมากและรุนแรงขึ้นกว่าเดิม

¹³ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2525, หน้า 81-82

เสียดายเข้าไป”¹⁴ แต่ทั้งนี้มิใช่ว่าตำรวจจะเป็นผู้หย่อนจริยธรรมทั้งหมด แต่ความเป็นจริงแล้ว มีเป็นส่วนน้อยเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่าตำรวจส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ยึดมั่นในจรรยาบรรณ

จรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน มีดังต่อไปนี้¹⁵

(1) พนักงานสอบสวนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

(2) พนักงานสอบสวนต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต และยึดมั่นในศีลธรรม

(3) พนักงานสอบสวนต้องอำนวยความสะดวกด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง โปร่งใส และเป็นธรรม โดยปราศจากอคติ

(4) พนักงานสอบสวนต้องกล้ายืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง

(5) พนักงานสอบสวนพึงปฏิบัติงานหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เสียสละ และอดทน เพื่อประโยชน์แห่งการอำนวยความสะดวก

(6) พนักงานสอบสวนพึงสำนึก และยึดมั่นในวิชาชีพการสอบสวน มีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีและวิชาชีพของตนเอง

2.3 ทฤษฎีการสอบสวน (Inquiry Theory)

ปัจจุบันประชาชนมีความต้องการเห็น การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เกิดความเที่ยงธรรม เสมอภาค และบริสุทธิ์ยุติธรรมด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นการสอบสวนรวบรวมเอกสารพยานหลักฐาน ถ้าหากเจ้าพนักงานของรัฐกระทำโดยไม่มีประสิทธิภาพ ขาดหลักการ และเหตุผลแล้ว ผลการพิจารณาคดีของศาลก็จะดำเนินการให้เกิดความยุติธรรมได้ยาก เพราะเหตุนี้เองด้วยหลักการพิจารณาคดีของศาลส่วนใหญ่ต้องอาศัยพยานหลักฐานจากการสอบสวนที่ได้รวบรวมไว้เป็นสำคัญ และศาลอาจจะรับฟังคำให้การของพยานที่ให้การไว้ในชั้นสอบสวนยิ่งกว่าคำเบิกความของพยานที่ให้การไว้ในชั้นศาลก็ได้ ถ้าหากว่าคำให้การของพยานในชั้นสอบสวนเป็นคำให้การที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายและคำเบิกความของพยานในชั้นศาลที่ขัดแย้งกับคำให้การในชั้นสอบสวน ไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะรับฟังได้ ว่าเพราะเหตุใดจึงให้การขัดแย้งกับคำให้การในชั้นสอบสวนเช่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากคำให้การพยานโจทก์ซึ่งให้การไว้ในชั้นสอบสวนว่าใกล้เวลาเกิดเหตุไม่ทันได้คิดเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริง ข้อมื่อน้ำหนักรับฟังได้ และกฎหมายหาได้จำกัดให้รับฟังเฉพาะคำเบิกความพยานโจทก์ในชั้นศาลเท่านั้นไม่

¹⁴ วิศิษฐ์ เดชกุญชร, “เทศน์ตำรวจ”, *วารสารทนายประจำบ้าน*, 2, 13, 2528, หน้า 8

¹⁵ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน พ.ศ.2544, ลงวันที่ 31

ทั้งนี้พยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มานั้นจะต้องมีความสอดคล้องและเป็นเหตุผลซึ่งกันและกันจึงจะมีน้ำหนักรับฟังได้ แต่ถ้าพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มานั้นไม่มีความสอดคล้องและเป็นเหตุผลซึ่งกันและกันแล้ว ก็อาจแสดงได้ว่าพยานหลักฐานที่ได้ทำการรวบรวมมานั้นอาจเป็นพยานหลักฐานที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อคดีเลย เพราะฉะนั้นพนักงานสอบสวนจึงจะต้อง ระลึกเสมอว่าพยานหลักฐานที่ดีที่สุดคือพยานหลักฐานที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และจะต้องมีความสอดคล้องเป็นเหตุผลซึ่งกันและกันด้วย โดยการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้รู้ถึงข้อเท็จจริงและสิ่งแวดล้อมซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ด้วยความมีเหตุมีผลและเป็นธรรมอันจะพอให้รู้ข้อเท็จจริงและหลักฐานทั้งปวงจนได้ทราบเรื่องราวและรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้มากที่สุดและนำมาวิเคราะห์ถึงเหตุผลความน่าเชื่อถือของกันและกัน ว่ามีความเป็นเหตุผลเชื่อมโยงสอดคล้องกันได้อย่างถูกต้องเพียงใด ดังนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องพยายามสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานยืนยัน ประติดประต่อ และเชื่อมโยงอย่าง ไม่ขาดสายเพื่อให้ได้ทราบว่ามีการอันเกี่ยวกับความผิดอาญานั้นอย่างไรบ้าง ซึ่งถ้าพนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมพยาน หลักฐาน เช่นนั้น ได้แล้วจะเป็น หลักฐานบ่งชี้ หรือพิสูจน์ได้ว่าคดีอาญานั้น ได้เกิดขึ้นจริงและผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดในคดีนั้นหรือไม่อย่างใด ซึ่งข้อเท็จจริงแล้วพนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักค่าให้การของพยานในคดีอย่างถี่ถ้วน ซึ่งหากกรณีมีพยานหลักฐานขัดกันแล้ว พนักงานสอบสวนต้องเลือกพยาน หลักฐานที่แท้จริง ถูกต้องเข้าสู่สำนวนการสอบสวน ทั้งนี้การที่จะคัดเลือกพยานหลักฐานที่ถูกต้องแท้จริงได้ พนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติงานก็จะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการ ตลอดจนทักษะความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ทางวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ เพราะฉะนั้นในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักการ และทฤษฎีการสอบสวนมาใช้เป็นหลักคิดและแนวในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้เป็นอย่างดี

ทฤษฎีการสอบสวน หมายความว่า การนำหลักค้นหาความจริงและหลักเหตุผล มาใช้เป็นแนวคิดในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่เป็นความจริง และถูกต้อง อันจะทำให้เกิดความยุติธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างชัดเจน

ทฤษฎีการสอบสวนมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการต่อไปนี้

2.3.1 หลักค้นหาความจริง (Principle of Truth Finding) การดำเนินคดีอาญา ในชั้นสอบสวนมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อระบบการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาได้ ดังนั้นทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องในชั้นนี้ คือพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริง

หรือกลั่นกรองข้อมูลคดีเบื้องต้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจะต้องไม่มุ่งหวังที่จะไปค้นหาความจริง โดยไปกระทบสิทธิ เสรีภาพของประชาชนมากเกินไปหรือเท่าที่จะทำได้ เพราะถ้าในชั้นก่อนการพิจารณาของศาลนี้มีการดำเนินการมาอย่างครบพร้อมแล้วในชั้นพิจารณาของศาลก็อาจแก้ไขอะไรไม่ได้มากนัก ผลที่ติดตามมากก็คือ ความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมอาจไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุว่าแม้ศาลเอง เมื่อกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีก็ต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ได้มาจากกระบวนการในชั้นพนักงานสอบสวนเป็นข้อพิจารณาประกอบด้วยเสมอ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการในชั้นสอบสวนซึ่งถือเป็นกระบวนการขั้นต้นในระบบการดำเนินคดีอาญาก็ตาม แต่ก็ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากที่สุดในอันที่จะรักษาความบริสุทธิ์ ยุติธรรมให้เกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้เอง การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน หรือในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาลจึงจะต้องทำการค้นหาความจริงของคดีให้มีความถูกต้องและชอบธรรมเป็นอย่างดีที่สุด เพราะหากว่าการดำเนินกระบวนการของเจ้าพนักงานสอบสวนได้กระทำโดยมิได้ปฏิบัติหรือละเลยต่อหลักการค้นหาความจริงเสียแล้ว สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาอาจถูกกระทบกระเทือนมากและผู้กระทำความผิดที่แท้จริงอาจหลุดรอดจากการถูกลงโทษตามกฎหมายและผลสุดท้ายที่จะตามมาก็คือ ความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายทางอาญา ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อระบบการดำเนินคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมได้แต่อย่างใด

หลักการค้นหาความจริง (Principle of Truth Finding) หมายความว่า การค้นหาข้อเท็จจริงหรือหลักฐานของคดี เพื่อให้ได้ข้อยุติตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือหลักฐานนั้นจะเป็นผลดีหรือผลร้ายของผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม เจ้าพนักงานนั้นก็ต้องค้นหามาเข้ามาในคดีซึ่งการพิสูจน์ความจริงนั้นให้ได้ หลักค้นหาความจริงมี ดังต่อไปนี้

การรับฟังความทุกฝ่าย ถือเป็นขั้นตอนอันสำคัญประการแรกที่จะทำการค้นหาความจริงของคดีได้เป็นอย่างดีที่สุด ซึ่งการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีระบบขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาอยู่ 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

- 1) ขั้นตอนการสอบสวนหรือในขั้นตอนชั้นก่อนฟ้องคดีต่อศาล
- 2) ขั้นตอนชั้นพิจารณาคดีของศาล ซึ่งขั้นตอนการสอบสวนเป็นขั้นตอน

ของการแสวงหาข้อเท็จจริงเบื้องต้น โดยกฎหมายก็ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการต่างก็มีหน้าที่ในการร่วมกันค้นหาความจริงเสียแต่เริ่มต้น แต่อย่างไรก็ดีการดำเนิน คดีอาญาในชั้นสอบสวนนั้นการสอบสวนมักจะเน้นหนักไปทางค้นหาความผิดมากกว่าเพื่อค้นหาความจริงของคดี ดังนั้นจึงต้องแก้ไขโดยใช้วิธีการสอบสวนที่จะเป็นการค้นหาความจริงเสนอให้ศาลเป็นผู้พิจารณาทั้งหมด โดยจะเสนอข้อเท็จจริงทั้งในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักนิติบัญญัติของรัฐ (Due Process of Law) และทำโดยชอบด้วย

กระบวนการ¹⁶ ไม่ว่าจะเป็นการตรวจค้นเพื่อพิสูจน์รวมทั้งการค้นหาพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ซึ่งเท่ากับเป็นการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ของทุกฝ่ายก่อนเข้าสู่กระบวนการสุดท้าย ก็คือการพิเคราะห์พยานหลักฐานว่า มีความน่าเชื่อถือเพียงใด (Credibility) เพื่อให้ได้ความจริงเป็นอันยุติก่อนที่จะนำไปปรับกับบทบัญญัติต่างๆ ของกฎหมาย โดยความจริงที่ได้มานั้นเป็นหลักฐานที่จะนำมาวินิจฉัยความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้ต่อไป การค้นหาข้อเท็จจริงและหลักฐานในทางอาญาจึงเป็นการค้นหาความจริงทางคดีของเจ้าพนักงานของรัฐที่จะดำเนินการตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้เพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้อง ชอบธรรม และมีมูลความจริงของคดี ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการสอบสวนดำเนินคดีอาญาต่อไป

การดำเนินคดีอาญาประเทศไทย ในชั้นพนักงานสอบสวนได้กำหนดองค์กรไว้ชัดเจนและกำหนดความรับผิดชอบในการสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน ความรับผิดชอบฟ้องร้องเป็นของพนักงานอัยการ การแยกความรับผิดชอบนี้เป็นการแยกความรับผิดชอบค่อนข้างเด็ดขาด ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ทำการค้นหาความจริงในการสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการก็จะมีความเห็นหรือสิ่งคดีที่ไม่ได้มาจากความเป็นจริงเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมแต่ในทางกลับกัน หากพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนและค้นหาความจริงเมื่อได้ความจริงของคดีเป็นอันยุติแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะมีความเห็นทางคดีสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา และเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ เมื่อการสอบสวนแต่แรกมีการสอบสวนค้นหาความจริงอาจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เช่นเดียวกันทำให้คดียุติ ไม่ต้องเสียเวลาในการพิจารณาคดีในชั้นศาล และไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อระบบในกระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญานั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมหรือเที่ยงธรรมของทุกฝ่ายได้ โดยเฉพาะถ้าพนักงานสอบสวนได้ทำการค้นหาความจริงเสียแต่เริ่มแรก ในชั้นสอบสวนซึ่งถือว่าเป็นต้นสายธารแห่งกระบวนการยุติธรรมด้วยแล้ว ก็จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้รับการคุ้มครองจากรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยแท้จริงแล้ว “พนักงานสอบสวนนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญารวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลขั้นพื้นฐานตามเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญได้เป็นอย่างดี โดยถ้าหากพนักงานสอบสวนพึงระลึกลงมาว่าจะต้องทำการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยตลอด ทั้งก่อนที่บุคคลนั้นจะตกเป็นผู้ต้องหา ซึ่งเมื่อมีผู้มาร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา ก็มีไว้จะมุ่งหาพยานหลักฐานเพื่อฟ้องผู้ถูกกล่าวหาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาถึงหลักฐานต่างๆ ว่ามีความน่าเชื่อถือได้เพียงใดด้วย เพราะบางครั้งอาจเป็นเรื่องแกล้งกล่าวหากัน เพราะฉะนั้นพนักงานสอบสวนที่ดีจะต้องพยายามสืบหาหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ความผิด รวมทั้งความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย

¹⁶ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2538, หน้า 3

ซึ่งถ้ามีผู้มากล่าวหาบุคคลใดว่าเป็นผู้กระทำความผิด และยังไม่ได้หลักฐานตามสมควรน่าเชื่อว่า บุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดเสียก่อนแล้ว แต่เจ้าพนักงานหรือพนักงานสอบสวนก็ได้กระทำการสอบสวนบุคคลผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ต้องหาในทันที โดยไม่ได้คำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลขั้นพื้นฐาน ก็จะถือได้ว่ารัฐนั้นมีได้จัดให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้มีประสิทธิภาพ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตามที่กล่าวไว้แล้ว

ซึ่งแท้จริงตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวก็ได้มีบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 125 บัญญัติรองรับไว้ว่า “เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้กระทำการสืบสวนหรือสอบสวนไปทั้งหมดหรือแต่ส่วนหนึ่ง ส่วนใดตามคำขอร้องให้ช่วยเหลือ ให้ตกเป็นหน้าที่ของพนักงานนั้นจัดการให้มีคำร้องทุกข์ตามระเบียบตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 123 และ มาตรา 124”

จึงเห็นได้ว่าเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ เมื่อได้รับคำขอร้องให้ช่วยเหลือแล้ว ถ้าปรากฏว่ายังไม่มีหลักฐานตามสมควรน่าเชื่อว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ก็จะต้องกระทำการสืบสวนหรือสอบสวน แสวงหาข้อเท็จจริงหรือหลักฐานตามที่เขาร้องขอให้ช่วยเหลือว่ามีมูลความผิดทางอาญาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และบุคคลที่ถูกกล่าวหาน่าจะเป็นผู้กระทำความผิดตามที่เขากล่าวหาจริงหรือไม่ด้วยเสียก่อน ถ้าหากเป็นกรณีความผิดต่อส่วนตัว เจ้าพนักงานก็อาจทำการสืบสวนได้แต่อย่างเดียวเพราะเหตุว่าในกรณีความผิดต่อส่วนตัว พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนได้ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 วรรคสอง เสียก่อน แต่ถ้าเป็นกรณีความผิดต่อแผ่นดิน เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถกระทำการสืบสวนหรือสอบสวนก็ได้ และหากปรากฏว่ามีหลักฐานตามสมควรน่าเชื่อว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ซึ่งถ้ากรณีเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว พนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ก็จะต้องมีหน้าที่จัดการให้มีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 และ 124 ต่อไป แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อแผ่นดิน พนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ก็มีหน้าที่จะต้องจัดการให้มีคำกล่าวหาตามระเบียบก็ได้ (โดยคำกล่าวโทษนั้นอาจกระทำโดยบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย หรืออาจเป็นเจ้าพนักงานเป็นผู้กล่าวโทษเสียเองก็ได้) ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 127 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 123 ถึง 126 มาบังคับโดยอนุโลมเรื่องคำกล่าวโทษด้วย เพราะฉะนั้น ในกรณี ป.วิ.อาญา. มาตรา 125 จึงสามารถนำมาใช้บังคับในเรื่องจัดทำคำกล่าวโทษด้วย โดยมีใช้เป็นการจัดทำคำร้องทุกข์เพียงแต่อย่างเดียวนั่น

ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า เมื่อพนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ได้รับแจ้งความ เจ้าพนักงานนั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจด้วยความชอบธรรมว่าผู้ที่มาแจ้งความนั้นเป็นผู้เสียหายที่จะทำคำร้องทุกข์ได้แล้วหรือไม่ หรือเป็นผู้กล่าวโทษที่จะทำคำกล่าวโทษ เพื่อดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาในฐานะผู้ต้องหาได้ทันทีต่อไปหรือไม่อย่างไร แต่ถ้าเมื่อเจ้าพนักงานผู้รับแจ้งได้ใช้ดุลพินิจด้วยความชอบธรรมแล้วในเบื้องต้นยังไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานตามสมควรว่าผู้ถูกกล่าวหาน่าจะได้กระทำความผิดนั้น ผู้ที่มาแจ้งความก็จะมีฐานะเป็นเพียงผู้ขอร้องให้ช่วยเหลือเท่านั้น ซึ่งในเบื้องต้นเจ้าพนักงานนั่นเองก็สามารถที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน เพื่อดำเนินการ ค้นหาความจริงให้มีหลักฐานตามสมควรว่าเชื่อว่าคุณคนที่ถูกกล่าวหาที่น่าจะเป็นผู้กระทำความผิดด้วย เจ้าพนักงานจึงจะสามารถดำเนินการสอบสวนดำเนินคดีกับบุคคลนั้น ในฐานะผู้ต้องหาได้ต่อไป แต่ถ้าจากการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานแล้วปรากฏว่า ไม่มีหลักฐานตามสมควรเพียงพอว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาที่น่าจะเป็นผู้กระทำความผิดเสียแล้ว เจ้าพนักงานนั้นก็ไม่ว่าจะดำเนินการคดีกับบุคคลที่ถูกกล่าวหาได้อีกต่อไป เพื่อจะเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเสีย แต่เริ่มต้น ให้สมกับคำกล่าวที่ว่า “พนักงานสอบสวนเป็นต้นสายธารแห่งกระบวนการยุติธรรม” และประการสำคัญอีกประการก็คือ เจ้าพนักงานซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผู้กระทำแทนรัฐในการที่จะ จัดให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ได้จัดให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล รวมทั้งกระทำการ จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน อย่างรวดเร็ว และเท่าเทียมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย รัฐธรรมนูญได้เป็นอย่างดีที่สุดประการหนึ่ง

และจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติของเจ้าพนักงาน มักพบเห็นอยู่เนื่องๆ ว่าเจ้าพนักงานมิได้ปฏิบัติตามกฎหมายให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ รัฐมิได้ดำเนินการจัดให้มีการค้นหาความจริง โดยการฟังความทุกฝ่ายเสียก่อน (การกระทำการสืบสวนหรือสอบสวนในเบื้องต้น) ที่จะวินิจฉัยดำเนินการในขั้นตอนของกฎหมายอื่นใดต่อไป ตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง กล่าวคือ ก่อนที่ฝ่ายปกครองจะตัดสินใจใช้อำนาจออกคำวินิจฉัยสั่งการใดก็ตาม ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสิทธิหรือประโยชน์อันชอบธรรมของบุคคลใดได้ โดยตามหลักแล้วจะต้องฟังความอีกฝ่ายหนึ่งเสียก่อน มิฉะนั้นการใช้อำนาจออกคำวินิจฉัยสั่งการไปนั้น อาจจะทำให้คำวินิจฉัยสั่งการนั้น ไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ และอาจจะถือได้ว่ากรณีที่เจ้าพนักงานมิได้กระทำการค้นหาความจริงของคดีเสียก่อน ถ้าหากเป็นกรณี ที่ปรากฏว่าหลักฐานยังมีไม่เพียงพอตามสมควรแล้ว และเจ้าพนักงานนั้นได้จัดให้มีคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษตามระเบียบ เพื่อดำเนินการสอบสวนกับบุคคลผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ต้องหาเสียแล้ว นั้นโดยยังไม่ได้ดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน เพื่อที่จะให้มีหลักฐานตามสมควร

เสียก่อนว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาที่น่าเชื่อว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด และเจ้าพนักงานนั้นก็มีได้ดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ผลที่ตามมาคือผู้ที่ถูกกล่าวหาและตกเป็นผู้ต้องหาโดยทันทีก็อาจถูกกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย สิทธิและเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิและเสรีภาพในครอบครัว ชื่อเสียง เกียรติยศ หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สิน สิทธิและเสรีภาพในเคหสถาน เป็นต้น โดยไม่จำเป็นซึ่งสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวนี้ เป็นสิทธิและเสรีภาพที่ติดตัวมนุษย์ ซึ่งไม่มีใครพรากไปจากตัวของมนุษย์ผู้นั้นได้ จึงเรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” ซึ่งเป็นสิทธิของบุคคลทั่วไป เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจยกเลิกละเมิดสิทธิอันนี้ได้ โดยการมีสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จึงเป็นหลักการและการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เป็นข้อยกเว้นซึ่งจะกระทำต่อเมื่อมีความจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ดังนั้นหากเจ้าพนักงานผู้ใดมิได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวแล้วนั้นก็อาจมีความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีหรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ดังนั้นตาม ป.อ.อาญา มาตราดังกล่าว ซึ่งกำหนดว่าเจ้าพนักงานปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดได้เช่นกัน

ซึ่งหากได้มองถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ป.วิ.อาญา มาตรา 125 มีเจตนารมณ์คล้ายคลึงกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ป.วิ.อาญา มาตรา 162 เพียงแต่บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ป.วิ.อาญา มาตรา 125 นั้นใช้บังคับในชั้นเจ้าพนักงานแต่บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ป.วิ.อาญา มาตรา 162 นั้นใช้บังคับในชั้นศาล โดยเทียบได้กับกรณีที่ยาญกรเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลด้วยตนเองนั้น ศาลก็จะต้องสั่งให้ทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีเสียก่อนเสมอ¹⁷ เพื่อทำการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลขั้นต้นเสียก่อนว่าคดีมีหลักฐานตามสมควรอันควรเชื่อว่าบุคคลที่ถูกฟ้องนั้นน่าจะเป็นผู้กระทำความผิดด้วยหรือไม่ และในระหว่างนั้นเองบุคคลที่ถูกฟ้องก็ยังมีได้ตกอยู่ในฐานะเป็นจำเลย หรือผู้ต้องหาแต่อย่างใดทั้งสิ้น¹⁸ จนกว่าศาลจะมีคำสั่งว่าคดีมีมูลและประทับฟ้องไว้เพื่อดำเนินการพิจารณาคดีกับจำเลยต่อไป บุคคลผู้ถูกฟ้องถึงจะตกอยู่ในฐานะเป็นจำเลย ซึ่งกระบวนการวิธีการดำเนินในชั้นเจ้าพนักงานก็จะต้องมีการดำเนินงานในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นแนว ทางเดียวกันกับกระบวนการในชั้นศาล ซึ่งจะได้มีการจัดให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนอง

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1)

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165

ความต้องการของประชาชน สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
ขั้นพื้นฐานของบุคคลได้อย่างแท้จริงต่อไป

หากเมื่อมีการดำเนินการรับคำร้องทุกข์กล่าวโทษแล้ว บุคคลที่ถูกกล่าวหา
นั้นตกเป็นผู้ต้องหาแล้วพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและ
เป็นธรรม โดยทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเกี่ยวกับการกระทำความผิด
ที่ถูกกล่าวหาเพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และทำการพิสูจน์ให้เห็นความผิด เพื่อให้ได้ความจริง
ต่อกระบวนการชั้นพิจารณาของศาลให้มากที่สุด ซึ่งพนักงานสอบสวนจะสอบสวนรวบรวม
พยานหลักฐานเพียงเพื่อไต่สวนผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงพยานหลักฐาน
ที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหา
เนื่องจากผลวินิจฉัยว่า สิ่งใดจริงหรือไม่ต้องพิจารณาโดยฟังความทุกฝ่าย แต่ในทางปฏิบัติก็มีอยู่
เนื่องๆ ที่ว่าพนักงานสอบสวนมักจะกระทำตัวเป็นคู่ความกับผู้ต้องหาเสียเอง โดยมุ่งจะสอบสวน
รวบรวมพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นเพียงว่าผู้ต้องหาคือผู้กระทำความผิด ลืมสำนึกในบทบาท
ของตนที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดทั้งที่เป็นผลดี
และผลร้ายแก่ผู้ถูกกล่าวหาด้วย เพื่อที่จะให้พนักงานอัยการ ได้นำข้อเท็จจริงต่างๆ เหล่านี้แถลงต่อศาล
และศาลจะใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อลงโทษจำเลยให้เหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำ
หรือเพื่อที่จะให้ศาลพิพากษาได้ถูกต้อง เป็นไปตามหลักค้นหาความจริงของคดี จะทำให้เกิด
ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดีที่สุด ดังนั้นการค้นหาความจริงของคดีโดยการ
ฟังความทุกฝ่ายเสียก่อน จึงมีความจำเป็นที่จะนำมาเป็นข้อพิจารณาเบื้องต้นที่พนักงานสอบสวน
จะต้องนำมาเป็นหลักแนวคิดในการปฏิบัติงานที่สำคัญ ซึ่งจะขาดไปเสียมิได้แต่อย่างใด เพื่อวัตถุประสงค์
ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล¹⁹ ในกระบวนการยุติธรรมชั้นสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
เป็นอย่างดีที่สุดข้อสังเกต คำร้องทุกข์ตามระเบียบ หมายความว่าอย่างไร และทำอย่างไรถึงจะทำให้
เป็นคำร้องทุกข์ตามระเบียบ

ตามที่ทราบคืออยู่แล้วว่า ผู้เสียหายจะต้องทำคำร้องทุกข์ตาม ป.วิ.อาญา
มาตรา 2 (7) กล่าวคือ ต้องมีสาระสำคัญที่ว่าต้องมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ และจะ
ทำการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่ง
พนักงานสอบสวนหรือตำรวจทั่วไป และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย
ซึ่งก็สามารถที่จะร้องทุกข์ต่อบุคคลใดตามที่กล่าวมาแล้วก็ได้และมีได้บังคับให้ร้องทุกข์
เฉพาะต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนเสมอไป ซึ่งแม้เจ้าพนักงานหรือพนักงานสอบสวน
จะมีได้มีเขตอำนาจทำการสอบสวนในคดีนั้นเลยก็มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ได้ และจะทำการร้องทุกข์

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 68 วรรคแรก, วรรคสอง

ห้องที่ใดห้องที่หนึ่งก็ได้²⁰ แต่อย่างไรก็ตามการที่จะทำคำร้องทุกข์ตามระเบียบได้นั้นก็มีใช้เพียงเท่านั้น ซึ่งแท้จริงแล้วการทำคำร้องทุกข์ตามระเบียบก็ต้องดำเนินการตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 124 วรรคสอง, วรรคสาม ด้วยจึงจะถือว่าเป็นคำร้องทุกข์ตามระเบียบ เพราะเหตุใดจึงกล่าวเช่นนั้น ถ้าหากได้ทำการวิเคราะห์ถึงกรณีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 121 วรรคสอง แล้วเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนในคดีความผิดต่อส่วนตัวได้นั้นจะต้องมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบเสียก่อนนั้น ดังนั้น เมื่อพิจารณาการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่จะชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อ

(1) เจ้าพนักงานที่ทำการสอบสวนต้องเป็นเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนได้ (ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (6))

(2) พนักงานสอบสวนได้กระทำการสอบสวนโดยมีเขตอำนาจทำการสอบสวนเหนือคดีนั้นด้วย (ป.วิ.อาญา มาตรา 18-21)

(3) พนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวนอย่างถูกต้องตามหลัก ป.วิ.อาญา เช่น ต้องมีการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 134, ในคดีความผิดต่อส่วนตัว จะต้องมีการร้องทุกข์ตามระเบียบตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 121 วรรคสอง

การสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมายนั้นจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ข้อ ดังกล่าวนี้หากขาดองค์ประกอบในข้อใดข้อหนึ่งไป จะถือว่าการสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และพนักงานอัยการก็จะไม่มีอำนาจฟ้อง²¹ โดยเมื่อทำการพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ที่จะทำให้การสอบสวนชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตามแล้วก็จะเห็นได้ว่าถ้าหากว่าผู้เสียหายได้ทำการร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ป.วิ.อาญา มาตรา 124 วรรคแรก หรือร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนห้องที่อื่นที่ไม่มีเขตอำนาจทำการสอบสวน ก็สามารถทำคำร้องทุกข์ได้ แต่อาจยังไม่ถือว่าเป็นคำร้องทุกข์ตามระเบียบได้ เพราะการสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมายนั้น พนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนนั้นต้องเป็นพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจทำการสอบสวนเหนือคดีนั้นด้วย แสดงให้เห็นว่าอย่างไรก็ตามจะเป็นคำร้องทุกข์ตามระเบียบได้ก็ต้องเป็นการกระทำของพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจทำการสอบสวนด้วย อาจกล่าวได้ว่าคำร้องทุกข์ตามระเบียบต้องมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังต่อไปนี้

(1) ต้องเป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (4)

(2) ต้องเป็นคำร้องทุกข์ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (7)

²⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 2974/2516

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

(3) พนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจทำการสอบสวนเหนือคดีนั้น ป.วิ.อาญา มาตรา 18-21 ด้วย

การจัดทำคำร้องทุกข์ตามระเบียบนั้นต้องกระทำครบหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ข้อ ดังกล่าวนี้ ถ้าขาดหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ก็จะไม่เป็นคำร้องทุกข์ตามระเบียบได้ โดยเฉพาะหลักเกณฑ์ในข้อ 3 แต่ถ้าคำร้องทุกข์มีในหลักเกณฑ์ข้อ 1 และข้อ 2 เพียงเท่านั้นก็อาจเป็นคำร้องทุกข์ตามกฎหมายได้ แต่ยังไม่ถือว่าเป็นคำร้องทุกข์ตามระเบียบ โดยคำร้องทุกข์นั้นอาจมีทั้งคำร้องทุกข์ด้วยปากหรือคำร้องทุกข์เป็นหนังสือก็ตาม แต่ถ้าเป็นคำร้องทุกข์ตามระเบียบต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์
- (2) ลักษณะและพฤติการณ์ต่างๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำลงไป
- (3) ความเสียหายที่ได้รับ
- (4) ชื่อหรือรูปพรรณ ของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้
- (5) วัน เดือน ปี ที่ร้องทุกข์
- (6) ลงลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์
- (7) ลงลายมือชื่อของผู้บันทึกด้วย (เจ้าพนักงานผู้รับคำร้องทุกข์) ถ้าเป็น

การร้องทุกข์ด้วยปาก

(8) ผู้จัดทำคำร้องทุกข์ต้องเป็นพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจทำการสอบสวนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 18- 21

ถ้าจะทำการแยกออกเพื่อทำความเข้าใจให้ง่ายขึ้น และชัดเจนมากขึ้น ก็อาจแยกได้เป็นคำร้องทุกข์ตามกฎหมายกับคำร้องทุกข์ตามระเบียบคำร้องทุกข์ตามกฎหมายปฏิบัติ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (4) (7), 123, 124 วรรคแรก เพื่อประโยชน์อย่างเดียวกันเพียงต้องการให้มีการร้องทุกข์ไว้ภายในกำหนดอายุความเท่านั้น

หากต้องการจะให้คำร้องทุกข์นั้นเป็นไปตามระเบียบก็ต้องปฏิบัติตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (4) (7), 123, 124 วรรคสอง, วรรคสาม ประกอบด้วย ป.วิ.อาญา มาตรา 18-21 ซึ่งจะทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจทำการสอบสวนและการสอบสวนนั้นชอบด้วยกฎหมายต่อมาด้วย ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น²²

²² จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ภาค 1-2), กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2545, หน้า 76-78

(1) การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุให้ละเอียด เป็นการค้นหาความจริงที่สำคัญอย่างหนึ่งเพื่อหาร่องรอยและพยานหลักฐานทางคดี โดยอาจได้วัตถุพยานที่สามารถใช้สำหรับพิสูจน์ข้อเท็จจริงในทางคดีได้ จึงจำเป็นต้องทำบันทึกไว้โดยละเอียดและครบถ้วน ได้แก่ รอยลายพิมพ์นิ้วมือ รอยเท้าหรือรอยรองเท้า รอยงัด เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการกระทำความผิด สิ่งของแปลกปลอมที่คนร้ายทำตกไว้ในที่เกิดเหตุ หรือบริเวณใกล้เคียง เช่น หยอดเลือด เส้นผม เส้นขน รอยกระสุนปืน ปลอกกระสุนปืน ร่องรอยและสิ่งของต่างๆ ดังกล่าวนี้ พนักงานสอบสวนต้องตรวจหาและเก็บยึดไว้เป็นพยานหลักฐาน และสิ่งของบางอย่างอาจจะต้องให้ผู้ชำนาญการพิเศษดำเนินการตามกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์หรือวิทยาการ เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาความจริงของคดีได้ ซึ่งบรรดา ร่องรอยและพยานหลักฐานเหล่านี้พนักงานสอบสวนอาจนำไปใช้ยืนยันเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้กระทำความผิดได้ จากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุให้ละเอียดซึ่งได้พบร่องรอยของพยาน หลักฐานต่างๆ ทำให้พนักงานสอบสวนสามารถทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แห่งคดี เพื่อให้ประโยชน์ในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลในการช่วยค้นหาความจริงของคดี ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาประกอบหรือเปรียบเทียบกับถ้อยคำของพยานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้กล่าวหา พยานหรือผู้ต้องหาที่ตามว่ามีความสอดคล้องถูกต้องตรงกันหรือมีความน่าเชื่อถือได้เพียงใดหรือไม่ ซึ่งในบางครั้งอาจเกิดจากความสับสนของผู้ให้ถ้อยคำหรือเป็นการพยายามปกปิดความจริงของคนที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด

เพราะฉะนั้นการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวน นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการค้นหาความจริงของพยานหลักฐานในคดี เพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องแท้จริงต่อการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในคดี ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงต้องรีบไปยังสถานที่เกิดเหตุโดยเร็ว เมื่อมีคดีเกิดขึ้นแล้วทำการวาดภาพหรือถ่ายภาพหรือในโทรศัพท์มือถือที่สะดวก ไว้เป็นหลักฐานในคดีและจะมีประโยชน์เป็นอย่างมากต่อการพิจารณาคดีของศาล เมื่อจำเลยให้การปฏิเสธต่อผู้คดี ซึ่งร่องรอยและพยานหลักฐาน ในสถานที่เกิดเหตุ โดยพนักงานสอบสวนได้ทำแผนที่เกิดเหตุ วาดภาพ หรือถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุ และให้คู่ความหรือพยานรับรองความถูกต้องไว้ ก็จะเป็นพยานหลักฐานที่สามารถยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เป็นอย่างดี เมื่อมีการต่อสู้คดีถึงความถูกต้องแท้จริงถึงที่มาของพยานนั้นๆ ว่าเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาตามลักษณะและสภาพของพยาน โดยไม่มีการบิดเบือนข้อเท็จจริง และประการสำคัญก็จะเป็นการยืนยันข้อเท็จจริงตามคำให้การของพยานบุคคลได้เป็นอย่างดีเช่นกันว่ามีความถูกต้องและสอดคล้องกับสภาพของพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุหรือไม่ อีกประการหนึ่งเมื่อเนิ่นนานไปสภาพของสถานที่เกิดเหตุย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้ และเมื่อถึงชั้นการพิจารณาคดีของศาล คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอให้ศาลไปเดินเผชิญสืบยังสถานที่เกิดเหตุเพื่อต่อสู้คดี ก็อาจทำให้ไม่สามารถค้นหาความจริง

ของคดีได้เพราะสภาพของสถานะที่เกิดเหตุได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว โดยอาจเป็นการจงใจสร้างหรือเปลี่ยนแปลงสถานะที่เกิดเหตุขึ้นมาใหม่ และอาจจะเป็นที่เสียหายต่อรูปคดีได้ ดังนั้นพนักงานสอบสวนที่มีความรอบคอบ จึงต้องดำเนินการให้มีพยานรับรองการตรวจสถานะที่เกิดเหตุนั้น และหากมีการตรวจยึดสิ่งของต่างๆ ในสถานะที่เกิดเหตุเพื่อไว้เป็นหลักฐานก็ควรต้องทำบันทึกไว้ โดยอาจให้คู่ความหรือพยานรับรองก็ได้ ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ต่อการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นอย่างดีมากด้วย เพราะจะทำให้พยานหลักฐานนั้นมีน้ำหนักรับฟังได้อย่างชัดเจน

ข้อสังเกต การตรวจสถานะที่เกิดเหตุให้ละเอียดนั้น นอกจากการตรวจบริเวณสถานะที่เกิดเหตุให้ครอบคลุมพื้นที่สถานะที่เกิดเหตุทั้งหมดแล้ว พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการตรวจบริเวณโดยรอบๆ และข้างเคียงบริเวณสถานะที่เกิดเหตุด้วย เพราะอาจจะพบร่องรอยหรือพยานหลักฐานที่คนร้ายทำตกไว้ หรืออาจพบร่องรอยมือ เพราะอาจจะพบร่องรอยหรือพยานหลักฐานที่คนร้ายทำตกไว้ หรืออาจพบร่องรอยมือ รอยเท้า หรือรอยรองเท้า ซึ่งคนร้ายใช้เป็นช่องทางเข้าและหลบหนีออกไป และข้อสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการป้องกันสถานะที่เกิดเหตุไว้โดยไม่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าไปยังสถานะที่เกิดเหตุจนกว่าการตรวจสถานะที่เกิดเหตุจะเสร็จสิ้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ร่องรอยพยานหลักฐานถูกทำลายหรือสูญหายไปได้ และการตรวจและจัดเก็บพยานหลักฐานที่ได้จากการตรวจสถานะที่เกิดเหตุควรจัดเก็บรักษาให้ถูกวิธี เพื่อป้องกันการเสียหายของพยานหลักฐานนั้น และข้อสำคัญในบันทึกการตรวจสถานะที่เกิดเหตุและแผนที่เกิดเหตุจะต้องให้มีคู่ความหรือพยานลงลายมือชื่อรับรอง ยืนยันความถูกต้องไว้ด้วยว่าได้ทำการจัดเก็บพยานหลักฐานนั้นๆ ได้จากสถานะที่เกิดเหตุจริง ซึ่งจะทำให้มีน้ำหนักของการรับฟังในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น และอาจจะเป็นการป้องกันการโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นภายหลังในชั้นของการพิจารณาคดีของศาลได้

(2) การตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการค้นหาความจริงของคดีเช่นเดียวกัน พนักงานสอบสวนจึงต้องให้ความสำคัญกับการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ให้มาก หากสิ่งของใดๆ ที่ใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีนั้นสามารถส่งไปทำการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ที่จะช่วยให้ช่วยค้นหาความจริงของคดีได้ โดยอาจถือได้ว่าพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์นั้นได้เข้ามาทำหน้าที่ชี้ข้อเท็จจริงให้เป็นอันยุติได้มากขึ้น เพราะเหตุว่าหลักทางวิทยาศาสตร์นั้นสามารถตรวจพิสูจน์ยืนยันได้อย่างแน่นอน และจากผลการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์นั้น จะเห็นได้ว่าหากผลการตรวจพิสูจน์ของกลางยืนยันอย่างไรแล้ว ก็ยากที่ฝ่ายใดจะหักล้างได้โดยง่ายเพราะเป็นพยานที่ไม่อาจจะมากล้นคำได้เหมือนอย่างพยานบุคคล โดยบางครั้งพยานวัตถุของกลางที่พนักงานสอบสวนตรวจยึดได้จากที่เกิดเหตุหรือจากตัวผู้ต้องหา และนำไปตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพื่อยืนยันความผิดของผู้ต้องหา นั้น อาจมีความ

เชื่อถือได้มากกว่าพยานบุคคล ซึ่งเป็นประจักษ์พยานเสียอีก เพราะประจักษ์พยานซึ่งเป็นพยานบุคคล อาจมีการพูดเท็จหรือกลับคำในชั้นศาลได้ทุกเมื่อ ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายต่อคดีได้มาก และพยานวัตถุหรือพยานเอกสารของกลางดังกล่าวนี้ อาจเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best Evidence) ในคดีได้ เพราะฉะนั้นพนักงานสอบสวนจึงควรคำนึงถึงหลักการค้นหาความจริงจากการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในคดีให้มากที่สุด ถึงแม้ในคดีจะมีประจักษ์พยานก็ตาม พนักงานสอบสวนก็ต้องส่งของกลางไปทำการตรวจพิสูจน์ เช่น นำปิ่นของกลางที่ตรวจยึดได้จากที่เกิดเหตุหรือจากตัวผู้ต้องหาไปตรวจลายมือที่ปิ่นของกลาง หรือตรวจเปรียบเทียบกับลูกกระสุนปืนที่ตรวจยึดได้จากที่เกิดเหตุจากร่างกายของผู้ตาย ผู้บาดเจ็บ ว่าเป็นกระสุนปืนที่ยิงมาจากปืนกระบอกของกลางหรือไม่ หรือการตรวจพิสูจน์จากร่องรอยลายนิ้วมือ ลายเท้า ในที่เกิดเหตุเพื่อยืนยันว่าเป็นของผู้ต้องหาหรือไม่ หรือการตรวจพิสูจน์หยดเลือด เส้นผม เส้นขน น้ำลาย ที่เก็บได้จากในที่เกิดเหตุ เป็นต้น โดยคิดเสมอว่าประจักษ์พยานนั้นอาจให้การบิดเบือนข้อเท็จจริงบางอย่าง หรือกลับคำให้การก็จะมีผลกระทบต่อรูปคดีได้โดยตรง

ผลการตรวจชันสูตรพลิกศพของแพทย์ทางนิติเวช ความเห็นของแพทย์เกี่ยวกับสาเหตุของการตาย หรือเกี่ยวกับบาดแผล ซึ่งก็เป็นการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานที่สืบได้จากศพหรือจากร่างกายของมนุษย์ (Body Evidence) ก็นับว่ามีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน เพราะหากความเห็นของแพทย์ดังกล่าวไม่ตรงกับประจักษ์พยานหรือพยานหลักฐานอื่นๆ ก็อาจทำให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนมีข้อพิรุธได้ เช่น พยานให้การว่าเห็นจำเลยใช้มีดพร้าฟันผู้ตาย แต่ตามรายงานการชันสูตรพลิกศพกลับบอกว่าผู้ตายถูกของแข็งดีที่ศีรษะ ซึ่งข้อพิรุธดังกล่าวนี้ศาลอาจนำมาวินิจฉัยเป็นเหตุให้ยกฟ้องจำเลยได้ เพราะพยานหลักฐานต่างๆ มีความเคลือบแคลงกันอยู่ เป็นต้น

การตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ช่วยในการสอบสวน ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รัดกุมและมีความสมบูรณ์ของพยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นพนักงานสอบสวนควรเล็งเห็นความสำคัญของงานการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นงานเกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์หลักฐาน หรืองานทางด้านนิติเวช ซึ่งพยานหลักฐานที่ได้มานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นพยานหลักฐานที่มีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเอง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best Evidence) เพราะสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นพนักงานสอบสวนจึงต้องคำนึงถึงพยานหลักฐานที่ค้นหาได้จากการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ให้มากที่สุดเพื่อที่จะนำมาค้นหาความจริงของคดีได้เป็นอย่างดีที่สุด

(3) การนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ มีความสำคัญอย่างมากในการช่วยค้นหาความจริงได้เช่นเดียวกัน เพราะทำให้พนักงานสอบสวนและศาลสามารถพิจารณาถึงพฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่ามีความเป็นจริงของคดีสอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่นๆ หรือไม่เพียงใด หากผู้ต้องหาให้การรับสารภาพและสมัครใจพาเจ้าพนักงานไปนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ ซึ่งถ้าหากเป็นความจริงตามที่เขาให้การรับสารภาพก็就会有ความสอดคล้องเชื่อมโยงกับพยานหลักฐานอื่นด้วย แต่ถ้าการนำไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของเขาไม่สามารถแสดงลักษณะท่าทางในการกระทำที่สอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่นๆ ได้ แสดงว่าเขาไม่ได้ให้การรับสารภาพจากความจริง ซึ่งเจ้าพนักงานเองก็ควรที่จะต้องแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐานเพื่อให้ได้ความจริงของคดีให้ได้ข้อเท็จจริงและหลักฐานอันเป็นที่ยุติต่อไป

ซึ่งการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหา เป็นการบรรยายถึงพฤติการณ์การกระทำความผิดของผู้ต้องหาตามขั้นตอนที่เกิดขึ้นจริง ตั้งแต่เริ่มกระทำความผิด โดยการเริ่มวางแผน จัดเตรียมอาวุธ เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใด อย่างไร เป็นต้น และขณะกระทำความผิดได้กระทำอย่างไร ที่ใด เป็นต้น และถ้าหากการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหา สอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่นๆ ด้วยแล้ว ก็เชื่อได้ว่าผู้ต้องหากระทำด้วยความสมัครใจ เพราะถ้าหากกระทำโดยไม่สมัครใจแล้วก็เป็นกรณียกฟ้องที่ผู้ต้องหาจะรู้ถึงขั้นตอนการกระทำความผิดต่างๆ นั้น สอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่นๆ ได้ทั้งหมด และหากการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหานั้น เมื่อผู้ต้องหาได้นำชี้หรือแสดงท่าทางในการกระทำความผิดไม่สอดคล้องกับสถานที่เกิดเหตุ หรือพยานหลักฐานอื่นๆ ด้วยแล้ว ก็อาจไม่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาจะรับสารภาพด้วยความเป็นจริง ซึ่งอาจเป็นกรณีที่ผู้ต้องหานั้นรับสมอ้างว่าเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง โดยกระทำการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดที่แท้จริง หรืออาจจะถูกอิทธิพลข่มขู่จากผู้กระทำความผิดให้รับว่าเป็นผู้กระทำความผิดแทนก็อาจเป็นไปได้ หรือหากเป็นกรณีที่ผู้ต้องหารับสารภาพทั้งในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนและนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพไว้ด้วย เชื่อว่าผู้ต้องหาให้การรับสารภาพด้วยความสมัครใจ เพราะเหตุว่าหากผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิดจริงแล้วผู้ต้องหาก็ยอมปฏิเสธได้ เนื่องจากว่าเป็นเจ้าพนักงานต่างคนกันและจับบันทึกในเวลาต่างกัน ดังนั้นการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ จึงมีความสำคัญต่อการค้นหาความจริงในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้เป็นอย่างดีที่สุดอีกประการหนึ่ง ซึ่งหากการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพได้กระทำต่อหน้าสื่อมวลชนและชาวบ้านจำนวนมาก และมีการถ่ายภาพหรือวิดีโอประกอบคดีไว้ด้วย ทั้งนี้ซึ่งถ้าไม่เป็นความจริงผู้ต้องหาก็คงจะไม่ยอมกระทำเช่นนั้น เพราะจะไม่มีใครสามารถบังคับให้ผู้ต้องหาคำเนินการนำชี้ตามแผนการในการกระทำความผิดประกอบคำรับสารภาพได้ทั้งหมด ถ้าหากผู้ต้องหาไม่ได้กระทำด้วยความสมัครใจเสียเอง จึงเป็นเหตุผลแสดงว่า

ผู้ต้องหาได้ให้การรับสารภาพด้วยความสมัครใจ และมีน้ำหนักในการรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยเฉพาะการถ่ายภาพประกอบคำรับสารภาพช่วยในการวินิจฉัยคดีของศาลได้มาก ศาลเคยวินิจฉัยในคดีที่จำเลยกลับคำให้การชั้นสอบสวนเป็นการให้การปฏิเสธในชั้นพิจารณา โดยอ้างว่าที่ให้การรับสารภาพเพราะถูกตำรวจซ้อม ส่วนภาพถ่ายแสดงการนำซีซีที่เกิดเหตุ เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้บังคับขู่เข็ญให้แสดงท่าทางว่าตามภาพถ่ายที่จำเลยนำซีซีสถานที่เกิดเหตุ นั้น จำเลยแสดงความวิตกกังวลหรือมีสีหน้าแห่งความเกรงกลัวแต่อย่างใด ตรงกันข้ามไม่น่าเชื่อว่าเจ้าพนักงานตำรวจจะกล้าใช้กำลังบังคับหรือข่มขืนใจให้จำเลยแสดงท่าทางต่างๆ จึงฟังได้ว่าจำเลยให้การรับสารภาพและนำซีซีสถานที่เกิดเหตุโดยสมัครใจ²³

ข้อสังเกต การนำซีซีที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหา นั้น ควรมีการบันทึกภาพไว้ ซึ่งถ้าหากเป็นคดีสำคัญก็ควรที่จะมีการบันทึกไว้ทั้งภาพและเสียงก็จะเป็นผลดียิ่งขึ้น และข้อพึงระวังในการปฏิบัติขณะการนำซีซีที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพนั้น จะต้องไม่ปรากฏพฤติการณ์ในลักษณะชี้หน้า²⁴ ผู้ต้องหา เช่น มีการถูกหรือแตะตัวผู้ต้องหาในขณะที่นำซีซีที่เกิดเหตุ ประกอบคำรับสารภาพ อาจจะทำให้ศาลเห็นเป็นได้ว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำด้วยความสมัครใจ ทำให้พยานหลักฐานประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหาอาจเสียไป ในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้และประการสำคัญควรให้มีพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์หรือบุคคลผู้เป็นพยานในการนำซีซีที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพลงชื่อรับรองในบันทึกการนำซีซีที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพไว้ด้วยว่าผู้ต้องหาได้นำซีซีด้วยความสมัครใจ ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น มิได้มีการบังคับขู่เข็ญ ให้สัญญาหรือโดยมิชอบประการใดๆ ก็จะทำให้มีน้ำหนักในการรับฟังในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้มากและพนักงานสอบสวนควรแจ้งเตือนผู้ต้องหาให้ทราบด้วยว่าการนำซีซีที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของผู้หา นั้น สามารถใช้ยืนยันในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้ ก็จะทำให้พยานหลักฐานนั้นไม่มีข้อระแวงสงสัยที่ศาลจะรับฟังลงโทษจำเลยได้

(4) การใช้วิธีการสืบสวนก่อนการกระทำความผิดเกิดขึ้น เป็นการค้นหาความจริงของคดีได้เป็นอย่างดีอีกวิธีการหนึ่ง โดยเสมือนกับเป็นการเตรียมการหาพยานหลักฐานไว้ก่อนที่ความผิดจะเกิดขึ้น เพราะเหตุว่าการกระทำความผิดบางประเภท ผู้กระทำความผิดอาจได้ใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีสมัยใหม่ วิธีการอันเป็นพิเศษลับซับซ้อน มีเครือข่ายและความเชื่อมโยงอย่างเป็นกระบวนการ และกระทำในรูปแบบองค์กรอาชญากรรม เช่น ขบวนการค้ายาเสพติด การค้าผู้หญิงและเด็ก การค้าอาวุธสงคราม อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติ เป็นต้น

²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4550/2528

²⁴ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, หนังสือกรมตำรวจ ที่ 0606.6/2527, การปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหา, ลงวันที่ 16 มกราคม 2541

ซึ่งอาชญากรรมดังกล่าวเหล่านี้ อาจเป็นการยากต่อการแสวงหาหาพยานหลักฐานเมื่อความผิดเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการใช้วิธีการสืบสวนก่อนการกระทำความผิดเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นต่อการแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อนำมายืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ผู้กระทำความผิดมักจะหาวิธีกลบเกลื่อนร่องรอยการกระทำความผิดด้วยวิธีการต่างๆ อย่างแยบยล โดยพฤติการณ์ของผู้กระทำความผิดเหล่านี้มักมีการขยายเครือข่ายเชื่อมโยงและดำเนินการประกอบอาชญากรรมทั้งในประเทศและนอกประเทศโดยมีเครือข่ายเป็นองค์กรอาชญากรรมยากต่อการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อจะนำมาดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ ก่อให้เกิดปัญหาในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงาน เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นแล้ว อีกทั้งอาจจะเป็นการป้องกันการกระทำความผิดหรือเป็นการเฝ้าระวัง มิให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้ หรืออาจทำได้ยากขึ้น ดังนั้นการเฝ้าติดตามสืบสวนการกระทำของคนร้ายก่อนความผิดเกิดขึ้นนี้ เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานได้ทำการสืบสวนการเฝ้าสังเกตการณ์หรือการสะกดรอยติดตาม แผนการของคนร้ายก่อนเกิดเหตุหรืออาจจะเป็นการปลอมตัวเข้าไปอยู่รวมกันในเหตุการณ์การกระทำผิดด้วยกันกับคนร้ายและคอยให้ข่าวการเคลื่อนไหวของคนร้ายโดยเป็นการเข้าสะกดรอยติดตามแผนการการกระทำผิดของคนร้ายนั้น โดยตลอด หรือการใช้วิธีการสืบสวนโดยใช้สายลับเข้าไปปะปนร่วมกระทำความผิดกับคนร้าย และคอยให้ข่าวการเคลื่อนไหวของคนร้ายโดยตลอดเช่นกัน ซึ่งจะทำให้เห็นพฤติการณ์ของการกระทำความผิดของคนร้ายได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้นจนมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ถึงเทคนิควิธีการในการกระทำความผิดของคนร้ายได้อย่างชัดเจน และอาจทำให้รู้ถึงเจตนา ร่วมกันกระทำความผิดของจำเลยทั้งหมดได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักการค้นหาความจริง ของคดีได้เป็นอย่างดี โดยเจ้าพนักงานย่อมสามารถทำบันทึกและนำพยานหลักฐานเหล่านั้นมาประกอบคดี ซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานที่ดีและมีน้ำหนักรับฟังได้มั่นคงมาก

2.3.2 หลักเหตุผล (Principle of Rationality) เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นประโยชน์ต่อคดี โดยสามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้แล้ว ไม่ว่าจะ เป็นพยานหลักฐานที่ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา กล่าวอ้างเข้ามาในคดีหรือเป็นพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานสืบค้นเข้ามาในคดี หรือเป็นพยานหลักฐานที่บุคคลภายนอกส่งเข้ามาในคดีก็ตาม พนักงานสอบสวนก็ต้องคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานที่ได้มาดังกล่าว นั้นด้วยว่าจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริงหรือสามารถค้นหาความจริงของคดีได้ด้วย โดยต้องนำพยานหลักฐานต่างๆ มาพิจารณาถึงผลแห่งรูปคดีว่าพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วนั้น มีความสอดคล้องเชื่อมโยง และสมเหตุและผลต่อกันมากน้อยเพียงใด โดยถึงแม้พยานทุกปากจะให้การสอดคล้องกันก็จริง

ก็จะต้องพิจารณาว่าสอดคล้องกับเหตุและผลในพยานหลักฐานอื่นๆ ด้วยหรือไม่ โดยจะต้องทำการไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่มุมของการได้มาซึ่งพยานหลักฐานซึ่งต้องพิจารณาความเป็นไปได้และความน่าเชื่อถือของพยาน หลักฐานนั้น โดยต้องพิจารณาถึงเหตุผลประกอบด้วยเสมอ

ดังนั้นความเป็นเหตุและผลกันต่อการได้พยานหลักฐานต่างๆ มาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานของคดี เพราะถ้าหากพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มานั้น ไม่มีความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันแล้ว ก็อาจแสดงได้ว่าพยานหลักฐานที่ได้ทำการสอบสวนรวบรวมมานั้นอาจเป็นพยานหลักฐานที่ไม่เป็นประโยชน์อย่างใดต่อรูปคดีเลย และจะเป็นที่เสียหายต่อคดีได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นพยานหลักฐานที่ไม่อาจรับฟังได้ เพราะฉะนั้นหลักสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาชี้แจงน้ำหนักหรือพิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีที่ได้มานั้น จึงต้องนำหลักเหตุผล (Principle of Rationality) มาเป็นหลักความคิดและแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

หลักเหตุผล หมายความว่า ความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันของพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยยึดถึงเหตุผลและความเชื่อมโยง สอดคล้องต้องกันของพยานนั้นๆ ด้วยว่าจะจะเป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริง และสามารถรับฟังได้อย่างแน่นอน ซึ่งหลักเหตุผลนั้นต้องนำมาเป็นหลักในการพิเคราะห์ถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาว่าสามารถค้นหาความจริงได้ โดยแม้พยานทุกปากจะยืนยันสอดคล้องต้องกันก็ตาม แต่ถ้าเป็นการขัดกันต่อเหตุผลในตัว กรณีเช่นนี้ก็ย่อมไม่อาจรับฟังได้ เช่น พยานให้การว่าเห็นคนร้ายใช้ปืนยิงออกมาเมื่อผู้เสียหายเข้าไป แต่ปรากฏว่า ผู้เสียหายมีบาดแผลที่ข้างหลังแห่งเดียว หรือพยานให้การว่าเห็นจำเลยนั่งอยู่ที่พื้นยิงผู้ตายซึ่งยืนอยู่ วิถีกระสุนต้องแล่นจากต่ำไปหาสูง ถ้าบาดแผลของผู้ตายอยู่ในระดับแนวตรงเช่นนี้ย่อมขัดต่อหลักเหตุผล หรือ พยานทุกปากให้การว่าคนร้ายใช้ปืนยาวจ่อยิงนาย ก. ทางด้านหลังขณะนอนตะแคงอยู่ เมื่อถูกยิงแล้ว นาย ก. ได้ระบุว่า นาย ข. เป็นคนยิงแล้ว นาย ก. ก็ถึงแก่ความตาย เช่นนี้เมื่อพิเคราะห์ดูตามหลักเหตุผลแล้ว จะเห็นได้ว่า นาย ก. ไม่มีทางเห็นคนร้ายเลย เพราะคนร้ายเข้ามาจ่อยิงข้างหลัง คำให้การของพยาน (เป็นคำบอกกล่าวของผู้รู้ตัวว่าใกล้จะถึงแก่ความตายรับฟังได้) แต่คำให้การของพยานเหล่านี้ก็ไม่สอดคล้องด้วยเหตุผล เป็นการปรักปรำผู้ต้องหามากกว่าจึงรับฟังไม่ได้ ในกรณีที่พยานหลายคนเห็นเหตุการณ์ในขณะเดียวกัน พยานคนหนึ่งให้การอย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่งให้การอีกอย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกัน จึงเรียกว่าเหตุผลขัดกันอยู่ในตัว ถ้าจะเชื่อคำให้การของพยานคนใดคนหนึ่ง คำพยานอีกคนหนึ่งก็เป็นเท็จ ดังนั้นในทางคดีจึงไม่ควรเชื่อคำพยานทั้งสองนั้น นอกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีพยานหลักฐานอื่นใดมาประกอบให้สอดคล้องต้องกันให้มีความเป็นเหตุเป็นผล ก็อาจทราบได้ว่าควรรับฟังพยานปากใดมากกว่ากันและ

พยานปากไหนเป็นความเท็จ เพราะไม่สอดคล้องกับเหตุและผลอื่นของพยานนั้น ซึ่งในการวินิจฉัยคดีของศาลเองก็ตาม ศาลย่อมพิเคราะห์พยานหลักฐานไปตามหลักกฎหมายและหลักความเป็นไปตามธรรมชาติของพยานหลักฐานว่าสอดคล้องกับเหตุผลหรือไม่ ถูกต้องตามหลักวิชาการหรือไม่ มีเหตุสงสัยตามสมควรหรือไม่ เมื่อพยานหลักฐานแวดล้อมสอดคล้องกับหลักเหตุผลตามธรรมชาติแล้ว เชื่อว่าจำเลยกระทำผิดโดยปราศจากเหตุสงสัยใดๆ ก็ย่อมจะลงโทษจำเลยได้ แม้โจทก์ไม่มีประจักษ์พยานรู้เห็นก็ตาม

คำพิพากษาฎีกาที่ 184/2537 แม้โจทก์จะไม่ได้ตัวผู้เสียหายและประจักษ์พยานมาเบิกความต่อศาล แต่เมื่อพิจารณาคำเบิกความของพยานแวดล้อม พฤติเหตุโดยตระหนักแล้ว พยานแวดล้อมเบิกความสอดคล้องต่อเนื่องกัน สมด้วยเหตุผลประกอบกับจำเลยให้การรับสารภาพในชั้นจับกุม ดังนั้นพยานหลักฐาน โจทก์ย่อมรับฟังลงโทษจำเลยได้

หลักเหตุผล (Principle of Rationality) แบ่งออกได้ 3 กรณี ดังต่อไปนี้

1) *เหตุผลธรรมดา (Normal Rationality)* หมายถึง เหตุผลธรรมดาทั่วไป ซึ่งวิญญูชนหรือนุคคลทั่วไปย่อมรู้และเข้าใจในสิ่งนั้นหรือเหตุผลนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องมีความรู้หรือความชำนาญเป็นพิเศษอย่างใดก็รู้หรือเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ได้ เหตุผลธรรมดาสามารถแยกออกได้เป็น 2 ประการ คือ

(1) *ที่มาของสิ่งที่อ้าง* ได้แก่ ที่มาหรือความเป็นมาของการได้พยานหลักฐานต่างๆ นั้น จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่ขัดต่อหลักกฎหมาย รวมทั้งมูลที่ก่อให้เกิดที่มาของสิ่งที่อ้างนั้น เหตุผลจะต้องเข้ากันได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ และสามารถแสดงถึงสิ่งนั้นๆ ขึ้นมาได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวอ้างมา ซึ่งที่มาของสิ่งที่อ้างถึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กรณี

ก. *ที่มาของสิ่งที่อ้างถึงกรณีพยานบุคคล* บุคคลใดจะกล่าวอ้างถึงสิ่งใดนั้นไม่ใช่ของยาก ใครๆ ก็พูดได้ และอาจให้ถ้อยคำได้โดยไม่ต้องรู้ ไม่ต้องเห็นอะไรมาเลย เพียงแต่ได้รับคำบอกเล่าจากบุคคลอื่นมาก็อาจให้ถ้อยคำเช่นนั้นได้ แต่การที่บุคคลใดจะกล่าวอ้างว่าได้เห็นหรือรู้มาและจำได้ตามความเป็นจริงนั้นจะต้องแสดงเหตุผลได้อย่างถูกต้องและเหตุผลนั้นสามารถสอดคล้องเข้ากันได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ เพราะ ฉะนั้น การกล่าวอ้างถึงสิ่งใดๆ ของพยานบุคคลจะต้องเป็นสิ่งที่ตนนั้นเป็นผู้พบเห็นหรือได้ยินมาด้วยตนเอง จึงจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ ถ้าพยานรู้เห็นมาจริงแล้วจะต้องแสดงเหตุผลได้อย่างถูกต้อง ถึงจะถูกซักถามกลับไปกลับมาร้อยเท่าไรก็ตาม ก็ต้องตอบได้โดยถูกต้อง จะผิดไปบ้างก็เพียงเล็กน้อยที่เรียกว่า “พลความ” ไม่ใช่ข้อสำคัญ ความคลาดเคลื่อนในเหตุผลความนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมดาที่จะต้องมีการคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่ถ้าหากบุคคล จะจำได้โดยละเอียดตลอดจนพลความทุกอย่างก็จำได้ทั้งหมด

ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย กลับจะต้องเรียกว่าขัดกับหลักเหตุผลหรือไม่น่าเชื่อเพราะเป็นการขัดกับกฎของเหตุผลธรรมดา เช่น พยานให้การว่า ได้เห็นผู้ต้องหาซึ่งไม่เคยรู้จักมาก่อนวิ่งผ่านหน้าไป จำได้ว่าเป็นผู้ต้องหาอย่างแน่นอน เพราะเห็นความผิดปกติในรูปร่างของผู้ต้องหาจนจดจำทุกอย่าง เช่น คำนินแผลเป็นอยู่ที่ใดบ้าง มีไฟอยู่ที่ใดบ้าง หรือมีความพิการในรูปร่างอยู่ที่ใดบ้างจนจดจำทุกอย่าง เป็นต้น ซึ่งเป็นการพิควิสัยธรรมดาของบุคคลที่จะเห็นและจำได้เช่นนั้น อย่างไรก็ตามเป็นข้อสำคัญ อย่างไรก็ตามเป็น พลความนั้นต้องพิจารณาว่า สิ่งใดเป็นรายละเอียดที่คนธรรมดาจะต้องพิจารณาโดยละเอียด จึงจะรู้ได้แสดงว่าสิ่งนั้นเป็นพลความ แต่ถ้าสิ่งใดเมื่อพิจารณาเพียงเล็กน้อยก็จะทราบได้นั้นแสดงว่าสิ่งนั้นเป็นข้อสำคัญ เช่น มีคนร้ายซึ่งทรัพย์ มีพยาน 2 ปาก ปากหนึ่งว่าคนร้ายไว้หนวดโปกศีรษะ ส่วนอีกปากหนึ่งเบิกความว่าคนร้ายไม่ได้ไว้หนวดและไม่ได้โปกศีรษะ อย่างนี้เป็น การแตกต่างในข้อสำคัญ (เพราะคนธรรมดาเมื่อมองไปที่บุคคลโดยอมเห็นได้ทันทีว่าบุคคลนั้นไว้หนวดหรือโปกศีรษะหรือไม่) แต่ถ้าพยานปากหนึ่งว่าคนร้ายนุ่งกางเกงขาวสีคำ อีกปากหนึ่งว่า สีเทา หรือพยานปากหนึ่งว่าคนร้ายใส่เสื้อสีขาว อีกปากหนึ่งว่าเสื้อสีนวล อย่างนี้เรียกว่า พลความ เพราะการแตกต่างเช่นนี้เป็นเพียงการแตกต่างในรายละเอียดซึ่งไม่ถือว่าเป็นข้อสำคัญ แต่ถ้าเป็นการให้การแตกต่างกันในข้อสำคัญนั้นอาจไม่น่าเชื่อถือได้ ที่มาของสิ่งที่อ้างถึงกรณีพยานบุคคล จึงมีอยู่ได้ 2 ประการ คือ

ก). การอ้างเห็นเหตุการณ์ ประสาทตาและแสงสว่างในที่เกิดเหตุ จึงเป็นที่มาอันเป็นเหตุผลสำคัญของข้ออ้าง

ข). การอ้างได้ยินเหตุการณ์ ประสาทหูและเสียงในที่เกิดเหตุ จึงเป็นที่มาอันเป็นเหตุผลของข้ออ้าง อันสำคัญเช่นกัน

ข. ที่มาของสิ่งที่อ้างถึงกรณีพยานวัตถุ การได้มาซึ่งพยานวัตถุนั้น ต้องได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย มิฉะนั้นศาลจะไม่รับฟังวัตถุพยานนั้น และก็จะไม่เกิดประโยชน์ต่อคดีแต่อย่างใด ป.วิ.อาญา มาตรา 242 บัญญัติว่า ในระหว่างสอบสวน ใต้วงมูลฟ้องหรือพิจารณาถึงของซึ่งเป็นพยานวัตถุ ต้อง ให้คู่ความหรือพยานตรวจดู ถ้ามีการแก้ห่อหรือทำลายตรา การห่อหรือตราใหม่ให้ทำต่อหน้าคู่ความหรือพยานที่เกี่ยวข้องนั้น

เพราะฉะนั้น การที่ได้มาซึ่งพยานวัตถุนั้นต้องมีคู่ความหรือพยานรับรองถึงการได้มาด้วยว่าเป็นพยานวัตถุที่ถูกต้องตามสภาพของพยานนั้น ไม่มีการแต่งเติมหรือได้มาโดยมิชอบด้วยประการอื่นใดก็สามารถรับฟังเป็นพยานได้ เช่น ภาพถ่ายที่เกิดเหตุรถชนกัน เป็นภาพจำลองวัตถุ มีพยานเบิกความรับรองการถ่ายภาพ ซึ่งเป็นพยานได้²⁵ แต่อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าพนักงานได้มาซึ่งพยานวัตถุโดยการสืบค้นมาได้จากสถานที่เกิดเหตุหรือจากสถานที่ใดๆ

²⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 143/2521

เจ้าพนักงานนั้นก็ต้องบรรจุหีบห่อและตีตราให้เรียบร้อยด้วยรวมทั้งให้ทำเครื่องหมายไว้เป็นสำคัญ ป.วิ.อาญา มาตรา 101 บัญญัติว่า สิ่งของซึ่งยึดได้ในการค้น ให้ห่อหรือบรรจุหีบห่อตีตราไว้ หรือให้ทำเครื่องหมายไว้เป็นสำคัญ โดยอาจให้ผู้ที่เป็นพยานในการตรวจค้นนั้นลงลายมือชื่อทำเครื่องหมายไว้เป็นสำคัญเพื่อป้องกันการสับ เปลี่ยนสิ่งของที่ทำการตรวจค้นได้ อีกทั้งบันทึกแห่งการตรวจค้น และบัญชีสิ่งของนั้น ให้อ่านให้ผู้ครอบครองสถานที่ บุคคลในครอบครัวผู้ต้องหา จำเลย ผู้แทนหรือพยานฟังแล้วแต่กรณี แล้วให้ผู้ผู้นั้นลงลายมือชื่อรับรองไว้ (ป.วิ.อาญา มาตรา 103 วรรคสอง) ซึ่งก็จะถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยชอบ เช่น ของกลางจำนวนมากเป็นชิ้นส่วนรถที่ตรวจค้นได้จากที่รโหฐาน ซึ่งได้มีการตรวจสอบกันแล้ว และให้จำเลยรับรองไว้ว่าของกลางต่างๆ นั้นค้นได้ที่รโหฐานดังกล่าว ซึ่งจำเลยก็ได้ลงชื่อรับรองความถูกต้องไว้ตามบัญชีของกลาง ของกลางอันเป็นพยานวัตถุเหล่านี้จึงใช้ยืนยันจำเลยได้²⁶

ค. ที่มาของสิ่งที่อ้างถึงกรณีพยานเอกสาร การได้มาซึ่งพยานเอกสาร หรือที่มาของพยานเอกสารนั้นต้องมีที่มาของพยานเอกสารนั้นด้วย มิใช่พยานเอกสารที่ส่งเข้ามาอยู่ในสำนวนคดีลอยๆ โดยไม่ได้มีการสืบพยานประกอบพยานเอกสารนั้นอาจไม่น่าเชื่อถือ เพราะไม่ทราบถึงที่มาของพยานเอกสารนั้น

กรณีเอกสารเอกชนที่สร้างขึ้นแต่ฝ่ายเดียว ย่อมมีน้ำหนักน้อย เพราะอาจทำขึ้นได้โดยฝ่ายเดียว เพื่อสนับสนุนฝ่ายตน โดยไม่เป็นความจริงก็เป็นไปได้ ต่างกับเอกสารที่สร้างขึ้นสองฝ่าย โดยลงลายมือชื่อร่วมกัน จะมีน้ำหนักมากและน่าเชื่อถือ เพราะถือว่าทั้งสองฝ่ายต่างรับรองมาแล้ว แต่ถ้าเป็นเอกสารเอกชนซึ่งบุคคลภายนอกทำขึ้นซึ่ง ไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับแต่อย่างใด และเป็นเอกสารที่ทำเป็นระบบในวิสัยทางการค้าปกติ เช่น เอกสารของธนาคาร ก็จะมีน้ำหนักรับฟังได้ และถ้าเป็นเอกสารที่มีความเก่าแก่มีมานาน ก็จะมีน้ำหนักให้รับฟังสนับสนุนคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เช่นกัน เพราะมิใช่เป็นเอกสารที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อจะสร้างเอกสารอันเป็นเท็จขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้

(2) เพราะเหตุใดจึงมา^{รู้}เห็น ได้แก่ มูลเหตุที่บุคคลจะมา^{รู้}เห็นได้นั้น จะต้องมิใช่ผลของการมา^{รู้}เห็นนั้นด้วยว่ามา^{รู้}เห็นได้เพราะอะไร เพราะตามธรรมชาติบุคคลที่จะมา^{รู้}เห็นจะต้องมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดจึงจะไปเห็นและ^{รู้}เหตุการณ^{นั้น}ได้ ซึ่งถ้าไม่สามารถแสดงเหตุผลนั้นได้ หรือแสดงเหตุผลแล้วไม่มีเหตุผลเพียงพอของการที่จะไป^{รู้}เห็น ก็อาจจะถือได้ว่าไม่ได้ไป^{รู้}เห็นมาจริง แต่เป็นการสร้างหรือแต่งเติมข้อเท็จจริงขึ้นมาปรักปรำเขา เช่น ไป^{รู้}เหตุอย่างใดอย่างหนึ่งมาจึงได้ไปพบเหตุการณ์นั้น หรือบ้านอยู่แถวนั้น และขณะเห็นเหตุการณ์กำลังทำอะไรอยู่ เช่น กำลังเดินอยู่หรือกำลังรับประทานอาหารอยู่ที่ใด เป็นต้น แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่บุคคลที่มา^{รู้}เห็น

²⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 5455/2534

เหตุการณ์นั้นอ้างว่าได้มาพบเห็น โดยบังเอิญ ซึ่งไม่ได้มีกิจธุระแต่อย่างใด หรือไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องมาบริเวณนั้นทั้งสิ้น จึงได้มาเห็นดังนี้ อาจถือได้ว่าไม่มีเหตุผลเพียงพอของการที่จะได้มาเห็น จึงเห็นได้ว่าบุคคลนั้นอาจไม่ได้ไปรู้เห็นมาจริง แต่เป็นการแต่งเติมข้อเท็จจริงขึ้นมา ก็เป็นได้ ซึ่งพนักงานสอบสวนก็อาจจะต้องรับฟังถ้อยคำของบุคคลดังกล่าวนี้ด้วยความระมัดระวัง และทำการพิจารณาหว่าคำพยานนั้นมีความน่าเชื่อถือได้เพียงใด

2) *เหตุผลทางวิทยาการ (Scientific Rationality)* หมายถึง เหตุผลในหลักวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์ซึ่งบุคคลธรรมดาไม่สามารถให้ความเห็นได้ จะให้เหตุผลหรือความเห็นได้ก็เฉพาะผู้มีความรู้ ความชำนาญเป็นพิเศษ (ผู้ชำนาญการพิเศษ) เป็นผู้ให้ความเห็นเท่านั้น เหตุผลทางวิทยาการนี้ถือว่ามีค่าสำคัญเป็นอย่างมากต่อการวินิจฉัยคดี เพราะเป็นการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือว่าสามารถให้ความจริงได้อย่างแน่นอน จึงเห็นได้ว่าปัจจุบันการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามาทำหน้าที่ตุลาการชี้ข้อเท็จจริงให้เป็นอันยุติได้มากยิ่งขึ้นการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเหตุผลทางวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์นี้มีสิ่งจะต้องพิสูจน์อย่างมากภายในหลายกรณีด้วยกันจนอาจกล่าวได้ว่าบรรดาคดีอาญาแทบทุกเรื่องย่อมจะมีสิ่งที่สามารถทำการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ เพราะโดยปกติในการกระทำผิดนั้น ผู้กระทำผิดย่อมทิ้งร่องรอยไว้อยู่เสมอ ร่องรอยนั้นจะเป็นพยานหลักฐานสำคัญในการพิสูจน์ได้โดยตรงว่าใครเป็นคนร้าย และอาจเป็นช่องทางช่วยในการสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิดต่อมาด้วยและถึงแม้ว่าคดีจะไม่มีประจักษ์พยานก็ตามโดยอาจมีเพียงพยานเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ศาลก็รับฟังลงโทษจำเลยได้

การนำหลักวิทยาการมาช่วยในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น การตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ การตรวจพิสูจน์บาดแผลหรือศพทางนิติเวช และสามารถนำมาเป็นพยานหลักฐานยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้เป็นอย่างดี โดยสามารถให้ข้อเท็จจริงและเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุดได้ (Best Evidence) เพราะการพิสูจน์ทางวิทยาการนั้น สามารถให้ความเชื่อถือได้อย่างแน่นอน ซึ่งเราเห็นได้ว่าบางครั้งประจักษ์พยานเองก็ไม่อาจเชื่อถือได้แน่นอนนัก เพราะอาจเป็นการให้การเพื่อช่วยเหลือหรือปรีกปรีาผู้ถูกกล่าวหาได้ เพราะฉะนั้นเจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนจึงจำเป็นต้องนำเอาหลักเหตุผลทางวิทยาการมาช่วยในการกลั่นกรองมูลคดี อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานคดีได้มากที่สุด เช่น เครื่องตรวจพิสูจน์เอกสาร (Document Inspection) เกี่ยวกับการปลอมแปลงเอกสารต่างๆ เครื่องตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์สารพันธุกรรม (DNA) ซึ่งผลการตรวจพิสูจน์ DNA ของเลือด น้ำลาย ปัสสาวะ น้ำอสุจิ รากผม หรือเนื้อเยื่อของบุคคล ซึ่งก็สามารถยืนยันตัวบุคคลได้อย่างแน่นอน หรือเครื่องตรวจเปรียบเทียบลูกและปลอกกระสุนปืน (IBIS) ซึ่งผล

การตรวจพิสูจน์ลูกกระสุนปืนที่เก็บได้จากผู้ตายกับอาวุธปืนของกลางว่าเป็นลูกกระสุนปืนที่ยิงออกมาจากอาวุธปืนกระบอกเดียวกันหรือไม่

3) *เหตุผลทางจิตวิทยา (Psychological Rationality)* หมายความว่าถึง เหตุผลที่อาศัยความพินิจพิเคราะห์ทางจิตวิทยา ซึ่งต้องมองถึงภาวะแห่งจิตของบุคคลเข้ามาช่วยในการกลั่นกรองมูลคดีและชี้แจงน้ำหนักคำพยาน การพิเคราะห์คำพยานเพื่อค้นหาความจริงของมูลคดีให้เป็นที่ยุติ และสามารถที่จะให้ความเชื่อถือได้อย่างแน่นอนแล้ว นอกจากพนักงานสอบสวนจะอาศัยการพินิจพิเคราะห์ด้วยเหตุผลธรรมดา และเหตุผลทางวิทยาการแล้ว เพื่อให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างดีที่สุด พนักงานสอบสวนยังจะต้องอาศัยเหตุผลอีกอย่างหนึ่งเป็นหลักในการฟังข้อเท็จจริงให้เป็นอันยุติ คือเหตุผลทางจิตวิทยาด้วยเพราะเหตุว่าไม่ว่าจะเป็นการพิเคราะห์พยานด้วย เหตุผลธรรมดาและเหตุผลทางวิทยาการว่ามีความสอดคล้องต้องกันแล้วก็ตาม แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มานั้นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจทำการตกแต่งข้อเท็จจริงขึ้นมา เพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตน ปรีกปรีาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะฉะนั้นเหตุผลทางจิตวิทยาจึงมีความสำคัญที่จะต้องนำมาพิเคราะห์ประกอบในการรับฟังพยานหลักฐานในข้อเท็จจริงนั้นๆ ประกอบด้วยเสมอ เพื่อจะทำให้การรับฟังและชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนมีความละเอียดรอบคอบและให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดี และประการสำคัญจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้ต่อไป

ซึ่งเหตุผลทางจิตวิทยาก็คือ หลักในการค้นหาความจริงในทางภาวะจิตใจของพยาน หรือความน่าจะเป็นของภาวะจิตใจในบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี อันเป็นความนึกคิดในจิตใจ และแสดงออกมาเป็นผลของการกระทำตามความประสงค์ภายใต้แห่งภาวะของจิตในขณะนั้น ซึ่งจะทำให้เกิดผลของการกระทำและการแสดงออกที่มั่นคงต่อความเป็นจริง หรือเกิดอาการปฏิกิริยาของการกระทำที่เป็นพิรุช ถ้าหากว่าให้การหรือเบิกความไม่ตรงต่อความเป็นจริงหรือไม่สอดคล้องกับหลักความน่าจะเป็นไปตามธรรมชาติของบุคคลนั้น ซึ่งในหลักทางจิตวิทยานั้นเป็นการแสดงออกมาภายใต้เหตุผลแห่งภาวะจิตใจของบุคคล จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักเหตุผลทางจิตวิทยานั้นสามารถนำมากลั่นกรองมูลคดีและชี้แจงน้ำหนักคำพยานได้อย่างมั่นคง ดังนั้นแม้คำพยานนั้นจะสอดคล้องในเหตุผลธรรมดา และไม่ขัดกับเหตุผลทางวิทยาการแล้วก็ตาม แต่สุดท้ายแล้วความมั่นคงของคดีจะทำได้โดยปราศจากข้อสงสัยอย่างแท้จริงนั้น คำพยานควรจะถูกลั่นกรองหลายๆ ชั้น และทุกทางที่สามารถจะทำได้ ฉะนั้น เหตุผลทางจิตวิทยาจึงเป็นทางหนึ่งซึ่งจะทำการกลั่นกรองมูลคดีได้เป็นอย่างดี จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่เจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนจะต้องพิเคราะห์คำพยานโดยอาศัยเหตุผลทางจิตวิทยาด้วย

สรุปสาระสำคัญ การแจ้งข้อหาเพิ่มเติมพนักงานสอบสวนสามารถให้เจ้าพนักงานอื่นทำการแทนได้ เพราะถือว่าเป็นการเล็กน้อยในการสอบสวนตามมาตรา 128 (2) แต่ถ้าเป็นการแจ้งข้อหาตามมาตรา 134 พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อหาเอง พนักงานสอบสวนท้องที่ที่จับผู้ต้องหาได้ซึ่งจะเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามมาตรา 19 วรรคสอง (ก) นอกจากจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนท้องที่ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังต้องเป็นการจับและดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาในข้อหาความผิดที่เกี่ยวข้อง (ฎ.1579/2546) ถ้าก่อนจับผู้ต้องหาได้มีพนักงานสอบสวนท้องที่หนึ่งท้องที่ใดพบการกระทำความผิดมาก่อน พนักงานสอบสวนท้องที่นั้นย่อมเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามมาตรา 19 วรรคสอง (ข) เช่นนี้แม้ภายหลังผู้ต้องหาถูกจับกุมเขตท้องที่อื่นก็ห้ามมีผลให้พนักงานสอบสวนท้องที่ที่พบการกระทำความผิดก่อนและเริ่มทำการสอบสวนตลอดมาตั้งแต่ที่ยังจับกุมผู้ต้องหาไม่ได้หลุดพ้นจากการเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบไม่ (ฎ.1126/2544)

2.4 บทบาทของทนายความในคดีอาญา (คุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย)

ทนายความ หมายถึง ผู้ได้รับอนุญาตให้ว่าต่างแก่ต่างคู่ความในเรื่องอรรถคดีหรือผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ²⁷ คำถามที่แทรกเข้ามาก็คือว่าทนายความว่ามีความสำคัญอย่างไรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะในระบบกล่าวหาหรือระบบปฏิบัตินัย มีข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐหรือผู้เสียหายที่เป็นโจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลหรือลูกขุนที่เป็นกลางว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง และผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้นจนปราศจากข้อสงสัย ในขณะที่เดียวกันผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีโอกาสต่อสู้โดยนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนอย่างเต็มที่ตาม “ทฤษฎีอาวุธเท่ากัน”²⁸ โดยศาลหรือลูกขุนทำหน้าที่เป็นกรรมการ แต่ในทางปฏิบัติผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าฝ่ายโจทก์ คือไม่มีหน่วยงานให้การสนับสนุน ดังนั้นผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงจำเป็นต้องมีทนายความช่วยเหลือเพื่อต่อสู้คดีอย่างมีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม โดยจัดหาทนายความมาเอง แต่ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนยากจนไม่อาจจัดหาทนายความได้ การต่อสู้คดีอาญาตามทฤษฎีอาวุธเท่ากันจึงเป็นไปได้ยากยิ่ง นักวิชาการคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ เป็นสิ่งที่จะขาดเสียมิได้สำหรับสิทธิที่จะต่อสู้คดี ซึ่งถือเป็นรากฐาน

²⁷ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิต พ.ศ. 2542, กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, 2542, หน้า 499

²⁸ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ, รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย: การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย, กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา 2546, หน้า 9

ของระบบงานยุติธรรมทางอาญาหากปราศจากสิทธิดังกล่าวเสียแล้ว ความยุติธรรมจักเกิดขึ้นมิได้เลย”²⁹ ผู้พิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่ง คือ ฮิวโก แบล็ค (Hugo Black) ได้เขียนความเห็นแย้งไว้ในคดี *Betts v. Brady* (1942) ว่า “การพิจารณาคดีที่ยุติธรรมย่อมจะเป็นไปไม่ได้ถ้าผู้ต้องหาที่ยากจนไม่ได้รับการจัดหาทนายความให้โดยรัฐ”³⁰ ทั้งนี้ เพราะการต่อสู้คดีอาญาในศาลเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสตร์ทางกฎหมายและศิลปะในการต่อสู้คดีผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยส่วนใหญ่ (90%) ในสหรัฐอเมริกาและ (95%) ในประเทศไทยเป็นคนยากจน³¹ จึงยากที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองได้ บางครั้งถึงจะเป็นผู้บริสุทธิ์ก็อาจถูกตัดสินให้ถูกจำคุกได้ เพราะไม่มีความรู้และต่อสู้คดีไม่เป็น ดังที่ผู้พิพากษาชัทเทอร์แลนด์ ได้บรรยายถึงความไม่สามารถของคนธรรมดาที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและไม่มีทนายความช่วยเหลือในการต่อสู้คดีไว้ดังนี้ “เมื่อไม่มีความช่วยเหลือจากทนายความ คนที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาอาจถูกพิจารณาคดีโดยข้อหาที่ไม่ถูกต้องและอาจถูกตัดสินว่ามีความผิด โดยพยานหลักฐานที่อ่อนหรือโดยพยานหลักฐานที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องหรือด้วยพยานหลักฐานที่ไม่อาจยอมรับฟังได้ จำเลยขาดทั้งทักษะและความรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับการเตรียมการต่อสู้คดีของตน ถึงแม้ว่าจะมีข้อต่อสู้ที่ดีก็ตาม จำเลยต้องการความช่วยเหลือจากทนายความในทุกขั้นตอนของกระบวนการที่เป็นปฏิกิริยาต่อเขา ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ ถึงแม้จำเลยไม่มีความผิด จำเลยย่อมเผชิญกับอันตรายที่จะถูกตัดสินว่ามีความผิด เพราะจำเลยไม่รู้จักรหัสที่จะสร้างความบริสุทธิ์ของตนเอง”³² เพราะฉะนั้น การต่อสู้คดีอาญาของจำเลยจะต้องมีทนายความที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ช่วยเหลือในทุกขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประเภทของทนายความ ทนายความที่จะช่วยเหลือจำเลยในการต่อสู้คดี อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ทนายความที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจัดหาตนเอง
- 2) ทนายความที่รัฐจัดหาให้ ดังที่กล่าวมาแล้วผู้ต้องหาหรือจำเลยส่วนมากเป็นคนยากจนไม่อาจจัดหาทนายความมาช่วยเหลือในการต่อสู้คดีได้ รัฐจึงต้องจัดหาทนายความให้ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68 วรรคสาม บัญญัติว่า รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึง

²⁹ จริฎ ภักดิชานกุล, รายงานเสวนาทางวิชาการ, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 15

³⁰ Siegel op. cit, p. 404.

³¹ Siegel ibid. p. 404 และจริฎ ภักดิชานกุล, รายงานเสวนาทางวิชาการ, “อ้างแล้ว”, หน้า 16

³² อ้าง ใน Alan R. Coffey. Administration of Criminal Justice: A Management Systems Approach (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1974), p. 285

กระบวนการยุติธรรม รวมถึงการจัดหาทุนความให้และตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ทุนความที่รัฐจัดหาให้นี้เรียกกันว่าทุนความขอแรง³³

อย่างไรก็ดี พึงสังเกตว่าตามมาตรา 173 วรรคแรก บัญญัติว่า ในคดีอาญาที่มีโทษ ประหารชีวิต ถ้าจำเลยไม่มีทุนความศาลต้องจัดหาทุนความให้จำเลย จำเลยจะขอต่อสู้คดี โดยตนเองไม่ได้ แต่ตามวรรคสองของมาตราเดียวกันในคดีอาญาที่มีโทษจำคุก และก่อนเริ่มการ พิจารณาคดี ให้ศาลถามจำเลยว่าจำเลยมีทุนความหรือไม่ ถ้าบทบาทของทุนความในการคุ้มครองสิทธิ ของผู้เสียหาย ตามหลักการพื้นฐานข้อที่ 13 ของหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติว่าด้วยบทบาท ของทุนความ ทุนความมีหน้าที่หลายประการดังนี้

1) ให้คำปรึกษาแก่ลูกความในเรื่องสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมายของตน และในเรื่องการทำงานของระบบกฎหมายเท่าที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย ของลูกความ

2) ช่วยเหลือลูกความในทุกเรื่องที่เหมาะสม และดำเนินการทางกฎหมาย เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของลูกความ

3) ช่วยเหลือลูกความเมื่ออยู่ในศาล ในการไต่สวนหรือในการร้องเรียนหน่วยงาน ทางปกครองตามความเหมาะสม³⁴

ส่วนหน้าที่ของทุนความของประเทศไทย อาจแบ่งออกเป็นดังนี้

1) หน้าที่ต่อลูกความก่อนดำเนินคดี ที่สำคัญคือการให้คำปรึกษาโดยตรงไปตรงมา เมื่อลูกความมีปัญหาทางกฎหมายและขอทราบความจริงจากลูกความ

2) หน้าที่ต่อลูกความระหว่างดำเนินคดีที่สำคัญได้แก่ อุกติสเวลาให้ลูกความ ในการต่อสู้คดี ชื่อสัตย์สุจริตต่อลูกความและรักษาความลับของลูกความ

3) หน้าที่ต่อลูกความเมื่อคดีเสร็จสิ้น ที่สำคัญคือ คืนเงินและทรัพย์สินของลูกความ ทุนความกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย โดยเฉพาะสิทธิที่จะดำเนินการกับผู้ ที่กระทำความผิดทางอาญาต่อผู้เสียหาย โดยการร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ลงโทษผู้กระทำ ความผิดหรือนำคดีไปฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลด้วยตนเองเพื่อให้ศาลลงโทษจำเลย ในกรณีแรก เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลและศาลประทับฟ้องไว้แล้ว ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้อง

³³ พุดพิงศ์ วิรัชศิริ, บทบาทที่พึงประสงค์และมีประสิทธิภาพของทุนความขอแรง, คู่มือนิติพนธ์กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2549, ให้ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกลุ่ม ทุนความขอแรงเพราะต้องการผลงานไปสมัครสอบผู้ช่วยผู้พิพากษาหรืออัยการผู้ช่วยดังนั้นจึงมีประสบการณ์ ความชำนาญ ในการต่อสู้คดี

³⁴ International Commission of Jurists, หลักการสากลว่าด้วยความเป็นอิสระและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้พิพากษา ทุนความและอัยการ: แนวทางสำหรับนักปฏิบัติ ลำดับที่ 1, Geneva, Switzerland, 2550, หน้า 81-82

ขอต่อศาลเพื่อขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ และในกรณีที่สอง ผู้เสียหายต้องการยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลด้วยตนเองเพื่อให้ศาลลงโทษจำเลย ทั้งสองกรณีดังกล่าวมา ผู้เสียหายอาจดำเนินการด้วยตนเองได้ แต่ในทางปฏิบัติ ยากที่ผู้เสียหายจะดำเนินการด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล เพราะอาจเนื่องมาจากขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้องและกระบวนการดำเนินการในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ผู้ที่จะช่วยผู้เสียหายในเรื่องต่างๆ ดังกล่าวได้แก่ ทนายความที่ผู้เสียหายว่าจ้างมา ในกรณีที่ผู้เสียหายต้องการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ทนายความจะช่วยคุ้มครองผู้เสียหายได้ด้วยการยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่ชำระคดีก่อนศาลชั้นต้น มีคำพิพากษาตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 30 เมื่อศาลอนุญาตแล้ว ทนายความจะช่วยคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีร่วมกับพนักงานอัยการ ในการนำพยานหลักฐานเสนอต่อศาล ซึ่งรวมถึงการถามพยาน การถามค้านพยาน หรือการถามตั้งพยานตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่คดี

ในกรณีที่ผู้เสียหายต้องการฟ้องคดีด้วยตนเอง ทนายความอาจช่วยคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้ในชั้นก่อนฟ้องคดี³⁵

ประเด็นแรก คือ ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องผู้กระทำความผิดต่อตนเองได้หรือไม่ คือ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (4) ผู้เสียหายต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง คือทั้งโดยพฤตินัยและนิตินัย ถ้าไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง ทนายความก็อาจแนะนำว่าผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะฟ้องผู้กระทำความผิดกรณีเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง ผู้เสียหายหรือผู้ทำการแทนผู้เสียหายย่อมจะฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลได้

ประเด็นที่สอง ทนายความต้องทราบชัดเจนว่าผู้เสียหายต้องการอะไรในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เช่น ต้องการให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิด ในกรณีความผิดต่อชีวิตหรือร่างกาย หรือต้องการทรัพย์สินที่สูญหายไป คืนมา ในกรณีความผิดตาม พ.ร.บ.ความผิดเกิดจากการใช้เช็ค หรือถ้าเป็นความผิดอันยอมความได้ ผู้เสียหายยินดีจะเจรจากับผู้กระทำความผิดเพื่อให้ชดเชยค่าเสียหายหรือไม่ เช่น ความผิดฐานยกยอกทรัพย์ ทั้งนี้เพื่อทนายความจะได้ดำเนินการคุ้มครองป้องกันสิทธิของผู้เสียหายตามความประสงค์ของผู้เสียหายต่อไป

ประเด็นที่สาม ในการฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาล จะต้องมีการพยานหลักฐานชัดเจน ครอบคลุมองค์ประกอบของแต่ละฐานความผิด เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนาซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ข้อ คือ (1) ผู้ใด (2) ฆ่า (3) ผู้อื่น (4) เจตนา ทนายความจะต้องได้พยานหลักฐานจากผู้เสียหายและพยาน ซึ่งทนายความจะต้องทำหน้าที่คล้ายพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง ให้ได้ครบองค์ประกอบทั้ง 4 ข้อ รวมถึงการเตรียมพยานไปให้การชั้นศาลในแต่ละองค์ประกอบ

³⁵ สิทธิโชค ศรีเจริญ, “5.3 การเตรียมคดีอาญาในฐานะโจทก์” ประสพการณ์วิชาชีพกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2532, หน้า 366-378

ประเด็นที่สี่ คำฟ้องนอกจากบรรยายฟ้องครบถ้วนองค์ประกอบของความผิดที่ฟ้องยังจะต้องครบถ้วนตามข้ออื่นๆ ที่ระบุไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 158 ด้วย ที่สำคัญคือทนายความต้องไม่ลืมที่จะให้ผู้เสียหายหรือผู้ทำการแทนลงลายมือชื่อเป็นโจทก์ด้วย คำฟ้องที่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์ตามมาตราดังกล่าวศาลอาจสั่งยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้องได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 161

ประเด็นที่ห้า เขตอำนาจศาล การฟ้องคดีอาญาต้องฟ้องให้ถูกต้อง ศาลคือศาลที่คดีอาญาเกิดขึ้นตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 22 ถ้าฟ้องผิดศาล ศาลอาจยกฟ้องได้

ชั้นไต่สวนมูลฟ้อง มีประเด็นที่ทนายความจะคุ้มครองผู้เสียหาย คือ

ประเด็นที่หนึ่ง การไต่สวนมูลฟ้องเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ คือ ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ จะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องเสมอเพื่อถ่วงดุลว่าคดีมีมูลหรือไม่ ที่สำคัญคือ ทนายความและโจทก์ต้องไปศาลตามนัดในวันไต่สวนมูลฟ้อง มิฉะนั้นศาลอาจยกฟ้องเพราะโจทก์และทนายความไม่ไปศาล ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 166

ประเด็นที่สอง ทนายความต้องนำพยานหลักฐานไปเสนอต่อศาลเพื่อศาลพิจารณาและมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เพราะถ้าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้ แต่ถ้าคดีมีมูลศาลจะสั่งประทับฟ้อง ชั้นพิจารณาและสืบพยาน ทนายความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายคือ โจทก์และทนายความต้องไปศาลตามวัน เวลาที่ศาลนัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันสืบพยานฝ่ายโจทก์ มิฉะนั้นศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้ ทนายความต้องดำเนินการนำพยานหลักฐานต่างๆ เสนอต่อศาลตามลำดับและอย่างครบถ้วน คือ พยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร และพยานผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงถามค้านพยานจำเลยด้วย ดังตัวอย่างคดีอาญาเรื่องหนึ่งที่จำเลยซึ่งเป็นแพทย์ถูกกล่าวหาว่าฆ่าภริยาตนเองซึ่งเป็นแพทย์ตายโดยเจตนาและไต่ตรงไว้ก่อน โดยบิดาผู้ตายได้ไปร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จแล้วได้ส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพร้อมด้วยความเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา พนักงานอัยการตรวจสำนวนแล้วสั่งไม่ฟ้อง เพราะในสำนวนการสอบสวนไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ต้องหาเป็นผู้ฆ่า และฆ่าผู้ตายอย่างไร เนื่องจากไม่มีประจักษ์พยานและไม่พบศพของผู้ตายต่อมาบิดาผู้ตายได้ว่าจ้างทนายความฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล โดยอาศัยข้อมูลการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการสอบสวนเพิ่มเติม ซึ่งชี้ว่าได้มีการพบชิ้นส่วนของร่างกายผู้ตายและมีพยานหลักฐานแวดล้อมกรณีซึ่งชี้ว่าผู้ต้องหาน่าจะได้ฆ่าผู้ตายในที่รโหฐานและได้หั่นศพผู้ตายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยพร้อมกับซักโครกชิ้นส่วนต่างๆ ดังกล่าวลงในโถส้วม และจากการพิสูจน์ชิ้นส่วนต่างๆ ที่เก็บมาได้จากบ่อเกรอะโดยดีเอ็นเอ (DNA) พบว่าเป็นชิ้นส่วนของผู้ตาย ศาลได้นัดไต่สวนมูลฟ้องและหลังจากพิเคราะห์พยานหลักฐานที่โจทก์นำมาเสนอศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูลและประทับฟ้อง ต่อมาพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 31 และศาลอนุญาตระหว่างการพิจารณาคดีและสืบพยาน

ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยต่างนำพยานหลักฐานเข้ามาสู้ และหลังจากศาลรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวแล้ว ศาลชั้นต้นตัดสินว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องและพิพากษาลงโทษประหารชีวิตจำเลย แต่ละโทษเป็นจำคุกตลอดชีวิต จำเลยได้ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดและขอให้อยกฟ้อง ซึ่งทนายความของโจทก์และพนักงานอัยการได้ยื่นคำแก้อุทธรณ์ ต่อมาศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น จำเลยยื่นฎีกาคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ขอให้อยกฟ้องต่อศาลฎีกา และทนายความของโจทก์และพนักงานอัยการได้ยื่นคำแก้ฎีกา ต่อมาศาลฎีกาได้มีคำพิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์³⁶ จากตัวอย่างคดีดังกล่าว ถ้าผู้ทำแทนผู้เสียหายไม่ได้ว่าจ้างทนายความมาช่วยดำเนินการให้ผู้ตายอาจตายโดยหาตัวผู้ฆาไม่ได้อีกเป็นได้ และความยุติธรรมย่อมจะไม่เกิดขึ้น

บทบาทของทนายความในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย³⁷ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิมากมายหลายประการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความในทุกขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และ สิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เป็นต้น ทนายความย่อมมีบทบาทคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในทุกขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมต่อไปนี้

ชั้นสอบสวน

1) ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหา ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 7/1 (1) และ (2) เพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้ต้องหาเพื่อไม่ให้เกิดการเป็นผลร้ายต่อตนเองหรือคุ้มครองผู้ต้องหาไม่ให้ถูกพนักงานสอบสวน ขู่เข็ญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำการโดยมิชอบโดยประการใดๆ ในเรื่องที่ต้องหาขึ้น

2) เมื่อผู้ต้องหาถูกนำตัวไปศาลหลังจากควบคุมผู้ต้องหาไว้ 48 ชั่วโมง เพื่อขอฝากขังผู้ต้องหาต่อศาลทนายความคุ้มครองผู้ต้องหาโดยยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ปล่อยผู้ต้องหาไปชั่วคราวระหว่างการสอบสวน โดยมีการประกันหรือไม่มีประกัน และเมื่อศาลอนุญาตให้ปล่อยตัวไปผู้ต้องหาจะไม่ถูกขังและยังทำงานต่อไปตามปกติ ตลอดถึงร่วมกับทนายความในการเตรียมตัวต่อสู้คดีต่อไป

³⁶ ฎีกาที่ 2236-2237/2550

³⁷ สิทธิโชค ศรีเจริญ, “ตอนที่ 5.4 การเตรียมคดีในฐานะจำเลย” ประสพการณ์วิชาชีพกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, หน้า 379-384

3) ทนายนความทำการสอบสวนคดีเพิ่มเติมจากหลักฐานและพยานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีทั้งที่เป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร และพยานผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับข้อกล่าวหาเพื่อทราบข้อกล่าวหาดังกล่าวนั้นมีทางที่จะต้องสู้หรือไม่ และถ้ามีทางต่อสู้จะต่อสู้อย่างไร

3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บทบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ (ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน เป็นรายหมวดและรายมาตรา) ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมือนกันความหมาย เกิดมาเป็นมนุษย์ที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ในการได้รับความคุ้มครอง สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมกัน กระบวนการสอบสวนในชั้นพนักงานสอบสวนจะต้องมีความเป็นธรรม และตรวจสอบได้ตามป.วิ.อาญา มาตรา 134/3 และ 134/4 (2) กำหนดให้ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำคนได้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

มาตรา 25 บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองรัฐธรรมนูญสามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ความหมาย บุคคลใดที่ถูกกระทำใดๆ ก็ได้สิทธิตามรัฐธรรมนูญให้สามารถต่อสู้กันในกระบวนการศาลได้และบุคคลใดที่ถูกกระทำละเมิดก็จะได้รับการช่วยเหลือทางด้านร่างกายหรือจิตใจจากรัฐได้

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ ความหมาย บุคคลที่มีสิทธิและเสรีภาพในการจะไม่ถูกกระทำการจับ และคุมขัง เว้นแต่มีหมายศาล ส่วนการตะเนื่อ ต้องด้วยบุคคลกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุอันควรที่กฎหมายบัญญัติไว้

มาตรา 29 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษ ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษา อันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกัน มิให้มีการหลบหนีในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียก หลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติความหมาย ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยหรือผู้ต้องหา ยังไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษา อันถึงที่สุด เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องไม่ปฏิบัติต่อจำเลยหรือผู้ต้องหา เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการค้นเคหสถาน หรือที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมาย บัญญัติ ความหมาย บุคคลมีสิทธิในการดำรงอยู่อย่างปกติสุขภายในบ้านพัก ใครจะบุกรุกเข้ามา เพื่อค้นหาหรือจับกุมไม่ได้ เว้นแต่มีหมายศาลหรือเหตุอย่างอื่นที่บัญญัติไว้ในกฎหมายได้

มาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิด ความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม

หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา 68 รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้ความหมาย ในกระบวนการ ยุติธรรมภาครัฐ จะดูแลความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ โดยให้ประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการ

ยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว และช่วยเหลือแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และการจัดหาทุนความช่วยเหลือ
 บริการทางด้านกฎหมายให้

หมวด 10 ศาล

ส่วนที่ 6 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา 247 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกกรณี
 โดยไม่ล่าช้าและเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิด
 สิทธิของมนุษยชน รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงาน
 ของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง

(2) สร้างเสริมทุกภาคส่วนของสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

3.1 หลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามรัฐธรรมนูญไทย พุทธศักราช 2560

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคน
 อันเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไม่สามารถ
 โอนให้แก่กันได้ และไม่มีบุคคล องค์กรหรือแม้แตรัฐจะล่วงละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์นี้ได้ สิทธิ
 ในความเป็นมนุษย์นี้เป็นของคนทุกคน ไม่เลือกว่าจะมีเชื้อชาติ ศาสนา แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว
 ที่แตกต่างกันหรือมีความแตกต่างกันในด้านสุขภาพ ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความเชื่อ
 ทางศาสนาหรือฐานะทางเศรษฐกิจสังคม สิทธิมนุษยชนนั้นไม่มีพรมแดน

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) นิยามตามพระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ 2542
 มาตรา 3 “สิทธิมนุษยชน หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค
 ของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครอง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
 หรือตามกฎหมายไทย หรือ ตามสนธิ สัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม”

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) คือ การให้คุณค่าแก่ความเป็นมนุษย์
 คนทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน การปฏิบัติต่อคนๆ นั้นต้องเสมอกันในฐานะของความเป็นมนุษย์
 ห้ามทำร้ายร่างกาย ทรมาณอย่างโหดร้ายหรือกระทำการใดๆ ที่ถือเป็นการเหยียดหยามความเป็นมนุษย์

กระบวนการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับการสืบพยานในศาล ซึ่งต้องทำโดยเปิดเผย
 ต่อหน้าจำเลย และการปล่อยชั่วคราว ป.วิ.อาญา เป็นบทบัญญัติที่รับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน
 ของบุคคล ในกระบวนการยุติธรรมในรัฐธรรมนูญและตามหลักสากลที่ศาลยุติธรรมต้องยึดถือ
 เป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี สำหรับข้อยกเว้นกระบวนการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับ
 เรื่องดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับในคดีบางประเภท หรือการที่ศาล

มีคำสั่ง ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ซึ่งผิดต่อหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ตามหลักสากลหรือไม่นั้นเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาเป็นกรณีไป

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นการประกาศเจตนารมณ์ในการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์โดยสหประชาชาติ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมมีใจความสำคัญ

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรมและควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

ข้อ 7 ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญาและจากการยุยงให้เลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับบำนาญอันเป็นผลจริงจังกจากศาลที่มีอำนาจแห่งชาติ ต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิหลักมูล ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศไปต่างถิ่นโดยพลการไม่ได้

ข้อ 10 ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม และเปิดเผยจากศาลที่อิสระ และเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี

(2) จะถือบุคคลใดๆ ว่ามีความผิดทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใดๆ อันมิได้จัดเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่ได้กระทำนั้นขึ้นไม่ได้และจะลงโทษอันหนักกว่าที่ใช้อยู่ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้

3.2 สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

สิทธิมนุษยชนถือเป็นประเด็นสากลที่นานาประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ โดยเป็นเรื่องสิทธิและความรับผิดชอบของบุคคลทุกคน ส่งผลให้แต่ละประเทศไม่สามารถละเลยเรื่องการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศของตนได้ทั้ง HRC และตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนเป็นกลไกด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญของสหประชาชาติ เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนยังถือเป็น

ความรับผิดชอบหลักของรัฐ ทราบใดที่รัฐยังมีขีดความสามารถในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนของตนเอง กลไกสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ก็จะทำหน้าที่เป็นส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของรัฐ โดยการวางมาตรฐานคิดตามสอดคล้อง คูแผล มีให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนถดถอย แต่พยายามให้ก้าวหน้าตามกำลังที่รัฐจะสามารถกระทำได้ แต่หากเมื่อใดที่รัฐล้มเหลวในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กลไกสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติก็จะเข้ามากดดันเพื่อให้รัฐเร่งแก้ไขปัญหานั้นพื้นฐานของความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน ฉะนั้น เมื่อไทยเป็นสมาชิก HRC ก็เท่ากับไทยได้เข้าไปร่วมรับผิดชอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทั่วโลกแล้ว โดยไทยจะต้องเป็นตัวอย่างของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และควรปฏิบัติตามคำมั่นด้านสิทธิมนุษยชนที่ได้ให้ไว้กับประชาคมโลกอย่างจริงจัง ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกภาคส่วนในสังคมนี้คือ ความเชื่อมโยงระดับโลกกับประเทศไทยในประเด็นสิทธิมนุษยชน ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในฐานะสมาชิกที่มีความรับผิดชอบของสหประชาชาติ

3.2.1 องค์กรนิรโทษกรรมสากล (AI: Amnesty International) เป็นองค์กรอาสาสมัครระหว่างประเทศที่ทำงานด้านมนุษยชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ ยุติการละเมิดมนุษยชนและพยายามที่จะหาวิธีที่เหมาะสมในการช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น ปลดปล่อยนักโทษทางความคิดอย่างไม่มีเงื่อนไข ซึ่งได้แก่บุคคลที่ถูกกักขังเรื่องสีผิว เชื้อชาติ ภาษาหรือศาสนา โดยที่นักโทษไม่เคยใช้หรือสนับสนุนที่จะใช้ความรุนแรง เป็นต้น ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 100 ประเทศทั่วโลก และมีสำนักงานในประเทศไทยตั้งอยู่ที่เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร

3.2.2 องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO: International Labor Organization) เป็นองค์กรที่ส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมในสังคมและสนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้แรงงาน รวมทั้งช่วยเหลือประเทศสมาชิกในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม องค์กรแรงงานระหว่างประเทศเป็นองค์กรแรกขององค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งในที่รวมก่อตั้ง ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 178 ประเทศจากทั่วโลก

3.2.3 มูลนิธิความร่วมมือเพื่อต่อต้านการค้าหญิง (GAATW: Global Alliance Against Traffic in woman) มูลนิธิความร่วมมือเพื่อต่อต้านการค้าหญิง เป็นเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนจากทั่วทุกภูมิภาคของโลก ที่ทำงานในประเด็นปัญหาผู้หญิง เด็กและผู้ชายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการค้ามนุษย์ โดยมีเป้าหมายหลักคือ เพื่อต่อต้านการคุกคามแรงงานหญิงที่ย้ายถิ่นจากระบบตลาดแรงงานไม่เป็นทางการในปัจจุบัน รวมทั้งความปลอดภัยจากการย้ายถิ่น ปกป้องสิทธิของแรงงานข้ามพรมแดน ปัจจุบันมีองค์กรที่เป็นสมาชิก 80 ประเทศทั่วโลก

3.2.4 **มูลนิธิเพื่อยุติการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก (ECPAT: End child Prostitution In Asia Tourism)** มูลนิธิเพื่อการยุติธรรมแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก เป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีหน้าที่ในการต่อต้านการล่วงละเมิดทางเพศกับเด็กทุกรูปแบบ พร้อมทั้งกระตุ้นในสาธารณชนได้ตระหนักถึงสถานการณ์ความรุนแรง ของธุรกิจการค้าประเวณีและการท่องเที่ยวอันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กถูกเอาเปรียบทางเพศ เช่น เพื่อสนองทางเลือกอื่นให้ครอบครัวที่มีความเสี่ยงในการเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี เป็นต้น ประเทศไทยได้มีบทบาทดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องเพศและการค้าประเวณีในพื้นที่ภาคเหนือ ของประเทศไทยและได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน โครงการรณรงค์ป้องกันเด็กเข้าสู่กระบวนการการค้าประเวณีในภาคเหนือของไทยอันประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน และพะเยา สำนักงานในไทยตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงราย

บทที่ 3

การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย

1. การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น

การสอบสวนที่รับผิดชอบโดยหน่วยงานตำรวจ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น อำนาจ/บทบาทหน้าที่ในงานสอบสวน และกระบวนการสอบสวน พบว่า แม้งานสอบสวนของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้าง แต่โดยหลักจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีอำนาจ/บทบาท หน้าที่หลักในการกระบวนการสอบสวน เริ่มตั้งแต่การจับกุม ควบคุมผู้ต้องสงสัย สอบปากคำมีการบันทึกถ้อยคำ รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาหรือไม่ จากนั้นจัดทำสำนวนและสรุปสำนวน การสอบสวนความ ลงความเห็นสั่งฟ้อง/ไม่ฟ้อง และส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการ ทำการพิจารณาต่อไป นอกจากนี้ งานสอบสวนยังถือเป็นส่วนหนึ่งในงานของพนักงานอัยการ กล่าวคือ หลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจของทั้ง 3 ประเทศ สรุปสำนวนการสอบสวน จะส่งสำนวนดังกล่าว ให้แก่พนักงานอัยการพิจารณาความครบถ้วนของพยานหลักฐานและความสมบูรณ์ของสำนวนดังกล่าว เพื่อพิจารณา ยื่นฟ้อง/ไม่ฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งพนักงานอัยการในบางประเทศสามารถให้คำแนะนำ แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนหรือเมื่อพิจารณาแล้วว่าพยาน หลักฐานยังไม่เพียงพอ สามารถสั่งให้ เจ้าหน้าที่ตำรวจไปทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการแสวงหาพยานหลักฐานต่อไป

หน่วยงานคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวนของประเทศกลุ่มนี้ พบว่าประเทศ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น จะมีทั้งคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวนระดับชาติและระดับท้องถิ่น ขณะที่ประเทศอังกฤษ จะเป็นระดับท้องถิ่นเท่านั้น

1.1 การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา ปกครองระบบ แบบสหพันธรัฐ (Federal Republic) แบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย ภายใต้บัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ แต่ละฝ่ายจะได้รับในลักษณะที่แตกต่างกัน และมีการตรวจสอบและการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน (Checks and balances) โดยให้ทั้ง 3 ฝ่ายเป็นอิสระต่อกันและมีความสัมพันธ์ต่อกันฝ่ายนิติบัญญัติ ถ่วงดุลฝ่ายบริหารโดยการฟ้องร้อง, ใ้ส่วนในการกระทำผิดอาญาหรือแนะนำ และมีอำนาจในการ

อภัยโทษผู้กระทำผิดหรือเสนอแต่งตั้งผู้พิพากษาได้ เป็นต้น จากแนวคิดการที่ประชาชนพร้อมใจมอบเสรีภาพบางส่วนของคน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในประเทศได้ โดยมีกฎหมายที่บังคับใช้กับประชาชนทุกคนไม่มีข้อยกเว้น ดังนั้นกฎหมายจึงบังคับในแนวทางปฏิบัติที่จะต้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องไม่ทำหน้าที่นอกกรอบของกฎหมายที่ได้บัญญัติเอาไว้ โดยมีขั้นตอนในการปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ว่าจะในการสืบสวน ต้องมีระเบียบเอาไว้โดยมีขั้นตอนในการปฏิบัติที่ชัดเจน ส่วนในการสอบสวนประเทศสหรัฐอเมริกา มีขั้นตอนการปฏิบัติโดยมีการบันทึกด้วยกล้องระหว่างทำการสอบสวนทุกคดี เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเที่ยงตรง ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและมีโครงสร้างความรับผิดชอบตามกฎหมายระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) ตำรวจของสหรัฐอเมริกาได้แบบอย่างบางประการมาจากประเทศอังกฤษและตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 10 ไม่ได้บัญญัติให้การตำรวจเป็นอำนาจของรัฐบาลกลาง ดังนั้น มลรัฐและท้องถิ่นย่อมสามารถออกกฎหมายเกี่ยวกับการตำรวจและจัดตั้งองค์กรตำรวจของตนเองได้ องค์กรตำรวจของสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 5 ประเภทได้แก่ 1) ตำรวจรัฐบาลกลาง 2) ตำรวจมลรัฐ 3) ระดับตำรวจเมืองหรือเทศบาล 4) ตำรวจท้องถิ่น 5) ตำรวจพิเศษ

1.1.1 ตำรวจรัฐบาลกลางใช้กฎหมายรัฐบาลกลาง (Federal Law Enforcement Agencies) มีมากมายหลายองค์กร ซึ่งขึ้นตรงต่อกระทรวงยุติธรรม (U.S. Justice Department) และกระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ (Department of Homeland Security)

1) กระทรวงยุติธรรมเป็นมือกฎหมายของรัฐบาลกลาง ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชา กระทรวงยุติธรรมมีอำนาจบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลกลางทั้งหมด และเป็นตัวแทนของสหรัฐอเมริกาเมื่อเป็นคู่ความในศาล และดำเนินการสอบสวนโดยผ่านกระบวนการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นอิสระ กระทรวงยุติธรรมแบ่งงานออกเป็นกองต่างๆ มากมายที่รับผิดชอบบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลกลาง เช่น กองสิทธิพลเมือง กองภาษีและกองคดีอาญา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานในสังกัดอีกหลายหน่วยงาน

(1) ตำรวจรัฐบาลกลาง (U.S. Marshal Office) เป็นหน่วยงานที่นำแนวทางปฏิบัติมาจากระบบของอังกฤษ ตั้งขึ้นโดยกฎหมาย Judiciary Act ค.ศ. 1789 หน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานของรัฐบาลกลาง ซึ่งแรกเริ่มเป็นหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายในเขตแดนตะวันตก ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ปัจจุบันนี้เจ้าหน้าที่ที่เรียกว่า U.S. Marshal มีหัวหน้าสำนักงานแต่ละแห่ง และแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี มีหน้าที่สำคัญคือ 1) จับบุคคลตามหมายจับ 2) เคลื่อนย้ายและคุมขังนักโทษของรัฐบาลกลาง 3) จับนักโทษที่หลบหนีจากเรือนจำของรัฐบาลกลาง 4) ดูแลรักษาความปลอดภัยที่ทำการและบุคลากรของศาลของรัฐบาลกลาง ตลอดจนคุ้มครองยานพาหนะที่ให้การในคดีองค์กรอาชญากรรม สำนักงาน U.S. Marshal จะทำงานร่วมกับหน่วยบังคับใช้กฎหมายอื่น เพื่อช่วยเหลือ

ตำรวจท้องที่และตำรวจมลรัฐเกี่ยวกับคดีผู้หลบหนีเข้าเมืองและเป็นหน่วยงานของสหรัฐอเมริกาที่รับผิดชอบในการส่งตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองที่สหรัฐอเมริกาต้องรับตัวกลับคืนสู่อเมริกาจากต่างประเทศ นายอำเภอรักษาความปลอดภัยให้แก่ศาลและบุคลากรของศาลมลรัฐอินดีแอนา ก็รักษาความปลอดภัยให้แก่ศาลและบุคลากรของศาลรัฐบาลกลางกันนั้น U.S.Marshals ยังเป็น partner กับหน่วยงานสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและแปลงสัญชาติในการขนส่งนักโทษของรัฐบาลกลาง สำนักงานใหญ่ของ U.S.Marshals ตั้งอยู่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี.³⁸

หน้าที่สำคัญอีกหน้าที่หนึ่งเฉพาะ U.S.Marshals ก็คือ การคุ้มครองจรวดนำวิถี ผู้ช่วย U.S.Marshals จะได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษ เพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยและให้ความช่วยเหลือในการบังคับใช้กฎหมายแห่งกระทรวงกลาโหม และกองทัพอากาศของสหรัฐอเมริกาในระหว่างการขนย้ายหัวรบจรวดนำวิถี จากสถานที่แห่งหนึ่งไปอีกแห่งหนึ่ง

(2) สำนักงานสอบสวนไปรษณีย์ (U.S. Postal Investigation Service) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการขนส่งไปรษณีย์ของสหรัฐอเมริกาและการสอบสวนเกี่ยวกับการฉ้อโกงทางไปรษณีย์ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนี้เรียกว่า พนักงานสอบสวนไปรษณีย์ (U.S. Postal Investigation) และเป็นลูกจ้างของ U.S. Postal Service อย่างเป็นทางการด้วย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) ทหาร (2) พลเรือน และ (3) ตำรวจเผ่าอินเดียน

(3) สำนักงานสอบสวนกลาง (F.B.I.) เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การบังคับใช้กฎหมาย เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจ้างพนักงานสอบสวนให้บังคับใช้กฎหมาย The Mann Act ที่ห้ามขนส่งผู้หญิงข้ามเขตมลรัฐเพื่อการอนาจาร พนักงานสอบสวนเหล่านี้ต่อมาในปี ค.ศ.1905 ได้จัดตั้งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาล คือ สำนักงานสอบสวน ต่อมาหน่วยงานนี้ได้รับการปรับปรุงและเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานสอบสวนกลาง (F.B.I.) และปัจจุบันสำนักงานสอบสวนกลางไม่ใช่หน่วยงานตำรวจทั่วไป แต่เป็นหน่วยงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจครอบคลุม การบังคับใช้กฎหมายทั้งหมดที่รัฐบาลสหรัฐเป็นหรืออาจเป็นคู่กรณีอย่างใดก็ตีเขตอำนาจมีอยู่ เฉพาะตามกฎหมายรัฐบาลกลาง ซึ่งรวมถึงการจารกรรม การก่อการร้าย ความผิดต่อความมั่นคง ความผิดต่อสิทธิและเสรีภาพ การฆาตกรรมและการทำร้ายเจ้าหน้าที่รัฐบาลกลาง การฉ้อโกงไปรษณีย์ การชิงทรัพย์และการลักทรัพย์ ในธนาคารของรัฐบาลกลาง การจับคนเรียกค่าไถ่ และการขนส่งคนหรือทรัพย์สินที่ถูกลักมา ระหว่างมลรัฐ และพนักงานจึงได้รับมอบหมายให้ทำงานต่อต้านการก่อการร้าย ต่อต้านองค์กรอาชญากรรมและต่อต้านการค้ายาเสพติด³⁹

³⁸ ดูข้อมูลเพิ่มเติมที่ <http://www.usMarshals.gov/duties/factsheet.s/general-2011.html>

³⁹ ดูข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.fbi.gov>.

(4) สำนักงานสุรา ยาสูบ และวัตถุระเบิด (*Bureau of Alcohol, Tobacco Firearme and Explosive ATF*) มีหน้าที่ช่วยควบคุมการขายสุราและบุหรี่ที่หนีภาษี มีหน้าที่ตามกฎหมายควบคุมอาวุธปืน ค.ศ.1970

2) กระทรวงความมั่นคงของมาตุภูมิ⁴⁰ (*Department of Homeland Security DHS*) เป็นกระทรวงที่มีหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอีกกระทรวงหนึ่ง ซึ่งมีหน่วยงานย่อยอีก 3 หน่วยงานที่รู้จักกันดีได้แก่

(1) หน่วยงานคุ้มครองศุลกากรและชายแดน (*CBP*) รับผิดชอบคุ้มครองชายแดนของประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อป้องกันการก่อการร้าย การลักลอบขนคนและยาเสพติดเข้าประเทศ การลักลอบเข้าเมือง

(2) หน่วยงานตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากร (*ICE*) เป็นหน่วยงานสอบสวนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของกระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ มีหน้าที่รับผิดชอบ ต่อประเทศ ดังนี้

ก. สอบสวนคดี การเคลื่อนย้ายคนและสินค้าทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายคนเข้าเมืองและกฎหมายภาษีศุลกากร

ข. ความปลอดภัยของประชาชนและประเทศชาติโดยส่งตัวคนต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองออกนอกประเทศ

ค. การตรวจ การรักษาความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมของสำนักงานรัฐบาลกลาง

ง. การรวบรวม วิเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูลยุทธศาสตร์และเทคนิคต่างๆ ที่ใช้โดย ICE และ DHS

จ. ดำเนินการและประสานงานในการสอบสวนระหว่างประเทศเกี่ยวกับอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดทำเป็นองค์การเพื่อการเคลื่อนย้ายคน สินค้า และเทคโนโลยีเข้าและออก สหรัฐอเมริกา

(3) หน่วยงานสอบสวนกิจการลับ (*The Secret Service*) แต่เดิมเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงการคลัง หน่วยงานนี้ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ.1865 เมื่อแรกตั้งหน่วยงานนี้มีหน้าที่รับผิดชอบ การสอบสวนคดี ปลอมแปลงเงินตราและใช้เงินตราปลอม ปัจจุบันนอกจากหน้าที่ดังกล่าวหน่วยงานนี้มีหน้าที่คุ้มครองประธานาธิบดีและครอบครัว ตลอดจนบุคคลสำคัญอื่นๆ รวมถึงประมุขของต่างประเทศที่ไปเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ

⁴⁰ ดูข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ <http://dhs.gov>.

1.1.2 องค์กรบังคับใช้กฎหมายตำรวจระดับมลรัฐ แต่ละมลรัฐมีองค์กรบังคับใช้กฎหมายของตนเอง หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่สำคัญคือ สำนักงานตำรวจมลรัฐ⁴¹ (State Police Department) ตำรวจมลรัฐมีอำนาจหน้าที่ทั่วไปในเขตมลรัฐของตนและทำหน้าที่เป็นสายตรวจทางหลวงและการควบคุมการจราจรในมลรัฐ

1.1.3 องค์กรบังคับใช้กฎหมายตำรวจระดับท้องที่ชนบท (County Law Enforcement) ได้แก่ สำนักงานนายอำเภอ (The Sheriff office) มีหน้าที่สำคัญ 3 ประการ 1) บังคับใช้กฎหมาย 2) ดูแลรักษาความปลอดภัยให้ศาลและบุคลากรของศาล 3) บริหารเรือนจำท้องที่ชนบท (County jails)

1.1.4 องค์กรบังคับใช้กฎหมายตำรวจระดับเมือง นครมหานคร (Town, City, Metropolitan City Law Enforcement Agencies) ตำรวจเทศบาลไม่ใช่ตำรวจของสำนักงานท้องที่ชนบท มลรัฐ หรือรัฐบาลกลาง สำนักงานตำรวจเทศบาลและเจ้าพนักงานตำรวจ เป็นตัวแทนของรัฐบาลอย่างเห็นได้ชัดในชุมชนเพราะตำรวจเทศบาล ขอบเขตอำนาจทางภูมิศาสตร์ของสำนักงานตำรวจเทศบาลจำกัดเฉพาะในเขตเมือง เมื่อพ้นเขตเมืองไป ตำรวจเทศบาลก็ไม่มีอำนาจจับกุมหรือค้นหรือพกพาอาวุธติดตัว ตำรวจเทศบาลมีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของมลรัฐและของเทศบาลในเขตเทศบาล การแบ่งงานในสำนักงานตำรวจขนาดใหญ่จะแตกต่างกันไปตามภารกิจ แต่ส่วนใหญ่จะแบ่งออกเป็น 3 ภารกิจหลักคือ 1) ฝ่ายสายตรวจ 2) ฝ่ายสืบสวนและสอบสวน 3) ฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายสายตรวจจะมีบุคลากรมากที่สุด ฝ่ายสืบสวนและสอบสวนมีอำนาจหน้าที่มากมายรวมถึงการสอบสวนคดีอาชญากรรมทุกประเภท ในสำนักงานตำรวจเทศบาลขนาดใหญ่จะมีหน่วยเชี่ยวชาญพิเศษ เช่นเจ้าหน้าที่คดีเด็กและเยาวชน เจ้าหน้าที่คดีอาชญากรรม และอื่นๆ ฝ่ายสนับสนุนอาจรวมถึงหน่วยพิเศษ เช่น การป้องกันอาชญากรรมในชุมชน การให้การศึกษากับเยาวชนที่ติดในโรงเรียน และเด็กกระทำผิดกฎหมาย เป็นต้น

1.1.5 ตำรวจพิเศษ (Special Police)⁴² เป็นพนักงานทั้งของมลรัฐและของท้องถิ่น ซึ่งมีเขตอำนาจทางภูมิศาสตร์จำกัด เช่น ตำรวจสนามบิน (Airport Police) ตำรวจสวนสาธารณะ (Park Police) ตำรวจขนส่ง (Transit Police) ตำรวจโรงเรียน (Public School Police) ตำรวจมหาวิทยาลัย (College or University Police) และตำรวจที่พักอาศัย (Housing Police) เป็นต้น ตำรวจพิเศษเหล่านี้มีเขตอำนาจจำกัดทั้งในด้านภูมิศาสตร์และในด้านการบังคับใช้กฎหมายเช่น ตำรวจมหาวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับตำรวจทั่วไปในบริเวณมหาวิทยาลัยมีอำนาจจับกุมและค้น และสามารถพกพาอาวุธปืนได้ แต่เมื่อออกนอกเขต ตำรวจเหล่านี้ก็หมดอำนาจ

⁴¹ Larry J.Siegel. Introduction to Criminal Justice. 12 ed.Australia: Wadsworth, 2010. pp. 213-214.

⁴² อ้างใน Frida Adler. Et. Al., op. cit., pp. 167 – 168

1) *อำนาจหน้าที่ของตำรวจ* ตามกฎหมายของรัฐบาลกลางของมลรัฐ และของท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดถึง การให้บริการแก่ประชาชน จากการศึกษาเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับแบบของการปฏิบัติงานของตำรวจ ในเมืองใหญ่ มี 3 แบบหรือ 3 style คือ

(1) *watchman style department* ได้แก่ สำนักงานตำรวจที่เน้นการรักษา ความสงบเรียบร้อย (order maintenance) ผู้บริหารสำนักงานตำรวจจะส่งเสริมการรักษาความสงบ ในชุมชน เช่น ผู้ที่ประพฤติชั่วร้ายหรือก่อความรำคาญจะถูกสั่งให้ออกไปจากเมืองหรือกลับบ้าน

(2) *Legalistic style department* ได้แก่ ตำรวจที่เน้นความเป็นมืออาชีพ ในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น ออกใบสั่งกรณีทำผิดกฎจราจร จับกุมผู้ที่กระทำผิดกฎหมายเป็นเด็ก หรือผู้ใหญ่ และปราบปรามอบายมุขในชุมชน ผู้บริหารตำรวจแบบนี้จะให้กำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ ในการดำเนินการต่างๆ เพราะเห็นว่าเป็นการถูกต้องที่จะบังคับใช้กฎหมาย และขณะเดียวกัน เป็นการป้องกันข้อครหาเกี่ยวกับคอร์รัปชันของผู้บริหาร หรือการปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ผล

(3) *Service style department* ได้แก่ สำนักงานตำรวจที่เน้นการให้บริการ สำนักงานเหล่านี้จะตั้งอยู่ในชุมชนเขตเมือง ซึ่งเป็นที่อยู่ของชนชั้นกลาง ประชาชนในเขตนี้ต้องการ ได้รับความบริการจากตำรวจเป็นส่วนตัวเป็นอย่างมาก เนื่องจากในเขตนี้มีอาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้นน้อย ทำให้ตำรวจมีเวลาให้บริการแก่ประชาชนมากขึ้น ผู้บริหารสำนักงานตำรวจแบบนี้จะให้ความสนใจ แก่บุคคลสำคัญในท้องถิ่นและการเมืองระดับท้องถิ่นมาก อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม หน้าที่สำคัญของตำรวจแบ่งได้เป็น 3 ประการ

ก. การให้บริการประชาชน

ข. การรักษาความสงบเรียบร้อย

ค. การบังคับใช้กฎหมาย ตำรวจสายตรวจและตำรวจสืบสวน

สอบสวนเป็นนายตำรวจที่ได้สาบานและปฏิญาณตนที่จะบังคับใช้กฎหมาย (Sworn Officers) เป้าหมายหลักของการบังคับใช้กฎหมายคือ การจับกุมผู้กระทำความผิดและการรวบรวมพยานหลักฐาน ที่จะนำไปสู่การฟ้องร้องคดีในชั้นศาล เจ้าหน้าที่สายตรวจ (Patrol officers) และเจ้าพนักงานตำรวจ ที่เรียกว่า Detective Officers ต่างก็มีบทบาทในการสืบสวนสอบสวน ตำรวจจำนวนมากทั่วประเทศ มักทำหน้าที่สายตรวจ การสอบสวนคดีอาชญากรรม แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ก) *การสอบสวนเบื้องต้น* เมื่อมีการแจ้งความว่ามีอาชญากรรม เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจจะเป็นเจ้าหน้าที่ที่พวกเขาแรกที่ออกไปยังที่เกิดเหตุและทำหน้าที่สอบสวน เบื้องต้น กรอกแบบฟอร์ม เช่น คำร้องทุกข์ สอบปากคำพยานและจับกุมผู้กระทำความผิด ถ้ามีผู้ต้องสงสัย และนำผู้ต้องหาไปศาล ถ้าคดีไม่ได้คลี่คลายโดยการจับกุมหรือจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญทำการสอบสวน

เจ้าพนักงานตำรวจที่เรียกว่า Detective จะถูกเรียกตัวไปทำการสอบสวน จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องหนึ่งปรากฏว่า พนักงานตำรวจสายตรวจจับกุมผู้กระทำความผิดได้ถึง 2 ใน 3 ของการจับกุมทั้งหมด ยกเว้นคดีข่มขืน

ข) *การคลี่คลายคดี* งานแรกของตำรวจที่เรียกว่า Detective ได้แก่ การตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อจะทราบว่าได้มีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และควรจะมีการสอบสวนต่อไปอีกหรือไม่ ถ้ามีการริเริ่มการสอบสวนอย่างเต็มรูปแบบ ตำรวจ Detective จะรวบรวมพยานหลักฐาน สอบปากคำพยานและผู้เสียหาย ติดต่อกับสายลับ Informants และสอบสวนตามแนวทางใหม่ที่ค้นพบ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อทำการจับกุม แสวงหาพยานหลักฐาน และในกรณีที่เหมาะสมอาจมีการติดตามเอาสิ่งของที่โจทก์ขโมยไปกลับคืนมา อย่างไรก็ตาม ไรท์ดีมีข้อสังเกตว่าไม่ใช่ทุกคดีที่จะได้รับการสอบสวนเท่ากัน เพราะตำรวจทราบดีว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะพบตัวผู้กระทำความผิดในคดีส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อไม่มีพยานรู้เห็นเหตุการณ์ ดังนั้นจึงมีการคัดกรองว่า คดีใดควรสอบสวน คดีใดที่อาจคลี่คลายได้หรือเป็นคดีความผิดที่ออกนอกรัจ

ค) *การเตรียมคดี* หลังจากได้มีการจับกุมผู้กระทำความผิดได้แล้วงานสอบสวนเป็นงานที่สำคัญมากต่อผลคดีของศาล การสอบสวนเป็นกระบวนการที่สำคัญที่เป็นการเตรียมพยานหลักฐานสำหรับการฟ้องร้องดำเนินคดี พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดและไปศาลเพื่อให้การต่อศาลถึงความถูกต้องตามกฎหมายของพยานหลักฐานที่ได้รวบรวมมา การเตรียมคดีหมายถึงการตรวจสอบทบทวนและประเมินพยานหลักฐานทั้งหมด และรายงานเกี่ยวกับคดี สอบปากคำพยานเพิ่มเติมและช่วยเหลือพยานในการเตรียมตัวไปให้การในชั้นศาล และเตรียมรายงานฉบับสุดท้าย เพื่อส่งต่อไปให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไป

2) *การดำเนินคดีอาญาของตำรวจในการสอบสวน (Investigation)* เป็นกระบวนการหนึ่งของกระบวนการดำเนินคดีอาญาของตำรวจซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ 1) การค้นหาพยานหลักฐาน เพื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิด 2) การยึดสิ่งที่เป็นพยานหลักฐาน และ 3) การใช้พยานหลักฐานดังกล่าวในการพิจารณาคดีในชั้นศาล การสอบสวนอาจเริ่มขึ้นหลังจากมีผู้แจ้งความต่อเจ้าพนักงานว่ามีการทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น เรียกว่า การสอบสวนก่อนการจับกุม ขึ้นต่อไป คือการจับผู้ต้องสงสัยและพาไปสถานีตำรวจเพื่อบันทึกการจับกุม และการแจ้งข้อหา ขึ้นต่อไปคือการสอบสวนเพิ่มเติมหลังการจับกุมและการนำผู้ต้องหาไปศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมและพิจารณาการควบคุมหรือปล่อยตัวไปชั่วคราว การสอบสวนหลังการจับกุม รวมถึงการสอบปากคำผู้ต้องหา และการรวบรวมพยานหลักฐานโดยการค้นและการยึด ดังนั้นกระบวนการดำเนินคดีอาญาของตำรวจอเมริกาจะแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ คือ การจับ การสอบปากคำ และการค้นและการยึด

(1) การจับ (Arrest) โดยทั่วไปจะเป็นแบบเดียวกันในทั้ง 50 มลรัฐ และของรัฐบาลกลางตามกฎหมาย การจับกุม หมายถึง การนำตัวบุคคลไปขังไว้ในสถานที่ควบคุม เพื่อว่าบุคคลที่ถูกขังไว้จะต้องตอบคำถามเกี่ยวกับความผิดต่อหน้าศาล ปัจจัยเกี่ยวกับการจับมี 4 ปัจจัย คือ

ก. เจ้าพนักงานมีเจตนาจับกุม

ข. อำนาจที่จะจับกุม

ค. การยึดหรือการควบคุมตัว

ง. ความเข้าใจ โดยบุคคลนั้นๆ ว่าเขากำลังถูกจับ

กฎหมายของทุกมลรัฐให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมาย จับผู้กระทำความผิดทางอาญา แต่ตามรัฐธรรมนูญ การจับกุมที่ชอบด้วยกฎหมายจะต้องมีหมายจับ เหตุผลสำหรับการจับที่ถูกกฎหมายค่อนข้างจะตรงคือ ตำรวจต้องมี Probable Cause หมายถึง ข้อเท็จจริงที่จะทำให้วิญญูชนเชื่อว่า ผู้ต้องสงสัยได้กระทำความผิดหรือกำลังกระทำความผิด⁴³ ส่วนการจับโดยไม่ต้องมีหมายเป็นเช่นเดียวกับที่จะกล่าวต่อไปในการค้นและการยึด คือการจับ ในกรณีทำความผิดซึ่งหน้า หรืออื่นๆ ตามรายงานเมื่อหลายปีมาแล้ว การจับผู้กระทำความผิด ในสหรัฐอเมริกามากกว่า 90% เจ้าพนักงานจับโดยไม่มีหมายจับ และมีอัตราการจับโดยเฉลี่ย 4,500 คน ต่อประชากร 100,000 คน⁴⁴

(2) การสอบปากคำ (Interrogation) หลังจากผู้ต้องสงสัยถูกจับและ ควบคุมตัวไว้ ตำรวจอาจถามผู้ต้องสงสัยเกี่ยวกับการเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ตำรวจอาจหวัง ที่จะได้พบผู้ร่วมกระทำผิด หรือผู้ต้องสงสัยเกี่ยวข้องกับความผิดที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งเรียกว่าการสอบสวน หลังการจับกุม (Post arrest investigation) ซึ่งเวลานี้อาจเป็นเวลาที่ถูกจับสับสนและอาจรู้สึก ไม่สบายใจ โดดเดี่ยวและกลัว ดังนั้น อาจให้ข้อมูลที่เป็นอันตรายต่อตัวเองแก่ตำรวจ ซึ่งอาจใช้ ยันผู้ต้องสงสัยในชั้นศาลได้ ตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 ในส่วนที่สำคัญกล่าวว่า บุคคลใดๆ จะไม่ถูกบังคับในคดีอาญา ให้เป็นพยานให้การเป็นผลร้ายต่อตนเอง การกระทำดังกล่าว เป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับนี้ ศาลสูงสุดของมลรัฐมักจะใช้ตรงกับฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 6 และที่ 14 ยกตัวอย่าง ชายหนุ่ม พ่อค้า 3 คน ถูกจับในมลรัฐมิชิแกนในปี

ในข้อหาฆ่าคนตายโดยเจตนา ทั้ง 3 คน ถูกตี ถูกทำทารุณและทรมาน จนกระทั่งต้องสารภาพว่าได้ กระทำผิดจริงทั้งๆ ที่ไม่มีพยานหลักฐานใดๆ ศาลชั้นต้นมลรัฐมิชิแกนตัดสินลงโทษชายทั้ง 3 คน

⁴³ Frida Adler et. al. op. cit., p. 212

⁴⁴ Yale Kamisar et., Basic Criminal. Procedure. (St.Paul, Minnesota: West Publishing Company, 1980), p. 15

คดีนี้ได้ขึ้นสู่ศาลสูงสุดสหรัฐ ซึ่งศาลได้กลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นใน ค.ศ.1936 แต่ไม่ได้อาศัยรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 เกี่ยวกับการให้การเป็นผลร้ายต่อตนเอง แต่อาศัยการทำทารุณกรรมจำเลยซึ่งขัดต่อกระบวนการนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14

(3) การค้นและการยึด (Search and Seizure) ตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 มีข้อความ 2 ตอน ตอนที่ 1) เรียกว่า Reasonable Clause คือการค้นต้องมีเหตุผลสมควร และตอนที่ 2) The warrant clause คือ การออกหมายต้องมีเหตุที่จะออกหมายได้ (Probable cause) ทั้ง 2 ตอนนี้อย่างเป็นอิสระแก่กัน คือ การค้นอาจมีเหตุผลโดยไม่ต้องมีหมาย แต่ถ้าจำเป็นต้องมีการออกหมาย การออกหมายจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือมีเหตุที่จะออกหมายได้ ดังนั้น การค้นและการตรวจยึดสิ่งของในคดีอาญา โดยหลักทั่วไปจะต้องมีหมายค้นที่ออกโดยผู้พิพากษามาจิตรเทศที่เป็นกลาง และมีเหตุผลสมควรที่จะออก พร้อมทั้งมีรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ที่จะค้น หรือตัวบุคคลหรือสิ่งของที่จะยึด การค้นโดยไม่มีหมายที่ฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 จึงเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย และพยานหลักฐานที่ได้มา ย่อมไม่อาจใช้ในการพิจารณาคดีได้ ยกตัวอย่างคดี United States V. Arvizu 2000 พนักงานสายตรวจชายแดนอเมริกา หยุดรถยนต์คันหนึ่งใกล้เมืองดักลาส มลรัฐแอริโซนา โดยสงสัยว่าผู้ขับรถคันดังกล่าวกำลังลักลอบขนคนต่างด้าวหรือขนยาเสพติดเข้าสหรัฐอเมริกา เพราะขับรถไปตามถนนที่เปลี่ยวและตรวจสอบสัญญาณบางอย่างที่ส่งออกมาได้ การค้นรถยนต์คันนั้นพบกัญชามากกว่า 100 ปอนด์ซึ่งนายอาร์ทูวูคนขับรถถูกตัดสินว่ามีความผิด แต่ศาลอุทธรณ์ของสหรัฐได้กลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้น โดยตัดสินว่าแต่ละปัจจัยของความสงสัยที่มีเหตุผล ควรจะได้รับการตรวจสอบอย่างเป็นอิสระต่อกัน ในคดีนี้ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาก็ได้กลับคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์โดยอ้างคำพิพากษาของศาลที่ผ่านมามี ข้อสงสัยที่มีเหตุผล (Reasonable) ขึ้นอยู่กับองค์รวมของเหตุการณ์แวดล้อมต่างๆ ข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นที่ตั้งของข้อสงสัยจะต้องถูกตรวจสอบเป็นองค์รวม ข้อสงสัยเหล่านั้น จะถูกตรวจสอบแยกจากกันไม่ได้⁴⁵ ศาลฎีกาพิพากษาขึ้นตามศาลชั้นต้น

เหตุที่ออกหมายต้องการมากกว่าความสงสัย คือต้องการข้อเท็จจริงหรือข้อพิสูจน์ที่วิญญูชนจะเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิด (probable cause) หรืออาคารสถานที่นั้นๆ มีพยานหลักฐานของการทำความผิด ยกตัวอย่างในคดี Diaper v. United States 1959 ศาลสูงสุดสหรัฐฯ กล่าวว่า “เหตุที่จะออกหมายมีอยู่ในข้อเท็จจริงและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตามความรู้ของเจ้าหน้าที่ผู้จับกุมและเจ้าหน้าที่ที่มีข้อมูลที่มีเหตุผลและเชื่อถือได้เป็นข้อมูลเพียงพอที่จะทำให้วิญญูชน เชื่อว่าความผิดได้เกิดขึ้นหรือกำลังเกิดขึ้น⁴⁶ โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวตำรวจย่อมมีอำนาจค้นเพราะมีเหตุ

⁴⁵ Wroblewski and Hess op. cit., pp. 248-249

⁴⁶ Ibid., p. 249.

อันสมควรและในกรณีจำต้องมีหมายค้น การออกหมายจะต้องมีเหตุที่จะออกหมายค้นได้ และระบุรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ที่จะค้น หรือเกี่ยวกับบุคคลหรือสิ่งของที่เชื่อว่าจะมีอยู่ ดังนั้น การค้นและการจับที่ถูกต้องกฎหมายอาจเป็นการค้นและการจับโดยมีหมายและโดยไม่มีหมายก็ได้

การค้นและการจับที่จำต้องมีหมาย ตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 การค้นและการจับกุมไม่จำเป็นต้องมีหมายในทุกกรณี อย่างไรก็ตาม การมีหมายก็เป็นสิ่งจำเป็นในการจับและการค้น กรณีต่อไปนี้เป็นกรณีที่ต้องมีหมาย⁴⁷

การจับและการค้นในทันทีที่จับตัว (Search incidental to arrest) โดยทั่วไปตำรวจจะต้องมีหมายจับและหมายค้น แต่ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้มีคำพิพากษายกเว้นไม่ต้องมีหมายในการจับและการค้นใน 7 กรณี ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 กรณีฉุกเฉินหรือเร่งด่วน (Exigent circumstances) ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา ได้ระบุเหตุฉุกเฉินซึ่งการค้นตามรัฐธรรมนูญต้องมีหมายค้นแต่เพราะความฉุกเฉินหรือความรีบด่วน เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจค้นตัวผู้ต้องสงสัย หรือยึดสิ่งของโดยไม่มีหมายค้นได้ เหตุฉุกเฉินเหล่านี้รวมถึง การติดตามทันที (hot pursuit) ข่มขู่พยานหรือข่มขู่บุคคลอื่นๆ ในแต่ละกระบวนการ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้มีการกระทำความผิดหรือจับตัวผู้กระทำความผิด ยกตัวอย่างคดี เคิร์กกับหลุยเซียนา (Kirk v. Louisiana 2002) เจ้าหน้าที่ตำรวจได้สังเกตเห็นผู้ต้องสงสัยกำลังทำกิจกรรมที่สงสัยว่าเป็นการค้ายาเสพติด โดยไม่มีหมายค้นตำรวจได้เข้าไปในบ้านของนายเคิร์ก และจับกุมและค้นตัว พบยาเสพติดในของที่อยู่ในเสื้อชั้นในและพบของผิดกฎหมายที่วางอยู่อย่างเห็นได้ชัดในห้อง หลังจากค้นและจับกุมนายเคิร์ก ดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้หมายค้น ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาฯ ตัดสินว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องมีหมายหรือเหตุอันควรสงสัยพร้อมสถานการณ์ฉุกเฉินจึงจะเข้าไปในบ้านนายเคิร์กได้ โดยชอบด้วยกฎหมาย ข้อเท็จจริงในคดีนายเคิร์ก แสดงให้เห็นว่า เพียงแต่สังเกตเห็นผู้ต้องสงสัยกำลังทำความผิดที่ไม่ได้ใช้กำลังยังไม่เพียงพอที่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปในบ้านของนายเคิร์กโดยไม่มีหมายได้⁴⁸ กรณีฉุกเฉินมีดังต่อไปนี้

ก. การติดตามทันที (Hot Pursuit) เป็นกรณีฉุกเฉินที่ไม่ต้องมีหมายตำรวจเข้าไปสอบสวนเกี่ยวกับการยิงกันกับผู้ต้องสงสัย 3 คน ซึ่งต่อมาวิ่งหลบเข้าไปในบ้าน หลังหนึ่ง ตำรวจอาจเข้าไปในบ้านหลังนั้นได้โดยไม่ต้องมีหมาย เพื่อจะพบและจับกุมผู้ต้องสงสัย การที่ตำรวจเข้าไปในบ้านโดยไม่มีหมายน่าจะเป็นการชอบ เพราะเป็นการติดตามทันที

⁴⁷ Siegel, op. cit., p. 320

⁴⁸ Siegel, Ibid., p. 326

และการไม่เข้าไปค้นอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ประชาชนที่อยู่ในบ้านหลังนั้นได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ศาลเรียกว่า เป็นกรณีฉุกเฉิน ในการค้นโดยอำนาจการติดตามทันที จะต้องมีเงื่อนไขที่จำเป็น 4 ข้อ

ก) เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในบ้านหลังที่จะค้น

ข) เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีเหตุผลที่จะเชื่อว่าการจับกุมผู้กระทำความผิดทันทีเป็นสิ่งจำเป็น

ค) การติดตามทันทีต้องเริ่มจากมุมมองที่ถูกกฎหมาย

ง) ความคิดที่เป็นปัญหาต้องเป็นความผิดอาชญากรรม

ข. ผู้ต้องสงสัยจะหลบหนี (Danger of escape) ถ้าผู้ต้องสงสัยมีความเป็นไปได้ว่าจะหลบหนี ถ้าจะต้องไปขอหมายจับ เจ้าหน้าที่ไม่ต้องมีหมาย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าตำรวจได้ทราบจากสายลับ (Informant) ว่าผู้ต้องสงสัยที่อันตรายคนหนึ่งเพิ่งจะเข้าไปใน apartment เจ้าหน้าที่ก็อาจเข้าไปใน apartment ห้องนั้น เพื่อจับผู้ต้องสงสัยโดยไม่มีหมายได้

ค. ผลกระทบต่อพยานหลักฐาน ถ้าเจ้าหน้าที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องสงสัยกำลังจะทำลายพยานหลักฐานที่สำคัญ เช่น ชักโครกยาเสพติดในห้องน้ำ เจ้าหน้าที่อาจจะเข้าไปในทันที และยึดพยานหลักฐานได้โดยไม่ต้องมีหมาย

ง. ผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ ถ้าผู้ต้องสงสัยก่อให้เกิดความเสี่ยงแก่บุคคลอื่นๆ ก็อาจพิจารณาได้ว่าเป็นเหตุฉุกเฉินอย่างหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น ในสถานการณ์จับตัวประกัน เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่จำเป็นต้องมีหมาย และทำลายทรัพย์สินเพื่อคุ้มครองชีวิตของผู้บริสุทธิ์ที่ถูกยึดไว้เป็นตัวประกันได้

กรณีที่ 2 การหยุดและการค้นตามตัว (Stop and Frisk) เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจในการสอบสวนพฤติกรรมของบุคคลที่ต้องสงสัย เช่น ในคดี เทอร์ริกับโอไฮโอ (Terrey v. Ohio 1968) ตำรวจ (Detective) ชื่อ แมคแฟลเดน ซึ่งเป็นตำรวจทำงานมานานถึง 39 ปี เห็นชาย 2 คน ยืนอยู่ใกล้ร้านขายเพชร ชาย 2 คน นั้นดูเหมือนจะยืนคุยกัน แต่จากประสบการณ์ของแมคแฟลเดน ชาย 2 คน นั้นดูท่าทางพิรุณ แมคแฟลเดน สงสัยว่า ชาย 2 คนนั้นกำลังดูลาดเลาร้านเพชรและอาจมีอาวุธ และมีชายคนที่ 3 เข้ามาร่วมด้วย แมคแฟลเดนจึงตัดสินใจเข้าไปหาชายทั้ง 3 คน แสดงตนเป็นตำรวจพร้อมทั้งถามชื่อชายทั้ง 3 คน ขณะเดียวกันก็ทำการตรวจค้นตามตัว ชายคนหนึ่งซึ่งทราบชื่อภายหลังว่าเทอร์ริ พบอาวุธปืนขนาด .38 มม. หนึ่งกระบอก และอีกกระบอกหนึ่งที่ชายอีกคนหนึ่งชื่อซิลตัน ทั้งเทอร์ริและซิลตัน ถูกตั้งข้อหาพกพาอาวุธปืน ทนายความจำเลยต่อสู้ว่าอาวุธปืนทั้ง 2 กระบอกไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ เพราะได้มาจากการค้นที่ผิดกฎหมาย ศาลชั้นต้นตัดสินว่า ทั้ง 2 คน มีความผิด เทอร์ริอุทธรณ์ต่อศาลสูงสุด ศาลสูงสุดพิพากษาโดยให้สังเกตว่าแมคแฟลเดนเป็นนายตำรวจ

ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน และมีข้อสงสัยว่าชายทั้ง 3 คนจะทำการปล้นร้านเพชร จึงตัดสินใจเข้าไปหยุดและค้นตามตัว และได้พบอาวุธปืน การตัดสินใจดำเนินการดังกล่าวของนายตำรวจคนนั้น จึงเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย

กรณีที่ 3 การค้นในที่เปิดเผย (Plain View Search) หมายถึง พยานหลักฐานที่ไม่ได้ปิดบังหรือซ่อนเร้นและมองเห็นได้ โดยเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติงานตามหน้าที่การค้นอย่างนี้เป็นการชอบด้วยกฎหมาย ส่วนการค้นด้วยความรู้สึกหรือการสัมผัสที่มองเห็นได้ (Plain feel/touch) ที่ได้อยู่ในหลายมลรัฐในคดี Minnesota v. Dickerson 1993 ตำรวจมองเห็นดิกเคอสัน ออกจากบ้านที่มียาเสพติดและเมื่อดิกเคอสัน มองเห็นรถตำรวจก็หันกลับทันที และเดินไปในทิศทางตรงกันข้าม การกระทำของดิกเคอสันทำให้ตำรวจ 2 คนสงสัย จึงได้เดินตามดิกเคอสันเข้าไปในซอยและสั่งให้เขาหยุดพร้อมทั้งให้ตรวจค้นตัวตำรวจทั้ง 2 ไม่พบอาวุธแต่พบก้อนเล็กๆ ที่น่าสงสัยในเสื้อแจ็กเก็ตของดิกเคอสัน ดิกเคอสันถูกจับและแจ้งข้อหาว่ามียาเสพติดไว้ในครอบครอง เจ้าหน้าที่ตำรวจให้การในศาลชั้นต้นว่า ระหว่างเขามีมือลูตามตัวเจ้าหน้าที่สัมผัสก้อนกลมเล็กๆ ในกระเป๋าเสื้อด้านซ้ายของดิกเคอสัน และหลังจากใช้นิ้วมือแตะก็รู้สึกเหมือนก้อนโคเคนกลมๆ แต่ไม่เคยนึกว่าเป็นอาวุธ ศาลชั้นต้นพบว่า การค้นถูกกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 จากคำพิพากษาของศาลชั้นต้น Plain touch ก็เป็นเช่นเดียวกันกับ Plain View การค้นไม่ผิดกฎหมาย แต่ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาไม่เห็นพ้องด้วยในคดีนี้ การยึดโคเคนจากดิกเคอสัน ไม่สมบูรณ์ ไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้⁴⁹

กรณีที่ 4 การค้นต่อเนื่องจากการจับกุมที่ถูกกฎหมาย (Search incidental to a lawful arrest) คือการค้นที่ทำใกล้ชิดกับเวลาจับกุม เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ค้นผู้ต้องสงสัยหลังการจับกุมที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยทั่วไปต้องปฏิบัติตามกฎ 2 ข้อ คือ (1) การค้นจะต้องทำในเวลาจับกุมหรือทันทีหลังการจับกุม และ (2) เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจค้นเฉพาะผู้ต้องสงสัยหรือบริเวณที่อยู่ในความควบคุมของผู้ต้องสงสัย การค้นอย่างนี้ไม่ต้องมีหมายค้น

กรณีที่ 5 การค้นรถยนต์ (Automobile Searches) ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาได้สร้างสถานการณ์บางประการที่การค้นรถยนต์ บนถนนสาธารณะหรือถนนนอกเมืองไม่ต้องมีหมายค้น พยานหลักฐานที่ยึดได้จากรถยนต์ถือว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย ในคดี (Carroll v. United States) ซึ่งศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกา ได้มีคำพิพากษาในปี ค.ศ.1925 ว่า ควรจะมีการแบ่งแยกให้เห็นชัดเจนระหว่างการค้นรถยนต์และบุคคลและการค้นบ้านที่อยู่อาศัย ศาลสูงสุดยังได้สรุปด้วยว่า การค้นรถยนต์โดยไม่มีหมายค้นใช้ได้ ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ารถยนต์คันนั้นมีพยานหลักฐานที่กำลังแสวงหาอยู่ และในคดี United States V. Ross, 1984 ศาลสูงสุดสหรัฐฯ ได้ตัดสินว่า

⁴⁹ Siegel Ibid., pp. 252 – 253

ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า รถยนต์คันหนึ่งมีพยานหลักฐานในคดีอาญา การค้นโดยไม่มีหมายย่อมจะกระทำได้ รวมถึงการค้นภษาณะหรือหีบห่อที่ปิดมิดชิดซึ่งอยู่ในรถยนต์ คังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่า เหตุอันควรเชื่อได้ Probable cause จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการค้นในทุกเรื่อง ถ้าขาด Probable cause แล้ว การค้นก็จะขัดต่อรัฐธรรมนูญสหรัฐฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4⁵⁰

กรณีที่ 6 การค้นโดยผู้ต้องสงสัยยินยอม เจ้าพนักงานตำรวจอาจทำการ ค้นโดยไม่มีหมายค้นได้เมื่อบุคคลผู้ครอบครองสถานที่ หรือวัตถุสิ่งของยินยอมให้ค้น การให้การ ยินยอมให้ค้นนี้ต้องเป็นการให้ความยินยอมโดยสมัครใจ ยกตัวอย่างคดี Mapp v. Ohio 1961 ในคดีนี้ ตำรวจได้ข้อมูลจากสายลับว่าผู้ต้องสงสัยคดีวางระเบิดเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในบ้าน ของ ดอลลี แมพ (Dollree Mapp) และบ้านหลังนี้เกี่ยวข้องกับพวกพ่นนหวยใต้ดิน ตำรวจจึงขอค้นบ้าน แต่ตำรวจไม่มีหมายค้นแมพ จึงไม่ยอมให้ค้น ตำรวจกลับไปและกลับมาอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับกระดาด แผ่นหนึ่งซึ่งอ้างว่าเป็นหมายค้นแต่ไม่ใช่หมายค้น ตำรวจยื่นเอกสารดังกล่าวให้แมพ ดู แมพ เอากระดาด แผ่นนั้นยัดไว้ในอกเสื้อ ตำรวจแย่งค้นไปได้และเข้าค้นบ้านแมพ ผลการค้นไม่พบผู้ต้องสงสัยคดี วางระเบิด หรือหลักฐานเกี่ยวกับการเล่นพ่นนหวยใต้ดิน แต่พบหนังสือลามก อนามัยกล่องหนึ่ง ตำรวจจึงจับแมพ ไปดำเนินคดี ศาลชั้นต้นลงโทษจำคุกแมพ และได้มีการฎีกาต่อศาลสูงสุด ซึ่งพิพากษากลับ เพราะการค้นไม่ชอบด้วยกฎหมายคือไม่มีหมายค้นและไม่ได้รับความยินยอมให้ค้น⁵¹ และในคดี Bympers v. North Carolina 1965 ตำรวจค้นบ้านของหญิงวัยชราคนหนึ่ง หลังจากได้บอก หญิงคนนั้นว่ามีหมายค้นในระหว่างการพิจารณาคดี พนักงานอัยการรายงานศาลว่าการค้นถูกต้อง เพราะผู้ต้องหาให้ความยินยอม เมื่อตำรวจไม่อาจแสดงหมายค้น ศาลชั้นต้นจึงตัดสินว่า การค้นนั้น เป็นการค้นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะการยินยอมให้ค้นของหญิงชราคนนั้น ไม่ได้ให้ ด้วยความสมัครใจ ในการอุทธรณ์ศาลสูงสุดสหรัฐฯ พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น ที่ว่าความยินยอม ให้ค้นได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากตำรวจหลอกลวงหญิงชราคนนั้นว่ามีหมายค้น ทั้งที่ความจริงไม่มี

กรณีที่ 7 ความผิดซึ่งหน้า (Crime Commission in an Officer's Presence) ตามกฎหมายของมลรัฐต่างๆ และของรัฐบาลกลาง ปัญหาว่าการจับกุมผู้ต้องสงสัยโดยไม่มีหมายจับได้ เมื่อมีเหตุอันควรจะออกหมาย ถึงแม้ว่าความผิดจะไม่ได้ทำต่อหน้าตำรวจ โดยหลักทั่วไปเมื่อตำรวจ จับผู้ต้องสงสัยโดยไม่มีหมาย ตำรวจต้องนำตัวผู้ถูกจับไปศาลมาจิสเตรท ทันที เพื่อไต่สวนว่าการจับกุม ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ ยกตัวอย่าง คดี Riverside County V. Mclaughlim 1991 ศาลสูงสุด สหรัฐฯ ตัดสิน ตำรวจอาจควบคุมตัวผู้ถูกค้น โดยไม่มีหมายไว้ได้ถึง 48 ชั่วโมง โดยไม่ต้องมีการไต่สวน

⁵⁰ Siegel, Ibid., pp. 331 - 332

⁵¹ Fagin, op, cit., p. 144

ที่ศาลว่า การจับกุมถูกต้องหรือไม่ อย่างไรก็ตามก็ถือว่าเป็นคดีเล็กๆ น้อยๆ ไม่ใช่ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น ความผิดต่อกฎหมายจราจร ตำรวจจับกุมผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยไม่มีหมายจับได้ คดีตัวอย่างคดี A water et. Al. V. City of Logo Vista 2001 ซึ่งศาลสูงสุดของสหรัฐฯ ได้ตัดสินว่า ตำรวจมีสิทธิที่จะจับผู้ต้องสงสัย คดีผิดกฎหมายจราจร ได้โดยไม่ต้องมีหมาย

สรุป การดำเนินคดีอาญาของตำรวจโดยการจับ การสอบปากคำ การค้น และการยึด เป็นกระบวนการซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4, 5,6 และ 14 ถ้าไม่ปฏิบัติตามการดำเนินงานของเจ้าพนักงานตำรวจ อาจผิดกฎหมาย และพยานหลักฐานที่ได้มาย่อมจะใช้ไม่ได้คือศาลไม่รับฟัง

3) การควบคุมการปฏิบัติงานของตำรวจ ในสหรัฐอเมริกา หน่วยงานยุติธรรม หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ชุมชนท้องถิ่น และสื่อมวลชนต่างก็มีบทบาทในการควบคุมการทำงานของตำรวจเพื่อให้แน่ใจว่าตำรวจได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย การควบคุมดังกล่าวนี้ ได้ขยายไปถึงความประพฤติที่ขัดต่อวิชาชีพ ความหย่อนสมรรถภาพ และการคอร์รัปชัน⁵² ซึ่งอาจนำมาสรุปได้ดังต่อไปนี้

(1) ฝ่ายนิติบัญญัติ ไม่ว่าจะเป็นระดับรัฐบาลกลาง ระดับมลรัฐหรือระดับท้องถิ่น ย่อมมีอำนาจออกกฎหมายเพื่อขยายหรือจำกัดเขตอำนาจของตำรวจ สร้างมาตรฐานและหาทางแก้ไขการปฏิบัติงานของตำรวจที่ประชาชนในชุมชนไม่ยอมรับ

(2) ศาล ศาลมีอำนาจมากมายที่จะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของตำรวจ โดยการออกหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน (Rule of evidence) โดยการพิพากษาของศาลสูงสุดเกี่ยวกับการขัดต่อรัฐธรรมนูญ เช่น ตำรวจ ต้องอ่านสิทธิของผู้ต้องหาที่ควบคุมตัวก่อนสอบปากคำ

(3) อัยการ โดยเฉพาะอัยการเขต (district attorney) มีอำนาจพิเศษที่จะเรียกร้องให้เจ้าพนักงานตำรวจมีความประพฤติดีและถูกต้องกฎหมาย อำนาจนี้ของอัยการขึ้นอยู่กับการใช้ดุลพินิจในการตั้งข้อหาหรือไม่ตั้งข้อหา

(4) ตำรวจสอบสวนกลาง (F.B.I) ตำรวจสอบสวนกลางไม่ใช่องค์กรตำรวจแห่งชาติ และไม่มีอำนาจควบคุมดูแลองค์กรตำรวจท้องถิ่น และตำรวจมลรัฐ ถึงกระนั้นก็ดี ตำรวจสอบสวนกลาง ได้ให้บริการที่มีคุณค่ามากมายหลายอย่างในการส่งเสริมวิชาชีพตำรวจ และลดการคอร์รัปชันของตำรวจลง ตำรวจสอบสวนกลางได้รณรงค์อย่างเข้มแข็ง เพื่อความเป็นมืออาชีพในการบังคับใช้กฎหมายโดยการฝึกอบรม และจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างทั่วถึงแก่หน่วยงาน

⁵² จิรนิติ หะวานนท์, “หลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ: เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอเมริกันและกฎหมายเยอรมัน” *คูลพาท*, 31, 3 (พฤษภาคม 2527), หน้า 38

ตำรวจมลรัฐและท้องถิ่นที่วิทยาลัยแห่งชาติที่ควานติโก มลรัฐเวอร์จิเนีย วิทยาลัยแห่งชาติ F.B.I. ฝึกอบรมเจ้าพนักงานตำรวจปีละประมาณ 1,000 คน จากหน่วยงานตำรวจทั่วประเทศ

(5) หน่วยงานกิจการภายในของสำนักงานตำรวจ ตั้งขึ้น โดยกฎหมาย ที่ออกโดยรัฐสภาใน ค.ศ.1967 ที่ให้สำนักงานตำรวจต้องมีหน่วยงานนี้เพื่อสอบสวนคำร้องเกี่ยวกับการประพฤติไม่ชอบของตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสอบสวนการทำผิดระเบียบข้อบังคับของสำนักงานตำรวจ คำร้องทุกข์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะกับการใช้ความรุนแรงของตำรวจ และการกระทำผิดกฎหมายของตำรวจ และรายงานต่อหัวหน้าสำนักงานตำรวจ เพื่อดำเนินการกับตำรวจที่ทำผิดต่อไปอย่างไรก็ดี ไม่มีหน่วยงานใดในสำนักงานตำรวจที่จะตรวจสอบ ความซื่อสัตย์สุจริตของหน่วยงานนี้ได้ จึงเป็นที่ครหา ว่า การปฏิบัติงานอาจมีการเลือกปฏิบัติและที่ร้ายที่สุดก็คือ อาจช่วยกลบเกลื่อนหรือปกปิดพฤติกรรมที่ไม่ชอบของตำรวจด้วยกันก็ได้

(6) คณะกรรมการสอบสวน (Investigative Commission) เช่น The Wickersham Commission (ค.ศ.1931) The Knapp Commission (ค.ศ.1972) และ The Mollen Commission (ค.ศ.1998) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งต่างกรรมต่างวาระกันเพื่อตรวจสอบการประพฤติมิชอบของตำรวจ เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ชอบ การคอร์รัปชัน และการทำผิดกฎหมาย คณะกรรมการต่างๆ ดังกล่าวมานี้ ได้ทำรายงานเสนอต่อรัฐบาลกลางพร้อมด้วยยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหา ใดๆ ก็ดี คณะกรรมการเหล่านี้ไม่มีอำนาจที่จะลงโทษ หรือแก้ไขหน่วยงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานตำรวจ ที่ตนสอบสวนได้

(7) คณะกรรมการตรวจสอบโดยประชาชน (Citizen Review Board) มีความตั้งใจที่จะจัดให้มีทั้งการควบคุมและความยุติธรรม กำหนดการลงโทษเมื่อพิสูจน์ได้ว่า เจ้าพนักงานตำรวจประพฤติมิชอบ หน้าที่เบื้องต้นของคณะกรรมการตรวจสอบทุกคณะ คือรับคำร้องทุกข์จากประชาชนเกี่ยวกับความประพฤติผิดของตำรวจ ประเมินข้อกล่าวหาและเสนอมาตรการลงโทษ คณะกรรมการนี้อาจตรวจสอบคำร้องทุกข์ที่เกี่ยวกับการทำผิดกฎระเบียบข้อบังคับของสำนักงานตำรวจ กฎหมายอาญา หรือใช้กำลังประทุษร้ายประชาชน แต่ละชุมชนรับผิดชอบที่จะกำหนดว่าชุมชนมีความจำเป็นจะต้องมีคณะกรรมการนี้หรือไม่ และถ้ามีควรจะเป็นแบบไหน ได้จัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบโดยประชาชน ศูนย์วิจัยผู้บริหารตำรวจ และสมาคมหัวหน้าตำรวจนานาชาติ ได้แสดงความสนใจสนับสนุนคณะกรรมการตรวจสอบโดยประชาชน คณะกรรมการตรวจสอบมี 3 ตัวแบบ คือ

ก. *The citizen monitors model* เป็นตัวแบบคณะกรรมการที่มีการตรวจสอบน้อยที่สุด เนื่องจากสมาชิกของคณะกรรมการชุดนี้ เป็นเจ้าหน้าที่พลเรือนของสำนักงานตำรวจและแต่งตั้งโดยหัวหน้าสำนักงานตำรวจ คณะกรรมการตามตัวแบบนี้ไม่มีอำนาจที่จะทำงานอย่างเป็นอิสระ

ข. *The citizen input model* สมาชิกของคณะกรรมการตัวแบบนี้เป็นบุคลากรที่ไม่ได้ทำหน้าที่ตำรวจ มีอำนาจหน้าที่รับและสอบสวนคำร้องทุกข์ อย่างเป็นอิสระแต่ก็ไม่มีอำนาจเสนอแนะมาตรการลงโทษใดๆ แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำผิดตามคำร้องทุกข์ พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือประชาชนอาจยื่นคำร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการ ตรวจสอบโดยประชาชนได้โดยตรง (ไม่ใช่ยื่นต่อสำนักงานตำรวจหรือหน่วยงานสืบสวนภายใน) อย่างไรก็ดี คณะกรรมการตรวจสอบนี้ไม่สามารถจะลงโทษเจ้าพนักงานตำรวจที่ได้พบว่าประพฤติผิดได้

ค. *The citizen review model* ตามตัวแบบนี้ สมาชิกคณะกรรมการมีอำนาจมากที่สุด เพราะไม่ได้เป็นลูกจ้างของสำนักงานตำรวจแต่ได้รับการแต่งตั้งโดยหน่วยงานรัฐบาล สมาชิกของคณะกรรมการมีงบประมาณและบุคลากรของตนเอง ไม่ต้องสนองตอบต่อสำนักงานตำรวจหรืออยู่ใต้อำนาจของสำนักงานตำรวจ คณะกรรมการมีอำนาจสอบสวนคำร้องทุกข์ อย่างเป็นอิสระ จัดให้มีการพิจารณาคำร้องทุกข์ เรียกพยานบุคคลมาพบและตรวจสอบพยานหลักฐาน ถ้าคำร้องทุกข์มีหลักฐานพอเพียง คณะกรรมการตัวแบบนี้มีอำนาจที่จะยื่นข้อเสนอต่อผู้บริหารสำนักงานตำรวจเพื่อลงโทษ คณะกรรมการตัวแบบนี้ สามารถเสนอให้ลงโทษทางวินัย แต่ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามข้อเสนอได้ อย่างไรก็ดีผู้บริหารสำนักงานตำรวจอาจไม่ยอมรับผลการสอบสวนของคณะกรรมการตรวจสอบโดยประชาชน อำนาจบังคับให้เป็นไปตามผลการสอบสวนคือแรงกดดันจากประชาชนและการเมือง ซึ่งอาจเกิดขึ้นเมื่อผู้บริหารไม่ยอมรับผลการสอบสวนของคณะกรรมการ คณะกรรมการตัวแบบที่ 3 นี้ เป็นที่นิยมใช้อย่างกว้างขวางมากกว่าตัวแบบที่ 1 และ ตัวแบบที่ 2

“สิทธิมนุษยชนของประชาชนที่จะได้รับความปลอดภัยในร่างกาย ที่อยู่อาศัย ทรัพย์สินต่างๆ จากการค้นตัวบุคคล การยึดสิ่งของโดยไม่มีเหตุอันสมควร การถูกล่วงละเมิดต่างๆ กระทำมิได้ และห้ามศาลให้มีการออกหมายโดยยังไม่ชัดเจน ข้อยกเว้นแต่มีเหตุอันควรสงสัย (probable cause)”

สหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายคำว่า “เหตุควรสงสัย” การออกคำสั่งศาลหรือหมายค้นในสถานที่ต่างๆ จะต้องมีเหตุควรเชื่อ หรือมีความสงสัยว่าน่าเป็นไปได้ (probable cause) ไปในทางที่ควรน่าเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาจะเป็นผู้กระทำความผิด เหตุอันควรนี้ จะถือเป็นสิ่งสำคัญในการตรวจค้น หากขาดไปศาลก็อาจจะพิจารณาว่าเป็นการตรวจค้นโดยไม่มีเหตุอันควร “เหตุควรสงสัย

(probable cause) ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมีเหตุผล เพียงพอที่จะทำให้วิญญูชนเชื่อว่าการปฏิบัติงานของตำรวจ ความผิดได้กระทำลงหรือกำลังจะกระทำอยู่กับทรัพย์สินในการกระทำความคิดนั้น ซึ่งอาจพบได้ในแหล่งที่อยู่ของบุคคลนั้นๆ และในบุคคลที่ต้องสงสัย” การค้นบุคคล และยึดสิ่งของการดักฟัง การทำตัวเป็นสายลับ และ การคุมตัวบุคคลเพื่อสอบถามของตำรวจไม่ว่าจะได้กระทำโดยมีหมายจากศาลหรือไม่ หากกระทำโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรย่อมมิชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่มี “เหตุอันควรน่าเชื่อถือ” ทางปฏิบัติตำรวจอาจจำเป็นต้องมีวิธีการบางอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังนี้

(1) การดักฟัง (Wiretapping) พร้อมทั้งการใช้วิธีการสะกดรอยด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Surveillance) ประเด็นการใช้เครื่องมืออันทันสมัยนี้เข้าช่วยในการสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด ในเรื่องการห้ามค้นและยึด โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ร่างขึ้นในสมัยที่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการไม่มากนักและผู้ร่างก็คงไม่เคยมีเจตนาบรรณหรือการคาดการณ์ใดมาก่อนว่าเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่จะมีความเจริญมากถึงขนาดสามารถล่วงล้ำสิทธิในการส่วนตัวของบุคคล (privacy right) ได้อย่างง่ายดาย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในบ้านเรือนของตน ห้องถนนหรือสถานที่ประกอบธุรกิจก็ตาม ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาเคยวางหลักกฎหมายเรื่องการใช้อุปกรณ์ดักฟังทางโทรศัพท์ของตำรวจ เพื่อจะคว้าจำเลยซึ่งตำรวจสงสัยว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มคนร้ายมีความเคลื่อนไหวหรือติดต่อกับใคร โดยวิธีการติดตั้งเครื่องดักฟังภายนอกเคหสถานของผู้ต้องสงสัย โดยไม่มีการล่วงล้ำเข้าไปที่สถานที่ของผู้ต้องสงสัย ถือว่าการดักฟังนั้นชอบด้วยกฎหมายและไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 ศาลในสหรัฐอเมริกาคุ้มครองสิทธิในส่วนตัวของประชาชน รวมถึงการดักฟังการสนทนาของบุคคล โดยใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งไม่มีการล่วงล้ำทางกายภาพ (physical trespass) ด้วยเป็นอันว่าศาลกลับหลักในคดี Olmstead โดยเหตุผลนี้ ดังนั้น การดักฟังโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์จะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยพร้อมได้รับอนุญาตจากศาลเสียก่อน

(2) การทำตัวเป็นสายลับ (Undercover Operations) การทำตัวเป็นสายลับของตำรวจ เป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมายและเป็นเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการสืบค้นหาความจริงและการสืบสวน ซึ่งร่วมกันนำคนต่างด้าวลักลอบเข้ามาภายในประเทศหรือความคิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเอกสาร เทคนิคการสืบสวนดังกล่าวต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง โดยเฉพาะลักษณะของการกระทำความผิดอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา จึงต้องอาศัยวิธีสังเกตความเคลื่อนไหวพร้อมกับการร่วมมือต่างๆ จากสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองโดยใช้การปฏิบัติการลับเกี่ยวกับการสืบสวนบุคคลที่เคยมีประวัติอาชญากรรม

(3) การกระทำโดยวิธีการล่อให้ทำความผิด (Entrapment) พนักงานตำรวจจะใช้เทคนิค วิธีการต่างๆ เพื่อโน้มน้าวจิตใจของบุคคลที่ไม่รู้ โดยการเข้าไปใกล้ชิดซึ่ง ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้บุคคลนั้นๆ เปิด เผยตัวตนในการกระทำความผิดและมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นซึ่งสามารถนำไปฟ้องร้องดำเนินคดี ขั้นตอนของสายลับตำรวจ โดยติดต่อกับผู้กระทำผิดเป็นเทคนิคในการสืบสวนคดีอาญา มีความจำเป็นในคดีความผิดบางประเภท เช่น ยาเสพติด การค้าประเวณีทุกรูปแบบ และซื้อขายโดยวิธีการรับของโจร ตำรวจหรือสายตำรวจล่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำความผิด โดยแสดงตัวตนว่าได้มีการกระทำผิดจริง ตำรวจจับได้ แล้วจึงนำพยานหลักฐานในจับกุมดำเนินการฟ้องร้องคดี

(4) คุมตัวเพื่อสอบถาม (detention for questioning) เจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจหรือไม่เนื่องจากการสอบปากคำพยาน ผู้ที่ตำรวจสงสัยหรือกล่าวหา มีประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของตำรวจอย่างมากและที่สำคัญมีผลช่วยคลี่คลายปมคดีต่างๆ ในคดีอาญาได้รวดเร็ว

กฎหมายคอมมอนลอว์ อำนาจการคุมตัวเพื่อสอบถาม คือ การหน่วงเหนี่ยวรั้งตัวผู้ต้องสงสัยในเวลาชั่วขณะหนึ่งเท่าที่จำเป็นเพื่อสอบถามชื่อ นามสกุล บิดามารดา อาชีพ ที่อยู่ มีประโยชน์ในกรณีการสืบสวนคดีอาญา เป็นสิ่งที่ตำรวจมีอำนาจกระทำได้ ตำรวจสามารถหน่วงเหนี่ยวรั้งตัวโดยบอกให้รู้ถึงสิทธิของผู้ต้องสงสัยบุคคลนั้นก่อน แต่ในกรณีที่มีการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยเพื่อการจับกุม หรือให้มีการสอบปากคำในอย่างจริงจัง หรือการใช้วิธีบังคับกับผู้ต้องสงสัย เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งให้ผู้ต้องสงสัยทราบถึงสิทธิของบุคคลก่อนเสมอ สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิ 4 ประการ ดังนี้

- (1) จำเลยหรือผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะพูดหรือไม่พูดอะไร ที่ทำให้ต้องรับผิดได้
- (2) จำเลยหรือผู้ต้องหากำพูดขึ้นมา สามารถใช้ยันจำเลยหรือผู้ต้องหาได้ในศาล
- (3) จำเลยหรือผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะร้องขอพบญาติ คนใกล้ชิด และปรึกษากับทนายความ

กับทนายความ

(4) จำเลยหรือผู้ต้องหา มีความประสงค์ต้องการทนายความ แต่ยากจน จำเลยหรือผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะขอทนายความได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วิธีการสืบสวนสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจของประเทศสหรัฐอเมริกา มีขั้นตอนดำเนินการสืบสวนสอบสวน โดยจะต้องกระทำได้เมื่อมีเหตุคนควรเชื่อว่ามีกระทำความผิดเพื่อที่จะดำเนินคดี (Probable Cause) การใช้อำนาจของตำรวจในการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของบุคคลไม่ว่าจะเป็นการจับกุมหรือกักขังไว้ที่สถานีตำรวจ ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้ตีความว่า การตรวจค้นเป็นการยึดหน่วงอย่างหนึ่ง คือเป็นการยึดตัวบุคคล

ซึ่งจะต้องมีการออกหมายศาลและหากจะออกหมายศาลก็จะต้องมี เหตุอันควรสงสัย (Probable Cause) จึงจะออกหมายได้ กฎหมายในบางรัฐของสหรัฐอเมริกาได้ระบุบังคับให้ตำรวจต้องขอความเห็นเบื้องต้นจากอัยการทุกครั้งก่อนจึงจะนำคำร้องขอหมายไปให้ศาลออกหมายได้ มิฉะนั้นศาลจะไม่ออกหมายให้ มีผลให้อัยการมีส่วนในการควบคุมการใช้อำนาจของตำรวจ เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจของตำรวจอย่างใกล้ชิด เป็นการป้องกัน ป้องปราบในการออกหมายศาลโดยมิชอบ

ในกรณีการตรวจค้นหรือการยึดสิ่งของเพื่อตรวจพิสูจน์บางกรณีที่เป็นข้อยกเว้นให้ตำรวจกระทำการได้โดยไม่ต้องมีหมาย ต้องเป็นเฉพาะกรณีที่จำเป็นและสงสัยเท่านั้น เช่น การค้นที่เป็นการตรวจสอบเบื้องต้น (stop and frisk) คือการตรวจค้นตัวประชาชนหรือรถยนต์ หรือการให้รถยนต์หยุดเพื่อตรวจค้น โดยมีเหตุอันควรสงสัยเพื่อหาสิ่งของที่กระทำความผิดมาจากอาชญากรรมหรือการค้นตัวบุคคลหรือสถานที่ที่เกิดจากเหตุอย่างฉุกเฉิน เช่น การค้นในกรณี que ตำรวจมีการติดตามจำเลยหรือผู้ต้องสงสัยอย่างใกล้ชิด และการค้น โดยการยินยอมของบุคคล (Consent search) รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก ดังนั้นการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของตำรวจ โดยวิธีการดักฟัง การทำตัวเป็นสายลับ การคุมตัวเพื่อสอบถาม และการตรวจค้นตัวบุคคล หรือการยึดสิ่งของไว้ ต้องมีหมายหรือมีเหตุอันสมควร ซึ่งถือเป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา

1.2 การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายประเทศอังกฤษ

อังกฤษเป็นส่วนหนึ่งของสหราชอาณาจักร (United Kingdom) และเป็นเขตการปกครองที่ใหญ่ที่สุดของประเทศในทางภูมิศาสตร์เรียกว่า บริเตนใหญ่ (Great Britain) ประกอบด้วยอังกฤษ สก็อตแลนด์และเวลส์ ประเทศอังกฤษใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ มีการปกครองโดยรัฐบาลที่ใช้อำนาจส่วนกลางไม่เหมือนกับระบบสหพันธรัฐ รัฐสภา (Parliament) ที่มีอำนาจสูงสุด เพราะเป็นที่รวมของอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ รัฐสภาสามารถออกกฎหมายยกเลิกการตัดสินใจของฝ่ายบริหารและกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งพิจารณาพิพากษาโดยศาลชั้นต้น รัฐสภาประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่

- (1) สถาบันพระมหากษัตริย์
- (2) สภานุนาง (House of Lords)
- (3) สภาผู้แทนราษฎร (House of Commons)

กระบวนการยุติธรรมของอังกฤษและเวลส์ ประเทศอังกฤษและเวลส์ มีประวัติอันยาวนานที่ยินยอมให้ท้องถิ่นและเมืองปกครองตนเอง ส่วนรัฐบาลแห่งชาติยังคงควบคุมการบริหารงานยุติธรรมและระบบศาล การลดแซนเซลเลอร์ ได้รับการแต่งตั้งจากนายกรัฐมนตรีให้ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี (Cabinet) และยังเป็นสมาชิกสภาขุนนาง เป็นผู้แต่งตั้งผู้พิพากษาและกำกับดูแลระบบศาลของอังกฤษ เป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างรัฐบาลแห่งชาติและรัฐบาลท้องถิ่น ดำรงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีกิจการภายใน (Home Secretary) ต่อไปจะเรียกว่า รัฐมนตรีมหาดไทย ซึ่งเป็นรัฐมนตรีคนหนึ่งในรัฐบาล เป็นผู้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการทำงานของตำรวจในท้องถิ่นเป็นนายจ้างและให้งบประมาณสนับสนุนการทำงานของตำรวจในท้อง ที่ส่วนหนึ่ง และในปี ค.ศ.1991 ออกพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรม มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการลงโทษผู้กระทำความผิด และการพัฒนากฎหมายในเวลาต่อ ซึ่งมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของตำรวจ ศาล และเรือนจำ เป็นอย่างมาก

1.2.1 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย

การพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาประเทศในระบบ Common Law ผู้พิพากษาทำหน้าที่วางตัวเป็นกลางและพิจารณาคดีความให้เป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย หน้าที่ความรับผิดชอบของศาลที่สำคัญ ได้แก่ การพิจารณาหลักประกันในเรื่องการต่อสู้คดีที่เป็นธรรม ในขณะที่ลูกขุนจะพิจารณาว่าใครเป็นผู้ชนะคดี ระบบกล่าวหาผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่จำเป็นต้องให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ไม่มีสิทธิไม่รับฟังพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย นั่นก็หมายความว่าพนักงานอัยการซึ่งเป็นตัวแทนของภาครัฐจะต้องทำการพิสูจน์ความผิดของจำเลยมากกว่าความบริสุทธิ์ เมื่อจำเลยถูกฟ้องมายังศาล

ในระบบกล่าวหาในการพิจารณาคดีส่วนใหญ่เป็นประโยชน์ต่อผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ สิทธิในการมีทนายความแก้ต่าง สิทธิที่จะไม่ตอบคำถาม สิทธิที่จะไม่ถูกค้น จับกุม โดยไม่มีเหตุอันสมควร สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้รับสารภาพ สิทธิในการซักค้านพยานฝ่ายตรงกันข้าม และสิทธิที่ยื่นอุทธรณ์ ฎีกา ซึ่งทำให้พนักงานอัยการ ไม่อาจชนะคดีได้โดยอัตโนมัติ ภายใต้กฎหมายคอมมอนลอว์ พนักงานอัยการมีหน้าที่ไม่ยอมรับคำรับสารภาพของจำเลยถ้าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอสนับสนุนความผิด ในกรณีที่คำรับสารภาพได้กระทำต่อหน้าศาล การพิจารณาคดีก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินการต่อไป พบว่าคดีอาญาส่วนใหญ่ยุติลงได้ด้วยคำรับสารภาพ ในคำพิพากษาของศาลในกรณีที่จำเลยรับสารภาพแทนที่จะให้โจทก์พิสูจน์ความผิดของจำเลย อาจเป็นจุดอ่อนของระบบกล่าวหา เหตุใดจำเลยถึงยินยอมรับสารภาพซึ่งมีสาเหตุมากมาย เช่น รู้สำนึกในความผิด พยานหลักฐานการกระทำ ความผิดแน่นอน จำเลยต้องการ ได้รับโทษลดน้อยลง และมีความเชื่อว่าศาลจะลงโทษในสถานเบา ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพ เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ในประเทศอังกฤษ พยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ มิให้นำมาใช้เป็นพยานในศาล และไม่มี ความเข้มงวดในการปฏิบัติเท่ากับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

กระบวนการดำเนินคดีชั้นตำรวจ ในอังกฤษมีการปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมสังคม และทำงานควบคู่กับบริษัทรักษาความปลอดภัยของเอกชนซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ในการรักษาความปลอดภัยของตำรวจอังกฤษนี้ มีหน้าที่การควบคุมฝูงชน การนัดหยุดงาน การชุมนุมประท้วงและการจลาจล เป็นต้น ส่วนอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีในเรื่องเกี่ยวกับการใช้สิทธิของผู้ต้องหาที่จะร้องขอพบที่ปรึกษาทนายความ (Solicitor) หรือให้มีทนายความ แต่ตำรวจประเทศอังกฤษมีอำนาจปฏิเสธมิให้ผู้ต้องหาพบทนายความได้หากเข้าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ตำรวจมีอำนาจจับโดยมิหมายจับ และไม่มีหมายจับ มีอำนาจค้นทั้งการค้นโดยมิหมายค้นและไม่มีหมายค้นได้ และที่สำคัญมากคือ ตำรวจอังกฤษมีอำนาจหน้าที่ในการว่ากล่าวตักเตือนอย่างเป็นทางการ (ให้ผู้ต้องหาสำนึกตัวการกระทำผิด) แทนการฟ้องคดี เป็นต้น

การสอบสวนและการฟ้องคดีอาญา ตำรวจประเทศอังกฤษ ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาโดย เช่น การจับกุม การค้น การปล่อยชั่วคราว เป็นต้น การควบคุมการใช้อำนาจของตำรวจก่อนการพิจารณาคดี มีลักษณะแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาในระบบกล่าวหาแบบที่ใช้ในประเทศไทย กล่าวคือ อัยการอังกฤษไม่มีอำนาจควบคุมหรือกำกับ การสอบสวน และไม่มีอำนาจให้ตำรวจสอบสวนเพิ่มเติม แต่กฎหมายตำรวจได้บัญญัติให้ตำรวจประเทศอังกฤษปรึกษาหารือกับอัยการ และกรณี ที่อัยการจะสั่งไม่ฟ้อง จะต้องแจ้งให้ตำรวจทราบก่อนเสมอ การสอบสวนและการฟ้องคดี หรือการยุติดำเนินคดี รวมทั้งการตั้งข้อหา การออกหมายเรียกและการให้ประกันตัวผู้ต้องหา ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของตำรวจทั้งสิ้น

การควบคุมตำรวจประเทศอังกฤษในการค้นที่สาธารณะ มีดังนี้

1) การค้นตัวประชาชน ต้องแจ้งแก่บุคคลที่จะถูกค้นก่อน พร้อมบอกรายละเอียดการค้น ในกรณีตำรวจไม่ได้แต่งเครื่องแบบตำรวจ จะต้องแสดงบัตรประจำตัวก่อนเสมอ

2) เมื่อทำการค้นเสร็จแล้วจะต้องทำบันทึกเอกสารการตรวจค้น โดยเร็ว พร้อมบอกรายละเอียดต่างๆ

3) และต้องรับนำเสนอบันทึกการค้นต่อผู้บังคับบัญชา อย่างรวดเร็ว

การค้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะบนถนนต่างๆ คือ การตั้งด่านตรวจค้นรถบนทางหลวง สามารถตั้งด่านตรวจยานพาหนะได้กรณีฉุกเฉิน หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นๆ ได้มีการกระทำความผิดอาญามาแล้ว ซึ่งการตั้งด่านตรวจนี้ตำรวจต้องมีการแต่งกายชุดตำรวจ

แสดงฐานะ ยศตำแหน่งให้ชัดเจน การสืบสวนคดีอาญาเจ้าพนักงานตำรวจในประเทศอังกฤษ โดยการแสวงหาข้อมูล ข่าวสารและข้อเท็จจริงในรูปแบบต่างๆ

1) *สายลับตำรวจล่อให้กระทำความผิด (entrapment)* การสืบสวนโดยมีสายลับตำรวจล่อให้มีการกระทำความผิดบางครั้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสืบสวนอาชญากรรมบางประเภท ในประเทศอังกฤษถือว่า สายลับตำรวจล่อให้กระทำความผิดในลักษณะของการแสวงหาพยานหลักฐาน เป็นข้อแก้ตัวได้สำหรับเจ้าพนักงานเฉพาะคดีที่ไม่มีบุคคลใดเป็นผู้เสียหาย (victimless crime) แต่ถ้าได้กระทำความผิดโดยชอบเขตการแสวงหาพยานหลักฐาน ถึงขนาดก่อให้เกิดการกระทำความผิดขึ้น แล้วผลจะเป็นอย่างไร ผู้กระทำที่เป็นสายลับตำรวจล่อให้กระทำความผิดได้รับการยกเว้นความผิด หรือได้รับการยกเว้นโทษหรือไม่อย่างไร เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้สนับสนุนหรือไม่ นั่น ความเห็นในทางตำราได้อธิบายว่า สายลับตำรวจล่อให้กระทำความผิดเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานโดยมิชอบ และไม่อาจลงโทษจำเลยได้ ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจจะเป็นผู้สนับสนุนหรือไม่ นั้นยังไม่มีแนวทางตำราอธิบายหรือมีแนวคำพิพากษาวินิจฉัยไว้⁵³ นั่นก็คือ ในกรณีที่เป็นสายลับตำรวจล่อให้กระทำความผิดนั้นเจ้าพนักงานตำรวจไม่อาจยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับผู้ที่ถูกมือกระทำความผิดได้⁵⁴

2) *อำนาจในการคุมตัวเพื่อสอบถาม (detention for questioning)* ในประเทศอังกฤษตำรวจมีอำนาจสอบปากคำประชาชน ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องสงสัยที่กระทำความผิดหรือไม่ หากมีเชื่อว่าประชาชนนั้นให้ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ในการสืบสวนคดีเป็นอย่างมาก แต่ประชาชนนั้นไม่มีพันธะจะต้องตอบคำถามดังกล่าว และการกระทำของตำรวจที่สั่งให้หยุดหรือคุมตัวผู้ต้องสงสัยเพื่อสอบถาม ถือเป็นกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ตำรวจประเทศอังกฤษสามารถสอบปากคำบุคคลใดๆ ก็ได้กรณีที่เป็นการขอสงสัยเพื่อประโยชน์ในคดี แต่ไม่มีอำนาจจะกักตัวผู้ต้องสงสัยเพื่อการสอบถามหรือสืบสวนคดีอาญา การกักตัวผู้ต้องสงสัยถือเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของประชาชนซึ่งเป็นการผิดทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง ข้อนี้เองที่ทำให้อำนาจสอบปากคำของตำรวจอังกฤษแทบจะไม่มีผลบังคับใช้ แต่ยินยอมให้ตำรวจอังกฤษสามารถหยุดและหน่วงตัวจำเลยได้ชั่วคราว เพื่อประโยชน์ในการค้นบุคคลทั้งภายนอกร่างกายเพื่อตรวจสอบหาอาวุธต่างๆ ได้

⁵³ เอก อังสนานนท์, *ความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้สนับสนุน*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529, หน้า 96-97

⁵⁴ K.J.M. SAMITH. (1991). A Modern Treatises on the Law of Criminal Complicity. P.245 อ้างถึงใน สมยศ จันทรมบัติ, 2538, ผู้ร่วมกระทำความผิดที่มีใจตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน, 1991, หน้า 43

ทางปฏิบัติในประเทศอังกฤษ ตำรวจอังกฤษมีวิธีหลักสี่อย่างที่ห้ามหน่วยงานนี้ขู่ตัวประชาชนเพื่อสอบถามคดีอาญาก่อนการจับกุมประชาชนนั้น ตำรวจอังกฤษใช้วิธีเชิญผู้ต้องสงสัยให้ไปสถานีตำรวจต่างๆ ที่ประชาชนผู้นั้นที่ถูกเชิญไม่จำเป็นต้องไป แต่โดยมากตำรวจอังกฤษมักสร้างทำเป็นตนมีอำนาจหน้าที่การเชิญบุคคลดังกล่าว และบุคคลทั้งหลายก็มักจะเชื่อว่าตำรวจอังกฤษมีอำนาจจริงๆ การเชิญผู้ต้องสงสัยไปที่สถานีตำรวจอาจเป็นการจับหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงและข้อมูลที่ได้มาเป็นเรื่องๆ

(1) ตำรวจอังกฤษต้องใช้วาจาหรือลายลักษณ์อักษรในลักษณะที่เห็นได้ว่าผู้รับเชิญต้องไปตามคำเชิญ หรือมีคล้ายกับคำสั่งให้ต้องไป

(2) ผู้ต้องสงสัยเดินทางไปสถานีตำรวจตามคำเชิญของตำรวจอังกฤษที่มีลักษณะเป็นคำสั่ง ไม่ใช่เพราะไปโดยสมัครใจเอง

3) ตำรวจให้หยุดเพื่อตรวจสอบ (*stop and frisk*) ศาลยังไม่เคยสร้างบรรทัดฐานในการพิจารณาคดี ในกรณีที่ตำรวจมีคำสั่งให้หยุดกับผู้ต้องสงสัย พร้อมทำการตรวจค้นร่างกายหาอาวุธในตัวผู้ต้องสงสัยเพื่อความปลอดภัยของตำรวจอังกฤษเอง จึงทำให้มีความเข้าใจว่าอำนาจของตำรวจในการเรียกประชาชนที่มีพฤติกรรมต่อเค้าวามีพิรุณต่างๆ มีคำสั่งให้หยุดและทำการตรวจค้นร่างกายหาอาวุธปืนคงทำไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษร (*statute*) กำหนดอำนาจของตำรวจอังกฤษและกำหนดหน้าที่ของประชาชนให้ตำรวจอังกฤษตรวจค้นร่างกายไว้ นอกจากนี้ตำรวจใช้อำนาจเข้าจับกุมบุคคลนั้นเสียก่อน แต่หากยังไม่มีการจับกุมบุคคลดังกล่าวแล้ว จะเข้าค้นหาอาวุธภายนอกร่างกายบุคคลอย่างท่อนุญาตให้กระทำไม่ได้

4) การใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เพื่อหาหลักฐาน พยานหลักฐานที่ได้จากการใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ ประเทศอังกฤษได้มีกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการติดต่อสื่อสาร โดยห้ามประชาชนดักฟังการติดต่อสื่อสารของผู้อื่น คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการดักฟังการติดต่อสื่อสารปี ค.ศ. 1985 กฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อจะดำเนินคดีกับผู้ที่ได้ทำการดักฟังในการติดต่อสื่อสารที่ได้ส่งโดยทางไปรษณีย์หรือโดยทางโทรศัพท์ในบ้านและโทรศัพท์สาธารณะ ได้กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ทำการดักฟังการติดต่อสื่อสารทางไปรษณีย์ โทรศัพท์ในบ้านและระบบโทรศัพท์สาธารณะ อัตราโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี และปรับตามที่กฎหมายกำหนด หรือทั้งจำ ทั้งปรับ

1.2.2 การป้องกันการใช้อำนาจตำรวจอังกฤษโดยมิชอบในการสืบสวนสอบสวนคดี

1) ป้องกันโดยองค์กรภายในและองค์กรพิเศษต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะในการพิจารณาวินัยการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจประเทศอังกฤษ ประชาชนที่ได้รับความไม่เป็นธรรมจากการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจอังกฤษ เช่น การใช้เครื่องมือลอบดักฟัง หรือใช้

กลังลอบส่องดูพฤติกรรมของความเคลื่อนไหวภายในบ้านของประชาชนนั้น โดยปราศจากคำสั่งของศาลทำให้มีผู้เสียหายได้รับความอับอายต่างๆ และมีชีวิตอยู่อย่างไม่ปกติสุข และเกิดความไม่ปลอดภัยตลอดเวลา ประชาชนดังกล่าวอาจยื่นคำร้องต่อองค์กรตำรวจอังกฤษซึ่งทำหน้าที่ควบคุมความประพฤติของข้าราชการตำรวจอังกฤษ หรือคณะกรรมการพิเศษต่างๆ ที่ตำรวจอังกฤษได้จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาการกระทำผิดวินัยของตำรวจอังกฤษด้วยตนเอง อย่างเช่น ได้รับคำร้องเรียนจากผู้เสียหายหรือผู้ได้รับผลกระทบต่อการกระทำของตำรวจดังกล่าว คณะกรรมการชุดนี้ตรวจพบข้อเท็จจริงนั่นเองก็ได้ ประเทศอังกฤษได้มีการตรากฎหมายเพื่อควบคุมความประพฤติของข้าราชการตำรวจโดยตรงเป็นการพิจารณาทางวินัยข้าราชการตำรวจอังกฤษซึ่งคล้ายกับพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการองค์กรพิเศษที่ทำหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนว่าตำรวจอังกฤษมีการกระทำผิดวินัย เรียกว่าคณะกรรมการรับเรื่องราวร้องทุกข์ ข้าราชการตำรวจอังกฤษ (Police Complaints Board) ทำหน้าที่วินิจฉัยรับคำร้องทุกข์ของประชาชน ซึ่งกล่าวหาความประพฤติและการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจอังกฤษ

2) *ควบคุมโดยองค์กรภายนอกต่างๆ และองค์กรตุลาการ* ประเทศอังกฤษ กระบวนการในชั้นสืบสวนสอบสวนตามกฎหมายอังกฤษ เจ้าพนักงานตำรวจสามารถปฏิบัติได้โดยมีการออกหมายหรือไม่มีการออกหมายก็ได้ บุคคลซึ่งตำรวจมีความประสงค์จะขอให้ศาลออกหมายนั้นมีพฤติกรรมกระทำหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำการอันเป็นความผิดมาแล้ว เมื่อศาลพิจารณาคำร้องแล้วศาลจะออกหมายให้ต่อเมื่อพิเคราะห์แล้วเห็นว่าที่อยู่ของบุคคลนั้นไม่เป็นหลักแหล่งเพียงพอที่จะส่งหมายได้ ซึ่งอำนาจในการออกหมายของศาลเป็นอำนาจเฉพาะตัวของผู้พิพากษาโดยไม่มีการตรวจสอบจากองค์กรอื่น⁵⁵

หลักการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบของประเทศอังกฤษ มีความแตกต่างไปจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยศาลอังกฤษไม่ค่อยเคร่งครัดกับข้อมูลพยานหลักฐานไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบโดยศาลถือหลักว่าถ้าพยานหลักฐานอันเป็นประโยชน์สำคัญแห่งคดี⁵⁶ ศาลยอมรับฟังโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าพยานหลักฐานนั้นจะได้มาแบบไหน แต่การได้พยานหลักฐานมาโดยมิชอบนั้น ศาลอาจทำการชั่งน้ำหนักไปในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยเสียส่วนมาก โดยคำนึงถึงประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะให้แก่จำเลยเป็นสำคัญ การใช้ดุลพินิจของศาลที่จะไม่รับฟัง ศาลได้วางบรรทัดฐานการปฏิบัติงานให้เจ้าหน้าที่ตำรวจอังกฤษ ว่าด้วยการค้นตัวบุคคล

⁵⁵ ณรงค์ ใจหาญ, “อ้างแล้ว”, หน้า 93

⁵⁶ ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา, กฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525, หน้า 275

และจับกุมบุคคลต่างๆ รวมถึงการสืบสวน สอบสวน ว่าจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายอย่างเคร่งครัดตลอดเวลา

การเจรจาต่อรองในข้อหาของคดี ในประเทศอังกฤษมี ดังนี้

(1) การขอต่อรองข้อหา (Plea Bargaining) ได้รับการยอมรับให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น และระบบการลดโทษที่ขึ้นอยู่กับข้อหาหรือให้การรับสารภาพ ควรกำหนดให้ชัดเจนในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ถ้ารับสารภาพ ในชั้นต้นของกระบวนการยุติธรรมก็จะได้ลดโทษมากกว่า

(2) มีข้อเสนอแนะให้ทนายจำเลย โดยการแนะนำของจำเลย จากความเห็นของผู้พิพากษา ก่อนถ้าจำเลยให้การรับสารภาพโทษขั้นสูงจะได้รับเท่าใด ข้อเสนอในเรื่องนี้ยังไม่มี การปฏิบัติที่ชัดเจน

กล่าวโดยสรุปว่า ในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา บทบาทของศาลมีความสำคัญในการสร้างบรรทัดฐานในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจหลายประการ ศาลสูงสุดได้วางบรรทัดฐานการปฏิบัติให้เจ้าหน้าที่ตำรวจว่าด้วยการค้นและจับกุม รวมถึงการสืบสวน สอบสวน ว่าจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายทั้งในด้านเนื้อหาความเป็นจริงและกระบวนการ ขั้นตอนต่างๆ (Substantive and Procedural Due Process) ซึ่งต่อมาสภา Congress ได้นำหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่ศาลสูงสุดได้เคยมีคำพิพากษาไว้ ออกเป็นกฎหมายเพื่อวางมาตรฐานในการสืบสวนสอบสวน คดีอาญา ได้แก่⁵⁷

(1) การดำเนินคดีที่เป็นธรรมต่อบุคคล (Fundamental Fairness) เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องไม่ใช่วิธีการใดๆ ที่รุนแรงต่อร่างกายและจิตใจ เกินหลักการแห่งความสมเหตุสมผล ในลักษณะที่บุคคลทั่วไปไม่อาจคาดคิดได้หรือถึงขนาดทรมาน หรือถึงขนาด shock the conscience ของประชาชนในประเทศ การดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ไม่ชอบกฎหมาย

(2) การสืบสวนสอบสวน ตรวจสอบ และ การจับกุม ตามหลักกฎหมาย (Due Process of Law) เช่น ประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองจากการตรวจค้นร่างกายและถูกจับกุม โดยไม่มีหมายค้นจากศาล ต่อมาเมื่อทำการจับกุมไปสถานีตำรวจ ก่อนเริ่มทำการสอบสวนปากคำ ผู้ต้องหาจะต้องมีการบันทึกด้วยกล้องวงจรปิดและ พนักงานตำรวจจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิในการไม่พูด และหากผู้ต้องหาพูดหรือให้การใดๆ สิ่งเหล่านั้นย่อมใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการของศาลได้ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ปฏิบัติตามแนวทางที่กล่าว พยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนย่อมมิชอบด้วยกฎหมาย และเจ้าหน้าที่

⁵⁷ ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ, “ตำรวจกับกระบวนการยุติธรรมในสหรัฐอเมริกา”, วารสารตำรวจ, (เมษายน-มิถุนายน), 2548, หน้า 403

นอกจากกระบวนการพิจารณา ในกระบวนการยุติธรรมยังสร้างหลักความเป็นธรรมประชาชน เช่น การสร้างบรรทัดฐานของหลักการตรวจค้นร่างกาย การจับกุมที่จะต้องมีการพยานหลักฐานเพียงพอ (Probable cause) และข้อห้ามของการตรวจค้นร่างกายเช่นผู้หญิง แต่ศาลยินยอมรับการมีการใช้อำนาจดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจ ในกรณีนี้ศาลจะไม่เข้าแทรกแซงการทำงาน และการใช้ดุลพินิจที่อยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผลอันควรปฏิบัติได้

1.3 การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายประเทศไทย

สำนักงานตำรวจแห่งมหานครโตเกียว สังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยเป็นตำรวจแห่งชาติ⁵⁸ ในภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการบริหารงานที่เป็นประชาธิปไตย และมีการกระจายอำนาจตำรวจออกจากส่วนกลาง เพื่อควบคุมและกำกับดูแลองค์กรตำรวจจังหวัดในเรื่องที่เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนได้เสียของประเทศและให้อำนาจในการดำเนินงานตำรวจเพื่อคุ้มครองชีวิต บุคคล ทรัพย์สิน รักษาความสงบสุข และเป็นระเบียบเรียบร้อยของสาธารณะในจังหวัด การบริหารงานตำรวจแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1) *องค์กรตำรวจแห่งชาติ* คณะกรรมการปลอดภัยสาธารณะแห่งชาติ มีอำนาจกำกับดูแลสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่ไม่อาจสั่งการหรือควบคุมสำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยตรงได้ เพื่อประกันความเป็นอิสระและความเป็นกลางของคณะกรรมการ คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจกำหนดนโยบายและกฎระเบียบพื้นฐานต่างๆ ในประเทศ พร้อมกับประสานงานด้านการบริหารงานตำรวจเกี่ยวกับผลประโยชน์ของประเทศ และกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการฝึกอบรม การระบุดำเนินการผู้กระทำความผิด มีการจัดทำสถิติอาชญากรรม เป็นต้น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีคณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะเป็นผู้แต่งตั้งและปลดออกซึ่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ โดยต้องได้รับความเห็นชอบจากนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมการบริหารตำรวจทั่วประเทศเกือบทั้งหมด

2) *สำนักงานตำรวจเขต* มีอำนาจในการควบคุม กำกับดูแล และให้บริการสนับสนุนตำรวจจังหวัดภายในเขต โดยอยู่ภายใต้อำนาจและคำสั่งของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมีการเรียนตำรวจเขตสังกัดอยู่ ทำหน้าที่ในการให้การศึกษาดูแลและฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในเขต

⁵⁸ รัตนา ฆรมรัตน์, *อำนาจรัฐในการควบคุมตัวผู้ต้องหา: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544, หน้า 131-132

องค์กรตำรวจ ประกอบด้วย

(1) คณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะจังหวัด อำนาจกำกับดูแลด้านการบริหารงานตำรวจจังหวัดโดยการกำหนดนโยบายและกฎระเบียบพื้นฐานในการปฏิบัติงานตำรวจ มีอำนาจในการออกใบอนุญาตธุรกิจบันเทิง การมีอาวุธปืนและใบอนุญาตขับขี่ แต่ไม่มีอำนาจกำกับดูแลตำรวจจังหวัดเป็นรายคดี

(2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นกองกำลังตำรวจท้องถิ่นของโตเกียว ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นสถานีตำรวจในแต่ละอำเภอ โดยมีหัวหน้าสถานีตำรวจเป็นผู้บังคับบัญชาปฏิบัติงานโดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่นตลอดเวลา บทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องหาในรัฐธรรมนูญ เป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบันของญี่ปุ่น มีการพูดเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐ เช่น การคุมขังประชาชนจะกระทำได้อาจต้องมีอำนาจศาล และการคุมขังผู้ต้องหาต้องมีเหตุอันควรว่ามีการกระทำความผิด รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น ค.ศ. 1947 (The Constitution of Japan 1947) บัญญัติไว้ว่า “บุคคลจะไม่ถูกจับโดยปราศจากหมายศาล ให้จับออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจเท่านั้น....” เพราะถือว่ากระบวนการยุติธรรมศาลเป็นองค์กรกลางที่จะทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้เป็นอย่างดี⁵⁹

อำนาจการจับของตำรวจ ได้แก่ ประชาชนที่พนักงานสอบสวนอาจจับได้โดยไม่มีหมายจับ คือ พบเห็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า ประชาชนที่ถูกจับโดยมีหมายศาลจับและประชาชนที่ศาลอาจจับได้โดยได้รับคำร้องขอจากพนักงานอัยการหรือตำรวจ เป็นต้น

บุคคลที่มีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายจับ เจ้าหน้าที่ที่อาจยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายจับได้นั้น โดยหลักได้แก่พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ระดับหัวหน้าสถานีหรือระดับสารวัตร) ยกเว้นกรณีการจับกรณีฉุกเฉิน (Emergency Arrest) ที่ให้เจ้าพนักงานธุรการอัยการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้น้อยยื่นคำร้องขอต่อศาลได้

รัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่นฉบับปัจจุบันนี้ยังได้วางหลักการรองรับหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักการพื้นฐานสิทธิมนุษยชนหลายประการ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องมาตรการการบังคับอันเป็นการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานตำรวจต่อผู้ต้องหาในคดี หมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิหน้าที่ของพลเมือง (Rights and Duties of The People) ดังนี้

⁵⁹ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 179-181

มาตรา 31 ประชาชนทุกคนจะไม่สูญเสียชีวิตหรือเสรีภาพหรือถูกลงโทษทางอาญาใดๆ เว้นแต่จะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (No person shall be deprived of life or liberty , nor shall any other criminal penalty be imposed , excepted according to procedure established by law.)

มาตรา 33 ประชาชนจะไม่ถูกจับ โดยปราศจากหมายจับ ซึ่งออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจเท่านั้น และเจ้าพนักงานตำรวจได้รับหมายจับจะต้องระบุความผิดซึ่งประชาชนนั้นถูกกล่าวหา เว้นแต่ประชาชนนั้นจะถูกจับในขณะที่กระทำความผิด (No person shall be apprehended except upon warrant issued by a competent judicial officer which specifies the offense with which the person is charged , unless he is apprehended , the offense being committed.)

มาตรา 34 ประชาชนจะไม่ถูกเจ้าพนักงานตำรวจจับหรือถูกคุมขัง โดยปราศจากการแจ้งข้อหาเจ้าพนักงานตำรวจให้เขาทราบหรือโดยปราศจากสิทธิในการพบทนายความในทันที หรือถูกคุมขังโดยไม่มีเหตุอันควร และเหตุแห่งการถูกคุมขังจะต้องเสนอต่อศาลในทันที โดยเปิดเผยต่อหน้าผู้ถูกคุมขัง และทนายความของเขา (No person shall be arrested or detained without being at once informed of the charges against him or without the immediate privilege of counsel : nor shall he be detained without adequate cause : and demand of any person such cause must be immediately shown in open court in his presence and the presence of his counsel.)

ขอลอกหมายจับผู้ต้องหาศาลฎีปุณ แบ่งออกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

(1) *กรณีปกติ* เป็นการร้องขอให้ศาลได้ออกหมายจับก่อนที่จะเจ้าพนักงานตำรวจมีการจับตัวผู้ต้องหา ขณะจับผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีหมายจับแสดงให้ผู้ต้องสงสัยดู กรณีความผิดที่อาจออกหมายจับในกรณีนี้ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษปรับไม่เกินกว่าห้าร้อยบาท หรือโทษกักขังหรือโทษปรับเพียงเล็กน้อย

(2) *กรณีเร่งด่วน* หรือที่เรียกว่า การจัดการตามหมายศาลโดยเร่งด่วน (Emergency Execution) เป็นกรณีมีการร้องขอออกหมายจับแล้ว แต่มีเหตุเร่งด่วนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้จับต้องเข้าไปดำเนินการจับก่อนที่หมายจะมาถึง จึงทำให้ไม่อาจแสดงหมายให้ผู้ต้องหาดูได้ในขณะจับ นอกจากนี้ต้องแจ้งข้อกล่าวหาในการกระทำความผิดให้ผู้ต้องหาทราบแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติยังต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบด้วยว่าได้มีการดำเนินการออกหมายแล้ว ซึ่งเมื่อจับผู้ต้องหาและได้หมายจับมาแล้ว ต้องแสดงหมายจับให้ผู้ต้องหาดูโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อประโยชน์แห่งคดีของผู้ต้องหา

(3) *กรณีฉุกเฉิน (Emergency Arrest)* เป็นกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินต้องทำการจับก่อนโดยในขณะจับยังไม่มีการขอให้ศาลออกหมายจับ เมื่อจับแล้วจึงจะมีการขอออกหมายจับย้อนหลังตามมาในทันทีในระยะเวลาที่ต่อเนื่องกับการจับ การออกหมายจับในกรณีนี้น่าจะถือได้ว่าประเทศ

ญี่ปุ่น ใช้วิธีการจับแบบเดียวกับของสหรัฐอเมริกา ซึ่งให้มีกรณีการจับโดยมีเหตุฉุกเฉินได้ แต่พนักงานอัยการต้องดำเนินการขออนุญาตจับจากศาลโดยเร็วที่สุดเรียกว่า หมายจับย้อนหลัง (Post-Arrest Warrant) ความผิดที่อาจขออนุญาตจับแบบฉุกเฉินค่อนข้างรุนแรงและเป็นภัยอันตรายต่อประชาชนเป็นอย่างมาก ได้แก่ ความผิดที่มีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตหรือโทษใช้แรงงาน หรือมีอัตราโทษจำคุกกว่าสามปีขึ้นไป ซึ่งเป็นความผิดที่ร้ายแรงและเป็นกรณีฉุกเฉินที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และด้วยเหตุฉุกเฉินจึงทำให้การขออนุญาตจับในกรณีนี้ เจ้าหน้าที่ขอให้ศาลออกหมายจับได้ อาจเป็นเจ้าพนักงานอัยการหรือตำรวจชั้นผู้น้อยก็ได้ ซึ่งแตกต่างจาก 2 กรณีแรกที่ต้องให้พนักงานอัยการและนายตำรวจ ระดับหัวหน้าสถานี หรือระดับสารวัตรเป็นผู้ขออนุญาตจับต่อศาล

ในการพิจารณาเหตุออกหมายจับของประเทศญี่ปุ่น ศาลที่ได้รับการขออนุญาตจับจะพิจารณาออกหมายจับให้เมื่อศาลเชื่อว่ามีเหตุพอสมควร (Adequate Cause) ปรากฏให้เห็นว่าผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาได้กระทำความผิดนั้นๆ มาแล้ว และผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหานั้น ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือแสดงเจตนาจะไม่มาพบเจ้าพนักงานตำรวจตามหมายเรียกโดยปราศจากเหตุผลที่สมควร นอกจากศาลพิจารณาเหตุดังกล่าวแล้ว ศาลยังต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการออกหมายด้วย หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ามีเหตุพอสมควร แต่ยังไม่มีความจำเป็นต้องใช้วิธีการจับศาลก็จะไม่ออกหมายจับ

สำหรับเหตุออกหมายจับของประเทศญี่ปุ่นนั้น จะไม่พิจารณาถึงเหตุทำให้พยานหลักฐานยุ่งเหยิง แต่จะพิจารณาเหตุแห่งการหลบหนีเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งมีข้อแตกต่างเหตุในการจับกุมของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และการจับกุมของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน นอกจากจะพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดอาญาที่มีโทษสูงแล้ว ยังต้องปรากฏด้วยว่ามีมูลเหตุที่จะจับได้ (grounds for arrest) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ดังนี้

(1) นำเชื่อว่าผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือหลบซ่อน หรือพิจารณาจากเหตุการณ์แต่ละคดีแล้ว นำเชื่อว่าผู้ต้องหาจะหลีกเลี่ยงการไปศาล

(2) ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาจะมีเจตนาจะทำลาย เปลี่ยนแปลง เคลื่อนย้ายพยานหลักฐาน และต่อพยานบุคคล เช่น ใช้อิทธิพลหรือวิธีการอันมิชอบต่อผู้ร่วมกระทำความผิดสร้างพยานหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ

(3) ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดอาญาขั้นร้ายแรง กฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มิได้บัญญัติโดยระบุอัตราโทษเช่นที่ประเทศไทยบัญญัติไว้ เช่น ฐานฆ่าผู้อื่น จึงจะพิจารณาเป็นเหตุให้จับได้ หากเป็นความผิดอาญาที่เกี่ยวกับศีลธรรม และมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่าก่อนศาลมีคำพิพากษา ผู้ถูกกล่าวหาอาจกระทำความผิดนั้นขึ้นอีกก็เป็นเหตุ

จำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ จึงให้จับได้ ส่วนความผิดฐานที่ไม่ร้ายแรง จะไปพิจารณาเหตุเกรงว่าจะหลบหนีและเหตุเกรงว่าจะทำให้พยานหลักฐานยุ่งเหยิง ซึ่งก็เพียงพอที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยในประเทศได้

หมายจับกุมของศาลในประเทศญี่ปุ่น ไม่ถือว่าเป็นคำสั่งให้จับกุม แต่อัยการเจ้าพนักงานธุรการอัยการ หรือพนักงานตำรวจ สามารถใช้ดุลยพินิจว่าจะจับหรือไม่จับกุมตามหมายได้ เนื่องจากการสอบสวนของประเทศญี่ปุ่น นั้นจะใช้ความสมัครใจของผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาเป็นหลักใหญ่ และเมื่อผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาพบพนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยความสมัครใจ เต็มใจแล้ว ก็ไม่มีการใช้วิธีการจับกุมหรือควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาแต่อย่างใด ในขณะที่เดียวกันผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาที่ถูกเรียกให้มาพบพนักงานตำรวจอาจจะไม่มาก็ได้ ในทางปฏิบัติของประเทศญี่ปุ่นจึงมักปรากฏว่า ผู้ต้องหาถูกจับกมน้อยมาก แต่จะให้ความร่วมมือในการมาพูดคุยพบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะทราบว่าเมื่อมาพบแล้ว ก็จะไม่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวผู้ต้องหาเนื่องจากกฎหมายได้เปิดช่องไว้ให้อยู่

ระบบงานสอบสวนที่รับผิดชอบโดยหน่วยงานตำรวจ ในประเทศที่ระบบงานสอบสวนอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานตำรวจ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบหน่วยงานตำรวจที่รับผิดชอบงานสอบสวน ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น

ประเทศ	หน่วยงานตำรวจที่รับผิดชอบงานสอบสวนคดีอาญา	การกำกับดูแลการบังคับบัญชากระทรวง/หน่วยงาน
สหรัฐอเมริกา	องค์กรตำรวจของสหรัฐอเมริกาที่บังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลกลาง	ภายใต้กำกับกระทรวงยุติธรรมและ กระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ
อังกฤษ	องค์กรตำรวจของอังกฤษ	ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการตำรวจที่ขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ญี่ปุ่น	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (Keitsuchou Nation Police Agency)	ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

แหล่งที่มา : มานะ เผาะช่วย, 2557, หน้า 232; สุพจน์ สุโรจน์, หน้า 9-11-9-18; กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550, หน้า 99-100; วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, 2555, หน้า 10-14-10-15

อำนาจ/บทบาทหน้าที่ในงานสอบสวน หน้าที่หลักในการจับกุม คั่น สอบปากคำ รวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ แจ่งข้อหา และสรุปสำนวนการสอบสวนส่งให้พนักงานอัยการ เพื่อดำเนินคดีต่อไป

ตารางที่ 3.2 เปรียบเทียบอำนาจ/บทบาท หน้าที่ในงานสอบสวนเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น

ประเทศ	อำนาจ/บทบาท หน้าที่ในงานสอบสวน	
	เจ้าหน้าที่ตำรวจ	พนักงานอัยการ
สหรัฐอเมริกา	<p>องค์กรตำรวจที่บังคับใช้กฎหมายรัฐบาลกลางโดย</p> <p>1) สำนักงานตำรวจศาลแห่งสหรัฐอเมริกา (U.S.Marshals Office) มีอำนาจในการจับกุมบุคคลตามหมายจับ เคลื่อนย้ายและคุมขัง นักโทษของรัฐบาลกลาง คุ้มครองพยานในคดีองค์กร อาชญากรรม อีกทั้งทำงานร่วมกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่น เช่น ตำรวจเมือง ตำรวจท้องที่ และตำรวจมลรัฐ เป็นต้น</p> <p>2) สำนักงานสอบสวนไปรษณีย์ (U.S.Postal Investigation Service) มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนเกี่ยวกับการฉ้อโกงทางไปรษณีย์</p> <p>3) สำนักงานสอบสวนกลาง (Federal Bureau Investigation : F.B.I.) มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีการจารกรรมข้อมูล การก่อการร้าย ความผิดต่อความมั่นคง ความผิดต่อสิทธิและเสรีภาพ การฆาตกรรมและการทำร้ายเจ้าหน้าที่รัฐบาลกลาง การฉ้อโกงทางไปรษณีย์ การชิงทรัพย์และลักทรัพย์ในธนาคารของรัฐบาลกลาง การจับคนเรียกค่าไถ่ และการขนส่งคนหรือทรัพย์สินที่ถูกลักมระหว่างมลรัฐและจัดบริการแก่หน่วยงานบังคับใช้ กฎหมายท้องถิ่นต่างๆ เช่น การตรวจสอบพยาน วัตถุ โดยมีขอบเขตอำนาจการสอบสวนครอบคลุมการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งหมดที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นหรืออาจเป็น คู่กรณีตามกฎหมายของรัฐบาลกลางเท่านั้น</p> <p>4) หน่วยงานคุ้มครองศุลกากรและชายแดน (Custom and Border Protection : CBP) มีหน้าที่รับผิดชอบคุ้มครองชายแดนเพื่อป้องกันการก่อการร้าย การลักลอบขนยาเสพติด เข้าประเทศ</p>	<p>มีอำนาจในการสั่งให้พนักงานสอบสวนของสำนักงานอัยการไปทำการสอบสวนเพิ่มเติม โดยเฉพาะคดีอุกฉกรรจ์บางประเภท เช่น คดีอุกฉกรรจ์บางประเภท เช่น คดีองค์กรอาชญากรรม คดีเจ้าพนักงานคอร์รัปชั่น คดีอาญาเกี่ยวกับบริษัท คดีเกี่ยวกับยาเสพติด และเข้าร่วมควบคุม ตรวจสอบรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีสำคัญ อีกทั้งให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุม คั่นสถานที่เมื่อพบหลักฐานแห่งคดี พร้อมทั้งจัดการเรื่องหมายจับและหมายค้นให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ</p>

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเทศ	อำนาจ/บทบาท หน้าที่ในงานสอบสวน	
	เจ้าหน้าที่ตำรวจ	พนักงานอัยการ
สหรัฐอเมริกา	<p>5) หน่วยงานตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากร (Immigration and Customs Enforcement: ICE) มีหน้าที่รับผิดชอบ การสอบสวนคดี การเคลื่อนย้ายคนและสินค้าทั้งในประเทศ และระหว่างประเทศ ส่งคนต่างด้าวที่ลักลอบเข้าประเทศ ออกนอกประเทศเพื่อความปลอดภัยของคนในชาติ และ ดำเนินการประสานงานสอบสวนระหว่างประเทศเกี่ยวกับ อาชญากรรมข้ามชาติ</p> <p>6) หน่วยงานสอบสวนกิจการลับ(The Secret Services) มี อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีปลอมแปลงเงินตราและ การใช้เงินตราปลอม</p> <p>องค์กรตำรวจที่บังคับใช้กฎหมายมลรัฐ ได้แก่</p> <p>องค์กรตำรวจมลรัฐ (State Police Department)</p> <p>มีอำนาจหน้าที่เหมือนตำรวจทั่วไปซึ่งบังคับใช้กฎหมายใน เขตมลรัฐของตน</p> <p>องค์กรตำรวจที่บังคับใช้กฎหมายท้องถิ่น ได้แก่</p> <p>สำนักงานนายอำเภอ (The Sheriff Office) ที่มีทั้งเจ้าหน้าที่ ตำรวจและเจ้าหน้าที่พลเรือน มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับ ใช้กฎหมายเช่นเดียวกับตำรวจทั่วไป</p> <p>องค์กรตำรวจที่บังคับใช้กฎหมายเทศบาล ได้แก่ สำนักงาน ตำรวจเทศบาล มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนและสอบสวน คดีอาชญากรรมทุกประเภทที่เกิดในเขตเมืองนั้นๆ เท่านั้น</p> <p>องค์กรตำรวจที่บังคับใช้กฎหมายหน่วยงานตำรวจพิเศษ เช่น ตำรวจสนามบิน ตำรวจสาธารณะ ตำรวจขนส่ง ตำรวจ โรงเรียน ตำรวจมหาวิทยาลัย ตำรวจที่פקอาศัย เป็นต้น</p> <p>หน่วยงานตำรวจพิเศษเหล่านี้มีขอบเขตอำนาจจำกัดด้าน ภูมิศาสตร์และการบังคับ ใช้กฎหมาย เช่น ตำรวจ มหาวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่เหมือนตำรวจทั่วไป หากแต่ สามารถใช้อำนาจจับกุม คั่น พกพาอาวุธปืน ได้ภายในเขต พื้นที่ของมหาวิทยาลัยเท่านั้น เมื่อออกนอกเขตมหาวิทยาลัย ตำรวจเหล่านี้จะหมดอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายทันที</p>	

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเทศ	อำนาจ/บทบาท หน้าที่ในงานสอบสวน	
	เจ้าหน้าที่ตำรวจ	พนักงานอัยการ
อังกฤษ	<p>ออกหมายเรียก ประกันตัว ปลดปล่อยตัวชั่วคราว ออกใบแจ้งเตือน ดำเนินการต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตำแหน่งไม่ต่ำกว่าสารวัตร หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ประจำการ สถานีตำรวจที่บุคคลดังกล่าวถูกจับกุม</p> <p>มีความเป็นอิสระในการทำงานตามพระราชบัญญัติตำรวจและศาลชั้นต้น ค.ศ.1994 มาตรา 5 ภายใต้อำนาจควบคุมของคณะกรรมการตำรวจในท้องถิ่นจำนวน 17 คน ซึ่ง 9 คน มาจากการแต่งตั้งโดยสภาท้องถิ่น ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น 3 คน และกรรมการอิสระ 5 คน แต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย</p>	<p>พิจารณาสำนวนการสอบสวน ภายใต้อำนาจเหตุผล 2 ประการ คือ สำนวนการสอบสวนมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะลงโทษ ผู้ต้องหาได้หรือไม่ และการฟ้องคดีดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะหรือไม่ ร่วมพิจารณาสำนวนการสอบสวนที่ยังไม่สมบูรณ์ ให้คำแนะนำในการรวบรวมพยานหลักฐานร่วมกับพนักงานสอบสวน แต่ไม่มีอำนาจในการสอบสวนหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนไปทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามคำแนะนำ(การทำงานระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ)</p> <p>มีอำนาจในการสั่งให้พนักงานสอบสวนของสำนักงานอัยการไปทำการสอบสวนเพิ่มเติมโดยเฉพาะ คดีอุกฉกรรจ์บางประเภท เช่น คดีองค์กรอาชญากรรม คดีเจ้าพนักงานคอร์ปชั่น คดีอาญาเกี่ยวกับบริษัท คดีเกี่ยวกับยาเสพติด และเข้าร่วมควบคุม ตรวจสอบรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีสำคัญ อีกทั้งให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุม ค้นสถานที่เมื่อพบหลักฐานแห่งคดี พร้อมทั้งจัดการเรื่องหมายจับ และหมายค้นให้แก่ตำรวจ</p>

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเทศ	อำนาจ/บทบาท หน้าที่ในงานสอบสวน	
	เจ้าหน้าที่ตำรวจ	พนักงานอัยการ
ญี่ปุ่น	มีอำนาจ/บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 การดำเนินคดีชั้นต้น หมวด 1 การสอบสวนตั้งแต่มาตรา 189-246 ทำงานร่วมกับตำรวจสอบสวนหน่วยอื่นๆ เช่นหน่วยงานป้องกันชายฝั่ง กรมการควบคุมยาเสพติด เป็นต้น	ให้คำแนะนำที่จำเป็นต่อการดำเนินการฟ้องแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวน และหากมีความจำเป็นสามารถสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนเข้ามาช่วยทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนต้องปฏิบัติตามคำแนะนำอัยการ

ที่มา: Halsbury's, 1955, p. 35; ประธาน วัฒนวาณิชย์, 2555, หน้า 8-7; (มานะ เผาะช่วย, 2557, หน้า 233-235; สุพจน์ สุโรจน์, 2555 หน้า 9-14, 9-21; สุพจน์ สุโรจน์, 2555, หน้า 9-38; Coffey, Alan, Eldefonso, Edward and Hortinger, Walter, 1974, p.104; ศิระ บุญภินนท์; หน้า 7-14 – 7-15; วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, หน้า 10-49 – 10-50.

งานสอบสวนยังถือเป็นส่วนหนึ่งในงานของพนักงานอัยการ กล่าวคือ หลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจของทั้ง 3 ประเทศ สรุปลำนวนการสอบสวน จะส่งสำนวนดังกล่าวให้แก่พนักงานอัยการพิจารณาความครบถ้วนของพยานหลักฐานและความสมบูรณ์ของสำนวนดังกล่าวเพื่อพิจารณายื่นฟ้อง/ไม่ฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งพนักงานอัยการในบางประเทศสามารถให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวน หรือเมื่อพิจารณาแล้วว่าพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอ สามารถสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไปทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการแสวงหาพยานหลักฐานต่อไป ดังตารางที่ 3.2

กระบวนการสอบสวน พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น นั้นกระบวนการสอบสวนเริ่มตั้งแต่การจับกุม ควบคุมผู้ต้องสงสัย สอบปากคำ รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ/ต้องสงสัย เพื่อพิจารณาว่าเป็นการกระทำความผิดทางอาญาหรือไม่ จากนั้นจัดทำสำนวนและสรุปลำนวนการสอบสวนความ ลงความเห็นสั่งฟ้อง/ไม่ฟ้อง และส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการทำการพิจารณาต่อไป ทั้งนี้กระบวนการสอบสวนของทั้ง 3 ประเทศ มีลักษณะบางอย่างที่ต่างกันออกไป ดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 เปรียบเทียบกระบวนการสอบสวน ของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น

ประเทศ	กระบวนการสอบสวน
สหรัฐอเมริกา	<p>แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การสอบสวนเบื้องต้น คือ เมื่อมีการแจ้งความว่ามีอาชญากรรมเกิดขึ้น ตำรวจสายตรวจจะเป็นเจ้าหน้าที่แรกที่ออกไปยังที่เกิดเหตุและทำหน้าที่สอบสวนเบื้องต้น โดยตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ทำบันทึกการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ สอบปากคำพยานเกี่ยวกับคำนิรूपพรรณของคนร้าย ยานพาหนะและทิศทางของคนร้ายเพื่อสกัดจับ และจับกุมผู้กระทำผิด 2) การสอบสวนต่อเนื่อง คือ การดำเนินการสอบสวนต่อเนื่องจากการสอบสวนเบื้องต้นเกี่ยวกับร่องรอยหลักฐานที่จะนำไปสู่การระบุตัวผู้กระทำผิดและผู้ร่วมกระทำผิด จากนั้นทบทวนหลักฐาน วิธีการต่างๆ ในคดี เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบหรือแผนของการประกอบอาชญากรรม โดยวิเคราะห์ความสำคัญของพยานหลักฐานและข่าวสารที่ได้มาในแง่ความถูกต้องของกฎหมายร่วมด้วย อีกทั้งต้องสืบเสาะหาพยานบุคคล ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อจะได้ทราบว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ ควรมีการสอบสวนต่อไปอีกหรือไม่ 3) การเตรียมคดี คือ การตรวจสอบ ทบทวน และประเมินพยานหลักฐานทั้งหมดและรายงานเกี่ยวกับคดีอาจมีการสอบปากคำเพิ่มเติม และช่วยเหลือพยานในการเตรียมตัวไปให้การในชั้นศาลและเตรียมรายงานฉบับสุดท้ายเพื่อส่งต่อให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไป
อังกฤษ	<p>หากต้องการสอบปากคำผู้ต้องหาอาจมีเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายอื่นๆ ร่วมทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการตามมาตรการบังคับอื่นๆ เช่น ตำรวจสายตรวจ ตำรวจสืบสวน ทำหน้าที่จับกุมและบันทึกภาพและเสียง พร้อมข้อมูลสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น หากพบว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดจะต้องทำการแจ้งเตือนบุคคลนั้นให้รู้ตัวก่อนที่จะถูกตั้งคำถามและทำการสอบถามเพิ่มเติมและมีสิทธิที่จะแจ้งต่อบุคคลนั้นว่าอาจถูกฟ้องร้องได้</p> <p>ในระหว่างการสอบสวนต้องมีการบันทึกภาพกล้องวงจรปิดขณะให้ถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษร และนำถ้อยคำนั้นแจ้งต่อผู้ต้องหาที่ถูกแจ้งข้อหาอย่างเป็นทางการและผู้ต้องหารายอื่นที่ถูกขัดทอด</p> <p>หากเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนเห็นว่าพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาได้แล้วจะต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปให้พนักงานควบคุมตัว(custody officer) ทำการตรวจสอบการจับกุมและพิจารณาว่าจะควบคุมผู้ต้องหาหรือปล่อยตัวชั่วคราวและเตรียมความพร้อมในการสอบสวนแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนเพื่อความสะดวกในการสอบปากคำผู้ต้องหาและพยานในที่เกิดเหตุ และนำตัวผู้ต้องหาส่งสถานีตำรวจที่กำหนด (designated police station) ทั้งนี้การควบคุมตัวผู้ต้องหาในสถานีตำรวจและการนำตัวไปศาลเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานประจำห้องควบคุมผู้ต้องหา (detention officer)</p>

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ประเทศ	กระบวนการสอบสวน
อังกฤษ	<p>ในการควบคุมผู้ต้องหาหากเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้จับกุมนำตัวผู้ต้องหาส่งสถานีตำรวจทั่วไปซึ่งไม่ใช่สถานีตำรวจที่กำหนดจะควบคุมได้ไม่เกิน 6 ชั่วโมง และต้องรีบนำตัวส่งสถานีตำรวจที่กำหนดต่อไป</p> <p>ในการควบคุมตัวผู้ต้องหา ณ สถานีตำรวจที่กำหนดจะควบคุมได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง หากมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาต่อไปต้องให้ผู้กำกับตำรวจของสถานีนั้นลงนามขยายเวลาได้อีกไม่เกิน 12 ชั่วโมง ก่อนครบกำหนดระยะเวลา หากจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาพนักงานสอบสวน (investigator) จะต้องนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาลแขวงเพื่อขออนุญาตให้ศาลสั่งขยายเวลาการควบคุมได้อีก รวมแล้วไม่เกิน 96 ชั่วโมง</p> <p>เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนจะนำสำนวนการสอบสวนซึ่งยังไม่เสร็จสมบูรณ์ไปพบพนักงานอัยการเพื่อขอคำแนะนำในการรวบรวมพยานหลักฐานและแจ้งข้อหาภายในระยะเวลาควบคุมตัว ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการภายในระยะเวลาที่สามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้ เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณายื่นฟ้องคดี/ไม่ฟ้องคดีต่อไป</p>
ญี่ปุ่น	<p>ระหว่างกระบวนการสอบสวน หากเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องการค้น ยึด หรือตรวจบุคคลหรือสถานี เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอหมายค้น หมายยึด หมายตรวจก่อน แต่หากมีหมายจับผู้ต้องหารายนั้นแล้ว สามารถเข้าทำการค้น ยึด และตรวจได้โดยทันที</p> <p>การให้ปากคำกับเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนต้องมีกล้องวงจรปิดในขณะที่การบันทึกคำให้การ โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วให้ผู้ต้องหาอ่านหรืออ่านให้ผู้ต้องหาฟัง หากผู้ต้องหาเห็นว่าคำให้การที่บันทึกไว้ถูกต้องแล้วให้ลงชื่อและลงตราประทับ</p> <p>หลังจากทำการรวบรวมพยานหลักฐานจนครบแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนต้องส่งเอกสารพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องให้แก่พนักงานอัยการทันที</p>

ที่มา: วินัย รุ่งรักสกุล, 2538, หน้า 118-119; มานะ เผาะช่วย, 2557, หน้า 233-235; ประชาน วัฒนวานิชย์, 2555, หน้า 8-44 – 8-45; สุพจน์ สุโรจน์, 2555, หน้า 9-21; ศิระ บุญภินันท์, 2555, หน้า 7-12 – 7-14; วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, หน้า 10-16

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบหน่วยงานคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวนประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น

ประเทศ	หน่วยงานคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวน	
	ระดับชาติ	ระดับท้องถิ่น
สหรัฐอเมริกา	<p>หน่วยกิจการภายในของสำนักงานตำรวจ ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจจัดตั้งโดยอาศัยกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาในปี ค.ศ.1967 เพื่อให้ทุกสำนักงานตำรวจมีหน่วยงานสอบสวนคำร้องเกี่ยวกับการประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยเฉพาะการสอบสวนที่ผิดระเบียบของสำนักงานตำรวจ คำร้องทุกข์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจและการกระทำผิดกฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อรายงานต่อหัวหน้าสำนักงานตำรวจ และดำเนินการต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำผิด ทั้งนี้หน่วยงานดังกล่าวเป็นที่ครหาว่าไม่มีหน่วยงานใดในสำนักงานตำรวจที่จะตรวจสอบและยืนยันถึงความซื่อสัตย์สุจริตของหน่วยงานนี้ได้ ซึ่งอาจเกิดการช่วยปกปิดพฤติกรรมที่มีชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยกัน</p> <p>คณะกรรมการสอบสวน (Investigative Commission) เช่น The Wickersham Commission The Knapp Commission และ The Mollen Commission ที่ได้รับการแต่งตั้งเพื่อตรวจสอบการประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ การคอร์รัปชัน การกระทำผิดกฎหมาย โดยคณะกรรมการชุดนี้จัดทำรายงานเสนอต่อรัฐบาลกลางพร้อมเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา</p> <p>คณะกรรมการชุดนี้ไม่มีอำนาจลงโทษหน่วยงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ตนทำการสอบสวนได้</p>	<p>คณะกรรมการตรวจสอบโดยประชาชนจัดตั้งเพื่อ (Citizen Review Board) ควบคุมตรวจสอบความยุติธรรม กำหนดการลงโทษ เมื่อพิสูจน์ได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจประพฤติมิชอบ โดยคณะกรรมการฯ มีหน้าที่รับคำร้องทุกข์จากประชาชนเกี่ยวกับความประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประเมินข้อกล่าวหา และเสนอมาตรการลงโทษหรืออาจตรวจสอบคำร้องทุกข์เกี่ยวกับการกระทำผิดกฎระเบียบ ข้อบังคับของสำนักงานตำรวจ กฎหมาย อาญาหรือใช้กำลังประทุษร้ายประชาชน โดยคณะกรรมการตรวจสอบโดยประชาชนมี 3 รูปแบบ ได้แก่</p> <p>1) The Citizen Monitors Model คือ คณะกรรมการที่มีการตรวจสอบน้อยที่สุด ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่พลเรือนของสำนักงานตำรวจ และที่ได้รับการแต่งตั้งโดยหัวหน้าสำนักงานตำรวจ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวไม่มีอำนาจในการทำงานได้อย่างอิสระ</p> <p>2) The Citizen Input Model คือ คณะกรรมการที่ไม่ใช่บุคลากรจากสำนักงานตำรวจ ทำให้มีอำนาจอิสระ ในการรับและสอบสวนคำร้องทุกข์แต่ไม่มีอำนาจเสนอแนะมาตรการลงโทษและไม่สามารถลงโทษเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำผิดตามคำร้องทุกข์</p>

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ประเทศ	หน่วยงานคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวน	
	ระดับชาติ	ระดับท้องถิ่น
สหรัฐอเมริกา		3) The Citizen Review Model คือ คณะกรรมการที่มีอำนาจสูงสุด เนื่องจากไม่ใช่ลูกจ้างของสำนักงานตำรวจหากได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานรัฐบาลมีงบประมาณในการบริหารงานของตนเอง ไม่อยู่ภายใต้อำนาจของสำนักงานตำรวจ มีอำนาจหน้าที่สอบสวนคำร้องทุกข์เรียกพยานบุคคลมาพบและตรวจสอบพยานหลักฐานเมื่อมีคำร้องทุกข์มีพยาน หลักฐานเพียงพอ
อังกฤษ		คณะกรรมการตำรวจ (Police Authority Board) ประกอบด้วย ผู้ได้รับการเลือกตั้งจากท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีกิจการภายใน คณะกรรมการฯ จะมีหน่วยงานรับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและใช้อำนาจโดยมิชอบ และการบรรจุแต่งตั้งหัวหน้าตำรวจในท้องถิ่นนั้น อีกทั้งมีหน้าที่ในการกำหนดเงินเดือนและค่าตอบแทน โดยมีหัวหน้าตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารงานทั้งหมดในท้องถิ่นของตน

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ประเทศ	หน่วยงานคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวน	
	ระดับชาติ	ระดับท้องถิ่น
ญี่ปุ่น	คณะกรรมการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ประกอบด้วย ประธาน 1 คน และกรรมการ 5 คน ภายใต้กำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ นายกรัฐมนตรี ไม่มีอำนาจโดยตรงหรือสามารถควบคุม พนักงานตำรวจแห่งชาติด้วยความยินยอมของสภาผู้แทนราษฎรและสภาสูงทั้งนี้ คณะกรรมการฯ มีอำนาจในการแต่งตั้ง ถอดถอน หัวหน้าสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติและ เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงของจังหวัดต่างๆ อีกทั้งกำกับดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ	คณะกรรมการรักษาความปลอดภัยจังหวัด ประกอบด้วย สมาชิก 3 – 5 คน ที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดด้วยความเห็นชอบของสภาจังหวัด ซึ่งมีอำนาจในการแต่งตั้ง ถอดถอน หัวหน้าตำรวจจังหวัด กำกับดูแลเจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัด กำหนดนโยบาย หรือ ข้อบังคับ สำหรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัด แต่ คณะกรรมการฯ ไม่มีอำนาจในการแทรกแซงการดำเนินคดีหรือบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดได้

ที่มา : ประธาน วัดเนวาณิชย์, 2555, หน้า 8-17: สุพจน์ สุโรจน์, 2555, หน้า 9-30 - 9-31 : สุพจน์ สุโรจน์, 2555, หน้า 9-30 - 9-31: กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550, หน้า 101-102

2. การสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนคดีอาญา เป็นกลไกที่สำคัญของรัฐที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ความสงบสุขของบ้านเมือง ความสงบสุขของสังคม ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน อันเป็นหน้าที่ประการแรกที่สำคัญที่สุดของรัฐตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองนั้นเป็นความต้องการในการดำรงอยู่ของสังคมและมนุษย์ และยังเป็นพื้นฐานของการปกครองในอันที่จะเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติโดยส่วนรวม ซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นองค์กรแรกที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับความผิดที่เกิดขึ้น การใช้อำนาจการสอบสวนตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ พนักงานสอบสวนจึงต้องปฏิบัติภายใต้กรอบของบทบัญญัติกฎหมายนี้ให้อำนาจไว้โดยเคร่งครัดด้วย โดยให้พึงระลึกเสมอว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นผู้ไม่มีความผิดจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด

แสดงว่าเป็นผู้ได้กระทำความผิด⁶⁰ และพนักงานสอบสวนจะต้องวางตัวเป็นกลาง มิใช่เพียงแต่สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพียงเพื่อให้ยืนยันผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดประการเดียวไม่ ซึ่งพนักงานสอบสวนต้องกระทำการสอบสวนด้วยความเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม (Rule of Law) กล่าวคือ พนักงานสอบสวนต้องกระทำการสอบสวนภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย และให้ความเป็นธรรมกับคู่กรณีทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาก็ตาม เพื่อให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจ และให้ความเป็นธรรมเกิดขึ้นในสังคม พนักงานสอบสวนจึงควรที่จะสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่มีอยู่ และนำมาถ่วงน้ำหนักพิจารณาว่าพยานหลักฐานใดน่าเชื่อถือได้ หรือรับฟังได้มากน้อยเพียงใด และถ้าพยานหลักฐาน ไม่พอรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจะได้มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องและปล่อยตัวไปโดยเร็ว และถ้ามีพยานหลักฐานยืนยันว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจะได้มีความเห็นควรสั่งฟ้องและนำตัวผู้ต้องหาส่งพนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดีต่อไป ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมของเรามีประสิทธิภาพและให้ความเป็นธรรมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมให้เกิดความเข้มแข็งและทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เชื่อถือศรัทธาและได้รับการยอมรับจากประชาชน ในขณะเดียวกันระบบการสอบสวนคดีอาญาจะต้องเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างแท้จริงด้วย เพราะอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาเป็นการใช้อำนาจของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเพื่อให้ประเทศชาติและสังคมดำรงอยู่ด้วยความผาสุก ปลอดภัยและประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐด้วยความชอบธรรม

ดังนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ ในที่นี้หมายถึงพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายและผู้ต้องหาด้วย ซึ่งการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานนั้นจะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมให้แก่คู่กรณีให้มากที่สุด และดังจะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนหรือสอบสวนความเป็นมาแห่งชีวิตและสภาพคดีอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้ดังนี้ คือพยานหลักที่เป็นผลร้ายและผลดี รวมทั้งพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหาด้วย และการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดจะต้องกระทำด้วยความบริสุทธิ์โดยไม่มีอคติเพียงหรือมีความอคติต่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยจะต้องให้พยานให้การด้วยความสมัครใจและมีความเต็มใจที่จะให้การต่อพนักงานสอบสวนตามความเป็นจริงที่ตนได้เห็นและได้ยินมา โดยพนักงานสอบสวนเองก็ต้องเอื้ออำนวยให้ความสะดวกแก่พยานทุกประการ เพื่อจุดประสงค์อันเป็นประโยชน์ต่อการสอบสวนรวบรวมพยาน หลักฐานนั่นเอง ซึ่งถ้าพนักงานสอบสวนทำการ

⁶⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29

สิ่งใดเป็นการให้พยานท้อใจ และไม่มีควมสมัครใจและเต็มใจให้การแล้ว การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนก็อาจจะไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร หรือพยานหลักฐานนั้นก็อาจเสียไป เป็นพยานหลักฐานที่ไม่ชอบและรูปคดีก็อาจเสียหายได้ การรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสอบสวนนั้นมีหลักเกณฑ์อย่างใดนั้น ก็ต้องถือตามหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานของศาลเป็นเกณฑ์กำหนด โดยต้องถือว่าหากพยานหลักฐานใดศาลไม่รับฟังแล้ว พนักงานสอบสวนรวบรวมเข้ามาในคดีก็คงจะหาประโยชน์อันใดมิได้เลย และประการสำคัญก็อาจทำให้เสียหายต่อคดีได้ ซึ่งโดยหลักแล้วศาลจะไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เพราะต้องการความถูกต้องบริสุทธิ์ยุติธรรมของคดี พยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาจะต้องได้มาโดยชอบด้วยเหตุนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ได้บัญญัติไว้ว่า “พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกหลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น ฯลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าการรับฟังพยานหลักฐานของศาลเป็นไปอย่างกว้างขวางที่จะรับฟังพยานหลักฐานทุกชนิดที่มีประโยชน์ต่อคดี แต่ถ้าเป็นการได้พยานหลักฐานมาโดยมิชอบดังกล่าวแล้ว ศาลจะปฏิเสธการรับฟังพยานหลักฐานเหล่านี้ได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพของการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานจะเกิดขึ้นมิได้เลย ถ้าพนักงานสอบสวนปฏิเสธ ความถูกต้อง ชอบธรรม และความรวดเร็วในการสอบสวน กล่าวคือ หลักของบท บัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือหลักการอำนวยความสะดวกทางอาญาก็ดี การปฏิบัติตามกระบวนการสอบสวนที่ล่าช้าก็เท่ากับเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม โดยบทบัญญัติของกฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดเจนแล้วว่าให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า หรือให้กระทำด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ซึ่งโดยข้อเท็จจริงนั้นหากการสอบสวนที่กระทำด้วยความล่าช้า ร่องรอยและพยานหลักฐานต่างๆ ในสถานที่เกิดเหตุอาจลบเลือน ถูกยกย้าย ทำลาย ซ่อนเร้น หรือทำให้สูญหายได้ และประการสำคัญเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายหรือพยานหลงลืมการจดจำเหตุการณ์ในขณะที่เกิดเหตุ อันจะเป็นผลให้มีการบิดเบือนหรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้เสียหายแก่คดีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอบสวนให้เสร็จไปโดยรวดเร็วเรียบร้อยนั้น นอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อการอำนวยความสะดวกแล้ว ยังมีผลทำให้เกิดความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานสอบสวนเป็นอย่างมากในอันที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้เป็นอย่างดี

อำนาจหน้าที่พนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในศึกษาการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย จะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ 2 ประการ กล่าวคือ

(1) ต้องมีองค์การที่ทำหน้าที่แตกต่างกัน เพื่อทำการถ่วงดุลอำนาจ โดยจะต้องมีการพิจารณาแยกองค์การ ที่ทำหน้าที่ สืบสวน สอบสวน ทนายความ พนักงานอัยการ ออกจากองค์การ ที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี

(2) ต้องมีการรักษาสิทธิของประชาชน กล่าวคือ การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ว่ามีการกระทำ ความผิดในคดีหรือไม่

ในประเทศไทยระบบของความยุติธรรม ลำดับแรกก็คือ ตำรวจ เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์ กระทำความผิดต่างๆ ของบุคคล เช่น ทำร้ายร่างกาย , ปล้นทรัพย์ หรือการล่วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น ผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายจะต้องมาแจ้งความกล่าวโทษ หรือร้องทุกข์กับเจ้าพนักงาน ตำรวจ เพื่อให้ติดตามหรือจับกุมตัวผู้กระทำความผิดดังกล่าวมาดำเนินคดีต่อไป ซึ่งในขั้นตอนนี้ ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจไม่มีการวิเคราะห์หรือไม่กลั่นกรองข้อมูลก่อนจะดำเนินคดี ความยุติธรรม จะหาได้ยากมาก ซึ่งท่านทั้งหลายก็ได้พบเห็นในข่าวต่างๆ เช่น เจ้าพนักงานตำรวจทำการแก้ไข ส่วนคนทำให้การของพยาน เพื่อบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือพยายามสร้างหลักฐานเท็จโดยมีการตบแต่ง เพิ่มเติมสำนวนให้กลมกลืน ทำให้สำนวนมีความสอดคล้อง กลมกลืนกันไปในทิศทางที่บุคคลนั้น ทำขึ้น เพื่อที่จะจัดส่งให้กับพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนเพื่อดำเนินการฟ้องร้องต่อไป

นั่นก็หมายความว่า สำนวนที่ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริงนั้น ถูกการดัดแปลง ปรุงแต่งข้อมูล เพื่อดำเนินคดีกับผู้ซึ่งไม่ได้ทำความผิด แต่ต้องถูกให้กระทำความผิด และต้องรับโทษว่าได้ทำความผิด และถูกพิพากษาลงโทษ เสมือนเป็นแพะในคดี

กระบวนการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย การสืบสวน (Investigation) เป็นขั้นตอนแรก ของฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งทำงานตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามกฎหมาย เพื่อเป็นการ ป้องกันและปราบปรามบุคคลที่จะกระทำความผิดในคดีอาญา โดยมีความต้องการให้ประชาชน ได้รับความปลอดภัยต่างๆ ในด้านชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และอยู่ในสังคมปกติสุข การสืบสวน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(1) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยเป็นการใช้มาตรการที่เรียกว่า “การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ” เพื่อประโยชน์ในการป้องกันมิให้ผู้ที่จะก่ออาชญากรรมไม่กล้ากระทำ ความผิด ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญของการค้นหาหลักฐานและข้อเท็จจริง มีการวางแนวทางในการ ประกันมิให้เกิดการกระทำความผิดเกิดขึ้น ได้แก่

ก. พนักงานสืบสวนจะต้องมีความรอบรู้ในท้องที่ที่ตนรับผิดชอบ

ข. ต้องศึกษาค้นหาข้อมูล ประวัติอาชญากรหรือบุคคลผู้มีพฤติกรรมที่เคยมีประวัติการกระทำความผิดทางกฎหมาย

ค. ต้องอยู่ร่วมกับบุคคลต่างๆ โดยการใช้ชีวิตประจำวัน (กลมกลืน) ให้เข้ากับประชาชนเสมือนเป็น ชาวบ้าน เพื่อจะหาข้อมูลจากแหล่งข่าวต่างๆ เช่น ในร้านกาแฟ, สถานบันเทิงต่างๆ หรือ แม้กระทั่งร้านเสริมสวย ร้านตัดผมชาย เป็นต้น

(2) เพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด โดยการค้นหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานต่างๆ โดยจะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ซึ่งเรียกว่า “การสืบสวนเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นแล้ว” โดยเจ้าพนักงานสืบสวนจะต้องลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกชั้นตอนไป ให้กับพนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินการกับผู้ซึ่งได้กระทำความผิดนั้นๆ มาลงโทษตามกฎหมายต่อไป

⁶¹ การสอบสวน (Inquiry) พนักงานสอบสวนจะต้องทำการรวบรวมเอกสารพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ดังนั้น การสอบสวนจึงมีสาระสำคัญ คือ

ก. การจัดเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งได้แก่ พยานบุคคล พยานเอกสาร วัตถุพยาน พยานบอกเล่า และพยานทางวิทยาศาสตร์มาพิสูจน์ข้อเท็จจริง เป็นต้น

ข. การดำเนินการโดยให้มีอำนาจในการออกหมายเรียก หมายจับ มีการควบคุมตัว การค้น และการปล่อยตัวชั่วคราว เป็นต้น

การกระทำของพนักงานสอบสวนที่เกี่ยวกับความผิดมีจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ

(1) เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริง ว่ามีมูลของการกระทำเป็นเช่นไร และมีการกระทำความผิดอาญา เกิดขึ้น

(2) เพื่อพิสูจน์ความผิด โดยการรับฟังข้อเท็จจริงว่ามีมูลเหตุของการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาจริง โดยพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานมายืนยัน พิสูจน์ความผิดของผู้ที่ได้กระทำความผิดให้ได้ แต่ถ้าพิสูจน์หาพยานหลักฐานไม่ชัดเจนว่าเป็นผู้กระทำความผิดก็ต้องปล่อยตัวไป

(3) เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เมื่อมีพยานหลักฐานยืนยันการกระทำความผิดแล้ว พนักงานสอบสวน จะต้องดำเนินการควบคุมตัวผู้กระทำผิดไว้ แต่หากผู้กระทำความผิดหลบหนีไปก็จะต้องออกหมายจับเพื่อให้ได้ตัวมา แล้วนำส่งตัวผู้กระทำความผิดไปให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาล

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120-129

ดังนั้น พนักงานสอบสวน เป็นการกระทำภายหลังจากที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว และมีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ หรือพนักงานสอบสวนพบการกระทำความผิดด้วยตนเองแล้วทำการรวบรวมเอกสารพยานหลักฐานที่จับกุม เช่น บันทึกคำให้การของพยาน รวบรวมเอกสารต่างๆ มีการพิมพ์ลายนิ้วมือ และลายมือการเขียนหนังสือของผู้กระทำความผิด โดยส่งของกลางไปตรวจพิสูจน์เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงต่อไป เป็นต้น

ขั้นตอนปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานสืบสวน ในการค้น (เหตุออกหมายค้น)

- (1) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวน
- (2) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยผิดกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ ใช้หรือตั้งใจจะใช้ในการกระทำความผิด

(3) เพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขัง โดยมีขอบด้วยกฎหมาย

(4) เพื่อพบบุคคลซึ่งมีหมายให้จับ

(5) เพื่อพบและยึดสิ่งของตามคำพิพากษาหรือตามคำสั่งศาล

การค้นของเจ้าพนักงานสืบสวน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) การค้นตัวบุคคลเมื่อสงสัย

(2) การตรวจค้นสถานที่ (การค้นในที่รโหฐาน)

เหตุยกเว้นไม่ต้องมีหมายค้นในที่รโหฐาน ห้ามมิให้ค้นในที่รโหฐาน โดยไม่มีหมายค้นหรือคำสั่งของศาล เว้นแต่

(1) เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วย / มีเสียงหรือพฤติกรรมแสดงว่ามีเหตุร้ายในที่รโหฐาน

(2) เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้าในที่รโหฐาน

(3) เห็นบุคคลที่กระทำผิดซึ่งหน้าขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไปในนั้น

(4) มีหลักฐานว่าสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิด ฯลฯ ได้ซ่อนอยู่ในนั้น

(5) เมื่อที่รโหฐานนั้น ผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าบ้านและการจับนั้นมีหมายจับ

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานสืบสวน สอบสวน ในการจับ

การจับ คือ การควบคุมความเคลื่อนไหวของบุคคลโดยเจ้าพนักงานเพื่อให้เขาให้การตอบข้อกล่าวหาทางอาญา ซึ่งจะต้องมีการยึดตัวบุคคลไว้ ไม่ใช่เพียงการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเท่านั้น

เหตุในการออกหมายจับ มีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัด โดยไม่มีข้อ
แก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

การจับโดยไม่มีต้องมีหมายจับของศาล

(1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า

(2) เมื่อพบบุคคล โดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิด
ภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นที่อาจใช้ในการ
กระทำความผิด

(3) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราว

การแจ้งข้อหาของพนักงานสอบสวน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134
บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่า
ผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา
มารดา อาชีพ อายุ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหา
ได้กระทำความผิดแล้ว จึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องเป็นหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำ
ความผิดตามข้อหาที่ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

พนักงานสอบสวนต้องให้ออกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อกล่าวหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริง
เป็นประโยชน์แก่ตนได้เมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาแล้ว ถ้าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้ถูกจับและยังไม่ได้มีการ
ออกหมายจับ แต่พนักงานสอบสวนเห็นว่ามิเหตุที่จะออกหมายจับผู้นั้นได้ ตามมาตรา 71 พนักงาน
สอบสวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลเพื่อขอออกหมายจับโดยทันที แต่ถ้าขณะนั้นเป็นเวลาศาล
ปิดหรือใกล้จะปิดทำการให้พนักงานสอบสวนสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลในโอกาสแรกที่ศาลเปิดทำการ
กรณีเช่นนี้ให้นำมาตรา 87 มาใช้บังคับแก่การพิจารณาออกหมายดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวน
มีอำนาจจับผู้ต้องหานั้นได้โดยถือว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่จะจับผู้ต้องหาได้โดยไม่มีหมายจับ
และมีอำนาจปล่อยชั่วคราว หรือควบคุมตัวผู้ต้องหานั้นไว้”

การแจ้งข้อหาความผิดให้ผู้ต้องหาทราบ นับว่าเป็นขั้นตอนแรกที่กฎหมายบังคับให้
พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติก่อนที่พนักงานสอบสวนจะถามปากคำผู้ต้องหาจะต้องแจ้งสิทธิ
ที่ผู้หาไม่มีตาม ป.วิ.อาญามาตรา 134/4 โดยผู้ต้องหาไม่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟัง
การสอบปากคำตนได้ และกระบวนการนี้กฎหมายบังคับให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติที่ผู้ต้องหา
จะได้ทราบข้อหาก่อน ว่าตนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอะไร เพื่อที่จะได้ให้การต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้อง
การแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหานับว่าเป็นสาระสำคัญยิ่งของการสอบสวนที่กฎหมายบังคับให้
พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ หากพนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนผู้ต้องหา

ย่อมไม่มีโอกาสทราบและคำให้การแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องบันทึกการสอบปากคำให้การของผู้ต้องหาไว้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 34 ซึ่งศาลฎีกาถือว่าการสอบสวนที่กระทำโดยมิได้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 134 นั้นถือไม่ได้ว่ามีการสอบสวนความผิดฐานนี้มาก่อน และย่อมส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 120

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้แยกอำนาจสอบสวนคดีอาญาออกจากอำนาจฟ้องคดีอาญาอย่างเด็ดขาด ตำรวจมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาแต่ผู้เดียวโดยไม่มีการร่วมสอบสวนหรือตรวจสอบการสอบสวนจากองค์กรภายนอกจนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จึงจะทำความเห็นเสนอสำนวนการสอบสวนไปยังองค์กรอัยการต่อไป การสอบสวนของตำรวจเป็นไปตามหลักกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อเกิดคดีอาญาขึ้นแล้วจะต้องทำการสอบสวนเสมอ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติชัดแจ้งว่าให้ใช้ดุลพินิจที่จะไม่สอบสวนก็ได้ ปัจจุบันองค์กรตำรวจเป็นหน่วยงานไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง และมีกฎหมายการบริหารงานบุคคลของตนเอง เช่นเดียวกับข้าราชการอัยการและข้าราชการตุลาการ และมีกฎหมายจัดตั้งหน่วยงานตำรวจสากลขึ้นในประเทศไทย การตรวจสอบถ่วงดุล ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของตำรวจกระทำได้หลายวิธี ทั้งโดยตรงและทางอ้อม รวมทั้งสหประชาชาติได้มีมาตรฐานตรวจสอบถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจมากยิ่งขึ้น

ตำรวจมีอำนาจบังคับใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญาทุกฉบับ เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติชัดแจ้งว่า มิให้บังคับใช้กฎหมายฉบับนั้นๆ จนกว่าจะได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด อำนาจการสอบสวนคดีอาญาของตำรวจแยกออกจากอำนาจฟ้องคดีอาญาของอัยการอย่างเด็ดขาด แต่ปัจจุบันเริ่มมีกฎหมายบัญญัติให้อัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีอาญาบางประเภทได้แล้ว ปัจจุบันโครงสร้างองค์กรตำรวจเป็นไปตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547

การสอบสวนคดีอาญาของตำรวจเป็นไปตามหลักกฎหมายกล่าวคือ เมื่อเกิด อ้างว่าเกิด หรือเชื่อว่าเกิดคดีอาญา ตำรวจจะต้องสอบสวนเสมอ เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติชัดแจ้งว่าให้ใช้ดุลพินิจที่จะไม่สอบสวนก็ได้ การสอบสวนถือเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ การสอบสวนเมื่อทำการสอบสวนจนเห็นว่าเสร็จสิ้นแล้ว กฎหมายบัญญัติให้ทำความเห็นแล้วส่งสำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาตรวจ กลั่นกรองการสอบสวนต่อไป หากพนักงานอัยการมีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมก็ต้องปฏิบัติตามนั้น การตรวจสอบถ่วงดุล ดุลพินิจของตำรวจกระทำได้หลายวิธี ทั้งที่เป็นการตรวจสอบโดยองค์กรภายในของตำรวจและโดยองค์กรภายนอก เช่น อัยการ ศาล ทนายความ หรือองค์กรอิสระอื่นๆ รวมทั้งสื่อมวลชน

2.1 อำนาจหน้าที่ของตำรวจ

2.1.1 รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน

2.1.2 รักษากฎหมายที่เกี่ยวข้องแต่การกระทำผิดในทางอาญา

2.1.3 บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน

2.1.4 ดูแลรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ

ดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางกว้างๆ เท่านั้น ในทางปฏิบัติยังมีหน้าที่ความรับผิดชอบของตำรวจอีกมากมาย จนกลายเป็นองค์กรที่มึนหมึ่ม และมีบุคลากรสังกัดเป็นจำนวนประมาณ 2 แสนกว่าคน โดยมีศูนย์แห่งอำนาจรวมอยู่ที่ส่วนกลาง คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมากมายหลายประการ

1) กระบวนการดำเนินคดีอาญาของตำรวจ

(1) การสืบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นขั้นตอนของการแสวงหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งเจ้าพนักงานสอบสวน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ดังนี้

ก. เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานในคดีอาญา

ข. ผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา ได้แก่ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไม่จำกัดชั้นยศ เช่นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ปลัดอำเภอ นายอำเภอ ฯลฯ หรือตำรวจยศพลตำรวจ นายสิบตำรวจ จนถึงผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ⁶² ก็มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาได้

ค. การสืบสวนคดีอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ดังนั้น การสืบสวนจึงสามารถกระทำได้ตั้งแต่ก่อนการกระทำผิด เช่น เพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือเมื่อกระทำผิดแล้วมีการสอบสวนความผิดก็อาจต้องสืบสวนเพื่อหารายละเอียดแห่งความผิดมาประกอบเป็นพยานหลักฐานทางคดีหรือเมื่อคดีถึงที่สุด เช่น พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องหรือลงโทษจำเลย เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจก็อาจสืบสวนเพื่อขอบเขตอำนาจของตำรวจในการดำเนินคดีอาญา ตำรวจในการดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางกล่าวคือ ตำรวจมีอำนาจบังคับใช้

⁶² รูปแบบขององค์กรตำรวจไทยคล้ายกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่น คือศูนย์อำนาจรวมอยู่ที่ส่วนกลางควบคุมดูแลการดำเนินงานทั่วประเทศ ซึ่งแตกต่างจากประเทศกลุ่มคอมมอนลอร์ เช่น ประเทศอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา ซึ่งองค์กรตำรวจมีที่มาจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเช่น เทศบาล ดังเช่น สำหรับอเมริกา ตำรวจท้องถิ่น

กฎหมายที่มีโทษทางอาญาทุกฉบับ แม้กฎหมายนั้นๆ จะมีเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายอยู่แล้วก็ตาม อาทิ กฎหมายป่าไม้ กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายศุลกากร กฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ฯลฯ ตำรวจก็มีอำนาจเข้าจับกุมสอบสวนได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่กฎหมายที่มีโทษอาญาบางฉบับได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทำการสอบสวนคดีประเภทรุ่นๆ เว้นแต่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้เสียก่อนก็ต้องเป็นไปตามนั้น หากทำการสอบสวนโดยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขและทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย และต้องห้ามพนักงานอัยการฟ้องคดีเรื่องนั้นต่อศาล เมื่อเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองกับตำรวจในการดำเนินคดีอาญาจากแนวคำพิพากษาฎีกาข้างต้นเห็นได้ว่า ศาลฎีกาได้ยอมรับว่าตำรวจนั้นก็มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในการสืบสวนจับกุม ซึ่งสามารถกระทำได้ว่าราชอาณาจักร แม้ว่าตนจะไม่ได้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาโดยตรง เช่น ตำรวจดับเพลิง เป็นต้น

ความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างการสืบสวนกับการสอบสวนคดีอาญาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญแก่การสืบสวนคดีอาญาไว้เหมือนการสอบสวนคดีอาญา แต่ในทางปฏิบัติเรามักจะไม่ให้ความสำคัญแก่การสืบสวนคดีอาญาเท่าที่ควร เพราะเห็นว่ามีผลในทางกฎหมายน้อยมากกล่าวคือ จะมีการสืบสวนหรือไม่ ก็ไม่ทำให้การสอบสวนคดีอาญาเสื่อมเสียไป แต่ในทางปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันว่า การสืบสวนคดีอาญาที่มีประสิทธิภาพย่อมทำให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นกล่าวคือ เมื่อฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วจะสามารถนำสืบพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้อย่างแน่นแฟ้น เพื่อให้ศาลเชื่อโดยปราศจากความสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องนั้น เพราะได้อาศัยการสืบสวนที่ดีสามารถหาข้อมูลพยานหลักฐานได้โดยละเอียดมีเหตุผลเชื่อมโยงทุกขั้นตอนที่น่าเชื่อถือ ดังนั้น คดีสำคัญๆ จึงมักมีการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เรียกว่า “สายสืบ” ออกทำงานเพื่อช่วยเหลือพนักงานสอบสวนในการแสวงหารายละเอียดของพยานหลักฐานก่อนมีการจับกุมผู้ต้องหา และเมื่อมีการจับกุมสอบสวนแล้ว ก็ต้องมีการสืบสวนหาพยานหลักฐานต่างๆ อีกเพื่อนำมาใช้ในการทำสำนวนการสอบสวนคดีที่มีการสืบสวนสอบสวนอย่างดี มักจะมีเหตุให้ศาลเชื่อจำเลยกระทำผิดและพิพากษาลงโทษจำเลยในที่สุด

กระบวนการดำเนินคดีอาญาของตำรวจ เป็นขั้นตอนของการแสวงหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งเจ้าพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดการสอบสวนคดีอาญาเป็นขั้นตอนการแสวงหา

ผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลังจากที่ได้เกิด อ้างหรือเชื่อว่าเกิดการกระทำผิดขึ้น กล่าวคือ การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวน ได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอา ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

การสอบสวนคดีอาญามีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) การสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไทยเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) กล่าวคือ เมื่อเกิด อ้างว่า เกิดหรือเชื่อว่าได้เกิดความผิดขึ้นในเขตอำนาจของตนจะต้องทำการสอบสวนคดีอาญาเสมอ เว้นแต่ มีกฎหมายบัญญัติชัดแจ้งว่าให้ใช้ดุลพินิจที่จะไม่ทำการสอบสวนก็ได้ เพราะมีหน้าที่รักษาความสงบ เรียบร้อยตามกฎหมายอยู่ตลอดเวลา

(2) การสอบสวนคดีอาญาเกิดขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำเกิดขึ้น แล้ว ดังนั้น จึงมีผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง กฎหมายจึงบัญญัติ รายละเอียดขั้นตอนการสอบสวน ไว้อย่างชัดเจน การไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวอาจทำให้การ สอบสวนเสียไป เช่น การสอบสวนคดีอาญาในความคิดที่ยอมความกันได้ เช่น คดีหมิ่นประมาท ยักยอก หนีโจง ช่มชู้ ฯลฯ โดยผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์ตามระเบียบเสียก่อน การสอบสวนดังกล่าว ย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือการสอบสวนผู้ต้องหาในความผิดฐานใดฐานหนึ่ง โดยไม่ได้แจ้งข้อหา ให้ผู้ต้องหาทราบเสียก่อน การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่มีอำนาจโดยชอบยอมทำให้ การสอบสวนข้อหาอื่นๆ หรือคดีอื่นๆ เสียไป พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องในข้อหาหรือคดีอื่นๆ

(3) การสอบสวนคดีอาญาเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีอาญาของพนักงาน อัยการ โดยกฎหมายบัญญัติว่า ห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวน ในความผิดนั้นก่อน และการสอบสวนคดีอาญานั้นๆ ต้องชอบด้วยกฎหมายตามด้วย

2.2 การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจ การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจมีความเกี่ยวข้องกับ โกลัซติดกับประชาชน อาจให้คุณให้โทษแก่ประชาชนได้โดยง่าย เช่น การจับกุม การแจ้งข้อหา การสอบสวน การควบคุม การปล่อยชั่วคราว (ให้ประกันตัว) รวมทั้งการใช้กำลังหรืออาวุธต่างๆ เพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดอาจเป็นเหตุให้บุคคลนั้นได้รับบาดเจ็บหรือตาย (คดีวิสามัญฆาตกรรม) ได้ ดังนั้นการใช้ดุลพินิจของตำรวจจึงมีความสำคัญมาก เพราะมีผลโดยตรงต่อการบังคับใช้ กฎหมาย (Law Enforcement) และมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง

2.2.1 ประเภทของดุลพินิจ ดุลพินิจของตำรวจในประเทศไทย อาจแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ⁶³

1) ดุลพินิจเพื่อดำเนินคดี เช่น การสืบสวนจับกุม สอบสวน ควบคุม การปล่อยตัวชั่วคราว ฯลฯ

2) ดุลพินิจเพื่อระงับคดี เช่น การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในความผิดอันยอมความกันได้ เช่น การไม่รับร้องทุกข์และไม่สอบสวน ในกรณี que เห็นว่าพยานหลักฐานไม่พอพียงว่ามีมูลความผิดทางอาญา เช่น เป็นเรื่องพิพาทกันในทางแพ่ง หรือผู้เสียหายไปฟ้องคดีเองเสียก่อนแล้วซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 (2) ให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะใช้ดุลพินิจไม่ทำการสอบสวนคดีนั้นๆ เสียก็ได้

2.2.2 การใช้ดุลพินิจของตำรวจ นั้นมีหลักเกณฑ์พอสรุปได้ ดังนี้

1) ต้องใช้ดุลพินิจแก่ประชาชนโดยเสมอภาคและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย การใช้ดุลพินิจอย่างหนึ่งกับบุคคลหนึ่ง แล้วใช้ดุลพินิจกับอีกบุคคลหนึ่งเป็นอย่างอื่นทั้งที่เป็นเรื่องลักษณะเดียวกัน ย่อมก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคและไม่เป็นธรรม ไม่ชอบด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน

2) ต้องใช้ดุลพินิจให้อยู่ในกรอบกฎหมายหรือตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ การใช้ดุลพินิจนอกเหนือจากกฎหมาย ย่อมเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและเป็นการกระทำตามอำเภอใจ อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจตนารมณ์ของการบังคับใช้กฎหมายและกระทบกระเทือนต่อการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน เจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นอาจจะถูกฟ้องร้องทั้งทางแพ่งทางอาญา และยังถูกดำเนินการวินัยอีกด้วย

2.2.3 กรณีที่ต้องใช้ดุลพินิจ การใช้ดุลพินิจในตำรวจมีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ประการ

1) การใช้ดุลพินิจเพื่อรักษาการณ์ กล่าวคือ เป็นการตรวจตรารักษาการณ์ เพื่อให้ความสงบของชุมชนอยู่ในสภาพปกติซึ่งไม่ได้เน้นทางด้าน การ “ปราบปราม” แต่เน้นในเรื่อง “ป้องกัน” เช่น ตำรวจพบว่า เด็กผู้ชายวัยรุ่นชอบจับกลุ่มคุยกันส่งเสียงดังก่อความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านก็อาจเข้าไปกล่าวตักเตือนให้เลิกจับกลุ่มกัน หรือการออกตรวจค้นบุคคล บางคนที่มีท่าทางพิรุธว่าซื้ออะไร มีอาชีพอะไร มาอยู่บริเวณนั้น โดยมีวัตถุประสงค์อะไร ทั้งนี้ เพื่อป้องกันอาชญากรรม การตั้งด่านตรวจค้น การจัดการจราจร เป็นต้น

⁶³ เทียบเคียงกับทฤษฎีการใช้ดุลพินิจของตำรวจในหนังสือที่เขียน โดย พล.ต.ต.ชิดชัย วรรณสถิต (วิวัฒนาการขององค์กรตำรวจในประเทศไทย)

2) การใช้ดุลพินิจในทางคดี เป็นการใช้อดุลพินิจเพื่อบังคับใช้กฎหมาย โดยเคร่งครัด เช่น การใช้อดุลพินิจในการจับกุม การสอบสวน การอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ฯลฯ

3) การใช้ดุลพินิจเพื่อบริการประชาชน อันเป็นหน้าที่ของตำรวจอีกประการหนึ่ง เช่น การรับแจ้งของหาย การช่วยไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท การบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น

การตรวจสอบถ่วงดุล ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของตำรวจ ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าอำนาจหน้าที่ของตำรวจในประเทศไทยนี้มีอยู่กว้างขวาง ทั้งทางด้านรักษาการณ์ รักษาความสงบเรียบร้อย เช่น การจับให้มีสายตรวจ การจับให้มีชุมชนสัมพันธ์ การตั้งด่านตรวจตราบนท้องถนน ทางด้านการดำเนินคดีอาญา และการให้บริการประชาชน เช่น การประนอมข้อพิพาทในทางแพ่ง หรือในคดีอาญาที่ย่อมความกันได้ การรับแจ้งความในเรื่องต่างๆ เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐาน อ้างอิง การจัดการในเรื่องการจราจร ฯลฯ การใช้อดุลพินิจของตำรวจจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดุลพินิจในการดำเนินคดีเพื่อแสวงหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายที่ถูกละเมิด การใช้อดุลพินิจของตำรวจในคดีอาญามีความสำคัญกว่าการใช้อดุลพินิจในเรื่องอื่นๆ ก็ด้วยเหตุผลต่อไปนี้ คือ

(1) ตำรวจเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนยิ่งกว่าหน่วยงานอื่นๆ และต้องติดต่อสัมพันธ์กับประชาชนตลอด 24 ชั่วโมง การใช้อดุลพินิจในทางอาญาที่มีผลกระทบต่อประชาชน จึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

(2) ตำรวจสามารถใช้อดุลพินิจในทางอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีเหตุอันควรสงสัย (Probable cause) เกิดขึ้น เหตุอันควรสงสัยนี้ไม่จำเป็นต้องมีพยานหลักฐานชัดเจน หรือครบถ้วนสมบูรณ์ในขณะนั้น ทั้งนี้ เพราะมีความจำเป็นต้องตัดสินใจในทันทีทันใด เพื่อป้องกันผลร้ายหรือเพื่อจับกุมผู้กระทำผิด หรือเพื่อรักษาพยานหลักฐานในคดีอาญามีให้ถูกขโมยย้ายถ่ายเท เป็นผลเสียหายแก่ทางคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงบัญญัติให้อำนาจตำรวจใช้อดุลพินิจทันที เช่น การจับผู้กระทำผิดซึ่งหน้า นอกจากนั้น ในกรณีที่มีเหตุสงสัยก็ควรมีการตรวจค้นโดยทันที เพื่อพบตัวผู้กระทำผิด หรือเพื่อค้นหาพยาน หลักฐาน และเมื่อพบของกลางแล้วก็มีอำนาจยึดหรืออายัดไว้เพื่อเป็นหลักฐานจนกว่าคดีจะถึงที่สุดก็ได้

(3) การใช้อดุลพินิจของตำรวจในคดีอาญา ย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยตรง เพราะอาจมีการใช้ การจับ การค้น การยึดหรืออายัด หรือใช้วิธีการจับกุมเท่าที่เห็นว่าเหมาะสมแห่งพฤติกรรมที่อาจมีผลต่อเนื้อตัวร่างกายและทรัพย์สินของประชาชนได้เสมอ

(4) การใช้ดุลพินิจของตำรวจในการสอบสวนคดีอาญามีผลโดยตรงต่อการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน หากมีการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจหรือไม่รัดกุมละเอียดรอบคอบ เช่น อาจมีการจับกุมคุมขังบุคคลไว้โดยกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาจนกว่าศาลศาลจะมีการพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งอาจใช้เวลาหลายปี ดังที่เกิดเหตุการณ์ร้องเรียนอยู่เนืองๆ ในทางตรงกันข้าม หากตำรวจใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหลุดพ้นจากการถูกลงโทษ ก็ย่อมมีผลกระทบต่อการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสังคมและเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหายในคดีนั้นๆ

(5) ตำรวจเป็นหน่วยงานที่สามารถมีและใช้อาวุธปืนได้อย่างกว้างขวาง และตามแนวคำพิพากษาฎีกาในประเทศไทย ตำรวจสามารถสืบสวนจับกุมได้ทุกท้องที่ ดังนั้น การใช้ดุลพินิจในการใช้อาวุธปืนที่ขาดความรอบคอบหรือโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ก็อาจทำให้ประชาชนต้องบาดเจ็บล้มตายได้โดยง่าย

ด้วยเหตุผลที่ว่าด้วย ดุลพินิจของตำรวจมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยของสังคม และการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ดังนั้น จึงต้องมีมาตรการในการควบคุมการใช้ดุลพินิจของตำรวจขึ้น เพื่อให้เป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายและสร้างความเป็นธรรมแก่ประชาชนมากที่สุด

การควบคุมการใช้ดุลพินิจของตำรวจ มีอยู่ 2 หลักใหญ่ๆ คือ

(1) มาตรการควบคุมภายใน (Internal Control) เป็นการควบคุมภายในองค์กรตำรวจเอง ทั้งนี้ตามสายงานการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นและตามระเบียบข้อบังคับของทางราชการ อาทิ ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ที่ 1/2498 หรือข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2523 ซึ่งกำหนดวิธีการตรวจสอบพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจโดยพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองในเรื่องการจับ การให้ความเป็นธรรมในการสอบสวน การปล่อยชั่วคราว ฯลฯ ก็ถือเป็นการควบคุมภายในอย่างหนึ่ง เพราะทั้งตำรวจและฝ่ายปกครองต่างก็เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) มาตรการควบคุมภายนอก (External Control) โดยองค์กรอื่นๆ คือองค์กรอัยการ ตุลาการ และทนายความ ขั้นตอนของการดำเนินคดี อาทิจับ การค้น การควบคุมตัว การสอบสวน เพื่อให้การใช้ดุลพินิจตำรวจการดำเนินคดีอาญา โทษเป็นไปอย่างถูกต้อง รัดกุม เป็นธรรมมากที่สุด ปัจจุบันการติดต่อสื่อสารได้มีความเจริญก้าวหน้าสามารถติดต่อสื่อสารรับข้อมูลกันได้ทั่วโลก ก็ปรากฏว่าได้มีการร้องเรียนกล่าวหาในเรื่องการจับกุมสอบสวนในประเทศไทยไปยังองค์กรระหว่างประเทศ อาทิ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติหรือองค์การนิรโทษกรรมสากล รวมทั้งบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีอิทธิพลทางการเมืองและทางเศรษฐกิจไปทั่วโลก ก็ได้นำปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ มาเป็นข้อพิจารณาในการติดต่อสัมพันธ์

ทางการทูต ทางเศรษฐกิจ หรือทางทหาร โดยกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาจะจัดทำรายงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ เสนอต่อรัฐสภาทุกปี และพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลก

ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในระหว่างการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย มักจะถูกนำมาวิเคราะห์ในรายงานขององค์การนิรโทษกรรมสากลและของกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาอยู่เสมอ ข่าวต่างๆ เหล่านี้ได้มีผลโดยตรงต่อความรู้สึกหรือทัศนคติของประชาชนอเมริกันหน่วยราชการทั่วไป และองค์กรในกระบวนการยุติธรรมให้เข้าไปในทางที่ไม่เกิดผลดีแก่ประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเกี่ยวกับกรณีศาลตรวจคนเข้าเมืองที่เมืองซานดิเอโก มลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา โดยนายริโก้ เจ.บาร์โลโลมี ผู้พิพากษาได้พิพากษาให้นายวินัย ละอองสุวรรณ หรืออดีตพระยันทระเป็นฝ่ายชนะคดีโดยนายวินัย ละอองสุวรรณ ได้รับอนุญาตให้ลี้ภัยในสหรัฐอเมริกาไม่ต้องถูกส่งกลับมามีคดีอาญาในไทยตามคำร้องขอของรัฐบาลไทย เหตุผลสำคัญประการหนึ่งของศาลที่ไม่ยอมส่งตัวบุคคลดังกล่าวกลับไปดำเนินคดีอาญาในไทยก็คือ ศาลเห็นว่าจากรายงานของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริการะบุว่า ตำรวจและทหารของประเทศไทย บางครั้งมีพฤติกรรมทารุณ ทรมาณ และรวบรัดตัดสินความผิดของผู้ต้องหาและผู้ต้องขัง จึงไม่อนุญาตให้ส่งตัวกลับมา และให้อยู่ในสหรัฐอเมริกาได้ในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง⁶⁴ ความจริงแล้ว กระบวนการยุติธรรมประเทศไทยส่วนใหญ่ไม่ได้มีลักษณะตามที่ต่างประเทศเข้าใจดังกล่าวข้างต้น ในคดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่กล่าวหาว่านายราเกรซ สักดีเสนา ทำผิดตามกฎหมายหลายอย่างก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างร้ายแรงและหลบหนีไปอยู่ประเทศแคนาดา⁶⁵ เมื่อประเทศไทยขอให้ส่งตัวกลับมาดำเนินคดีในประเทศตามหลักการส่งผู้ร้ายข้ามแดน นายราเกรซ สักดีเสนา ก็ได้คัดค้านโดยอ้างความไม่โปร่งใสของกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย

⁶⁴ คะเนิง ภาไชย, เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบโปรดอ่านบทความเรื่อง “วิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอังกฤษ”, *วารสารอัยการ*, 109 (มกราคม), 2530, หน้า 9-22

⁶⁵ หนังสือพิมพ์ดิซันรายวัน ฉบับประจำวันที่ 23 มิถุนายน 2540 สำหรับองค์การตำรวจและกระบวนการยุติธรรมในประเทศแคนาดา ขอให้ศึกษาจากปาฐกถาพิเศษของ Chief Superintendent I.J. Quigley, Officer in charge of Drug Enforcement Branch RCMP CANADA เรื่อง “Enhancing justice in Criminal investigation of RCM” พิมพ์ในหนังสือเอกสารส่งเสริมวิชาการตำรวจฉบับพิเศษ โรงพิมพ์เพื่อประชาชน และบทบาทของตำรวจในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนตามแนวทางรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 พิมพ์เผยแพร่เมื่อเดือนธันวาคม, 2542, หน้า 68-79

2.3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ

การที่อัยการเข้าร่วมในการสอบสวนนี้ปรากฏอยู่ในหลายประเทศ ทั้งในประเทศ กลุ่มคอมมอนลอร์ เช่นสหรัฐอเมริกา ซึ่งอัยการจะมีบทบาทอย่างใกล้ชิดในการควบคุมการสอบสวนคือ สามารถร่วมอยู่ในการสอบสวนทำการสอบสวนพร้อมกับตำรวจ โดยตำรวจจะแจ้งให้พนักงานอัยการทราบในคดีสำคัญๆ และอัยการในท้องถิ่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ 24 ชั่วโมง จะเข้าร่วมสอบสวนเมื่อผู้ต้องหา ถูกจับเหตุผลที่ให้อัยการร่วมในการสอบสวน ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพผู้ต้องหาเพื่อยับยั้งการสอบสวน อันมิชอบของพนักงานสอบสวนที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ และเป็นการยับยั้งที่ได้ผลอย่างมาก เพราะอัยการเป็นผู้อำนาจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญา หากเห็นว่าผู้ต้องหาไร้สารภาพ โดยมีได้เกิดจากความสมัครใจซึ่งขัดต่อหลักกฎหมาย อัยการอาจมีคำสั่งไม่ฟ้องก็ได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจพนักงานอัยการ ในการเข้าร่วมสอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวนในคดีบางประเภทแล้วคือ การร่วมสอบสวน คดีวิสามัญฆาตกรรมและการร่วมสอบสวนคดีอาญา ที่มีโทษตามกฎหมาย โดยมีได้กระทำ นอกราชอาณาจักรไทย

ความแตกต่างในลักษณะการทำงานระหว่างตำรวจกับอัยการ กล่าวคือ

1) การทำงานของตำรวจมีลักษณะคล้ายคลึงกันทุกประเทศ คือใช้ระบบไต่สวน โดยพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อค้นหาความจริง ตามมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ “เป็นการกระทำฝ่ายเดียวและเป็นความลับ” เพราะเป็นการรวบรวมข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงชั้นต้นในลักษณะข้อมูลลับ ดังนั้น การสืบสวน สอบสวน จึงเป็นการกระทำเพียงฝ่ายเดียวโดยไม่มีการตรวจสอบจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม จะมีแต่พยานฝ่ายผู้เสียหายและพยานหลักฐานอื่นๆ ที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาตามที่เห็นสมควร และถือเป็นความลับบุคคลทั่วไปไม่สามารถเข้าร่วมฟัง แม้แต่ทนายของผู้ต้องหา เว้นการเข้าฟัง การสอบปากคำผู้ต้องหา

2) การทำงานของอัยการจะมีลักษณะทำงานสองด้าน กล่าวคือ ในชั้นพิจารณา ส่วนงานการสอบสวนและการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมจะใช้ระบบไต่สวนตามมาตรา 131 เช่นเดียวกับ ตำรวจมีลักษณะเป็นการกระทำฝ่ายเดียวและเป็นความลับเหมือนตำรวจ แต่เมื่อฟ้องคดีต่อศาลและอัยการทำหน้าที่เป็นโจทก์นำสืบพยานในศาลซึ่งใช้ระบบกล่าวหา ดังนั้น ในชั้นศาลอัยการจึงทำงาน ที่มีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีอย่างเปิดเผย โดยอัยการกับจำเลยมีฐานะเท่าเทียมกัน จำเลยสามารถ แต่งตั้งทนายความซึ่งมีความรู้ความชำนาญในการว่าความเป็นผู้ซักถามทำลายน้ำหนักพยานโจทก์ และนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้หักล้างพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวน เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย ส่วนศาลก็มีอำนาจซักถามพยานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร นอกจากนี้ ศาลยัง

มีอำนาจตามกฎหมายที่ยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้แก่จำเลยได้ด้วย ดังปรากฏมาแล้วในคดีสำคัญหลายเรื่อง ดังนั้นอัยการจึงต้องพิจารณาทบทวนถึงสองชั้นคือ พิจารณาจากพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานมาให้ว่าพอที่จะฟ้องพิสูจน์ความผิดจำเลยในศาลได้หรือไม่ และหากฟ้องต่อศาลจะมีโอกาสถูกหักล้างโดยทนายจำเลยได้โดยง่ายหรือไม่ จะมีช่องว่างในชั้นศาลหรือไม่ประการใด ซึ่งต้องการความรู้อย่างสูงทางกฎหมาย และความเชี่ยวชาญทางด้านการว่าความในศาล กฎหมายจึงบัญญัติให้อัยการมีคุณวุฒิ คุณสมบัติ ตำแหน่ง และอัตราเงินเดือนเช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการ หากอัยการเห็นพยานที่จะนำสืบในชั้นศาลไม่สมบูรณ์หรืออาจถูกหักล้างได้โดยง่ายก็ไม่ควรจะฟ้องต่อศาล เพราะเมื่อศาลพิพากษายกฟ้องแล้วจะฟ้องใหม่อีกไม่ได้ อันมีผลให้ผู้กระทำผิดหลุดพ้นจากการถูกลงโทษตลอดไปและอัยการถือว่าเรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง

3) ปัญหาข้อขัดข้องในการสั่งสอบสวนเพิ่มเติม อย่งไรก็ดี การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมนี้ มีปัญหาทั้งข้อกฎหมายและแนวทางปฏิบัติหลายประการ ซึ่งสมควรทราบดังต่อไปนี้

(1) การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมเป็นไปตามระบบใดส่วนถือว่าเป็นอำนาจตามกฎหมายของอัยการ ที่จะสั่งสอบสวนเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร เพื่อค้นหาความจริงให้มากที่สุด ดังนั้นเมื่อพนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมหมดอำนาจในการสอบสวน กรณีจะมีการสอบสวนเพิ่มเติมได้ก็ต้องเป็นไปโดยคำสั่งของอัยการเท่านั้น หากพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนไปโดยผลการยอมเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบ อนึ่งผู้ที่พิจารณาและมีคำสั่งว่าควรสอบสวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมในเรื่องใด เป็นอำนาจตามกฎหมายของพนักงานอัยการ ดังนั้น เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นใด พนักงานสอบสวนก็ต้องปฏิบัติตามพนักงานสอบสวนไม่อาจโต้แย้งว่าข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว หรือไม่ควรสอบสวนเพิ่มเติมประเด็นนั้นประเด็นนี้ ฯลฯ เพราะเป็นอำนาจที่กฎหมายได้ให้ไว้แก่อัยการโดยตรง เพื่อตรวจสอบกลั่นกรองการสอบสวนของตำรวจ

(2) การสั่งสอบสวนเพิ่มเติม นั้น อัยการมีคำสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรเอง โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวน หรือโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร้องขอ เช่น (ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา) หรือโดยอัยการได้ข้อมูลจากทางหนึ่งทางใด เช่น จากสื่อมวลชนหรือเอกสารหลักฐานอื่นๆ จากหน่วยงานของทางราชการ เป็นต้น ก็สามารถสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้แม้พยานหลักฐานดังกล่าวอาจจะไม่เคยปรากฏในสำนวนของการสอบสวนมาก่อนก็ตาม

(3) การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมจะยึดถือตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) คือ การรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิดเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ หรือความบริสุทธิ์

ของผู้ต้องหาด้วย ดังนั้น การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมจึงสามารถกระทำได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งพยานหลักฐานที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วยตามนัยมาตรา 131 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกลงโทษ และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” โดยไม่จำกัดเฉพาะเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเพื่อลงโทษเท่านั้น

(4) ในเรื่องระยะเวลาเพื่อการสั่งสอบสวนเพิ่มเติม การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมของอัยการมีปัญหาสำคัญในเรื่องระยะเวลา ซึ่งทำให้การสอบสวนเพิ่มเติมไม่อาจกระทำได้อยู่เสมอ กล่าวคือ โดยที่มาตรา 87 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้พนักงานสอบสวนและอัยการใช้อำนาจในการขอให้ศาลออกหมายจับผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนร่วมกัน ทั้งนี้ โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้เริ่มใช้ระยะเวลาดังกล่าวก่อน ซึ่งแล้วแต่ประเภทคดี คดีมีโทษปานกลาง เช่น ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ฯลฯ ศาลมีอำนาจออกหมายจับผู้ต้องหาไว้รวมแล้วไม่เกิน 48 วัน หากเป็นคดีอุกฉกรรจ์ อาทิ คดีฆ่าผู้อื่น ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ผลิตและจำหน่ายยาเสพติด ฯลฯ ศาลมีอำนาจออกหมายจับผู้ต้องหา ระหว่างการสอบสวนแล้วไม่เกิน 84 วัน ในทางปฏิบัติปรากฏอยู่เสมอว่า พนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการโดยเหลือระยะเวลาการขอให้ศาลออกหมายจับผู้ต้องหาไว้เพียงเล็กน้อย ทำให้การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมโดยพนักงานอัยการกระทำมิได้ เพราะไม่มีเวลาเหลือเพียงพอ หากอัยการยื่นฟ้องผู้ต้องหาไม่ทันภายในระยะเวลาที่เหลือ ศาลก็จะปล่อยตัวผู้ต้องหาซึ่งจะเกิดผลเสียหายในทางคดีร้ายแรง เพราะผู้ต้องหา อาจหลบหนีไปได้ อัยการจึงต้องตัดสินใจพิจารณาสั่งฟ้องผู้ต้องหาไปตามพยานหลักฐานเท่าที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาให้ ซึ่งมีผลกระทบต่อความยุติธรรมให้แก่ประชาชน เพราะผู้ต้องหาอาจถูกฟ้อง โดยมีพยานหลักฐานที่ไม่แน่ชัดว่าเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ และการที่พยานหลักฐานยังไม่ครบถ้วนเมื่อฟ้องคดีไปแล้ว เป็นเหตุให้ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์เป็นจำนวนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติในต่างประเทศ

(5) การสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลนโยบายแห่งรัฐเพื่อประโยชน์สาธารณะ การสั่งไม่ฟ้องของอัยการนั้น นอกจากจะพิจารณาจาก “ข้อเท็จจริง” หรือ “ข้อกฎหมาย” แล้วอัยการยังสามารถสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลเกี่ยวกับนโยบายเพื่อประโยชน์แห่งสาธารณชน (Public Policy) ได้อีกด้วย หลักการฟ้องคดีอาญาของอัยการในประเทศไทยนั้น ใช้หลักการฟ้องตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) กล่าวคือ แม้พยานหลักฐานจากการสอบสวนน่าเชื่อถือว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริง แต่หากการฟ้องคดีจะเป็นผลร้ายแก่ผู้ถูกฟ้องมากเกินไป หรือ ไม่เกิดประโยชน์แก่สาธารณชน

แต่อย่างไร อัยการก็อาจมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาดังกล่าว พุทธอีกนัยหนึ่งก็คือนำหลัก “เหตุผลในทางรัฐศาสตร์” มาพิจารณาประกอบด้วยนั่นเอง

การควบคุมดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจตามมาตรฐานของสหประชาชาติ สหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจว่ามีบทบาทอย่างสูงต่อการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน และหากมีการใช้ดุลพินิจไปในทางไม่ชอบหรือเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายก็จะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น สหประชาชาติจึงได้มีการประชุมเพื่อกำหนดมาตรฐานสากลในการควบคุมการใช้ดุลพินิจของตำรวจไว้ในลักษณะต่างๆ กันเพื่อให้บรรดารัฐสมาชิกสหประชาชาติได้นำไปใช้ปฏิบัติในแนวทางเดียวกันทุกประเทศ มาตรการดังกล่าวก็เช่น

(1) ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement officials 1978)

(2) อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984)

(3) หลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการประหารชีวิตบุคคลโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามอำเภอใจ หรือโดยรวบรัด (Principle on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Execution)

(4) หลักการพื้นฐานว่าด้วยการใช้กำลังบังคับ และอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Basic Principle on the use of force and Freeness by Law Enforcement official 1990)

(5) หลักการในการสอบสวนหรือแสวงหาหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการกระทำการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Principles on the Effective Investigation and Documentation of Torture and other Cruel, Inclement or Degrading Treatment or Punishment) ๗๑⁶⁶

สรุปภาพรวมการสืบสวน และสอบสวนของต่างประเทศ จะเน้นการมีส่วนร่วมของการค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ ในการนำคนผิดมาลงโทษได้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษรวมถึงกลุ่มประเทศอาณานิคมของอังกฤษ หลักการของระบบ

⁶⁶ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ นายชาติ ชัยเดชสุริยะและนางสาวฉวีรสรา จัตรีไพฑูริย์, รายละเอียดของมาตรการดังกล่าวสามารถศึกษาได้จากหนังสือชื่อ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วย กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Standards on Original Justice) มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด: เดือนตุลา, 2548

กล่าวหา (Common Law) และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (Civil Law) หลักการของระบบไต่สวน ส่วนให้ความสำคัญอย่างที่สุดในขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐาน ตั้งแต่เริ่มเกิดเหตุ เพราะ เนื่องจากพยานหลักฐานในวันเกิดเหตุที่รวบรวมเหล่านี้จะเป็นหัวใจสำคัญ และเป็นข้อเท็จจริงและระหว่างสอบปากคำ ก็ให้ความสำคัญในการบันทึกด้วยกล้องวงจรปิดและแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนการสอบปากคำ ส่วนพนักงานอัยการจะมีบทบาทสำคัญในการร่วมค้นหาข้อเท็จจริงในที่เกิดเหตุ จึงทำให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพมาก ประชาชนจึงยอมรับการพิพากษาในแต่ละคดี แตกต่างจากระบบการยุติธรรมในประเทศไทย ที่พนักงานสอบสวนค่อนข้างมีอิสระในการรวบรวมสำนวนจะทำการ ตกแต่ง ตัดตอน บิดเบือนข้อมูล หรือสร้างพยานหลักฐานเท็จอย่างไรก็ได้ อย่างอิสระ ในการทำสำนวนที่บิดเบือนข้อเท็จจริง ถึงแม้มีระบบการกลั่นกรองของผู้บังคับบัญชาแต่ถ้าไปในทิศทางเดียวกันกับพนักงานสอบสวน ประชาชนก็ต้องรับกรรม พนักงานสอบสวนนำสำนวนที่ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริงส่งไปให้ พนักงานอัยการสั่งฟ้อง บุคคลต่างๆ ก็ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากต้องคำพิพากษาถูกจำคุกในเรือนจำ จำเลยบางคนก็พยายามต่อสู้หาพยานหลักฐานใหม่ ภายหลังก็มีการรื้อฟื้นคดีใหม่ เนื่องจากเป็นแพะในคดี ที่พบเห็นกันอยู่เป็นข่าวทุกวันนี่ แล้วจะให้การเป็นอิสระของพนักงานสอบสวน โดยไม่มีใครได้ก้าวล่วงเข้าไปในสำนวนของพนักงานสอบสวนตั้งแต่แรก มันน่ากลัวมากที่สุด เพราะมนุษย์มีทั้ง (รัก โลภ โกรธ หลง อยู่ในตัว) เมื่อไรที่ไปทางไหนมาก พนักงานสอบสวนก็อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสภานั้น ดังนั้นควรมีมาตรการการสอบสวนในการสอบปากคำผู้ต้องหา ควรให้มีการติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อบันทึกภาพและเสียง ทำให้เห็นสีหน้า ท่าทางและอากัปกริยาของผู้ต้องหา ขณะสอบปากคำผู้ต้องหาตลอดเวลาและก่อนสอบปากคำผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่ามีการบันทึกการสอบปากคำครั้งนี้ โดยมีกล้องวงจรปิด และพนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบในการมีทนายความเข้ามารับทราบข้อกล่าวหา โดยให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ประชาชนจะได้รับการคุ้มครองจากรัฐ (พนักงานตำรวจ) ด้วยความชอบธรรม ป้องกันสิทธิมนุษยชนของประชาชนไม่ให้ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริง จึงสมควรยึดถือเป็นแนวทางการปฏิบัติที่เคร่งครัด

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการสอบสวน กระทบทสิทธิ

เสรีภาพประชาชนในคดีอาญา

ในปัจจุบันนี้ประชาชนต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินด้วยกันทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางบนท้องถนน สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อในประเทศไทยทั่วทุกภาค ซึ่งประชาชนได้เดินทางไป ประชาชนล้วนต้องการทั้งสิทธิและเสรีภาพ เป็นหน้าที่ของรัฐ (ตำรวจ) ต้องให้ความปลอดภัยกับทุกคนตามที่มีความปรารถนา โดยเท่าเทียมกัน ซึ่งได้มีกฎหมายบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไว้ ตำรวจจึงมีหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยไม่ให้ถูกล่วงละเมิดจากกลไกของรัฐเอง และจากบุคคลด้วยกัน การถูกละเมิดไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงาน(ตำรวจ) หรือผู้ช่วยอาสาพนักงานตำรวจ มีการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น ทำร้ายร่างกาย แจ้งข้อกล่าวหาต่างๆ เพื่อให้รับผิดทางอาญา หรือบังคับขู่เข็ญกับบุคคลที่ถูกจับได้ (ยาเสพติดทุกประเภท) ให้นำเงินมาไถ่ตัวเพื่อแลกกับการไม่ต้องถูกดำเนินคดีอาญา และบางครั้งก็มีการขู่กรรโชกทรัพย์ต่างๆ โดยบุคคลที่ถูกกระทำดังกล่าวมีความหวาดกลัวเป็นอย่างมากจึงต้องนำทรัพย์สินเงินทองไปให้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางแสวงหาผลประโยชน์บนความทุกข์ของบุคคลอื่นเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อตนเองและพวกพ้อง บางทีโดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อในประเทศไทย ก็มีการเรียกรับส่วยกับผู้ประกอบการเพื่อให้สามารถเปิดทำมาหากินได้สะดวกโดยไม่ถูกรบกวนหรือปิดกิจการก็พบเห็นบ่อยๆ หากตำรวจละเลยหรือเพิกเฉยในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็เท่ากับรัฐหรือตำรวจ สนับสนุนให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนต้องถูกทำลายอย่างสิ้นเชิง ถือได้ว่ารัฐหรือตำรวจกระทำการล่วงละเมิดสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน และเป็นการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชน อย่างชัดเจน

1. ปัญหาชั้นการสอบสวน

⁶⁷พนักงานตำรวจ คือ การตรวจสอบว่าความจริงในเรื่องนั้นเป็นอย่างไร เหตุนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 จึงบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด” และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเพื่อทราบถึงความ เป็นมาแห่งชีวิตและสภาพคดีอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหา ซึ่งแสดงว่าพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมหลักฐานทั้งที่เป็นผลร้ายและผลดีแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีต่อไปของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ต้องรวบรวมข้อเท็จจริงที่พนักงานอัยการสามารถอาจใช้ประกอบดุลพินิจในการสั่งคดี รวมตลอดถึงการที่พนักงานอัยการจะสามารถอาจใช้แถลงต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลในการที่จะลงโทษจำเลยได้อย่างเหมาะสมกับ ความผิดที่จำเลยกระทำ ในส่วนของพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการที่จะสั่งสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไปได้ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการดังกล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าเจ้าพนักงานของรัฐทั้งสองจะต้อง ดำเนินคดีด้วยความรอบคอบและเที่ยงธรรม แต่ตามข้อเท็จจริงมีการร้องเรียนจากประชาชนว่าตำรวจปฏิบัติหน้าที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อัยการสามารถสั่งให้ตำรวจรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่ประชาชนขอมาเพื่อดำรงความยุติธรรมได้ทันที ไม่ต้องรอนกว่าตำรวจจะส่งสำนวนซึ่งอาจจะล่าช้าเกินไป เพราะพยานหลักฐานสำคัญบางอย่างอาจสูญหาย หรือถูกทำลายไปโดยมิชอบ เช่น ภาพจากกล้องวงจรปิด, คราบเขม่าดินปืน และคราบเลือด เป็นต้น ระบบการสอบสวนประเทศไทยไม่มีผู้ร่วมสอบสวนด้วยกับพนักงานตำรวจ อย่างบางประเทศที่ให้อัยการร่วมสอบสวนกับตำรวจ ดังนั้น

⁶⁷ ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีข้อ 245 ว่า “ตามปกติผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะพิจารณาคดีว่าพ้อมีมูลดำเนินการฟ้องหรือไม่เป็นหลัก หากเป็น ผู้วินิจฉัยคดีของคู่ความไม่ แต่หลักเช่นกล่าวนี บางทีอาจเกิดความจำเป็นหรือด้วยลักษณะแห่งการสอบสวนที่ดี บางคดีก็อาจจำเป็นที่ผู้สอบสวนต้องรีบชิงไหวพริบสองสวนตัดหรือพิสูจน์พยานผู้ต้องหาเสียแต่ในชั้นต้น หรือป้องกันมิให้ผู้ต้องหามีโอกาสชักซ้อมพยาน ทำให้เสียความเที่ยงธรรมในคดี ก็อาจจะสอบสวนพยานผู้ต้องหาในบางคดีเพื่อให้เกิดผลแก่คดีนั้นๆ ก็ได้”

⁶⁸ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, 2527, หน้า 420

เมื่อการสอบสวนของพนักงานตำรวจไทยมีความเป็นอิสระ จึงอาจมีการโต้แย้งเรียกร้องความเที่ยงธรรมได้ ศึกษากรณีตัวอย่าง คดีเซอร์เอนกระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร⁶⁹

ในป่าแสมบางสำราญ บริเวณหลัก กิโลเมตรที่ 42 ของถนนสุขุมวิท (สายเก่า) ตำบลบางปูใหม่ จังหวัดสมุทรปราการ วันนี้นางสงัดกับนางสายหยุด ศรีเมือง สองสามีภรรยา ชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณนั้นตื่นเช้ามาเพื่อช่วยกันหาและจับปูในป่าแสม ซึ่งเป็นป่าชายเลนเพื่อนำไปขายเป็นรายได้เลี้ยงชีพเหมือนทุกวันที่ผ่านมาแต่วันนี้เปลี่ยนไป เพราะวันนี้นอกจากถังจะเจอบูแล้ว ยังเจอศพผู้หญิงอีกด้วย เธอนอนเสียชีวิตอยู่ในร่องน้ำบริเวณในป่าชายเลน แน่นอน..... ทั้งคู่ตกใจรีบไปแจ้งตำรวจ สภ.สมุทรปราการ หลังตำรวจได้รับแจ้ง ไม่กี่นาทีต่อมา ก็ยกกำลังพลเกือบหมดโรงพักมายังที่เกิดเหตุจากการสันนิษฐานชั้นแรกว่า เธออาจเป็นสาวโรงงานในละแวกนั้น อาจถูกลงมาฆ่า ข่มขืน เหมือนคดีฆาตกรรมที่เล็กทั่วๆ ไป แต่นี่ไม่ใช่ ข่าวน่ากลัว ข่าวน่าสนใจ ต่อมาได้กลับกลายเป็นข่าวสุดดังไปทั่วประเทศในเวลาต่อมา

เพราะจากการสืบ พบว่า ศพนั้นคือ นางสาว เซอร์เอน ดันแคน นักเรียนสาวลูกครึ่งวัย 16 ปี ของโรงเรียนพระกุมารเยซูวิทยา ซอยสุขุมวิท 10 เธอถูกฆาตกรรมอย่างเลือดเย็น อาจจะถูกบีบบังคับเสียชีวิต เพราะสภาพศพไม่พบบาดแผลใดๆ แน่นอน การสอบสวน บุคคลที่เกี่ยวข้องกลุ่มแรกกับความตายของเธอ กลุ่มแรกประกอบไปด้วย มิสเตอร์โจ และนางกลอยใจ ดันแคน พ่อแม่บังเกิดเกล้าของเธอ คนสำคัญอีกคนหนึ่ง ตำรวจเรียกมาสอบสวนคือ นายวินัย ชัยพานิช หรือเรียกเล่นๆ ว่า แจ็ค เสียใจใหญ่วัย 43 ปี (ในขณะนั้น) เจ้าของธุรกิจก่อสร้างมากมายหลายแห่ง ซึ่งฐานานุกรมของเขาถือเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูสาวน้อยเซอร์เอน

ประเด็นสำคัญ จากบันทึกประจำวันของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สมุทรปราการ ปรากฏว่า นายวินัยได้แจ้งถึงการหายตัวของเซอร์เอน ไว้เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2529 หลังจากการพบศพหนึ่งวัน ในชั้นแรกของคดี ตำรวจยังมีดม่น เนื่องจากไม่มีหลักฐานประกอบใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งพยานบุคคลที่เกิดเหตุและหลักฐานแวดล้อมรอบข้าง รวมทั้งวิทยาการสอบสวนในสมัยนั้นอาจยังไม่รู้คหน้าเท่าทุกวันนี้

จากการสืบสวนเพื่อนสนิทของเซอร์เอน พบว่า ตอนเย็นวันที่ 22 กรกฎาคม หลังเลิกเรียนแล้วทุกคนเห็นเซอร์เอน เดินขึ้นแท็กซี่ ที่มาจอดรอรับเธออยู่หน้าโรงเรียนตามลำพัง และนี่คือภาพสุดท้ายที่เห็นเซอร์เอน เพื่อนๆ ของเซอร์เอน ไม่มีใครจดจำทะเบียนรถคนนั้นได้ และรูปพรรณสัณฐานของไซเฟอร์แท็กซี่ทุกอย่างมีดม่นหนักขึ้นไปอีก สื่อมวลชนในสมัยนั้น โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์

⁶⁹ รายงานการเสวนาทางวิชาการ, คดีเซอร์เอน กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร สถาบันกฎหมายอาญา, สำนักงานอัยการสูงสุด, กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2539

เริ่มติดตามข่าวคดีนี้อย่างต่อเนื่อง กัดแบบไม่ปล่อย เพราะทุกอย่างไม่คืบหน้า เมื่อตำรวจหาหลักฐานพยานไม่ได้ สื่อก็เร่ง คดีได้รับความสนใจของประชาชน ทำให้ตำรวจจำเป็นต้องปิดคดีนี้ให้เร็วที่สุด กลุ่มฆาตกร และผู้บงการในการฆาตกรรม นางสาวเชอรีแอน ดันแคน ถูกจับยกแก๊งค์ ราวกับปาฏิหาริย์

พ.ต.ท. เลิศล้ำ ชรินทร์สา รองผู้กำกับ สภอ.สมุทรปราการ (ยศและตำแหน่งในเวลานั้น)

แถลงการณ์ข่าวการจับกุมต่อสื่อมวลชน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ต้องหา 5ชีวิต คือ

จำเลยที่ 1 นายวินัย ชัยพานิช

จำเลยที่ 2 นายรุ่งเฉลิม กมลชวาลชัย

จำเลยที่ 3 นายพิทักษ์ คำชาย

จำเลยที่ 4 นายกระแสร พลอยกลุ่ม

จำเลยที่ 5 นายธวัช กิจประยูร

ทั้ง 5 คน 5ชีวิต ถูกตราหน้าจากสังคมว่าเป็นกลุ่มฆาตกร ที่มีส่วนร่วมสังหาร นางสาวเชอรี แอน อย่างเลือดเย็น สื่อมวลชน ประชาชน ตราหน้า รุมสาปแช่งพวกเขา ลงทัณฑ์ว่า พวกเขาต้องถูกประหารชีวิต

นายวินัย ชัยพานิช จำเลยที่ 1 ถูกตั้งข้อหาว่า เป็นผู้บงการฆ่า ซึ่งในสำนวนกฎหมายคือ ผู้ใช้ – ผู้จ้างวานคนอื่นคือ จำเลยที่ 2 3 4 5 ซึ่งเป็นลูกน้องหรือผู้ได้บังคับบัญชาไปวางแผนสังหารผู้อื่นโดยวางแผนและไตร่ตรองไว้ก่อน ง่ายยิ่งกว่าง่ายยิ่งกว่าต้มมาม่า 3 นาทีหรือยิ่งกว่าหนังการ์ตูนอีกเพราะระยะเวลาแค่ 27 วัน เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจับกุมกลุ่มฆาตกร ได้ยกแก๊งครบทุกโบกี้ครบที่นั่งแบบนี้ ภาพละครที่สร้างขึ้นแหกตาคนทั้งประเทศ

เมื่อข่าวนี้เป็นที่รับรู้ของประชาชนทั่วประเทศ ทุกคนเริ่มสนใจกลุ่มฆาตกรในคดีนี้มากขึ้น เสียงวิพากษ์เป็นในทางเดียวกัน คือ ขอให้ศาลตัดสินประหารชีวิตฆาตกรกลุ่มนี้ แต่เบื้องหลังการจับกุมแพะกลุ่มนี้ เกิดขึ้นหลังการตายของเชอรีแอน ประมาณ 2 สัปดาห์ นายประเมิน โภชพลัดอาชีพขับสามล้อรับจ้าง เดินเข้ามาหา นางกลอยใจ ดันแคน หลังจากที่เห็นรูป และเรื่องราวข่าวสะเทือนขวัญบนหน้าหนังสือพิมพ์ เขาให้การกับตำรวจในเวลาต่อมาว่าในวันที่เกิดเหตุ เขากำลังขับรถตระเวนหาผู้โดยสารอยู่ในซอยสวนพลู เขตยานนาวา ณ จุดหนึ่งริมถนน เขาเหลือบไปเห็นจำเลยที่ 2 นายรุ่งเฉลิม กมลชวาลชัย และจำเลยที่ 3 นายพิทักษ์ คำชาย กำลังประคองเชอรี แอน ออกจากซอยแห่งหนึ่ง เธออยู่ในสภาพสลบไสลไม่รู้สติตัว โดยมีจำเลยที่ 1 นายวินัย ชัยพานิช กับจำเลยที่ 4 นายกระแสร พลอยกลุ่ม และจำเลยที่ 5 นายธวัช กิจประยูร เดินตามมาข้างหลัง นายประเมินจอดรถสามล้อ ถามคนกลุ่มนั้นว่าต้องการให้พาไปโรงพยาบาลหรือไม่.....แต่ได้รับการปฏิเสธ นายประเมินได้ให้การกับผู้พิพากษาในเวลาต่อมาว่าจำหน้าเด็กผู้หญิงคนนั้น ได้ดีและแม่นยำ เพราะเธอเป็นสาวลูกครึ่ง หน้าตาสวยมาก เขาทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์ว่าเธอถูกฆ่าตาย

จึงเดินทางมาเพื่อเป็นพยานให้การกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2529 และนี่คือพยานปากเอกคนเดียวที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีในตอนนี้อย่างเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มต้องหา 5 คน ถูกจับกุมดำเนินคดี โดยหาฐ์ไม่ว่า.....นายประเม็นคือพยานเท็จ เขาถูกจ้างโดยตำรวจเพื่อใส่ความผู้ต้องหาทั้ง 5 โดยรับค่าจ้างแค่สังกะสีไม่กี่แผ่นเพื่อนำมาซ่อมหลังคาบ้าน สังกะสีที่แตกกับชีวิตของผู้บริสุทธิ์ทั้ง 5 คน ดังนั้น กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงบุกเข้าจับนายวินัย และลูกน้อง ถึงหน้าบริษัทฯ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2529 ดำเนินกระบวนการฟ้อง ระหว่างนั้น นายวินัย ชัยพานิช จำเลยที่ 1 ได้เสียชีวิต แต่จำเลยอีก 4 คนที่เหลือ ต้องรับชะตากรรมที่ตนเองไม่ได้ก่อ พวกเขาทั้งหมด ถูกตัดสินประหารชีวิต จากคำพิพากษาศาลชั้นต้น

ก่อนรอประหาร ทั้งหมดถูกจำคุกใกล้ตะแลงแกง ที่นั่นมีทั้งโรคระบาด อาหารไม่สะอาด หนู แมงสาป สุขอนามัยสุดเลวร้าย จำเลยทั้ง 4 ได้อุทธรณ์คำพิพากษาศาลจังหวัดสมุทรปราการ และศาลอุทธรณ์ได้รับไว้พิจารณาเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2533 ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ นายรุ่งเฉลิมหรือเฮาคี กมลชวลชัย จำเลยที่ 2 ได้ถึงแก่ความตายเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2534 ที่เรือนจำบางขวาง ส่งผลให้ศาลจังหวัดสมุทรปราการสั่งจำหน่ายคดีสำหรับจำเลยที่ 2

ต่อมาวันที่ 21 มกราคม 2535 ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษากลับให้ยกฟ้องจำเลยที่ 3 จำเลยที่ 4 และจำเลยที่ 5 แต่ให้ขังไว้ระหว่างฎีกา และในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2536 ศาลฎีกาได้พิจารณาแล้วมีคำพิพากษตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 768/2536 พิพากษายืนตามคำพิพากษา ศาลอุทธรณ์ อันเป็นสิ่งที่แสดงว่าจำเลยที่ยังมีชีวิตอยู่ในคดีดังกล่าวเป็น “ผู้บริสุทธิ์” ต่อมาหลังจากการต่อสู้ในศาลฎีกา.....ได้มีการเปลี่ยนคำพิพากษาออกมายกฟ้องพวกเขาทั้งหมด แต่ก็สายไปเสียแล้ว เพราะความทุกข์ทรมานที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดี ได้ส่งผลให้.....นายพิทักษ์ จำเลยที่ 3 คิดโรคร้ายมาจากคุก และมาเสียชีวิตลงเมื่อปลายปี 2536 เมื่อพ้นคดีออกจากคุกมาเพียง 5 เดือน

ส่วนนายธวัช กิจประยูร จำเลยที่ 5 เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งตามหลังนายพิทักษ์ไม่นานมากนัก ส่วนนายกระแสร้ พลอยกลุ่ม จำเลยที่ 5 คือพะเนาะในคดีเซอร์แอน เพียงคนเดียวที่มีชีวิตรอด นายกระแสร้ ได้พูดหลังจากออกจากคุกว่า “.....ก่อนเข้าคุกข้าพเจ้ามีครอบครัว ภรรยาอยู่ที่ท่าเรือคลองเตย มีลูกชาย 1 คน ลูกสาว 1 คน ตอนที่ข้าพเจ้าเข้าไปอยู่ในคุก ภรรยาข้าพเจ้าเครียดมากจนเสียชีวิต ต่อมาลูกสาวอายุ 17 – 18 ปี ถูกฆ่าข่มขืน ข้าพเจ้าอยู่ในคุกไม่มีใครบอกว่าลูกสาวข้าพเจ้าโดนฆ่าตาย ข้าพเจ้าก็ไม่รู้เรื่องเขาปิดกัน ลูกสาวกำลังสอบชิงทุน ไปเรียนที่ประเทศญี่ปุ่น ถ้าเกิดข้าพเจ้าซึ่งเป็นพ่อยังอยู่ข้างนอก ก็ยังดูแลเขาได้ไม่โดนฆ่า ต่อมาลูกชายก็หายสาบสูญยังหาไม่เจอ.....”

นายกระแสร้ เริ่มเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นด้วยน้ำเสียงซ้ๆ ว่า “เมื่อปี 2529 นางสาวเซอร์แอน ดันแคน ถูกฆ่าตาย ตำรวจปากน้ำก็มาแจ้งจับพวกข้าพเจ้ากับเสี่ยวินัย ชัยพานิช ไปจับนายรุ่งเฉลิม กนกชวลชัย นายพิทักษ์ คำชาย นายธวัช กิจประยูร ถูกจับไปสถานีตำรวจปากน้ำ ตั้งข้อหาว่า

ร่วมกันฆ่านางสาวเชอร์รี่แอน แต่พวกเขาไม่ได้ฆ่า บอกกับตำรวจกับใครตอนนั้นก็ไม่มีใครเชื่อนักข่าวประโลมข่าวมาก ตำรวจปากน้ำ ชื่อ พ.ต.อ.มงคล ศรี โปธิ์ และพ.ต.อ.สันติ เฟ็งสูตร เอาตัวนายประเมิน โภชพลัด มาชี้ตัวโดยดูรูปจากตำรวจก่อนและให้เงินนายประเมิน 500 บาท แล้วมาชี้ตัวว่าพวกเขาเป็นคนประคองเชอร์รี่แอน ลงมาจากตึกคอนโดมิเนียมของเสี่ยวินัย จากนั้นอัยการก็สั่งฟ้องเราศาลตัดสินประหารชีวิต พวกเรา 4 คน แยกฟ้องเสี่ยวินัย (ตาย) เราถูกส่งเข้าไปอยู่ในแดนประหารคุกบางขวาง จนปี 2535 ศาลอุทธรณ์ยกฟ้อง แต่รุ่งเฉลิม ตาย ในคุกก่อนที่ศาลจะอุทธรณ์จะพิพากษา เพราะคิดมากเครียด เนื่องจากตัวเองไม่ได้ทำความผิด ลูกเขาก็กังเล็ก ๆ อยู่ในสมัยนั้น ตัวข้าพเจ้าเมื่อศาลอุทธรณ์พิพากษา เจ้านายเก่าบริษัทยามประกันตัวให้ออกมาได้ แต่พิทักษ์และธวัช ยังติดอยู่ในบางขวาง เพราะต้องรอศาลฎีกา แต่ออกมาได้ไม่เท่าไรก็เสียชีวิตทั้ง 2 คน เพราะติดโรคมะเร็งในเรือนจำ ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าตายปีไหน ตอนข้าพเจ้าโดนจับถูกตำรวจซ้อม หัวฟาดกับโต๊ะ ทำให้มีน ประสาทเลยซ้าคิดอะไรซ้ามาก

จากคดีฆ่านางสาวเชอร์รี่ แอนดันแคน เป็นความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นตัวกระบวนการจะต้องถูกต้องตรวจสอบได้ด้วยในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นหลักประกันในมาตรฐานของการตรวจสอบความจริงในคดี แต่ปรากฏว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้แยกการสั่งคดีของอัยการออกไปจากการรวบรวมพยานหลักฐานของตำรวจ จึงมีผลให้การสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้มีอำนาจสอบสวน โดยดำเนินการได้อย่างอิสระและเด็ดขาดปราศจากการตรวจสอบจากองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรม ส่วนอัยการก็สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบในการสั่งคดี เพราะไม่ได้มีส่วนร่วมในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วย และสำหรับศาลก็ปราศจากการตรวจสอบจากสาธารณชน แต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรมจึงต่างมีอำนาจจักรของตนเอง ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องสมควรพิจารณากันว่าผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญาหรือไม่อย่างไร ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความคิดเห็นในคดีนี้

⁷⁰1) พ.ต.ต.อ.ชริวิชัย สุพรรณเกษัช อดีตโฆษกกรมตำรวจ

ในเรื่องตัวบุคคลที่เป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นพนักงานสอบสวนในคดีนี้ เบื้องต้นมีแนวโน้มว่าเกิดเหตุบกพร่องจากพนักงานสอบสวน เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้เพราะพนักงานสอบสวนเป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรม ด้านของตำรวจค่อนข้างเสี่ยงในอาชีพพนักงานสอบสวนซึ่งยืนอยู่บนทางสองแพร่งตลอดเวลา เพราะฉะนั้นพนักงานสอบสวนไม่ว่าจะขยับตัวไปทางใดก็อยู่ระหว่างค้อนกับทั่ง คือมีดีลงมาที่ศีรษะและอัดจากข้างล่างขึ้นไป ปฏิเสธไม่ได้ว่าถ้าตำรวจ

⁷⁰ รายงานการเสวนาทางวิชาการ, คดีเชอร์รี่แอน กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร สถาบันกฎหมายอาญา, สำนักงานอัยการสูงสุด, กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2539

พยายามจะทำทุกอย่างด้วยคุณพินิจที่ถูกต้องด้วยความรอบคอบ ปัญหาข้อผิดพลาดในเรื่องคดี เรื่องพยานต่างๆ ทั้งพยานบุคคล พยานเอกสารและวัตถุพยานก็ยังมีให้เห็นเป็นประจำ

2) นายเจริญ ภักดีชนากุล อดีตเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมตุลาการ

ขอเสนอความคิดไว้เป็น 2 หลักการและเป็น 3 ประเด็น ประเด็น 2 หลักการเป็นเรื่อง พื้นฐานที่ง่าย เป็นหลักการที่เป็นพื้นฐานของการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมของประเทศ คือ

หลักการที่ 1 กระบวนการยุติธรรมนั้นจะต้องมีความสามารถที่จะเอาตัวผู้กระทำผิด มาลงโทษให้จงได้ แต่ในขณะที่เดียวกันกระบวนการยุติธรรมจะต้องไม่ทำให้คนบริสุทธิ์ต้องเดือดร้อน เป็นหลักพื้นฐานทางกฎหมาย

หลักการที่ 2 การที่คนถูกดำเนินคดีอาญานั้น ไม่ต้องให้เป็นผู้ที่ถูกลงโทษในที่สุด เพราะการถูกดำเนินคดีอาญานั้น เป็นการถูกลงโทษไปชั้นหนึ่งแล้ว

หลักการเช่นนี้ทำให้ได้ข้อสรุปที่ตรงกัน ไม่มีใครโต้แย้งได้เลยว่าโดยหลักการหลักวิชา แล้วต้องไม่ดำเนินคดีอาญากับผู้บริสุทธิ์

ปัญหาใหญ่ของการนำหลักการหรือหลักวิชาที่เห็นตรงกันแบบนี้ไปสู่การปฏิบัติ จะทำได้อย่างไร หรือทำให้ได้ผลมากที่สุดได้อย่างไร เป็นปัญหาที่คงต้องเริ่ม คงต้องใช้เวลาตลอด อายุการทำงาน ช่วยกันคิด สร้างสรรค์ สะสม เพิ่มพูนขึ้นไป จากปัญหาใหญ่ของสองหลักการนี้ นั้น ขอเสนอเป็นสามประเด็น เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรม

ประเด็นที่ 1 หลักการที่ว่าจะไม่ดำเนินคดีอาญากับผู้บริสุทธิ์นั้น มีรายละเอียดขั้นตอน ที่จะต้องปรับปรุงกันอย่างมาก เรื่องการสร้างกระบวนการป้องกันหรือกลั่นกรองไม่ให้ดำเนินคดี กับผู้บริสุทธิ์ ทุกฝ่ายพูดตรงกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ อาจารย์ หรือทนายความ โดยตำรวจจะต้องไม่จับคนโดยไร้กฎหมาย การจับกุมของตำรวจจะต้องมีมาตรฐานขึ้น ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องใหม่ เป็น “เรื่อง” เก่าที่ตำรวจยืนยันในหลักการนี้มาตลอดเวลา ปัญหาอยู่ที่ PRACTICE (การปฏิบัติ) ยังไม่เป็นจริง การปฏิบัติตรงนี้ยังไม่เป็นจริง ทุกฝ่ายต้องช่วยกัน ไม่ใช่เฉพาะแต่กรมตำรวจ ไม่ใช่เรื่องของตำรวจฝ่ายเดียว แต่เป็นเรื่องของทุกคนในสังคมที่เป็นห่วงเรื่องนี้ ซึ่งจะเป็นเรื่อง ที่จะกลับมาเป็นพิษเป็นภัยแก่ตัวเราเองสักวันหนึ่ง ถ้าเราไม่แก้ไข ช่วยกันทำอย่างไรให้การปฏิบัติ ตามหลักการและคำสั่ง ระเบียบ กฎเกณฑ์นี้ให้เป็นจริงให้ได้มากที่สุด การจับกุมผู้ต้องหา มาดำเนินคดีอาญาต้องมีมาตรฐานขึ้น จะทำอย่างไรมีรายละเอียดมากมายหลายวิธีการ บางวิธีทำได้ บางวิธีทำไม่ได้ บางวิธีทำได้แต่ต้องรอเวลา ความพร้อมระยะหนึ่ง หลังจากที่จับกุม กระบวนการ ยุติธรรมต่างกับการถูกลงแหรหรือทำเหมืองแร่ การทำเหมืองแร่นั้นต้องขุดทั้งดินทั้งแร่ปะปนกันและ เข้าสู่กระบวนการแยกแร่แยกดิน จนในที่สุดก็ได้แร่ แต่กระบวนการยุติธรรมทำเช่นนั้นไม่ได้ จะรวบรวมคนที่อยู่ในกลุ่มทั้งดีและเลวเข้ามาในกระบวนการยุติธรรม แล้วแยกจนในที่สุดก็เหลือ

คนที่กระทำความผิดจริงๆ ไม่ได้ เพราะคนบริสุทธิ์ที่ถูกเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมถูกลงโทษไปชั้นหนึ่งแล้ว กระบวนการยุติธรรมต้องทำงานเหมือนกับชาวสวนที่ออกไปถอนวัชพืชในพืชไร่ ถิ่นกรอง คัดเลือกเฉพาะวัชพืชและถอนทิ้งไป ตรงนี้เป็นพืชไร่ต้องบำรุงรักษา กระบวนการยุติธรรมก็น่าจะชัดเจนในกระบวนการอย่างนี้จะทำอย่างไรให้เป็นอย่างนี้ได้ ในหลายองค์กร เช่น หน่วยงานน่าจะมีส่วนร่วม มีบทบาท ช่วยให้หลักการที่วางไว้เป็นจริงได้มากขึ้น

คดีที่ผู้เสียหายฟ้องเองโดยตรงต่อศาลและทำให้คนบริสุทธิ์จำนวนมากต้องตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ซึ่งบุคคลเหล่านั้นเสียหายอย่างมาก ถ้าผู้เสียหายฟ้องใครในคดีอาญา ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ศาลฟังแต่พยานโจทก์ ไม่ฟังพยานจำเลย จึงเป็นการฟังความข้างเดียว ซึ่งส่วนมากคดีมีมูล ศาลจะรับประทับรับฟ้อง เพราะเหตุใดศาลจึงไม่ฟังพยานจำเลยให้ฟังแต่พยานฝ่ายโจทก์ ซึ่งจะต้องแก้กฎหมายในส่วนนี้ แก้เพื่อให้ศาลมีดุลพินิจในการจะฟังพยานจำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้องได้ เพื่อจะได้กลิ่นกรองว่าเรื่องนี้มีมูลที่จะดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับจำเลยรายนี้หรือไม่

ประเด็นที่ 2 แม้ว่าจะสร้างกลไกกระบวนการทุกอย่างมากล้นกรองไว้ อย่างไรก็ตามความเป็นจริงบอกว่า ไม่มีกระบวนการยุติธรรมของประเทศไหนในโลกที่จะปฏิบัติตามหลักการนี้ได้ 100 เปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้น จึงยังมีคนบริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญาอยู่เสมอ จึงอยากขอให้มีการปรับปรุงพัฒนาในเรื่องการปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ซึ่งทุกฝ่ายได้พยายามทำด้วยกันมาตลอดเวลาไม่เคยหยุดตั้ง แต่พัฒนา การที่จะมาถึงวันนี้ยังไม่น่าพอใจ

ประเด็นที่ 3 แม้จะมีกระบวนการกล้นกรองแยกแยะคดี คนเลวอย่างเต็มที่แล้ว มีการให้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดแล้ว ข้อเท็จจริงก็ไม่มีกระบวนการยุติธรรมของประเทศไหนที่ไม่เคยผิดพลาด ลงโทษผู้บริสุทธิ์จนได้ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีประเด็นที่ 3 คือ จำเป็นต้องมีระบบงานเชี่ยวชาญ ชดเชยหรือสงเคราะห์ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญาโดยมิชอบ สงเคราะห์เหยื่อของอาชญากรรมที่ถูกความไร้สมรรถนะของสังคมทำให้เกิดอาชญากรรม ทำร้ายเหยื่อ ซึ่งเป็นผู้เสียหายอากรให้กับสังคมที่มีหน้าที่ต้องจัด ระบบสังคมให้ปลอดภัย ทำให้ต้องสูญเสียชีวิต ร่างกาย จะต้องมีการพัฒนาในสามประเด็นนี้

3) นายสรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์ อดีตสมาชิกสภานิติบัญญัติสภาของประชาชน

ประเด็นที่ 1 ตัวบทกฎหมายที่เป็นหลักกฎหมาย เรื่องพยานหลักฐาน มีหลักการที่ว่า ต้นไม้พืชต้องออกดอกออกผลเป็นพืช หมายถึง การได้พยานหลักฐานมาในทางที่ไม่ชอบ ไม่ควรนำมาใช้ในการพิจารณาตัดสิน จึงควรมีหลักกฎหมายที่ชัดเจนว่า พยานประเภทนี้ไม่ควรใช้เป็นพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะพยานเอกสาร พยานวัตถุหรือพยานบุคคล การได้มาโดยพยานที่มิชอบ ตัวอย่างเช่น อาจจะได้พยานบุคคลมาโดยการชักจูงใจ หลอกล่อ การข่มขู่ ประเด็นเหล่านี้ไม่ควรฟังในชั้นพิจารณา

และไม่ควรมีอยู่ในสำนวนการสอบสวนของตำรวจ ถ้าหากโยงไปว่าการได้โดยพยานบุคคล บางประเภท อาจต้องล่อหลอกชักจูง ถ้าไม่ได้มาแล้วจะทำให้ไม่สามารถฟ้องใครได้ ประเด็นว่า จะฟ้องร้องใครได้หรือไม่ ถ้าไม่มีพยานหลักฐานประเภทนี้มาจะเป็นปัญหาได้อย่างไรในคดีสำคัญ ของประเทศสหรัฐอเมริกา คดี O.J.SIMPSON คดีนี้พยานตรง คือพยานบุคคลไม่มี มีเพียงพยานแวดล้อม พยานวัตถุที่สำคัญมีเพียงชิ้นเดียวคือ ถุงมือของ O.J.SIMPSON ที่เปื้อนเลือดผู้ตาย หลักก็คือถุงมือ เปื้อนเลือดขณะทำกระทำหรือหลังจากที่มีการกระทำฆาตกรรมแล้ว ในประเด็นนี้ ทนายจำเลยสืบพยาน ให้เห็นว่า พนักงานสอบสวนเจ้าของคดี มีประวัติเหยียดผิว ทำร้ายทารุณผู้ต้องหาและฝ่าฝืนกฎหมาย ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าถุงมือเปื้อนเลือดเมื่อใด ขณะกระทำหรือหลังกระทำฆาตกรรม แต่มีข้อ สงสัยว่า การ ได้มาซึ่งพยานหลักฐานไม่ชอบหรือไม่ ทำให้คณะลูกขุนมีความเห็นว่า O.J.SIMPSON ไม่ได้กระทำความผิด ประเด็นนี้จึงควรพิจารณาถึงหลักกฎหมายที่มีอยู่

ประเด็นที่ 2 เรื่อง ของกฎหมายกำหนดแนวทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างการ สืบสวนสอบสวนในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีชัดเจน มีเพียงว่า ตำรวจมีหน้าที่สืบสวน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างการสืบสวนและการสอบสวนควรมีอะไรกำหนดไว้บ้าง ตัวอย่างเช่น การได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ควรมีการบันทึกภาพและเสียง ควรนำมาให้พนักงานอัยการรับรู้ รวมด้วยหรือไม่ พยานบางประเภท พยานบุคคลเป็นพยานแวดล้อมที่ฟังพยานบุคคลซึ่งไม่มีตัวตน เข้ามาในคดีและให้เป็นพยานในการลงโทษจำเลยทั้ง 3 คน และประหารชีวิตทุกคน โดยใช้พยาน ประเภทนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบันทึกการได้มาซึ่งพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ในลักษณะการได้มาของพยานวัตถุหรือพยานบุคคล จะชี้ให้เห็นว่าพยานหลักฐานใดเป็นพยานเท็จ หรือไม่ บางครั้งแยกไม่ออก แต่ถ้ามีการบันทึก โดยเฉพาะการค้นพบพยานบุคคลว่ามาในคดี ได้อย่างไร เป็นอย่างไร ซึ่งจะช่วยลดปัญหานี้ลงได้

ประเด็นที่ 3 เรื่องการมีส่วนร่วมของพนักงานอัยการ การที่อัยการเข้าไปมีส่วนร่วม กับตำรวจในการสอบสวน พยานบุคคล การสอบปากคำ โดยเฉพาะพนักงานอัยการควรเห็นท่าที ของพยาน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดรูปคดี แต่หัวหน้าหรือผู้รับผิดชอบในชั้นสืบสวนนั้น เป็นพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะมีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่ใช่ หน้าที่ของพนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานอัยการอาจมีความเห็น แต่พนักงานสอบสวนเป็นผู้ปฏิบัติ การตัดสินใจจึงควรอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ ไม่ใช่อยู่ที่ผู้มีความเห็น แต่อย่างไรก็ตามความเห็นของพนักงาน อัยการควรได้รับการเคารพ และควรมีการบันทึกไว้ในกรณีที่มีได้ปฏิบัติตามว่า มิได้ปฏิบัติตามกรณี ของผู้พิพากษา ถ้ามีองค์คณะหรือไม่มีองค์คณะ ประเด็นก็คือ ถ้ามีองค์คณะต้องมีการประชุมระหว่าง องค์คณะและบันทึกความเห็นของผู้พิพากษาแต่ละท่านที่เป็นองค์คณะด้วย ไม่ใช่ว่ามีองค์คณะอยู่ 3 ท่าน มีท่านหนึ่งฟังตลอดแล้วอีก 2 ท่านไม่ได้ฟัง เพราะถือว่าไม่ใช่เจ้าของเป็นเพียงมาเสริมการบอกว่า

มีองค์คณะ 3 นาย อาจไม่มีประโยชน์อะไรเลย จำเป็นต้องมีการกำหนดเป็นด้วยกฎหมายว่า ถ้ามีองค์คณะผู้พิพากษาต้องจดบันทึกความเห็นของผู้พิพากษาในองค์คณะนั้นด้วย

ประเด็นที่ 4 เรื่องข้อบกพร่องในการปฏิบัติ เช่น คดีคุณเซอร์แอน ที่ถูกฆาตกรรม เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจากหน่วยสอบสวนกลาง ไปค้นพบพยานหลักฐานใหม่ในคดีไม่มีกลไก ในการรับฟังพยานหลักฐานใหม่ที่เกี่ยวข้องกับคดีที่กำลังดำเนินคดีอยู่และสั่งให้พนักงานสอบสวน เพื่อจะได้สั่งให้พนักงานสอบสวนเจ้าของคดีเพื่อประสานงานกับพนักงานอัยการขอถอนฟ้องได้ทัน ต่อเวลา แต่ทำไมเมื่อพบแล้วคดีสะดุดหยุดลง เห็นว่าการสืบสวนไม่ว่าทางลับหรือโดยเปิดเผย เป็นการชอบด้วยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประเด็นคือ เมื่อพนักงานสอบสวนได้พยานหลักฐานใหม่ และจะอย่างไรจึงมีความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีกับพนักงานสอบสวน ที่เข้ามาใหม่ จึงทำให้ระยะเวลาในคดียืดเยื้อนานประมาณ 10 ปี

ประเด็นสุดท้าย ประเด็นที่สำคัญที่สุด ทำอย่างไรจึงจะให้คดีเมื่อมีคำพิพากษายกฟ้องแล้วจะมีกลไกตรวจสอบติดตาม ให้มีการนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้อีก คดีส่วนมากพอพิพากษายกฟ้องแล้ว ก็คงไม่มีการสืบสวนสอบสวน แต่คดีมีจำนวนน้อยเท่านั้น ที่มีการสืบสวนสอบสวนและฟ้องติดตามมา

4) นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ อดีตคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล

คดีฆ่านางสาวเซอร์แอน ดันแคน คดีนี้เป็นความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม คดีสองแม่ลูกตระกูลศรีธนจันท์ ได้แสดงให้เห็นว่าความบกพร่องของระบบการชันสูตรพลิกศพ มีอย่างไร คดีนี้ก็แสดงระบบความบกพร่องของระบบกระบวนการยุติธรรมอย่างนั้น คดีนี้เป็นเพียงคดี ที่แสดงให้เห็นสาธารณชนเห็น ซึ่งกรณีเหล่านี้ยังมีอีกมากมายในสังคม ความบกพร่องที่วิเคราะห์ ได้จากคดีนี้มี 4 ประการ คือ

(1) ความบกพร่องของการจับกุม สอบสวน เพราะวาระบบทำให้การจับกุมและการสอบสวนรวมทั้งการชันสูตรพลิกศพ อยู่ในอำนาจของหลายๆ เดียวทำให้มีอิสระในการรวบรวมพยานหลักฐานหรือสามารถบิดเบือนพยานหลักฐานในข้อเท็จจริงได้ คือ พนักงานสอบสวน ในอดีตมีการแยกอำนาจเหล่านี้ คือ การจับและการสอบสวนออกจากกัน เมื่อแยกแล้วก็มีกระบวนการ ถ้าแยกการชันสูตรพลิกศพออกไปก็จะทำไม่ได้ ในประเทศที่เจริญแล้วอำนาจเหล่านี้แยกออกจากกัน ไม่ใช่คนๆ เดียวกันในระบบเดียวกัน มีการถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงเห็นสมควรตรวจสอบพนักงานสอบสวน โดยให้มีการติดตั้งกล้องในขณะที่ทำการสอบสวนทำการบันทึกรายละเอียดข้อเท็จจริงระหว่างการสอบสวนทำให้การของผู้ต้องหา

(2) การกลั่นกรองการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ไม่มีประสิทธิภาพและพนักงานอัยการในปัจจุบันไม่มีโอกาสไปควบคุมหรือตรวจสอบจำนวนจริงๆ มีน้อย และมักจะฟ้องตามจำนวนที่มีอยู่ในสำนวน เพราะฉะนั้น คดีจึงมากขึ้นตามนำไปเรื่อยๆ เห็นว่าหลักฐานพอฟ้อง ก็ฟ้องต่อไป ทั้งๆ ที่หลายคดีไม่ควรจะฟ้องตั้งแต่แรก คดีทะเลาะกันทำร้ายร่างกายและด่ากัน แล้วแจ้งข้อหาต่อพนักงานสอบสวนว่า พยายามจะฆ่า เพียงซักปิ่นออกมาเหตุการณ์เกิดขึ้นหลังจากไปแจ้งความหลายวันแล้ว พนักงานสอบสวนก็ไม่ได้ไปติดตามจับกุม ไม่มีของกลาง ไม่มีอาวุธ แต่ตั้งข้อหาพยายามฆ่า มีพยานบุคคลเพียงญาติผู้แจ้งความ 2 ปากคือ พ่อและพี่ชายเท่านั้น และในที่สุดไปถึงอัยการฯ ตั้งฟ้อง แต่ศาลยกฟ้อง หากว่าอัยการได้กลั่นกรอง ตั้งแต่แรก คงไม่มีการฟ้องคดี ไม่มีพยานหลักฐาน ไม่มีปิ่น แล้วจะบอกว่าพยายามฆ่าได้อย่างไร ไม่ได้ปิ่นของกลางแล้วจะบอกว่า เป็นพยายามได้อย่างไร จะฟ้องคดีได้อย่างไร เป็นการกลั่นแกล้งกันเพื่อให้จำเลยถูกจับกุมเป็นระบบที่ทำให้การฟ้องของพนักงานอัยการ ไม่มีประสิทธิภาพ

(3) ความบกพร่องของวิธีพิจารณาในศาล ซึ่งยึดเยื้อยาวนานล่าช้าเกินไป ความยุติธรรมที่ได้มาโดยล่าช้า ก็คือ ความไม่ยุติธรรมนั่นเอง คดีนี้ถ้าศาลฎีกาจะยกฟ้อง ใช้เวลาหลายปีจนผู้ต้องหาต้องเสียชีวิตในที่คุมขัง แสดงให้เห็นว่า กระบวนการหย่อนยานมาก เริ่มตั้งแต่ศาลชั้นต้น อุทธรณ์ และฎีกา ส่วนมากคดีจะไปจบในชั้นฎีกา ไม่มีการสร้างประสิทธิภาพของศาลชั้นต้นให้ดีขึ้น เป็นการปิดสวาทไปเรื่อยๆ ซึ่งให้เห็นได้ว่า การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นหย่อนประสิทธิภาพ นอกจากนั้นพยานหลักฐานต่างๆ ที่พิจารณาในศาล อาจจะล่าช้าเพราะ ในการจับการฟ้องใช้เวลานานา จึงต้องพัฒนาระบบการพิจารณาในศาล

(4) ความบกพร่องของกระบวนการราชทัณฑ์ ซึ่งปัจจุบันนี้คงต้องเรียกว่าแดนสนธยา เพราะใครเข้าไปโดยไม่ได้ประกันตัวแล้วจะโทษทุกคน ทั้งหมดเป็นการบกพร่องในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนจะได้รับการเชิดชูก็ต่อเมื่ออยู่ในระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้น ต้องพัฒนาระบบประชาธิปไตยโดยปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมควบคู่ไปด้วย จะเป็นประชาธิปไตยไม่ได้หากสิทธิมนุษยชนถูกละเมิด รัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนต้องแก้ไขโดยใช้เงินพยาน ไปศาลให้ฟรีไม่ได้ ต้องใช้เงินและพัฒนาบุคลากรทุกระดับ ให้มีการถ่วงดุลกันให้มากที่สุด และมีระบบเยียวยาผู้ต้องหาหรือจำเลยที่บริสุทธิ์ รวมถึงผู้เสียหายด้วย พยานที่ถูกฆ่าเพราะไปเป็นพยานรัฐต้องชดเชยด้วย

2. วิเคราะห์ปัญหาพนักงานสอบสวน⁷¹

อำนาจอิสระของตำรวจแล้ว ยังมีอำนาจบังคับบัญชาของตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งอาจให้มีการเปลี่ยนแปลงสำนวนการสอบสวน ตัวอย่างเช่น ผลจากความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม ขั้นตอนอย่างการเปลี่ยนสำนวน ทำให้สังคมไทยต้องสูญเสียตำรวจดีๆ บางคนไป เพราะบางครั้งถูกผู้บังคับบัญชาสั่งมา ให้ช่วยเหลือพรรคพวกเพื่อนฝูง และหากไม่ทำตามอาชีพการงานก็ไม่ก้าวหน้า ที่เห็นชัดเจนคือ คดีนายตำรวจรายหนึ่งยิงตัวตายแล้วมีการให้ข่าวบิดเบือนว่าผู้ตายเครียด มีปัญหาส่วนตัว ในงานศพนายตำรวจคนนี้ พ่อภรรยาผู้ตายเห็นพวกพ้องหวัดจากผู้บังคับบัญชาของผู้ตายส่งมาแสดงความเสียใจ เท่านั้นแหละ ภรรยาตายก็เอาพวกพ้องขว้างทิ้งแล้วใช้เท้ายี้ต่อหน้าตำรวจ ทั้งศาลา ผมก็เข้าไปถามได้ความว่า สามีเครียดเพราะผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำสำนวนช่วยเหลือพรรคพวกของผู้บังคับบัญชารายดังกล่าวไม่ให้มีความผิด ถ้าทำสำนวนมาว่าผิด ก็จะไม่เซ็นผ่านให้ทำให้ผู้ตายเกิดความเครียด สุดท้ายก็ยิงตัวตาย ขอมริบว่า ความบกพร่องขั้นของพนักงานสอบสวนถือเป็นปัญหาต่อสังคมไม่น้อย เห็นได้จากสถิติอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี แต่กลับจับผู้กระทำความผิดแทบไม่ได้ ทั้งนี้มีคำถามว่า การกระทำความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหายและมีโทษทางอาญา มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องนับพันฉบับ อาทิ เล่นการพนัน พกพาอาวุธ ค้ายาเสพติด บุกรุกที่สาธารณะ ลักลอบตัดต้นไม้ ขนของหนีภาษี ฯลฯ เรื่องเหล่านี้ตำรวจและเจ้าหน้าที่รัฐผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ทราบถึงการกระทำผิดหรือไม่ หากรับรู้ชั้นจับกุมผู้กระทำความผิดหรือไม่ และเมื่อทำคดีส่งไปให้อัยการมีการสั่งฟ้องก็คดี

“การเข้าถึงความยุติธรรมทางอาญาของประชาชนจะเริ่มจากการแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิ.อาญา) กำหนดไว้ว่าห้ามมิให้ผู้ใดฟ้องคดีอาญาโดยมิได้มีการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อน เพราะฉะนั้น ถ้าตำรวจไม่สอบสวน อัยการจะเอาสำนวนคดีที่ไหนไปฟ้อง”

พ.ต.อ.วิรุฒม์ กล่าวว่า อำนาจในการสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นอำนาจที่สำคัญ ถ้าตำรวจไม่รับแจ้งความ ไม่ยอมสอบสวน ไม่ยอมรวบรวมหลักฐาน หรือรวบรวมเอกสารแต่ไม่ครบถ้วน เมื่อหลักฐานสำคัญถูกตัดไป ไม่ปรากฏร่องรอยในสำนวนการสอบสวน อัยการจะสั่งฟ้องได้อย่างไร เพราะอัยการเวลานี้ทำงานเหมือนบุรุษไปรษณีย์ นำคดีไปฟ้องเฉพาะที่ตำรวจต้องการให้ขึ้นสู่ศาลเท่านั้น

⁷¹ วิรุฒม์ สิริสวัสดิบุตร, อดีตรองผู้บังคับการกองตรวจราชการ จเรตำรวจ กล่าวกับ “สำนักข่าวอิศรา”, สำนักข่าวอิศรา, 22 กรกฎาคม 2556 เวลา 09.00 น.

รองผู้บังคับการกองตรวจราชการ จเรตำรวจ ยังกล่าวว่า วัฒนธรรมการ “วิ่งตำรวจ” หรือการวิ่งเต้นให้หลุดพ้นคดีผ่านตำรวจเป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั่วไป ทั้งวิ่งเต้นไม่ได้รับแจ้งความ ไม่สอบสวน หรือบิดเบือนตักแต่งเป็นเท็จ ผู้กระทำความผิดจำนวนมาก จึงไม่ถูกลงโทษตามกฎหมาย

“ทุกวันนี้ความจริงและความเท็จปะปนกันจนแยกไม่ออก โดยเฉพาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญา และตำรวจคือผู้กำหนดว่าจะทำให้ความจริงหรือข้อเท็จจริงนั้นปรากฏหรือไม่”

พ.ต.อ.วิรุฒม์ กล่าวที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นเพื่อให้ทราบถึงปัญหาและข้อเท็จจริงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่เป็นปัญหาการใช้อำนาจของบุคลากร (ตำรวจ) ในกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความดูแลประชาชนและค้นหาความจริง ความถูกต้องในการนำคนผิดมาลงโทษ ตรงนี้สำคัญเพราะเป็นเรื่องของทัศนคติ: อำนาจนิยม หรือเสรีนิยม เช่น ระบบการออกหมายจับหรือการคุมขังบุคคล ซึ่งในปัจจุบันรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ “การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ” โดยในความเป็นจริงนั้น เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย ตามขั้นตอน ตามระเบียบ ไม่ผิดกฎหมาย แต่ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมตามควร เช่น จับในเวลากลางคืน กับผู้ต้องหาที่ไม่ได้เป็นอาชญากรรมร้ายแรงอะไร หรือแม้แต่ การใช้ดุลพินิจในการออกหมายจับก็ตาม ขาดมิติของการใช้อำนาจที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของมนุษย์ เพราะคุ้นชินกับทัศนคติฝ่ายอำนาจนิยม

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ภาครัฐจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองความปลอดภัยในด้านชีวิต ร่างกาย สิทธิ เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สินของประชาชน การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ให้ถูกละเมิดอย่างเคร่งครัด ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 บัญญัติไว้ ส่วนการดำเนินคดีอาญา เป็นกระบวนการที่กระทบสิทธิ เสรีภาพของบุคคล ซึ่งการสอบสวนการสอบปากคำผู้ต้องหา เป็นขั้นตอนของการรวบรวมพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานตำรวจจัดทำขึ้น ให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม โดยการคุ้มครองสิทธิของประชาชนตามกฎหมายต้องเสมอภาคกันและห้ามเลือกปฏิบัติ และการนำเสนอข้อเท็จจริงในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน โดยการดุลพินิจของพนักงานสอบสวนไม่ให้มีการกระทบสิทธิ เสรีภาพของประชาชนและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

ดังนั้น ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและการรับฟังชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนต้องมีหลักในการสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนต้องมีความเข้าใจในหลักและทฤษฎีการสอบสวน (Principle and Theory of Inquiry) เพื่อที่จะให้เกิดทักษะและมีเทคนิควิธีการที่ถูกต้องในหลักการค้นหาความจริง (Principle of Rationality) โดยการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานนั้น ถือเป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะทำให้การสอบสวนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลขึ้นได้ โดยเฉพาะการใช้ศิลปะในการพินิจพิเคราะห์พยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาอย่างมีเหตุผลให้ละเอียดรอบคอบในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพิเคราะห์ พยานที่ได้มาด้วยเหตุผลธรรมดาว่ามีความสอดคล้องต้องกันแล้วก็ตาม ก็จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วยเหตุผลทางวิทยาการ ว่าสามารถเข้ากันได้หรือไม่เพียงใด ซึ่งถ้าเหตุผลนั้นมีความขัดแย้งกันก็จะต้องนำมาพิเคราะห์ดูว่า เหตุผลใดมีความน่าเชื่อถือได้มากกว่ากันเพราะเหตุใด และให้ความ เห็นไว้ถึงความไม่น่าเชื่อถือหรือน่าเชื่อถือของพยานนั้นๆ ทั้งนี้ถ้าทั้งเหตุผลธรรมดาและเหตุผลทางวิทยาการนั้นสามารถเข้ากันได้หรือสอดคล้องกันก็อาจเป็นเหตุให้น่าเชื่อถือตามเหตุผลที่เกิดขึ้นนั้น

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ทั้งเหตุผลธรรมดาและในเหตุผลทางวิทยาการ จะมีความสอดคล้องต้องกันและน่าเชื่อถือได้ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ก็มิใช่ว่าการพิเคราะห์ในพยานหลักฐานนั้น จะมีความถูกต้องได้ทั้งหมดเสมอไป เพราะฉะนั้นการใช้ศิลปะในการสอบสวนอีกอย่างหนึ่ง ที่จะขาดไปเสียมิได้ คือ การใช้เหตุผลทางจิตวิทยาเข้ามาตรวจสอบพิเคราะห์พยานว่าจะมีความถูกต้อง และแน่นอนได้เพียงใดหรือไม่ นั่นด้วยเพราะเหตุว่าไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบพิเคราะห์พยาน ด้วยเหตุผลธรรมดา และเหตุผลทางวิทยาการแล้วก็ตาม ก็อาจเกิดความผิดพลาดขึ้นได้เช่นกัน ถ้าหากว่าพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้ทำการสอบสวนรวบรวมมานั้น มีความชำรุดบกพร่องที่ตัวพยานเอง หมายความว่าอาจเป็นการสร้างหรือแต่งเติมพยานหลักฐานขึ้นมาได้ทั้งหมด และเมื่อพนักงานสอบสวน นำมาซึ่งน้ำหนักในการรับฟังพยานหลักฐานนั้นก็เลยหายต่อรูปคดีได้ แต่การใช้เหตุผลทางจิตวิทยา เข้ามาช่วยในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานอีกด้วย ก็จะทำให้การตรวจสอบหรือพิเคราะห์ พยานหลักฐานต่างๆ ของพนักงานสอบสวนที่ได้มานั้นมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และสามารถ ค้นหาความจริงของคดีได้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ การใช้ศิลปะในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่จะขาดเสียมิได้ ก็คือ การใช้เหตุผลทางจิตวิทยาเข้ามาช่วยกลั่นกรองพิเคราะห์พยานหลักฐานนั้นด้วยว่าจะมีความน่าเชื่อถือ และสอดคล้องตามเหตุผลทางจิตวิทยานั้นด้วยหรือไม่เพียงใด ซึ่งไม่ว่าจะเป็นพฤติการณ์การกระทำ อันเป็นพิรุชของคู่กรณี หรือความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของพยานหลักฐานที่มีอยู่ หรือได้มาโดยชอบแล้วนั้นว่ามีความสอดคล้อง หรือมีความสัมพันธ์กันเพียงใด เพื่อจะนำมาพิจารณา ประกอบการพิเคราะห์พยานหลักฐานต่างๆ หรือแม้กระทั่งอากัปกริยาของคำเบิกความพยาน ในขณะที่ให้การหรือเบิกความก็ตาม ว่ามีความน่าเชื่อถือได้เพียงใด

ทั้งนี้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่ดี จะต้องมิใช่ศิลปะในการสอบสวน คือในการใช้หลักเหตุผล (Principle of Rationality) นำมาเป็นหลักแนวคิด ที่สำคัญในการพิเคราะห์ มีความเห็นทางคดี นอกเหนือจากความเข้าใจในหลักกฎหมายและเทคนิค วิธีปฏิบัติใน หลักค้นหาความจริง (Principle of Truth Finding) เพื่อนำมาใช้ในการสอบสวนรวบรวม พยานหลักฐาน อันจะทำให้เกิดศิลปะ และกลยุทธ์ของการสอบสวนที่จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพ ของการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน รวมทั้งก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อกระบวนการยุติธรรม ในการที่จะเป็นการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและความเป็นธรรมได้เป็นผลอย่างดีที่สุดต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติได้ต่อไป

ประการสำคัญอีกประการกล่าวได้ว่าพนักงานสอบสวนเป็นตัวจักรกลสำคัญอันหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม โดยถือว่าพนักงานสอบสวนเป็นต้นธารแห่งสายกระบวนการยุติธรรม ซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นผู้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในเบื้องต้นที่จะต้องเข้าไปทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดเพื่อนำเอาข้อเท็จจริงเข้ามาสู่ระบบหรือกระบวนการของกระบวนการยุติธรรม

แต่ถ้าพนักงานสอบสวนขาดคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักปฏิบัติ ก็สามารถที่จะกระทำการอันเป็นการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดได้โดยง่าย ดังนั้น คุณธรรมและจริยธรรมของพนักงานสอบสวน จึงเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุดประการหนึ่งของพนักงานสอบสวน ที่พึงยึดถือและนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการสอบสวนรวบรวมพยาน หลักฐาน ค้นหาความจริง เพื่อดำรงความยุติธรรมให้แก่ประชาชนทุกคนเท่าเทียมกัน

ในต่างประเทศที่กล่าวมาแล้วนั้น การสอบปากคำผู้ต้องหาเป็นการบันทึกภาพและเสียง ซึ่งเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องเบื้องต้นของพนักงานสอบสวน ทำสำนวน สรุปสำนวน การสอบสวน ลงความเห็นสั่งฟ้อง/ไม่ฟ้อง และส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการทำการพิจารณาต่อไป

กระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนการปฏิบัติงานของพนักงานตำรวจในการรวบรวมพยานหลักฐานตั้งแต่เริ่มเกิดเหตุ เพราะพยานหลักที่รวบรวมเป็นหัวใจสำคัญที่พนักงานอัยการและผู้พิพากษาจะใช้ในการดำเนินคดีและลงโทษ ดังนั้นการที่พนักงานตำรวจเพียงหน่วยงานเดียวมีสิทธิ์ แต่เพียงลำพังในการรับรู้เห็นพยาน หลักฐานและมีอิสระในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยปราศจากการควบคุมและการตรวจสอบอย่างใกล้ชิดจากพนักงานอัยการและหน่วยงานต่างๆ เป็นอันตรายต่อสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชนเป็นอย่างยิ่งและอาจทำลายกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลได้ในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามการทำงานต้องมีการถ่วงดุลและตรวจสอบในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ผู้เขียนจึงมีแนวความคิดควรปรับปรุงการสอบปากคำผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน

2. ข้อเสนอแนะ

การสอบสวนตามกฎหมายกำหนดให้อำนาจพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสอบสวนเพียงฝ่ายเดียว จึงมีอิสระในการใช้ดุลพินิจต่างๆ ซึ่งในคดีอาญากระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคล โดยเน้นมาตรการทางกฎหมายที่ต้องรักษาความสมดุลระหว่างอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานสอบสวนที่จะต้องสอบสวนค้นหาความจริงและรายละเอียดของความคิดเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ (Crime Control) กับการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชน (Due Process) มิให้เกิดความโน้มเอียงไปในทางใดทางหนึ่งมากเกินไป จึงควรมีมาตรการควบคุมเป็นรูปธรรมในการ

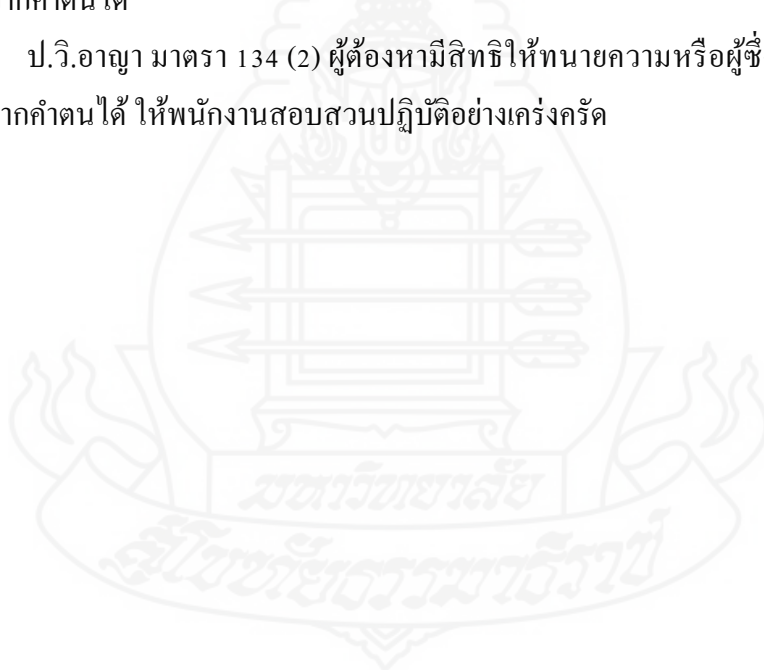
สอบปากคำผู้ต้องหาโดยมีการติดตั้งกล้องวงจรปิด เพื่อทำการบันทึก ภาพและเสียง ทำให้เห็นสีหน้า ท่าทางและอากัปกริยาของผู้ต้องหา ในขณะที่สอบปากคำให้การของผู้ต้องหาตลอด เวลา และต้อง แจ่มสิทธิว่ามีการบันทึกการสอบปากคำให้ผู้ต้องหาทราบ โดยการเพิ่มเติมในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคสองแก้ไขเป็น “การถามปากคำนั้น พนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้ถ้อยคำสาบานหรือปฏิญาณตัวเสียก่อนก็ได้ พนักงานสอบสวน ต้องจัดให้มีกล้องวงจรปิด มีการแจ่มสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่ามีการบันทึกสอบปากคำผู้ต้องหา ทราบก่อนว่ามีการบันทึกสอบ ปากคำผู้ต้องหาและต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย นี้ว่าด้วยพยานบุคคล”

นอกจากนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาที่ระบุไว้ชัดเจน ดังนี้

ป.วิ.อาญา มาตรา 134/3 ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟัง การสอบปากคำตนได้

ป.วิ.อาญา มาตรา 134 (2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟัง การสอบปากคำตนได้ ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระบวนการยุติธรรมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. การสัมมนาทางวิชาการ
ภาควิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2547). มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตำรวจต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร:
คณะกรรมการพัฒนาระบบงานตำรวจกระทรวงยุติธรรม.
- กุลพล พลวัน ข (2538). พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2544). ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย. กรุงเทพมหานคร:
เดือนตุลา.
- _____. (2547). สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก. กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ. พรินต์ติ้ง.
- _____. (2558). กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2547). คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดี
ในชั้นก่อนการพิจารณา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จีรรัชการพิมพ์.
- เจิมชัย ชูติวงศ์ ข (2547). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ.
- คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย. (2557). ตำรวจกับงานสอบสวนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.
การประชุมวิชาการ การปฏิรูปงานตำรวจในกระบวนการยุติธรรม. นนทบุรี.
- คณิต ฒ นคร. (2540). คดีเซอร์แอนกระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร.
รายงานการเสวนาทางวิชาการ โดยสำนักงานอัยการสูงสุด. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2540). ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา รวบรวมบทความทางวิชาการ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานอัยการสูงสุด.
- _____. (2540). อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.
ในรวบรวมบทความด้านวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.
- _____. (2552). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คะนิง ฎาไชย ข. (2530). วิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอังกฤษ. วารสารอัยการ, 10(109), 14.

คำพิพากษาของศาลฎีกา.

คำวินิจฉัยสำนักอัยการสูงสุด.

จรงค์ จุฑานนท์. (2525). การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการจับกุมและการตรวจค้น
โดยไม่ชอบธรรม. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

จรัญ โฆษณานันท์. (2545). สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมายและความเป็นจริง
ทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

จรัญ ภักดีธนากุล. (2540). ตุลาการกับกระบวนการยุติธรรม. *คูลพาท*, 44(1), 49-62.

จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช. (2550). *หลักและทฤษฎีการสอบสวน*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.

จิรนิติ หะวานนท์ ข (2527). หลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ: เปรียบเทียบ
ระหว่างกฎหมายอเมริกันและกฎหมายเยอรมัน. *คูลพาท*, 31(3), 38.

จตุติ ธรรมมโนวานิช. (2537). *หลักกฎหมายและแนวปฏิบัติว่าด้วยการจับและแจ้งข้อกล่าวหา.
การควบคุมและฝากขัง, การค้น, และการปล่อยชั่วคราว*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา
กฎหมายวิธีสบัญญัติ ส่วนวิชากฎหมาย โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.

ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.

ชาลิต เชื้อตติ. (2560). *รวบรวมสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนใน 159 ประเทศและดินแดนตลอดปี 2559.
รายงานแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล*.

ณรงค์ ใจหาญและคณะ. (2540). *รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องสิทธิของผู้ต้องหาจำเลย
และผู้ต้องโทษในคดีอาญา*. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, กรุงเทพมหานคร.

ณรงค์ ใจหาญ. (2552). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร:
วิญญูชน.

นพนธิ สุริยะ. (2537). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2549). *คณะกรรมการตุลาการฝรั่งเศส*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2558.
จาก <http://www.pub-law.net/Publaw/view.asp?id=943>.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ
พ.ศ.2540*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2540). *บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่
ของข้าราชการตำรวจ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปกป้อง ศรีสนิท. (2552). *ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในการวิधिพิจารณาความอาญา*, 72 ปี
ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลาคม.
 ปรชธาน วัฒนาวาณิชย์. (2555). *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศอังกฤษ*.
 ใน *ณัฐวัฒน์ สุทธิโยชิน บรรณาธิการ, ประมวลสารชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม*
เปรียบเทียบชั้นสูง หน่วยที่ 9-10, หน้า 9-29. นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประมวลกฎหมายวิधिพิจารณาความอาญา.
 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี.
 ประโมทย์ จารุณิด. (2547). *การสืบสวนและสอบสวน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
 ประเสริฐ เมฆมณี. (2519). *ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: บพิธิการพิมพ์.
 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2535.
 พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547.
 เพชร จารุสกุล และคณะ. (2528). *ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ*. หน่วยที่ 14, (พิมพ์ครั้งที่ 12).
 เพื่อปรับปรุงและพัฒนางานตำรวจ. เอกสารประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการ
 พิจารณาปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านกระบวนการยุติธรรม ครั้งที่ 13/2557.
 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภักพล พวงทองคำ. (2550). *สิทธิมนุษยชน: กระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานะ เผาะช่วย. (2556). *ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน: ศึกษาเปรียบเทียบระบบ*
ของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์*,
 7(4), 232-237.
- มานิตย์ จุมปา. (2541). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพมหานคร:
 นิติธรรม.
- _____. (2552). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา. (2525). *กฎหมายลักษณะพยาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม).
 กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.
- รัตนา ฆมรัตน์. (2544). *อำนาจรัฐในการควบคุมตัวผู้ต้องหา: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทย*
กับประเทศญี่ปุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

- ฤทธิรงค์ สมอุดร. (2551). การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ศึกษาเน้นหนักกรณีการออกหมายจับ นายสุณัย มโนมัยอุดม อดีตอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI). รายงานการอบรม หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 6. วิทยาลัยข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิทยุชุมชน.
- วิชัย ศรีรัตน์. (2544). พัฒนาการของสิทธิมนุษยชน. *คูลพาท*, 48(3), 32.
- วิชา มหาคุณ. (2524). ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม. *วารสารนิติศาสตร์*, 11(4), 564.
- วิสาร พันธนะ. (2521). วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา. *คูลพาท*, 25(5), 41.
- วีระวุธ ชัยชนะมงคล. (2531). ระบบควบคุมการสอบสวนคดีอาญา: ทัศนะของพนักงานสอบสวน ศึกษาเฉพาะกรณีกองบังคับการตำรวจนครบาลเหนือ กองบัญชาการตำรวจนครบาล. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ศิริระ บุญภินันท์. (2555). กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่น ใน ฉัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน บรรณาธิการ, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง หน่วยที่ 6-10*, หน้า 9-29. นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ. (2548). ตำรวจกับกระบวนการยุติธรรมในสหรัฐอเมริกา. *วารสารตำรวจ*, 403, สถาบันกฎหมายอาญา. สารานุกรมและกระบวนการนานาชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอัยการสูงสุด.
- สถิตย์พร พรพาณิชพันธ์. (2545). สิทธิของปัจเจกบุคคลในการฟ้องคดีโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานอัยการสูงสุด. (2539). *คดีเซอร์แอน-กระบวนการยุติธรรม จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร?: รายงานการเสวนาทางวิชาการ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.
- สำนักส่งเสริมงานตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2560). *คู่มือกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา*. กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พรินท์.

- สุชาติ ตระกูลเกษมสุข. (2543). การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลจากการดักฟังทางโทรศัพท์.
(วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,
กรุงเทพมหานคร.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2519). สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาในระหว่างสืบสวนและสอบสวน.
(วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพมหานคร.
- สุพจน์ สุโรจน์. (2555). กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา. ใน ฉัฐวิวัฒน์
สุทธิโยธิน บรรณาธิการ, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง*
หน่วยที่ 6-10, หน้า 9-38. นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2528). การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา โดยองค์การตุลาการในชั้น
ก่อนการพิจารณา: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541). ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
ตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. *บทบัณฑิต*, 54(4) 57.
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2555). กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐ
เยอรมัน. ใน ฉัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน บรรณาธิการ, *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงาน*
ยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง หน่วยที่ 6-10, หน้า 6-24, นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสียงชัย สมิตรวสันต์. (2537). การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาก่อนการประทับฟ้อง
โดยองค์การศาล. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- แสวง ชีระสวัสดิ์. (2530). หลักการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา. กรุงเทพมหานคร: ส่วนท้องถิ่น.
- หยุด แสงอุทัย. (2509). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2529). สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2529). สิทธิของผู้ต้องหาในประเทศไทย สิทธิมนุษยชนและกระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- อรุณี กระจ่างแสง. (2533). บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา: ศึกษาเปรียบเทียบเยอรมัน
สหรัฐอเมริกาและไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 20(3), 62.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2542). *สิทธิเสรีภาพของประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ
ปัจจุบัน*. ปาฐกถาพิเศษ โรงแรมสยามซิตี้. กรุงเทพมหานคร.
- อุทัย อาทิวา. (2553). *การจับการค้นในประเทศฝรั่งเศส*. เอกสารประกอบการเสวนากฎหมาย
ครั้งที่ 5/2553 สำนักงานยุติธรรม.
- อุทัย อาทิวา. (2554). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 3 การสอบสวน มาตรการบังคับ
ในคดีอาญา*. กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ. พรินติ้ง.
- เอก อังสนานนท์. (2529). *ความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้สนับสนุน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- Adversary system and non adversarial fact-finding “John H. Langbein, *Comparative Criminal
Procedure : Germany* (New York, West Publishing Company, 1977), p 1.
- Bajrakitiyabha Mahidol, “Towards Equal Justice: Protection of the Rights of the Accused in the
Thai Criminal Justice Process A Comparison with France and The United States,
(PH.D.dissertation, Cornell University, 2005) p.147.
- Codes, Keys and Conflicts: Issues in U.S. Crypto Policy, Chanter 3 A Law Enforcement View of
Encryption : The Problems (Online), Available URL: [http:// www.acm.org/reports/acm-
crypto-studychap3. Htm#NWCCScite](http://www.acm.org/reports/acm-crypto-studychap3.Htm#NWCCScite). (2002, 11 August). P.2.
- Coffey, Alan, Eldefonso, Edward and Hartinger, Walter. (1974), *An Introduction to the Criminal
Justice System and Process*, Englewood Cliffs: N.J. Prentice-Hall.
- Delmar Karlen, “Anglo-American Criminal Justice”, 1967, p.19.
- Gary Goodpaster. “On the Theory of American Adversary Criminal Trial”, 1987, p. 121
- Halsbury’s. (1955). *Law of England*. 3rd edition. London: Butterworths.
- Hermann, Joachim. (1974). “The Rule of Compulsory Prosecution and the Scope of Prosecutorial
Discretion In Germany, “*University of Chicago Law Review* 41, pp0 438-465.
- Ministere de la justice. (2015). *Direction des affaires criminelles et des graces*, Retrieved July 24, 2015
from [http://www.justice.gouv.fr/le-ministere-de-la-justice-10017/direction-des-
affaires-criminelles-et-des-graces-10024/](http://www.justice.gouv.fr/le-ministere-de-la-justice-10017/direction-des-affaires-criminelles-et-des-graces-10024/).
- Markus D. Dubber, *Criminal Law: Model Penal Code*, (New York: New York Foundation press, 2002) p. 61.
- Police Scotland. (2015). About Us. Retrieved July 15, 2015 from <http://www.scotland.Police.uk/about-us/>.

- Scottish Legal Complaints Commission. (2013) About Scottish Legal Complaints Commission (SLCC). Retrieved July 17, 2015 from <http://www.scottishlegalcomplaints.org.uk/>.
- United States of America, Department of Justice, Criminal Resource Manual 645 Entrapment Elements (Online), Available URL: http://www.usdoj.gov/usao/eousa/foia_readingroom/Usam/title9/crm00645.htm. (1997, October). P.1.
- Steven Emanuel and Steven Knowles. (1970). Criminal Procedure: manual Law Outlines. Pp. 99-97.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

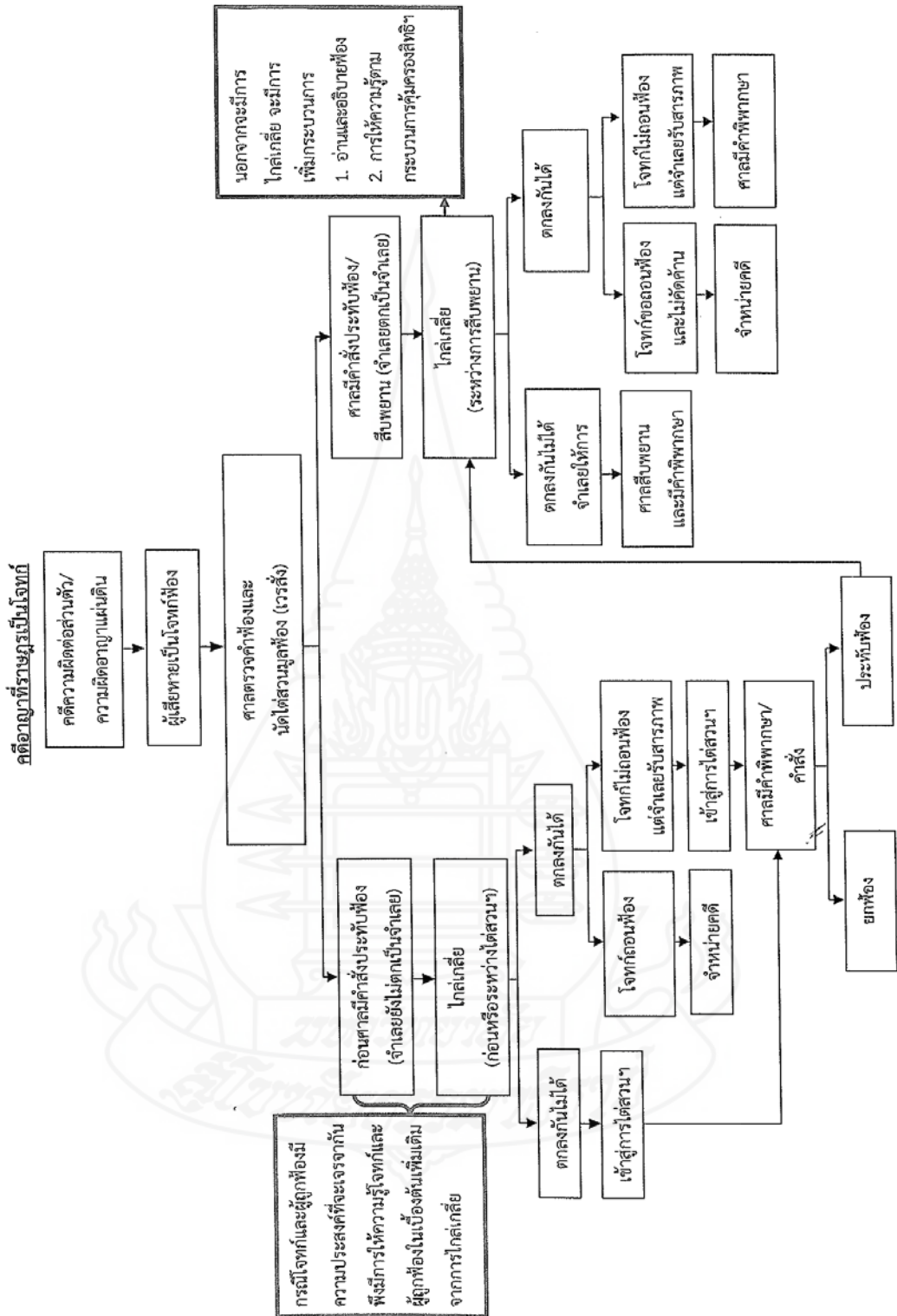
ภาคผนวก ก

แผนผังการเข้าสู่ศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

ภาคผนวก ข
คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์

ภาคผนวก ค

กระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาระหว่างการฝากขัง

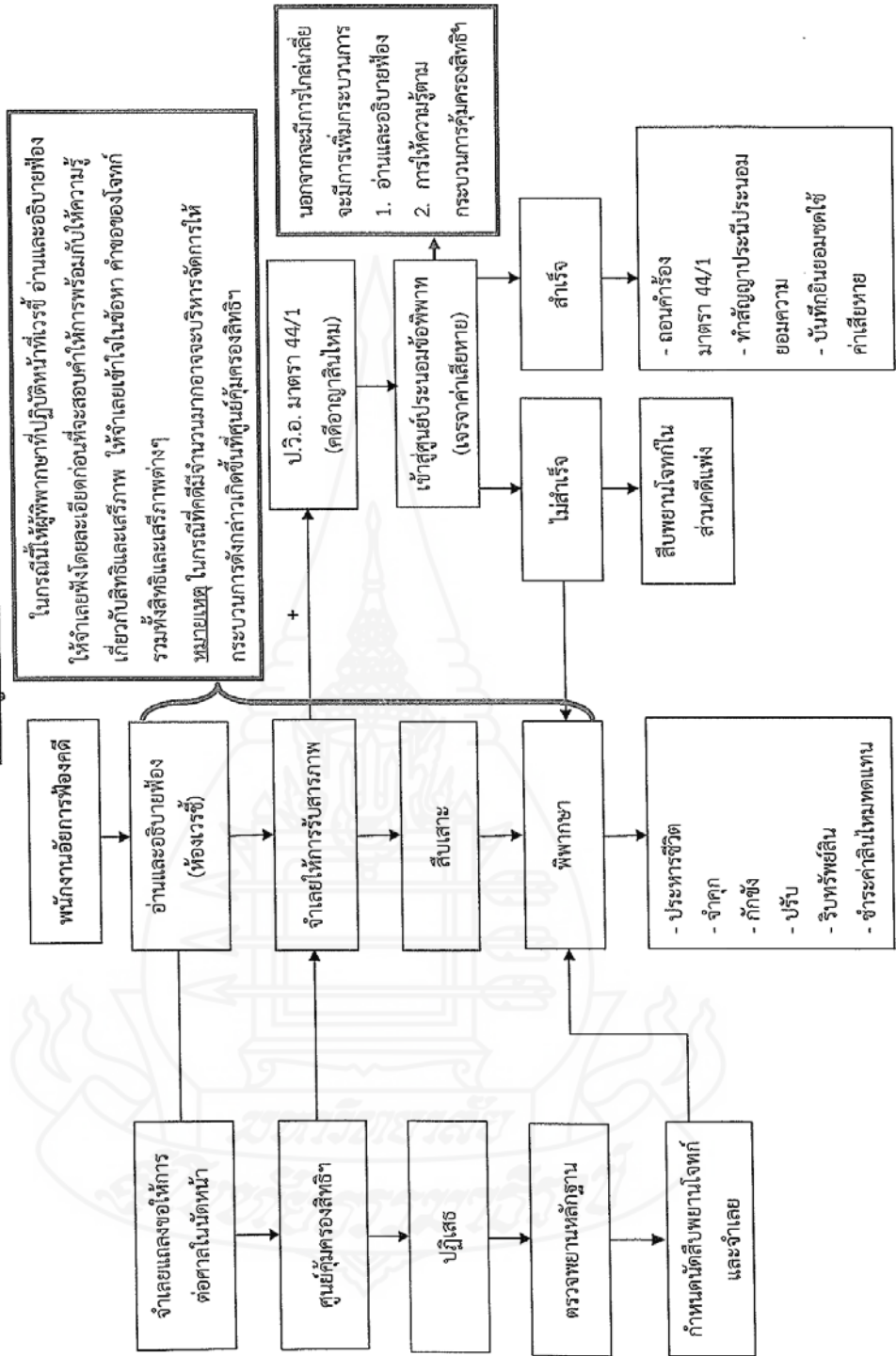

ภาคผนวก ง

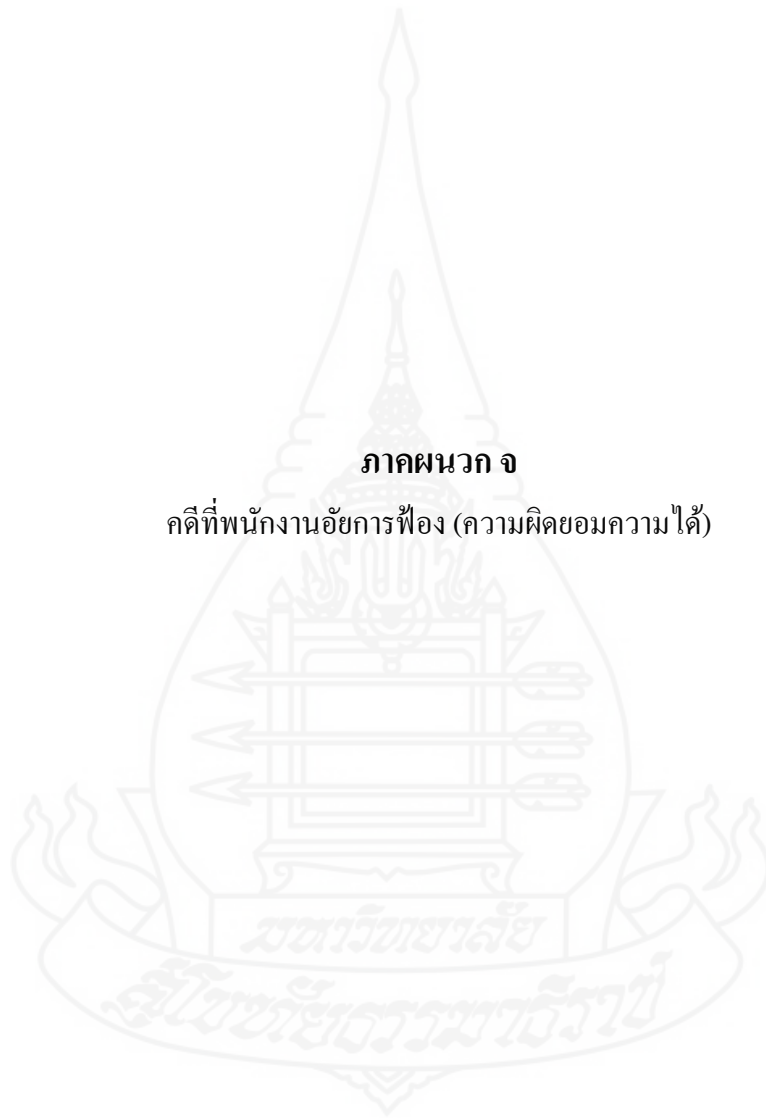
แผนผังการคุ้มครองสิทธิในคดีอาญา (คดีอาญาแผ่นดิน)

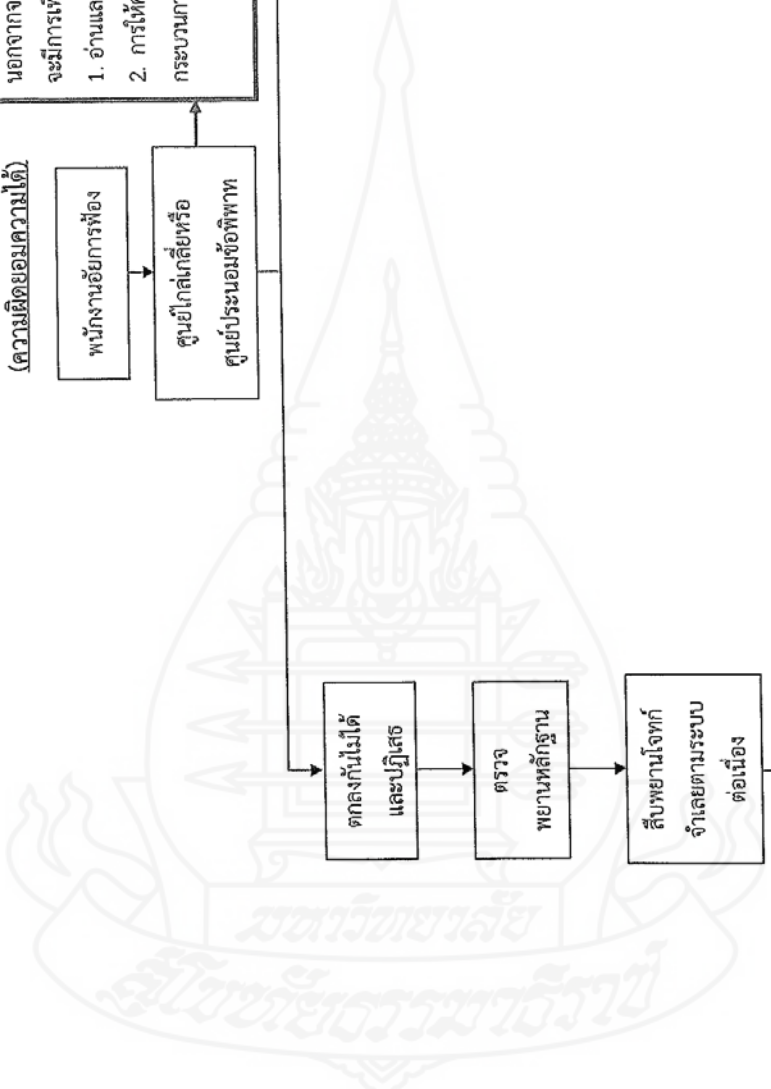
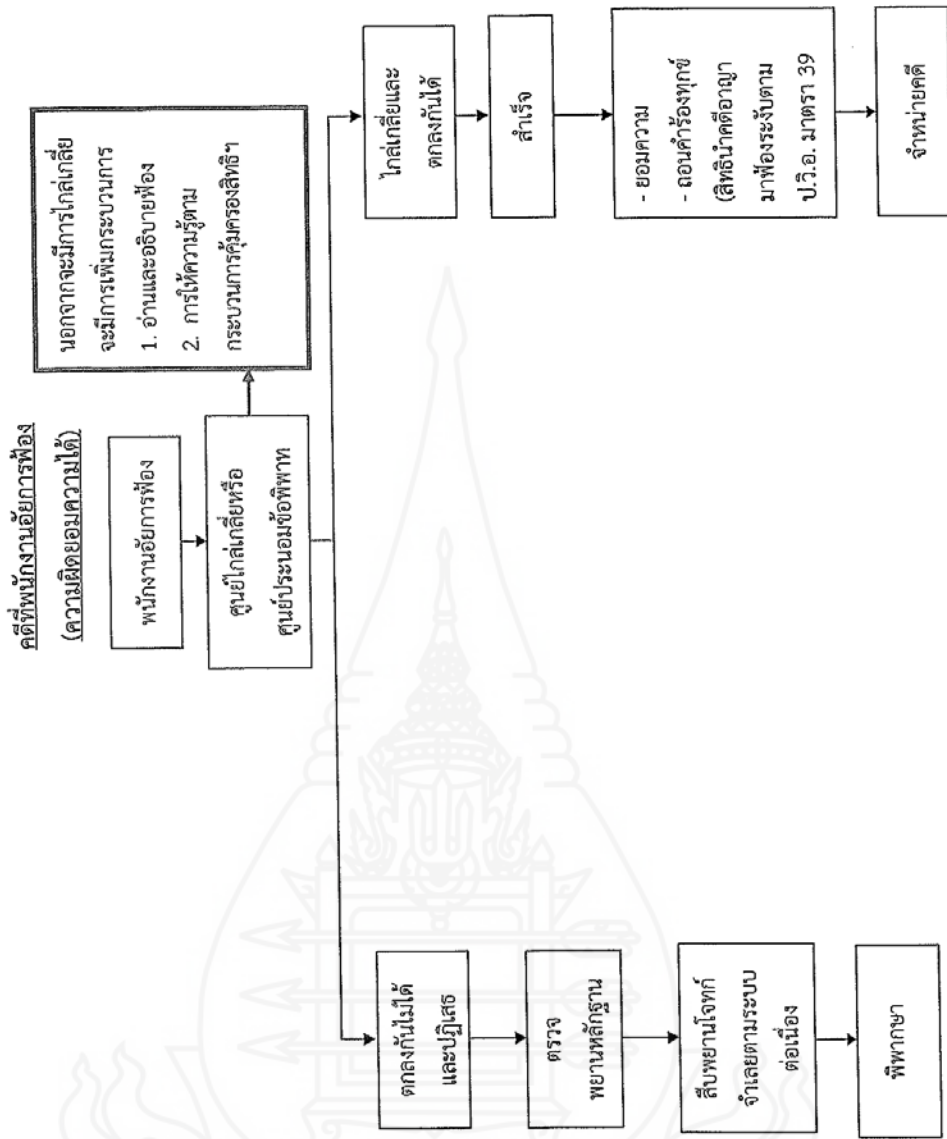
แผนผังการคุ้มครองสิทธิในคดีอาญา
(คดีอาญาแผ่นดิน)

ภาคผนวก จ

คดีที่พนักงานอัยการฟ้อง (ความผิดขอมความได้)

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายนรเสฏฐ์ ไหล่จิตรภาษัยกร
ที่อยู่	230/22 ถนนหน้าอำเภอ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41000
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร (วังบูรพา)
ประวัติการศึกษา	-บริหารธุรกิจ สาขาบัญชี มหาวิทยาลัยเกริก -ประกาศนียบัตร โรงเรียนแพทย์แผนไทย วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) -อบรมหลักสูตร วิทยากรฝึกอบรมตาม โครงการความร่วมมือระหว่าง ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด กับ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี2534 -นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช -ที่ปรึกษากฎหมายศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
ประสบการณ์	-พนักงานบริหารชั้นต้น 2 ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) -วิทยากรของธนาคารไทยพาณิชย์ สำนักงานรัชโยธิน กรุงเทพฯ -ประธานเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดอุดรธานี -ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับเขต 4 -เจ้าหน้าที่อาสาพิทักษ์ภูมิปัญญาไทย กระทรวงพาณิชย์ -วิทยากรของ พาณิชย์ จังหวัดอุดรธานี -วิทยากรบรรยายให้กับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน OTOP -ทนายความ